

๒๙๔.๓๑๘๖

๗๙๓๓ ๗

๕.๓

บทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่เป็นอุปสรรค
ต่อการบริหารคณะสงฆ์ไทย (พ.ศ. ๒๕๐๕ - ๒๕๓๕)

ปริญญานิพนธ์

ของ

เสวก สุบรรณเกตุ

๑๓ พ.ค. ๒๕๔๐

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์ไทย

มีนาคม ๒๕๔๐

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๖๔๐๗

บทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่เป็นอุปสรรค
ต่อการบริหารคณะสงฆ์ไทย (พ.ศ. 2505 – 2535)

บทคัดย่อ

ของ

เสวก สุบรรณเกตุ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์ไทย

มีนาคม 2540

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาวิจัยถึงบทบาทของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในส่วนที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารคณะสงฆ์ไทย ระหว่าง พ.ศ. 2505 - 2535

จากการศึกษาวิจัยพบว่า นับตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ตั้งแต่ พ.ศ. 2505 เป็นต้นมาการบริหารคณะสงฆ์ไทยโดยได้ประสบกับปัญหาหลายประการ เฉพาะในเรื่องการบริหารงานที่ได้มีการรวบอำนาจไว้ที่มหาเถรสมาคม เป็นผลให้การบริหารงานไม่คล่องตัว เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในคณะสงฆ์ไม่สามารถดำเนินการแก้ไขได้ทันทั่วทั้ง ทำให้การบริหารงานในคณะสงฆ์ไม่ราบรื่น ในระยะที่มีการบังคับใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้เกิดปัญหาขึ้นหลายกรณี อาทิ พระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติตนนอกกลุ่มนอกทางจากพระธรรมวินัย การเกิดขึ้นของขบวนการสงฆ์ต่าง ๆ ฯลฯ แนวทางการแก้ไขก็ต้องมีการแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในส่วนที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารคณะสงฆ์ กล่าวคือ ควรมีการกระจายอำนาจการบริหารคณะสงฆ์ให้กว้างขวางเพื่อจะได้เปิดโอกาสให้พระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ เข้ามาร่วมบริหารคณะสงฆ์ นอกจากนี้ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติที่สำคัญบางประการโดยเฉพาะในเรื่องบทบาทหน้าที่ของกรรมการศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธให้ชัดเจน หลักเกณฑ์การอุปสมบท การควบคุมการสร้างวัดถ้ำและเครื่องรางของขลังรวมถึงการมีบทลงโทษทางอาญาสำหรับพระสงฆ์ที่ต้องอาบัติปาราชิก ซึ่งเมื่อสามารถบัญญัติกฎหมายได้ครอบคลุมทั่วถึงดังกล่าวแล้วก็ควรจะ สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นในคณะสงฆ์ได้ในที่สุด

SOME ARTICLES IN THE SANGHA ACT OF 1962 A.D.
THAT OBSTRUCTED THE ADMINISTRATION OF THE
THAI SANGHA BETWEEN 1962 AND 1992 A.D.

AN ABSTRACT

BY

SAWEK SUBUNAGATE

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Arts degree in Thai History
at Srinakharinwirot University

March 1997

This thesis studies specific articles in the Sangha Act of 1962 that obstructed the administration of the Thai Sangha between 1962 and 1992 A.D.

The research found that from the date of its promulgation in 1962 to the present, the administration of the Thai Sangha has encountered many problems. The Sangha Supreme Council centralization style delayed most problem solving procedures. During the time this Sangha Act was enforced, there were many problems. For example, many monks misbehaved and different religions practices arose. The only remedy to solving these problems was to fix those problematic articles in the Sangha Act of 1962. This can be done in at least 2 ways. Firstly, decentralize the administrative power of the Sangha Supreme Council. Secondary, the government should add some necessary articles to the Sangha Act, namely : the role and duty of the Department of Religions affairs relating to Buddhism, the stricter rules for screening men who want to join the monkhood, stringent, control of the Sangha in making religions related objects for worship and of monks in performing any supernatural acts. Strong punishments should be introduced for those act in violation of these rules. Only with the above - suggested necessary articles added could problems stemming from the weakness existing in the Sangha Act of 1962 be resolved .

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาบริษัณิพนธ์ฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกประวัติศาสตร์ไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการควบคุม

..... ประธาน

(รองศาสตราจารย์ณรงค์ พ่วงพิศ)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วราคม ที่สุกะ)

..... กรรมการ

(อาจารย์ธวัชไชย สนธิวนิช)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน

(รองศาสตราจารย์ณรงค์ พ่วงพิศ)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วราคม ที่สุกะ)

..... กรรมการ

(อาจารย์ธวัชไชย สนธิวนิช)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(อาจารย์ ดร.วงเดือน นาราสัจจ์)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(อาจารย์ ดร.สธัญ ภู่ง)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับบริษัณิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์ไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ดร.ศิริยา พูลสุวรรณ)

วันที่ 11 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2540

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ลงได้ด้วยดีก็เนื่องมาจากความเมตตากรุณาของบุคคลหลายฝ่ายนับตั้งแต่รองศาสตราจารย์ณรงค์ พ่วงพิศ ซึ่งท่านได้รับเป็นประธานควบคุมการวิจัยให้คำแนะนำทุก ๆ ด้านในการศึกษาค้นคว้าข้อมูล และได้กรุณาอ่าน ตรวจสอบแก้ไขปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์วราคม ที่สุโกะ และอาจารย์ธวัชไชย สนธิวินช ที่ท่านได้รับเป็นกรรมการที่ปรึกษาในการวิจัยและได้อ่านตรวจสอบแก้ไข ตลอดจนให้คำแนะนำในการวิจัยครั้งนี้ด้วย ความเอาใจใส่ยิ่งผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร. วงเดือน นาราสัจจ์ และอาจารย์ ดร. สธัญ ภู่งง ที่ท่านได้รับเป็นกรรมการสอบเพิ่มเติม และได้ให้คำแนะนำในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ในการทำปริญญานิพนธ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

บุคคลอีกท่านหนึ่งที่ท่านได้ให้ความเมตตาช่วยเหลือแนะนำในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ในการทำวิจัย คือ รองศาสตราจารย์ ดร. ชาติชาย วัฒนานนท์ ผู้วิจัย ขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

บุคคลที่มีพระคุณอีก 2 ท่าน ที่นับว่าเป็นกำลังใจให้การทำปริญญานิพนธ์ครั้งนี้สำเร็จ ลุล่วงด้วยดีคือคุณพ่อเลี้ยง และคุณแม่ชูศรี สุบรรณเกต ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

เสวก สุบรรณเกต

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทนำ	ก
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ฅ
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	ฅ
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	ฅ
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	ญ
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	ญ
1 ภูมิหลังการบริหารคณะสงฆ์ไทยก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์	
พ.ศ. 2505	1
การบริหารคณะสงฆ์ไทยก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะ	
ปกครองคณะสงฆ์	
พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121	1
การบริหารคณะสงฆ์สมัยสุโขทัย	1
การบริหารคณะสงฆ์สมัยอยุธยา	4
การบริหารคณะสงฆ์สมัยธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น	6
การบริหารคณะสงฆ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	12
การบริหารคณะสงฆ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อน	
การประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครอง คณะสงฆ์ ร.ศ. 121	
(พ.ศ. 2445)	16
การบริหารคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์	
ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445)	17
ความเคลื่อนไหวในคณะสงฆ์กับการยกเลิกพระราชบัญญัติลักษณะปกครอง	
คณะสงฆ์ ร.ศ. 121	24

การบริหารคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484	29
วิกฤตการณ์ภายในคณะสงฆ์กับการยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484	36
2 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กับการบริหารคณะสงฆ์ไทย	47
ที่มาของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505	47
สาระสำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505	48
การบริหารคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505	49
ประชุมคณะสงฆ์	49
องค์กรบริหารคณะสงฆ์	54
ลักษณะการจัดบริหารคณะสงฆ์	57
3 บทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหาร คณะสงฆ์ไทย และแนวทางการแก้ไข	87
บทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหาร คณะสงฆ์ไทย	87
บทบัญญัติในเรื่องสถานภาพสมเด็จพระสังฆราช	88
บทบัญญัติที่ไม่กระจายอำนาจในการบริหารคณะสงฆ์	89
บทบัญญัติในเรื่องคุณสมบัติของพระสงฆ์ที่ดำรงตำแหน่งกรรมการ มหาเถรสมาคม	96
บทบัญญัติว่าด้วยการพิจารณาวินัยจลยอธิกรณ์และการลงนิคหกรรม	98
ความหละหลวมคลุมเครือของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505	101
แนวทางการแก้ไขบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในส่วน ที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารคณะสงฆ์ไทย	108
4 บทสรุป	121

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม	126
ภาคผนวก	136
ประวัติย่อของผู้วิจัย	179

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แสดงการบริหารคณะสงฆ์สมัยสุโขทัย	3
2 แสดงการบริหารคณะสงฆ์สมัยอยุธยา	5
3 แสดงการบริหารคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ 1	10
4 แสดงการบริหารคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ 4	15
5 แสดงการบริหารคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484	35
6 แสดงการบริหารคณะสงฆ์ตามแนวทางแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505	

บทนำ

นับตั้งแต่ฝ่ายอาณาจักรได้ประกาศใช้กฎหมายเพื่อการจัดระเบียบในการบริหารคณะสงฆ์ คือ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) เป็นผลให้แต่เดิมที่การปกครองคณะสงฆ์ขึ้นอยู่กับเจ้าคณะใหญ่แต่ละคณะ¹ เปลี่ยนมาให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจปกครองและควบคุมดูแลกิจการคณะสงฆ์² อย่างไรก็ตามความสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็คือการยอมรับฐานะของคณะสงฆ์ธรรมยุต โดยมาตรา 3 ที่ว่า "...กิจและลัทธิเฉพาะในนิิกายนั้น ๆ ซึ่งเจ้าคณะหรือสังฆนายกในนิิกายนั้นได้เคยมีอำนาจกล่าวบังคับมาแต่ก่อนประการใดก็ให้คงเป็นไปตามเคยทุกประการ..."³ คณะสงฆ์ธรรมยุตจึงสามารถแยกออกปกครองตนเองจากคณะสงฆ์มหานิกายได้สำเร็จ⁴ นอกจากนั้นคณะสงฆ์ธรรมยุต ยังได้สิทธิพิเศษในการปกครองอีกโดยเฉพาะตามมาตรา 22 ที่ให้บรรดาวัดในกรุงเทพฯ และหัวเมืองขึ้นอยู่กับคณะผู้กำกับแขวงหรือเจ้าคณะแขวงนั้น เว้นแต่วัดในกรุงเทพฯ และหัวเมืองที่โปรดให้ขึ้นอยู่กับเฉพาะคณะหรือพระราชาคณะรูปหนึ่งรูปใดตามที่เห็นสมควร⁵ ทั้งนี้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระมหาเถระผู้ทรงมีบทบาทในการบริหารคณะสงฆ์ขณะนั้นทรงตีความตามมาตราดังกล่าวไว้ว่า คณะสงฆ์ธรรมยุตได้รับพระบรมราชานุญาตให้ปกครองกันตามลัทธิ และให้สิทธิแก่พระสงฆ์ที่เป็นเจ้าคณะให้ปกครองพระมหานิกายได้ แต่พระมหานิกายที่เป็นเจ้าคณะจะปกครองพระสงฆ์ธรรมยุตไม่ได้⁶

¹ประกอบด้วยคณะเหนือ คณะใต้ และคณะกลาง.

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5. เลขที่ ศ.16.
พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121.

³แหล่งเดิม.

⁴สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. ประมวลพระนิพนธ์การคณะสงฆ์. 2514. หน้า 22.

⁵"กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5. เลขที่ ศ.16.
พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121.

⁶คณินันต์ ยันตบุตร. สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. 2532. หน้า 27.

กล่าวคือถ้าเจ้าคณะใดเป็นพระมหานิกายวัชรธรรมยุต ในเขตปกครองนั้นให้ไปขึ้นกับเจ้าคณะธรรมยุตที่กรุงเทพฯ จึงเกิดปัญหาหลักในการปกครอง สร้างความไม่พอใจเป็นอย่างยิ่งกับพระสงฆ์มหานิกายโดยเฉพาะเรื่องสิทธิพิเศษดังกล่าว ต่อมาใน พ.ศ. 2477 พระสงฆ์มหานิกายจำนวนหนึ่งได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มเพื่อเคลื่อนไหวภายใต้ชื่อว่า "คณะปฏิสังขรณ์กาสาวพัสตร์"¹ โดยได้เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์ที่ไม่เป็นธรรมนั้น และเสนอให้ยกเลิกพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ที่ถือว่าเป็นต้นเหตุแห่งปัญหานี้ในที่สุดแนวความคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายอาณาจักร รัฐบาลภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่เรียกชื่อว่า "พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484"

การบริหารคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติฉบับใหม่นี้มีความเป็นอิสระอย่างมาก โดยเฉพาะการบริหารที่ให้แก่กองานาออกเป็นสังฆสภา สังฆมนตรี และวินัยธร² ที่สำคัญกฎหมายฉบับนี้ได้ให้ความเสมอภาคในการบริหารคณะสงฆ์ร่วมกันทั้งสองนิกาย³ อันเป็นการปูพื้นฐานเพื่อการรวมนิกายสงฆ์ในอนาคต⁴ หลังจากกฎหมายฉบับนี้ใช้บังคับแล้วทางฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักรได้เริ่มดำเนินการจัดสร้างวัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน เพื่อให้พระสงฆ์ทั้งสองนิกายได้จำพรรษาาร่วมกันในลักษณะสมานสังวาสและหลังจากนั้นจึงเตรียมการให้มีการสังคายนาพระธรรมวินัยตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 60⁵ เพื่อสร้างมาตรฐานทางด้านพระปริยัติ และการปฏิบัติของพระสงฆ์ทั้งสองนิกายให้เป็นแบบเดียวกัน

¹คณินันต์ จันทบุตร. การเคลื่อนไหวของยุวสงฆ์ไทยรุ่นแรก พ.ศ. 2477 - 2484. 2528. หน้า 111.

²"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 58. ตอนที่ 72. หน้า 1391. 14 ตุลาคม 2484.

³กระจำจัน นันโพธิ. มหานิกาย - ธรรมยุต. 2528. หน้า 102.

⁴แสง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2533. หน้า 197.

⁵"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 58. ตอนที่ 72. หน้า 1409 - 1410. 14 ตุลาคม 2484.

อย่างไรก็ตามการจัดสังคายนาพระธรรมวินัยตามบทบัญญัติดังกล่าวไม่เป็นที่พอใจของคณะสงฆ์ธรรมยุต¹ และที่สำคัญการที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์กำหนดให้ระบบการบริหารคณะสงฆ์แยกออกเป็น 3 ฝ่าย ก็เป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ของบรรดาพระเถระหลายรูป ในที่สุดคณะสงฆ์ธรรมยุตจึงได้ทำหนังสือคัดค้านการใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ต่อสมเด็จพระสังฆราช เมื่อ พ.ศ. 2490² แต่เนื่องจากสถานการณ์ขณะนั้นไม่เอื้ออำนวยให้มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 จึงยังคงใช้บังคับเรื่อยมา ต่อมาใน พ.ศ. 2501 สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (ม.ร.ว.ชื่น สุจิตฺโต) สิ้นพระชนม์ สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตรฯ ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช และสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นสังฆนายก หลังจากนั้นไม่นานได้เกิดความวุ่นวายขึ้นในคณะสงฆ์คือ มีการกล่าวโทษพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) วัดมหาธาตุฯ และพระศาสนโสภณ (ปลด อุดฺดการี) วัดราชาธิวาส ต้องอธิกรณ์ปาราชิก โดยสังฆนายกใช้การวินิจฉัยด้วยตนเองเสนอสมเด็จพระสังฆราชให้ลงโทษพระเถระทั้งสองรูป แทนการส่งให้คณะวินัยธรพิจารณาตามพระธรรมวินัยและกฎหมาย³ หลังจากได้ลงโทษพระเถระทั้งสองแล้ว ความวุ่นวายในคณะสงฆ์ก็ยังไม่จบสิ้น เมื่อมีการประชุมสังฆสมาคมจะมีการตั้งกระทู้ถามและอภิปรายอย่างรุนแรงถึงความไม่เป็นธรรมในการลงโทษพระเถระทั้งสองรูปเป็นประจํา⁴ อันส่งผลกระทบต่อพระเถระฝ่ายปกครองที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอธิกรณ์ดังกล่าว และเพื่อจะยุติปัญหาการขัดแย้งทางความคิดของพระสงฆ์ ประกอบกับความไม่พอใจการบริหารคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติ ของพระเถระผู้ใหญ่ที่กล่าวมาแล้ว ทั้งสภาพการณ์ที่เอื้ออำนวยจากฝ่ายอาณาจักรที่ปกครองในระบบเผด็จการ สังฆนายกจึงได้เสนอยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ต่อรัฐบาล และรัฐบาลได้ประกาศให้ใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ใน พ.ศ. 2505

¹มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. สำเนาหนังสือร้องเรียน และบันทึกคำชี้แจงประกอบหนังสือร้องเรียนเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484. 2518. หน้า 1 - 24.

²แหล่งเดิม.

³แสวง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2533. หน้า 298.

⁴แหล่งเดิม.

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แบ่งออกเป็น 8 หมวด หมวดที่ 1 ว่าด้วยสมเด็จพระสังฆราช หมวดที่ 2 ว่าด้วยมหาเถรสมาคม หมวดที่ 3 ว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ หมวดที่ 4 ว่าด้วยนิคหกรรมและการสละสมณเพศ หมวดที่ 5 ว่าด้วยวัด หมวดที่ 6 ว่าด้วยศาสนสมบัติ หมวดที่ 7 ว่าด้วยบทกําหนดโทษ และหมวดที่ 8 ว่าด้วยเรื่องเบ็ดเตล็ด¹ ทั้งนี้ได้กล่าวถึงบทบัญญัติในแต่ละหมวดอย่างกว้าง ๆ ส่วนในรายละเอียดได้กำหนดให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจในการตรากฎ ออกข้อบังคับ วางระเบียบ หรือออกคำสั่งมหาเถรสมาคมที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายเพื่อใช้ในการบังคับบัญชาคณะสงฆ์

อย่างไรก็ตามการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เป็นผลสืบเนื่องมาจากความวุ่นวายในคณะสงฆ์และฝ่ายอาณาจักรที่ปกครองประเทศด้วยระบบเผด็จการดังที่กล่าวมาแล้ว จากการใช้อำนาจเบ็ดเสร็จกับการจัดการแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างเฉียบขาด ทำให้มีผลมาถึงฝ่ายศาสนจักร พระสงฆ์ทั้งหลายที่มีแนวความคิดอิสระ หรือที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เรียกว่า "พวกนอกรีตนอกรอย" อาทิ พระพิมลธรรม (อาจ อาสฺโภ) และพระศาสนโสภณ (ปลอด อุตตการี) ก็ถูกลงโทษทั้งจากฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายบ้านเมือง² ทำให้พระสงฆ์ทั้งหลายเกิดความหวาดกลัวที่จะกระทำการใด ๆ ที่แปลกแยก ออกนอกลู่นอกทางจากแนวทางของผู้บริหารทั้งจากฝ่ายศาสนจักรและฝ่ายอาณาจักรที่วางไว้ ดังนั้นไม่ว่าการบริหารคณะสงฆ์จะเป็นอย่างไร พระสงฆ์ทั่วไปก็ต้องยอมรับและปฏิบัติตาม จึงดูเหมือนว่าการบังคับใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มีความสะดวกราบรื่น³ และมีประสิทธิภาพดี แต่เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไป บ้านเมืองเข้าสู่ยุคประชาธิปไตย ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และการแสดงออกทางด้านต่าง ๆ สภาพการณ์ดังกล่าวก็ส่งผลถึงวงการคณะสงฆ์เช่นกัน ความเคลื่อนไหว

¹"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 79.

ตอนที่ 115. หน้า 29 - 44 31 ธันวาคม 2505.

²ทักษิณ เจลิมเตียรณ. การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ. แปลโดย พรรณี จิตรพลรักษ์ และ ม.ร.ว. ประกายทอง สิริสุข. 2526. หน้า 282.

³"บทวิเคราะห์ พรบ.คณะสงฆ์ ระบบการปกครองที่ควรมองย้อน," เสียงธรรม. 29(1) : 39 ; มกราคม - กุมภาพันธ์ 2529.

ในขณะสงฆ์จึงเริ่มเกิดขึ้น เช่น มีการชุมนุมของกลุ่มพระสงฆ์ที่ลานอโศกในบริเวณวัดมหาธาตุฯ กรุงเทพฯ ใน พ.ศ. 2517¹ เพื่อเรียกร้องให้ผู้บริหารคณะสงฆ์ในขณะนั้นพิจารณาคืนสมณศักดิ์แด่พระพิมลธรรมและพระศาสนโสภณ การเกิดขึ้นของขบวนการสงฆ์ในหลาย ๆ แห่ง อาทิ สำนักสันติอโศก วัดพระธรรมกาย สำนักสุทธาราม ของอดีตพระวินัย อมโร (ยันตระ) ฯลฯ เกิดกระแสพุทธพาณิชย์ด้วยการสร้างวัตถุมงคลและเครื่องรางของขลังออกจำหน่าย² นอกจากนี้ยังมีกรณีพระล่องละเมียดพระธรรมวินัยอีกเป็นจำนวนมาก³ และจากปัญหาที่เกิดขึ้นในวงการคณะสงฆ์ทางฝ่ายผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการปกครองคณะสงฆ์ ก็ไม่สามารถจะจัดการแก้ไขปัญหานั้นให้เสร็จสิ้นได้อย่างรวดเร็ว เพราะติดขัดที่ตัวบทบัญญัติในกฎหมายที่ใช้บังคับโดยเฉพาะมหาเถรสมาคมที่เป็นองค์กรสูงสุดไม่สามารถเข้าไปดำเนินการได้โดยทันที ต้องทำเป็นขั้นตอนให้มีผู้มีหน้าที่ในระดับต้น ดำเนินการแล้วเสนอมาเป็นลำดับ ทั้งที่ปัญหาบางกรณีก็ชัดเจนแจ้ง เป็นข่าวครึกโครม และมีหลักฐานสมบูรณ์ก็ไม่สามารถดำเนินการได้ เมื่อเป็นดังนี้ก็จะแก้ไขเหตุการณ์ได้เรียบร้อยจึงใช้เวลาาน ความเสียหายแทนที่จะเกิดในวงจำกัดกลับขยายกว้างออกไป จึงอาจกล่าวได้ว่าบทบัญญัติของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในหลายประเด็นกลายเป็นอุปสรรคต่อการบริหารและการแก้ไขปัญหาในคณะสงฆ์โดยจะ ได้กล่าวถึงประเด็นสำคัญของพระราชบัญญัติที่เป็นอุปสรรคดังต่อไปนี้

ประการแรก อุปสรรคที่เกิดจากการที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์กำหนดให้สมเด็จพระสังฆราช ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคม ที่จะต้องดำเนินการแก้ไขปัญหาในคณะสงฆ์ทุกกรณี ส่งผลถึงมหาเถรสมาคมเมื่อจะมีการพิจารณาแก้ไขปัญหาใดก็จะต้องคำนึงถึงพระเกียรติแห่งองค์พระสังฆราชทั้งนี้เพราะอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมในการแก้ไขปัญหบางเรื่องย่อมตกเป็นทวิภาคีวิจารณ์ของศาสนิกชนทั่วไปทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ดังนั้นเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น มหาเถรสมาคมจึงต้องระมัดระวังมากที่จะพิจารณาดำเนินการตัดสินปัญหา

1 เกรียงศักดิ์ พิทยานะ. พระพิมลธรรมเป็นคอมมิวนิสต์?. 2517. หน้า 64.

2 ศรีศักร วัลลิโภดม. "พระเครื่อง(ราง) พุทธบูชาหรือพุทธพาณิชย์,"

ศิลปวัฒนธรรม. 15(3) : 77 - 89 ; มกราคม 2537.

3 กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม. "ดาเถร - ยายชี นารี - นักบวช ใคร? คือนาโจรปล้นพระศาสนา," ศิลปวัฒนธรรม. 15(5) : 77 - 83 ; มีนาคม 2537.

บางครั้งจึงใช้วิธีการซื้อเวลาในการแก้ปัญหา ดังกรณีสำนักสันติอโศกประกาศไม่ขึ้นต่อการปกครองของมหาเถรสมาคมตั้งแต่ พ.ศ. 2518 แต่ก็จะแก้ไขได้ต้องใช้เวลาถึง 12 ปี¹ เป็นต้น สภาพการณ์ครั้งนี้จึงถือได้ว่าเป็นอุปสรรคต่อการบริหารคณะสงฆ์อย่างยิ่ง

ประการที่สอง อุปสรรคที่เกิดจากบทบัญญัติไม่กระจายอำนาจในการบริหารคณะสงฆ์ ทั้งนี้เพราะพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 18 กำหนดให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์กับให้อำนาจในการตรากฎ ออกข้อบังคับหรือวางระเบียบเพื่อใช้ในการปกครอง² และมาตรา 25 ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจในการพิจารณาอธิกรณ์และนิคหกรรมแก่พระสงฆ์³ อันแสดงถึงการควบคุมอำนาจทุก ๆ ด้านในคณะสงฆ์ไว้ที่มหาเถรสมาคม มหาเถรสมาคมจึงเป็นหน่วยงานที่สำคัญที่สุดตามกฎหมายนี้ และเมื่อมาพิจารณาถึงพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการมหาเถรสมาคมตามมาตรา 12 ที่กำหนดให้สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง⁴ และพระเถระที่ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ จะมีอายุเกินกว่า 75 ปี อายุพรรษาเกินกว่า 50 พรรษาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งอยู่ในวัยชราควรที่จะพักผ่อนปฏิบัติศาสนกิจตามปกติมากกว่าที่จะเข้ามาทำหน้าที่บริหารหรือออกกฎระเบียบ รวมไปถึงการตัดสินอธิกรณ์ต่าง ๆ⁵ ดังที่เป็นอยู่ การรวมงานสำคัญ ๆ มาไว้ที่พระเถระเพียงไม่กี่รูปและยังชราภาพอีกด้วย จึงส่งผลให้การบริหารคณะสงฆ์ขาดประสิทธิภาพ ไม่ทันเหตุการณ์ ทำให้ปัญหาต่าง ๆ ติดตามมา และบางปัญหาก็กวักกลามจนยากแก่การแก้ไข

¹ศึกษาเพิ่มเติมจาก พระเทพเวที (ประยुทธิ์ ปยุตฺโต). เพื่อความเข้าใจปัญหาโพธิธรรมา. 2533.

²"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 79. ตอนที่ 115. หน้า 35. 31 ธันวาคม 2505.

³แหล่งเดิม. หน้า 37.

⁴แหล่งเดิม. หน้า 33.

⁵คณิศร จันทบุตร. สถานะและบทบาทของพระพุทธานุศาสน์ในประเทศไทย. 2532. หน้า 90.

ประการที่สาม อุปสรรคที่เกิดจากความยุ่งยากสลับซับซ้อนของขั้นตอนการพิจารณาตัดสิน
อธิกรณ์ของพระสงฆ์ ทั้งนี้เพราะบทบัญญัติในมาตรา 25 ที่กำหนดให้มหาเถรสมาคมตรากฎมหา
เถรสมาคมเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติเพื่อการพิจารณาตัดสินอธิกรณ์และการลงนิคหกรรม
และในการนี้มหาเถรสมาคมได้ประกาศใช้กฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ดังนั้น
เมื่อเกิดกรณีพระสงฆ์ทำผิดก็จะต้องดำเนินการพิจารณาตามขั้นตอนของกฎดังกล่าวก่อน ทั้งที่ความ
ผิดบางกรณีก็ชัดเจนอยู่แล้ว แทนที่ผู้บริหารระดับสูงจะใช้อำนาจในการพิจารณาตัดสินได้ แต่เมื่อ
กฎหมายไม่เอื้ออำนวยให้ทำ ก็ต้องส่งเรื่องไปเริ่มต้นพิจารณากันที่ต้นสังกัด ทำให้ไม่ทันต่อ
เหตุการณ์ และในที่สุดผู้กระทำผิดก็อาศัยช่องว่างแห่งกฎระเบียบดังกล่าวในการหลบหนีการ
พิจารณาได้ ดังกรณีอธิกรณ์อดีตพระวินัย อมโร (ยันตระ)¹ เป็นต้น

ประการสุดท้าย อุปสรรคที่เกิดจากความหละหลวมของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์
พ.ศ. 2505 ที่ไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมบางประการของพระสงฆ์ได้ เช่น บัญหาเรื่อง
การสร้างวัดถ่มมรด และอื่น ๆ เพื่อออกจากรายอย่างค้ำคั้น ดังปรากฏตามที่โฆษณาในหน้า
หนังสือพิมพ์เป็นประจำ ทางผู้บริหารคณะสงฆ์เองก็ทราบดี แต่ไม่สามารถจะจัดการแก้ไขอย่าง
เด็ดขาดได้ ทั้งนี้เพราะไม่สามารถจะอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์หรือกฎหมายเถรสมาคมใด ๆ
มาเป็นแม่บทเพื่ออ้างอิงในการใช้อำนาจดำเนินการแก้ไข กระแสพุทธพาณิชย์จึงคงมีอยู่ทั่วไป
และขยายวงกว้างออกไปเรื่อย ๆ

จากบทบัญญัติบางมาตราของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่เป็นอุปสรรคดังกล่าว จึงเปิด
โอกาสให้พระสงฆ์บางรูป บางหมู่อาศัยช่องว่างของพระราชบัญญัติ ประพฤติตนไม่เหมาะสม
กับสมณสาธูปจนเป็นที่รังเกียจของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ทั้งนี้เมื่อเกิดปัญหาขึ้นแล้วทางผู้บริหาร
คณะสงฆ์และฝ่ายอาณาจักรไม่สามารถจะอาศัยพระราชบัญญัติดังกล่าวเป็นแนวปฏิบัติเพื่อแก้ไข
ได้อย่างรวดเร็วและครอบคลุมทั่วถึง ที่สำคัญพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แทนที่จะบัญญัติเพื่อเป็นการส่งเสริม
ให้พระสงฆ์ได้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยได้ครบถ้วน ละเว้นจากสิ่งที่เป็นเครื่องกีดขวางการ

1 "เจ้าคณะนคร' แบไตค์คิจึงเขี้ยวบู๊ถึงฎีกา," มติชนสุดสัปดาห์. 15(780) : 87 ;
สิงหาคม 2538.

บรรลุมรรค ผล นิพพาน แต่กลับเป็นการบัญญัติกฎหมายเพื่อให้คณะสงฆ์สามารถสนองนโยบายรัฐ¹ คอยดูแลจับผิดและลงโทษโดยมิได้มองว่าจะทำอย่างไรที่จะส่งเสริมให้พระสงฆ์ปฏิบัติตาม พระธรรมวินัย² ซึ่งอุปสรรคของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์นี้ในระหว่าง พ.ศ. 2517 - 2518 ได้มีกลุ่มยุวสงฆ์พยายามเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ โดยชี้ให้เห็นข้อบกพร่องของโครงสร้างการบริหารคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัตินั้น แต่กลับถูกเพ่งเล็งจากฝ่ายบริหารคณะสงฆ์และฝ่ายอาณาจักร³ ทำให้ความคิดในการแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ครั้งนั้นหยุดชะงักไป

อย่างไรก็ตามการแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กระทำสำเร็จใน พ.ศ. 2535 แต่ก็แก้ไขเฉพาะในหมวดสมเด็จพระสังฆราช และหมวดมหาเถรสมาคมบางมาตรา⁴ อาทิ เรื่องการตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชเมื่อสมเด็จพระสังฆราชสิ้นพระชนม์และยังไม่ได้มีการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์ใหม่จากเดิมที่ให้ สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรหมมาเป็นสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์แทน และการกำหนดอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมให้ละเอียดกว้างขวางขึ้นส่วนในมาตราอื่น ๆ มีการแก้ไขเพียงเล็กน้อยก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในคณะสงฆ์ได้มากนัก ทั้งนี้เพราะพระราชบัญญัติคณะสงฆ์บางประเด็นที่เป็นอุปสรรคในการบริหารคณะสงฆ์ยังคงมีอยู่ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจในเรื่องเหล่านี้และต้องการจะศึกษาในรายละเอียดเพื่อจะได้ชี้ประเด็นปัญหาและนำเสนอต่อไป

¹พระเทพเวที (ประยูรย์ บยุโต). "ขั้วมหาเถรสมาคมมีแต่พระเถี่ยชา ชราภาพ," ไทยรัฐ. 10 พฤศจิกายน 2528. หน้า 8.

²พระธรรมปิฎก (ประยูรย์ บยุโต). "บทสัมภาษณ์พระธรรมปิฎก เรื่องสถานการณ์พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 42(18) : 14 ; 1 - 7 ตุลาคม 2538.

³จุไรรัตน์ แสนใจรักษ์. พัฒนาการการศึกษาคณะสงฆ์ไทย พ.ศ. 2489 - 2527. 2521. หน้า 101 - 102.

⁴"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 109. ตอนที่ 16. หน้า 6 - 7. 4 มีนาคม 2535.

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่ปรากฏมีแต่เฉพาะการชี้แนะปัญหาของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์โดยสังเขป ได้แก่ งานวิจัยของ คณินันต์ จันทบุตร เรื่องสถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ก็ได้กล่าวถึงในลักษณะภาพรวมของพระพุทธศาสนา และชี้ปัญหาเรื่องการบริหารงานของมหาเถรสมาคมเพียงเล็กน้อย อีกเล่มหนึ่งคือปริญานิพนธ์ของสายธาร อินทรวดี เรื่องบทบาทมหาเถรสมาคมในการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ไทย (พ.ศ. 2445 - 2530) ก็ศึกษาแต่เฉพาะกรณีปัญหาในคณะสงฆ์ และมหาเถรสมาคมจะมีบทบาทและวิธีการแก้ไขอย่างไร และวิทยานิพนธ์ของจุไรรัตน์ แสนใจรักษ์ เรื่องพัฒนาการการศึกษาคณะสงฆ์ไทย พ.ศ. 2489 - 2527 ก็ศึกษาเฉพาะการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในระบอบเวลานั้นเป็นส่วนใหญ่ และกล่าวถึงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เพียงเล็กน้อย ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นว่า เรื่องบทบาทนิติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารคณะสงฆ์ไทย (พ.ศ. 2505 - 2535) เป็นเรื่องที่น่าสนใจในรายละเอียดให้กว้างขวางมากขึ้น และที่สำคัญยังจะเป็นประโยชน์ในการเป็นข้อมูลประกอบสำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารคณะสงฆ์จะได้ใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาถึงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในอดีตก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505
2. เพื่อศึกษาพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กับบทบัญญัติของพระราชบัญญัติดังกล่าวที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารคณะสงฆ์ไทยระหว่าง พ.ศ. 2505 - 2535
3. เพื่อเสนอแนวทางแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในส่วนที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารคณะสงฆ์ไทย ตลอดจนแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาคณะสงฆ์ให้มั่นคงและเจริญก้าวหน้าต่อไป

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. จะให้ความรู้ความเข้าใจถึงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในอดีตก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

2. จะให้ความรู้ความเข้าใจในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ตลอดจนบทบัญญัติในพระราชบัญญัติที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารคณะสงฆ์ไทยระหว่าง พ.ศ. 2505 - 2535

3. จะทราบถึงแนวทางแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในส่วนที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารคณะสงฆ์ รวมถึงแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาคณะสงฆ์ให้มั่นคงและเจริญก้าวหน้าต่อไป

4. ผลของการศึกษาค้นคว้าสามารถนำไปใช้อ้างอิงหรือศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การปกครองคณะสงฆ์ไทยในระบอบที่ใช้อยู่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาและผู้ที่สนใจทั่วไป หรือนำไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ สำหรับผู้มีหน้าที่ต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ศึกษาพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในอดีต และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และวิเคราะห์บทบัญญัติของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในส่วนที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารคณะสงฆ์ไทย ระหว่าง พ.ศ. 2505 - 2535

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารชั้นต้น (Primary Source) และเอกสารชั้นรอง (Secondary Source) ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) เป็นสำคัญ

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

ข้อมูลประเภทเอกสาร ได้แก่

1. ข้อมูลชั้นต้น ได้แก่ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ คำสั่งมหาเถรสมาคม ตลอดจนรายงานการประชุมมหาเถรสมาคม
2. ข้อมูลชั้นรอง ได้แก่ หนังสือต่าง ๆ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย หนังสือพิมพ์และวารสารร่วมสมัยต่าง ๆ

แหล่งศึกษาค้นคว้า

1. หอสมุดแห่งชาติ
2. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ
3. กรมการศาสนา
4. หอสมุดจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร มหามกุฏราชวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฯลฯ

บทที่ 1

ภูมิหลังการบริหารคณะสงฆ์ไทยก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

การบริหารคณะสงฆ์ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121

1. การบริหารคณะสงฆ์สมัยสุโขทัย

นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 3 ถึง พุทธศตวรรษที่ 5¹ พระพุทธศาสนาได้แพร่หลายเข้าสู่ดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบันและมีการยอมรับนับถือสืบมาอย่างกว้างขวาง และเมื่อพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป จำนวนพระสงฆ์ผู้สืบทอดพระศาสนาก็มีมากขึ้นเป็นลำดับจนเป็นกลุ่มชนที่สำคัญในสังคม แต่ในระยะแรก ๆ คงยังไม่มี การจัดระบบการควบคุมหรือบริหารกลุ่มพระสงฆ์เหล่านั้นแต่อย่างใด ปรากฏจนกระทั่งถึงสมัยสุโขทัย ได้ปรากฏหลักฐานในเรื่องการจัดระบบบริหารคณะสงฆ์ที่ชัดเจน กล่าวคือ ตั้งแต่รัชกาลพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ที่ได้อาราธนาพระสงฆ์นิทายเถรวาท ลัทธิลังกาวงศ์จากเมืองนครศรีธรรมราช ขึ้นมาจำพรรษาอยู่ในเขตอรัญญิกหรือวัดป่าในกรุงสุโขทัย จนถึงรัชกาลพ่อขุนรามคำแหงมหาราชพระสงฆ์เหล่านั้นคงมีฐานะเป็นพระผู้ใหญ่ เป็นที่เคารพอย่างสูงจากพ่อขุนรามคำแหงมหาราช จึงทรงยกย่องให้เป็นพระสังฆราช² พุทธศาสนาที่ลัทธิลังกาวงศ์จึงขยายตัวอย่างรวดเร็วมีพระสงฆ์เพิ่มมากขึ้น เมื่อถึงรัชกาลพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) จึงได้อาราธนาพระสงฆ์ชาวลังกานามว่า "พระมหาสามีสังฆราช" จากนครพัน มาตั้งสำนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ วัดป่ามะม่วง ในราว พ.ศ. 1904³ ที่สำคัญพระสงฆ์จากนครพันนี้นิยมปฏิบัติธรรมในวัดที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมือง ในขณะที่พระสงฆ์ แต่เดิมที่มาจากเมืองนครศรีธรรมราชนิยมนำนักในวัดในเขตเมือง ความต่างกันของพระสงฆ์ 2 กลุ่มนี้จึงกลายเป็นรูปแบบในการปกครองคณะสงฆ์สมัยนั้น กล่าวคือพระสงฆ์ที่นิยมปฏิบัติธรรมและพำนักในวัดที่อยู่ห่างไกลเรียกว่า "คณะอรัญวาสีหรือฝ่ายซ้าย" และพระสงฆ์ที่

¹สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. ตำนานพระพุทธเจดีย์. 2513. หน้า 98.

²สำนักนายกรัฐมนตรี. ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1. 2521. หน้า 21 - 22.

³แหล่งเดิม. หน้า 94.

ปฏิบัติธรรมและพำนักในวัดในเมือง เรียกว่า "คณะคามวาสีหรือฝ่ายขาว"¹ คณะสงฆ์ทั้งสองฝ่าย แยกการปกครองเป็นอิสระจากกัน แต่ละคณะมีเจ้าคณะผู้ปกครองบังคับบัญชาสูงสุดของตนเรียกว่า "สังฆราชาหรือสังฆราช" ส่วนการปกครองคณะสงฆ์ในหัวเมืองสำคัญอื่น ๆ พระมหากษัตริย์ทรง แต่งตั้งพระสังฆราชประจำหัวเมืองในลักษณะเดียวกัน² ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศรราชานุภาพทรงกล่าวไว้ในตำนานคณะสงฆ์ว่า

ในประเทศสยามเมื่อพระนครสุโขทัยเป็นราชธานีเห็นจะมีสังฆราชกว่าองค์เดียว ด้วยวิธีปกครองพระราชอาณาจักรในครั้งนั้น หัวเมืองใหญ่ที่ห่างไกลราชธานี เป็น เมืองประเทศราชโดยมาก แม้เมืองที่อยู่ใกล้ราชธานี ที่เป็นเมืองใหญ่ก็ตั้งเจ้านาย ในราชวงศ์ออกไปครองแทนองเจ้าประเทศราช เมืองใหญ่เมือง 1 น่าจะมี พระสังฆราชองค์ 1 เป็นสังฆปริณายกของสงฆบริษัท ตลอดเขตเมืองนั้น...³

ทางด้านอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆราชนี้ยังไม่ทรงมีอำนาจโดย เต็มขาดเพราะตามปกติแล้วพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้รับภาระจัดการคณะสงฆ์ด้วยพระองค์เอง เช่น การแต่งตั้งหรือถอดถอนพระราชาคณะ เป็นต้น ดังนั้นพระสังฆราชจึงขึ้นตรงต่อ พระมหากษัตริย์ มีหน้าที่ปฏิบัติตามพระบรมราชโองการ⁴ และในขณะเดียวกันพระสังฆราชก็ ปกครองบังคับบัญชาพระสงฆ์ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชารองลงไปตามลำดับ ประกอบไปด้วย พระครู และเจ้าอาวาส

¹พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ชุมมจิตโต). ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2536. หน้า 6.

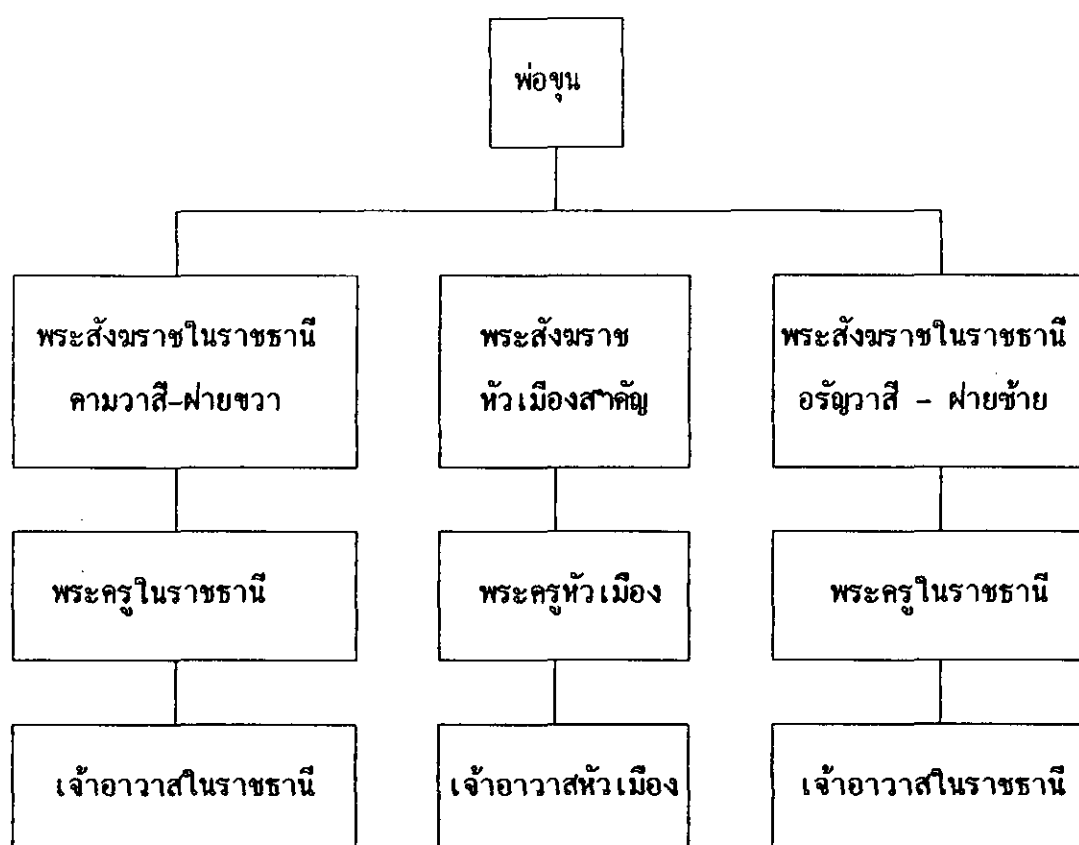
²แหล่งเดิม.

³สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศรราชานุภาพ. ตำนานคณะสงฆ์และ ตำนานพระปริตร. 2517. หน้า 4.

⁴แหล่งเดิม.

การที่พระมหากษัตริย์ทรงปกครองคณะสงฆ์โดยตรงนี้ นอกจากการแต่งตั้งพระสังฆราชแล้ว ในบางครั้งเมื่อเกิดอธิกรณ์ข้อขัดแย้งในคณะสงฆ์ขึ้น พระมหากษัตริย์ก็ทรงเสด็จไปตัดสินด้วยพระองค์เอง ดังกรณี พระมหาธรรมราชาที่ 3 (โสลิอไท) เสด็จไประงับอธิกรณ์สงฆ์ที่วัดป่าแดง¹ เป็นต้น

การบริหารคณะสงฆ์ในสมัยสุโขทัยสามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้²

ภาพประกอบ 1 การบริหารคณะสงฆ์สมัยสุโขทัย

¹สำนักนายกรัฐมนตรี. ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1. 2521. หน้า 124 - 125.

²พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2536. หน้า 7.

2. การบริหารคณะสงฆ์สมัยอยุธยา

การบริหารคณะสงฆ์ในสมัยอยุธยาตอนต้น ยังคงเป็นไปตามแนวทางการบริหารคณะสงฆ์ของสุโขทัยโดยแบ่งการบริหารเป็น 2 คณะ คือ ความวาสีกับอรัญวาสี ต่อมาในราว พ.ศ. 1965 ได้มีพระสงฆ์จากอยุธยา เชียงใหม่ และกัมพูชาจำนวน 10 รูป ได้เดินทางไปยังลังกาและบวชแปลงเป็นพระสงฆ์สิงหลนิกายหลังจากนั้นได้อยู่ศึกษาพระธรรมวินัยหลายปี ต่อมาได้เดินทางกลับยังอยุธยาพร้อมกับนิมนต์พระเถระชาวลังกาเดินทางมาด้วย 2 รูป คือ พระมหาวิกรมพาหุ และพระอุตมปัญญา¹ พระสงฆ์เหล่านี้ได้ออกเผยแผ่พระศาสนาจนมีผู้เลื่อมใสศรัทธาขออุปสมบทจำนวนมาก ในที่สุดพระสงฆ์กลุ่มนี้ได้แยกกลุ่มออกมาตั้งคณะสงฆ์ใหม่ เรียกว่า "คณะป่าแก้ว" ทำให้คณะสงฆ์ในระยะนี้แบ่งการปกครองออกเป็น 3 คณะ คือ²

2.1 คณะความวาสีฝ่ายซ้ายหมายถึง คณะสงฆ์นิกายเถรวาทลัทธิลังกาวงศ์ที่สืบมาแต่พระสงฆ์เมืองนครศรีธรรมราชในสมัยสุโขทัย หรือเรียกว่าคณะสงฆ์นิกายเดิม

2.2 คณะอรัญวาสี หมายถึง คณะสงฆ์ที่สืบเนื่องมาจากพระสงฆ์ลังกาโดยอาราธนามาจากนครพิน สมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท)

2.3 คณะความวาสีฝ่ายขวา หมายถึง คณะสงฆ์นิกายเดิมและไปบวชแปลงที่ลังกาแล้ว กลับมาตั้งคณะใหม่ที่เรียกว่า "คณะป่าแก้ว"

ทางด้านการปกครองคณะสงฆ์ในอยุธยานั้น มีเจ้าคณะใหญ่ 3 รูป คือ เจ้าคณะความวาสีฝ่ายซ้าย เจ้าคณะอรัญวาสี และเจ้าคณะความวาสีฝ่ายขวา เป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์แต่ละคณะ โดยพระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาเจ้าคณะใหญ่รูปใดรูปหนึ่งเป็นสมเด็จพระสังฆราช ดำรงตำแหน่งประมุขสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร³ ส่วนการปกครองคณะสงฆ์ในหัวเมืองต่าง ๆ ได้แก่ หัวเมืองชั้นใน หัวเมืองชั้นนอก เจ้าคณะใหญ่ทั้ง 3 รูปแบ่งเขตกันรับผิดชอบ กล่าวคือ เจ้าคณะความวาสีฝ่ายซ้ายปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ในหัวเมืองฝ่ายเหนือ เจ้าคณะความวาสีฝ่ายขวาปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ในหัวเมืองฝ่ายใต้ ส่วนเจ้าคณะอรัญวาสีปกครองดูแลกิจการ

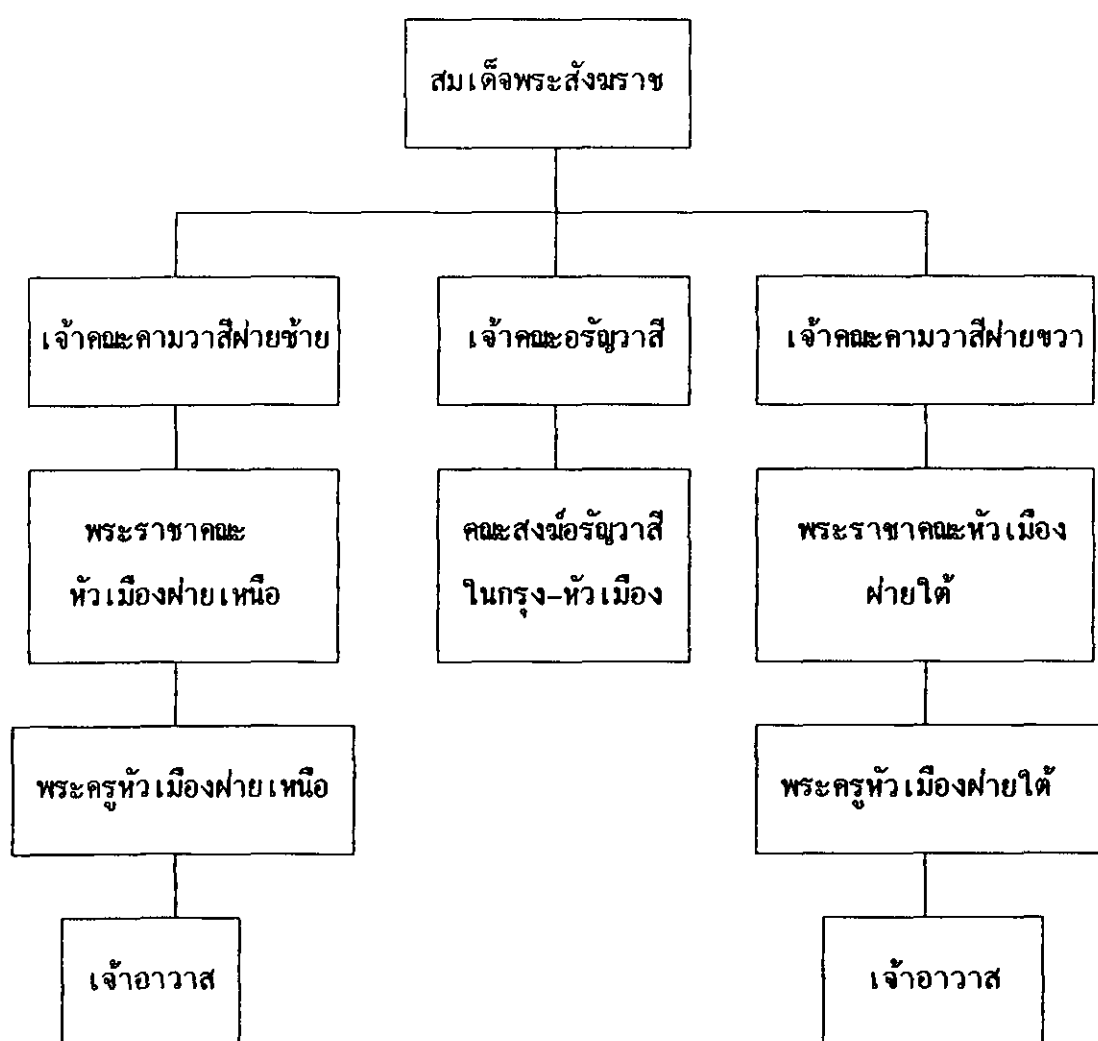
¹สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคหรงราชานุภาพ. ตำนานคณะสงฆ์และตำนานพระปริตร. 2517. หน้า 8 - 9.

²พระเมธีธรรมากรณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2536. หน้า 10.

³แหล่งเดิม. หน้า 10.

คณะสงฆ์อรุณวาสี (พระป่า) ทั้งหัวเมืองฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้ ถัดจากเจ้าคณะใหญ่ลงมาก็คือ พระราชาคณะ พระครู และเจ้าอาวาส¹

อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์ที่ปกครองหัวเมืองนี้ จะมีสมณศักดิ์แตกต่างกัน ถ้าเป็นหัวเมืองที่มีความสำคัญมาก พระสงฆ์ที่ปกครองมีสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ ส่วนหัวเมืองที่มีความสำคัญน้อย พระสงฆ์ที่ปกครองมีสมณศักดิ์เป็นพระครู ดังภาพประกอบ แสดงการบริหารคณะสงฆ์ดังต่อไปนี้²

ภาพประกอบ 2 แสดงการบริหารคณะสงฆ์สมัยอยุธยา

¹พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย.

2536. หน้า 11.

²แหล่งเดิม. หน้า 11.

3. การบริหารคณะสงฆ์สมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น

หลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาและสมเด็จพระเจ้าตากสินทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี เมื่อ พ.ศ. 2310 และทรงฟื้นฟูอาณาจักรให้มั่นคงเป็นปึกแผ่น พร้อมกันนี้พระองค์ก็ทรงหันมาฟื้นฟูพระพุทธศาสนา โดยทรงโปรดให้มีการสถาปนาพระอาจารย์ดี วัดประดู่ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช¹ ปกครองบังคับบัญชาคณะสงฆ์ทั้งหมด นอกจากนี้ยังโปรดให้มีการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ในหัวเมืองฝ่ายเหนือให้เป็นระเบียบเรียบร้อย โดยอาราธนาให้พระเถระจากธนบุรีขึ้นไปรับผิดชอบดูแลคณะสงฆ์กล่าวคือ พระพิมลธรรมไปอยู่สวางคบุรี พระธรรมโคตมไปอยู่เมืองพิษัย พระธรรมเจดีย์ ไปอยู่เมืองพิษณุโลก พระพรหมมณีไปอยู่เมืองสุโขทัย พระเทพกระวีไปอยู่เมืองสวรรคโลก และพระโพธิวงศ์ไปอยู่เมืองศรีพนมมาศ ทังยัง²

ทางด้านหัวเมืองฝ่ายใต้ ซึ่งมีได้มีปัญหในการปกครอง และไม่ได้รับความเสียหายจากภัยสงครามสมัยเสียกรุงศรีอยุธยา การปกครองคณะสงฆ์จึงดำเนินไปตามเดิม และในคราวที่สมเด็จพระเจ้าตากสิน เดินทางไปราชการทัพที่เมืองนครศรีธรรมราช ได้พบพระอาจารย์ศรี ซึ่งเป็นพระสงฆ์อยุธยาที่หลบหนีมาแต่ครั้งกรุงแตก จึงได้มีเมตตาให้กลับขึ้นมาที่ธนบุรีและสถาปนาให้เป็นสมเด็จพระสังฆราช สืบแทนพระสังฆราชรูปเดิม³

การบริหารคณะสงฆ์ในสมัยนี้ดำเนินไปด้วยดีในระยะแรก ๆ เมื่อถึงปลายรัชกาลได้เกิดความระส่ำระสายในคณะสงฆ์ขึ้นคือสมเด็จพระเจ้าตากสินทรงมีความขัดแย้งกับบรรดาพระมหาเถระอาทิ สมเด็จพระสังฆราช (ศรี) พระพิมลธรรม ถึงกับรับสั่งให้ถอดสมณศักดิ์และลงโทษ⁴ ทำให้สภาพการณ์ในคณะสงฆ์ระยะนั้นเกิดความระส่ำระสายเป็นอย่างยิ่ง

ใน พ.ศ. 2325 เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี โดยหลังจากที่ทรงฟื้นฟูพระราชอาณาจักรแล้ว ทรงหันมาฟื้นฟูและจัดระเบียบคณะสงฆ์ที่เกิดปัญหามาแต่ครั้งปลายสมัยธนบุรีให้เรียบร้อย ทั้งนี้ทรงเริ่มให้มีการจัด

¹พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2 ตอน 2. 2495. หน้า 5.

²แหล่งเดิม. หน้า 36.

³ประชุมพงศาวดาร เล่ม 40. 2528. หน้า 28.

⁴กระเจ้าง นันทโพธิ. มหานิกาย - ธรรมเนียม. 2528. หน้า 28.

ระเบียบการบริหารคณะสงฆ์ด้วยการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ใหม่กล่าวคือ ทรงมีพระบรมราชโองการให้ถอดสมเด็จพระสังฆราช (จีน) วัดหงษ์ ลงมาเป็นพระธรรมธีรราชมุนี และให้สมเด็จพระสังฆราช (ศรี) ที่ถูกถอดสมณศักดิ์แต่ครั้งธนบุรี ให้กลับดำรงตำแหน่งที่สมเด็จพระสังฆราชตามเดิม¹

ทางด้านการบริหารคณะสงฆ์ในสมัยนี้ ยังคงรูปแบบที่มีมาแต่ครั้งอยุธยา คือ แบ่งเป็น 3 คณะ แต่ได้เปลี่ยนชื่อเรียกใหม่คือ คณะคามวาสีฝ่ายซ้ายเป็น "คณะเหนือ" คณะคามวาสีฝ่ายขวาเป็น "คณะใต้" คณะอรัญวาสียังคงใช้ชื่อเดิม แต่จำนวนพระสงฆ์ของคณะนี้ลดน้อยลงมาก²

นอกจากการจัดระเบียบการบริหารคณะสงฆ์ตามที่กล่าวมาแล้ว ทางฝ่ายอาณาจักรยังได้ใช้อำนาจรัฐเข้าแทรกแซงสถาบันสงฆ์ ด้วยการออกกฎระเบียบขึ้นควบคุมพระสงฆ์คือ "กฎหมายพระสงฆ์" ซึ่งในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงตราขึ้นทั้งหมด 10 ฉบับ ตั้งแต่ พ.ศ. 2325 ถึง พ.ศ. 2341 กล่าวคือ³

ฉบับที่ 1 ประกาศห้ามมิให้พระสงฆ์เทศนาเป็นกาพย์กลอน และกล่าวถ้อยคำตลกคะนองให้ผู้ฟังหัวเราะเยาะ

ฉบับที่ 2 ประกาศห้ามพระสงฆ์รับฝากของ ของฆราวาส และห้ามฆราวาสนำทรัพย์สินเงินทองไปฝากกับพระสงฆ์

ฉบับที่ 3 ให้จัดทนายขึ้นรายละเอียดการแต่งตั้งพระสงฆ์มีหน้าที่ปกครอง รวมถึงการทำทานเฝ้าบุคคลที่เข้ามาบวชเป็นพระสงฆ์ให้ถูกต้อง

ฉบับที่ 4 ให้พระสงฆ์ตั้งใจประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและเชื่อฟังพระอุปัชฌาย์อาจารย์

ฉบับที่ 5 ประกาศห้ามมิให้พระสงฆ์ปกปิดอาบัติปาราชิกของตนแก่ภิกษุอื่น

¹เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. พระราชพงสาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1. 2526. หน้า 16 - 17.

²แสวง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2533. หน้า 72.

³กฎหมายตราสามดวง เล่ม 4. 2505. หน้า 161 - 228.

ฉบับที่ 6 ประกาศห้ามพระสงฆ์ สามเณรให้ดอกไม้ ผลไม้ ใบไม้แก่ฆราวาส และห้ามมิให้ฆราวาสถวายเงิน ทอง นาก แก้วแหวน ทองเหลือง ทองขาว ทองสำริดและสิ่งของอันสมควรแก่พระสงฆ์

ฉบับที่ 7 ประกาศห้ามนาข้อวิวาทของพระสงฆ์ด้วยพระวินัยมาถวายพระพร (ร้องเรียนต่อพระมหากษัตริย์) ข้ามหน้าสมเด็จพระสังฆราช

ฉบับที่ 8 วางหลักเกณฑ์ว่าพระสงฆ์ประเภทใดเป็นอลัชชี พร้อมกำหนดวิธีลงโทษ และการป้องกันแก้ไขไว้

ฉบับที่ 9 ประกาศให้พระสงฆ์ผู้มีหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์สอดส่องดูแลพระสงฆ์อย่าให้เกิดอริกรรมปาราชิก โดยเฉพาะในเรื่องการเสพเมถุน

ฉบับที่ 10 ประกาศเรื่องกวดขันการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ที่กระทำผิดพระวินัย เช่น จักกตอาหารในยามวิกาล การดื่มสุราเมรัย เป็นต้น

นอกจากการตรากฎหมายออกใช้บังคับแล้ว ทางฝ่ายอาณาจักรยังได้จัดตั้งหน่วยงานที่มีชื่อว่า "กรมสังฆการี และกรมธรรมการ" ให้มีหน้าที่ดูแลวัตรปฏิบัติ และคอยสอดส่องพฤติกรรมของพระสงฆ์ โดยมีอำนาจสืบสวนสอบสวนลงโทษ และจับพระสึก และเนื่องจากเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญดังกล่าว พระมหากษัตริย์จึงทรงแต่งตั้งบุคคลที่ทรงไว้วางพระทัยให้คอยควบคุมเจ้ากรมสังฆการี และธรรมการ จึงมักเป็นพระเจ้าน้องยาเธอหรือพระราชวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ อาทิ กรมหลวงลักขณธรรเสศ เจ้ากรมสังฆการี ในรัชกาลที่ 3 ซึ่งมีศักดิ์เป็นพระปิตุลา เป็นต้น

การบริหารคณะสงฆ์ได้มีการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 กล่าวคือมีการตั้งคณะกลางขึ้นใหม่ ให้มีหน้าที่ปกครองวัดในเขตกรุงเทพมหานคร นั้นการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยนี้จึงแยกเป็น 4 คณะ คือ²

1. คณะเหนือ มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อยู่ในบังคับบัญชาของเจ้าคณะเหนือซึ่งก็คือสมเด็จพระสังฆราช

¹ เสฐียรพงษ์ วรรณปก. พุทธศาสนา ทศณะและวิจารณ์. 2535. หน้า 112 - 113.

² พล.ต.,ม.ร.ว.ศุภวัฒน์ เกษมศรี. "การปฏิรูปทางการศาสนา," ใน ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 2 รัชกาลที่ 4 - พ.ศ. 2475. 2525. หน้า 445 - 446.

2. คณะใต้ มีอำนาจหน้าที่ปกครองวัดในหัวเมืองบักขี้ไต้ คณะใต้นั้นขึ้นอยู่ในบังคับบัญชาของสมเด็จพระพนรัตน์

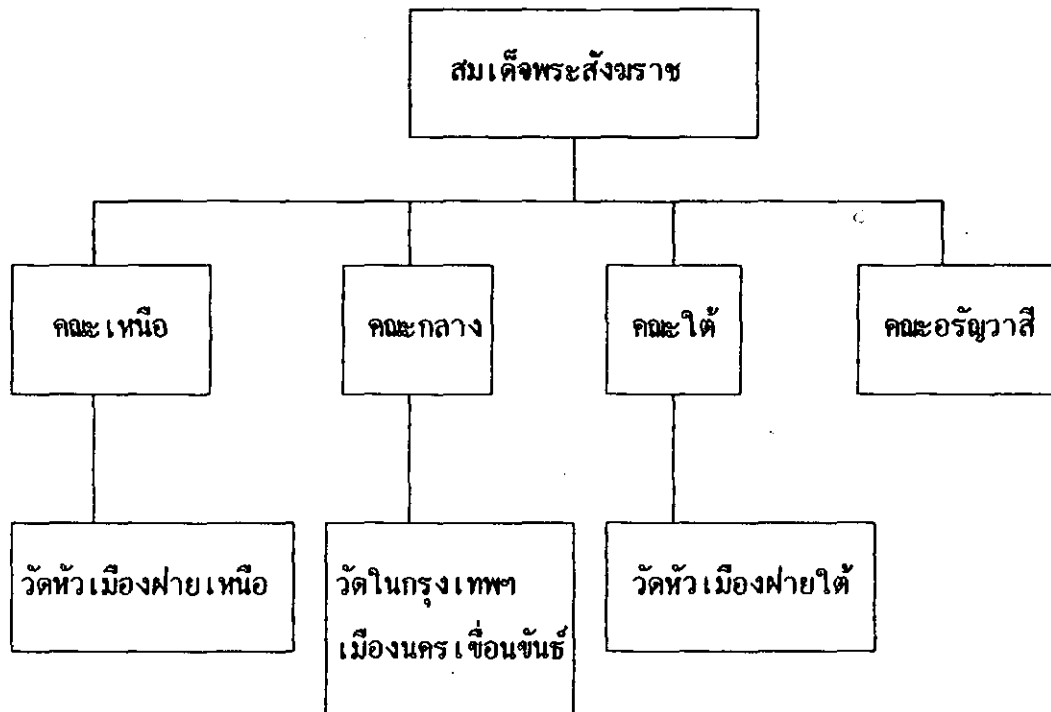
3. คณะอรุณวาสี เป็นคณะพิเศษ ไม่ปรากฏมีวัดขึ้นอยู่ในปกครองบังคับบัญชา ทั้งนี้ เพราะในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ได้เปลี่ยนแปลงให้คณะเหนือ และคณะใต้ เป็นผู้ปกครองทั้งวัดในฝ่ายคามวาสีและอรุณวาสี อย่างไรก็ตามแม้ไม่มีวัดในบังคับบัญชา แต่ก็ยังได้รับเกียรติยศเป็นพระราชอาคันตุกะใหญ่ในที่เจ้าคณะใหญ่ มีสมณศักดิ์นามว่า "พระพุทธานจารย์"

4. คณะกลาง เป็นคณะที่จัดตั้งขึ้นใหม่ โดยได้โปรดให้รวบรวมวัดในเขตกรุงเทพฯ และในเมืองนครเขื่อนขันธ์ มาอยู่ในคณะกลาง และให้กรมหมื่นนุชิตชิโนรส¹ บังคับบัญชาคณะกลางเป็นกรณีพิเศษ แต่คณะกลางก็ยังมิได้มีฐานะเป็นคณะใหญ่ ดังคณะเหนือและคณะใต้ สันนิษฐานว่า คงเทียบตำแหน่งเท่ากับเจ้าคณะฝ่ายอรุณวาสีคือพระพุทธานจารย์เท่านั้น นอกจากนี้เมื่อมีพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตมาขึ้นกับคณะกลางจึง คณะกลางได้เข้ามาปกครองวัดธรรมยุตอีกด้วย จนเมื่อคณะธรรมยุตแยกตัวออกไปตั้งคณะสงฆ์ต่างหากใน พ.ศ. 2424 คณะกลางจึงปกครองแต่วัดมหานิกายเพียงอย่างเดียว

การบริหารคณะสงฆ์นับตั้งแต่รัชกาลที่ 1 มาจนกระทั่งถึงรัชกาลที่ 3 สามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้²

¹ต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส.

²พล.ต.,ม.ร.ว.ศุภวณิช เกษมศรี. "การปฏิรูปทางการศาสนา," ใน ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 2 รัชกาลที่ 4 - พ.ศ. 2475. 2525. หน้า 445 - 446.

ภาพประกอบ 3 แสดงการบริหารคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ 1 - 3

อย่างไรก็ตามการบริหารคณะสงฆ์ในสมัยนี้ถึงแม้จะแบ่งการบังคับบัญชาเป็นลำดับชั้น โดยมีสมเด็จพะสังฆราชเป็นผู้นำสูงสุดก็ตาม แต่ก็ทรงเป็นใหญ่สำหรับชี้ขาดในเรื่องพระธรรมวินัยจะได้ให้พระสงฆ์ทั้งปวงยึดถือเป็นแนวปฏิบัติเหมือนกัน แต่ในด้านการปกครองสังฆมณฑลแล้ว สมเด็จพะสังฆราชไม่ทรงมีอำนาจเด็ดขาด เพียงแต่มีส่วนร่วมฝ่ายอาณาจักรคือพระมหากษัตริย์ และหน่วยงานราชการ เช่น กรมสังฆการี กรมธรรมการในการปกครองคณะสงฆ์ยังในส่วนที่เป็นระเบียบแบบแผน หรือกฎหมายที่จะให้พระสงฆ์ปฏิบัติก็จะต้องอาศัยกำลังของฝ่ายอาณาจักรเป็นผู้ออกให้ จึงกล่าวได้ว่าการปกครองคณะสงฆ์ในลักษณะนี้มีอยู่ในระบบทรวาสปกครองสงฆ์¹

¹พล.ต.,ม.ร.ว.ศุภวดี เกษมศรี. "การปฏิรูปทางการศาสนา," ในประวัติศาสตรกรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 2 รัชกาลที่ 4 - พ.ศ. 2475. 2525. หน้า 448.

กำเนิดธรรมเนียมถวาย

ใน พ.ศ. 2367 เจ้าฟ้ามงกุฎพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้เสด็จออกผนวชตามโบราณราชประเพณี โดยทรงจำพรรษา ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ มีฉายาทรงพระสงฆ์ว่า "วชิรญาณโณ" หลังจากผนวชได้ 10 วัน¹ พระราชบิดาก็เสด็จสวรรคต กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ พระโอรสองค์ใหญ่ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้รับราชสมบัติ เป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 3 ทรงพระนามว่าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระภิกษุเจ้าฟ้ามงกุฎทรงเห็นว่าถ้าพระองค์จะทรงลาสิกขาในสถานการณ์อย่างนี้ก็คงจะเกิดปัญหาขึ้นในบ้านเมือง ดังนั้นจึงทรงตั้งพระทัยที่จะผนวชต่อไปอย่างไม่มีกำหนด² พระองค์จึงทรงหันมาศึกษาค้นคว้าในพระธรรมคำสอนและภาษาบาลีจนมีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎกเป็นอย่างดี แต่เมื่อทรงพิจารณาถึงสภาพของพระพุทธศาสนาในขณะนั้นกลับเห็นว่าข้อวัตรปฏิบัติที่พระสงฆ์ปฏิบัติคิดเพี้ยนไปจากพระไตรปิฎก อันเป็นสิ่งแสดงถึงความเสื่อมโทรมของพระพุทธศาสนาจึงบังเกิดความท้อแท้พระทัยไม่อยากจะดำรงสมณเพศต่อไป แต่ในภายหลังพระองค์ทรงพบกับพระชาย พุทธวิโส วัดบวรมงคล ซึ่งเป็นพระภิกษุชาวมอญ ทรงสอบถามถึงหลักธรรมคำสอนและข้อวัตรปฏิบัติต่าง ๆ ของพระชาย ทรงเห็นว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องตรงกับพระไตรปิฎก จึงทรงเลื่อมใสและรับเอาแนวทางนั้นมาปฏิบัติตาม พร้อมกันนั้นก็ทรงย้ายที่พำนักจากวัดมหาธาตุฯ มาพำนัก ณ วัดสมอราย ต่อมาทรงเข้าอุปสมบทใหม่อีกครั้ง³ โดยมีพระสุเมธมุนี (ชาย พุทธวิโส) เป็นพระอุปัชฌาย์ ใน พ.ศ. 2372 ณ สีมาน้ำหน้าวัดสมอราย⁴ หลังจากนั้นก็ทรงให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรผู้มีศรัทธาทั่วไป อันเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการเผยแผ่แนวทางของธรรมยุต

¹แสวง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2533. หน้า 75.

²แหล่งเดิม. หน้า 76.

³ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า "ทัฬหกรรม" แปลว่าการกระทำซ้ำ คือการบวชเพื่อให้แน่ใจในความเป็นพระสงฆ์ที่สมบูรณ์.

⁴แสวง อุดมศรี. เล่มเดิม. หน้า 75.

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งพระภิกษุเจ้าฟ้ามงกุฎให้เป็นพระราชาคณะ และโปรดให้เชิญเสด็จมาจากพรรษา ณ วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อ พ.ศ. 2379 หลังจากนั้นพระภิกษุเจ้าฟ้ามงกุฎก็ได้ทรงวางระเบียบของพระสงฆ์ธรรมยุตให้รัดกุมยิ่งขึ้น อาทิ การครองผ้าแบบพระมอญ การสวดด้วยสำเนียงมคธ การนับวันอุโบสถตามปักข์¹ เป็นต้น และในระยะนี้พระสงฆ์ธรรมยุตได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ และได้ขยายออกไปสู่วัดต่าง ๆ หลายวัดทำให้เกิดการเปรียบเทียบถึงข้อวัตรปฏิบัติระหว่างพระธรรมยุตกับพระสงฆ์ส่วนใหญ่โดยเฉพาะรูปแบบของการครองผ้าที่พระธรรมยุตห่มแหวกแบบพระมอญนั้นก่อให้เกิดความอึดอัดใจแก่บรรดาพระสงฆ์มหานิกาย แม้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงปริวิตกในเรื่องนี้เช่นเดียวกัน ถึงกับทรงมีพระราชปรารภในคราวที่พระองค์ทรงพระประชวรกับพระยาศรีสุริยวงศ์ว่า

"...ท่านฟ้าใหญ่ถืออย่างมอญ ถ้าเป็นเจ้าแผ่นดินขึ้นก็จะให้พระสงฆ์ห่มผ้าอย่างมอญเสียหมดทั้งแผ่นดินดอกกระมัง..."² ความปริวิตกของพระเจ้าอยู่หัว ทราบถึงพระภิกษุเจ้าฟ้ามงกุฎ จึงทรงสั่งให้พระสงฆ์ธรรมยุตทั้งหมดครองผ้าอย่างพระสงฆ์มหานิกายมิให้ขัดพระราชอัธยาศัยต่อไป³

เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตใน พ.ศ. 2394 พร้อมกับได้มีการอัญเชิญพระภิกษุเจ้าฟ้ามงกุฎให้ทรงลาผนวชขึ้นครองราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 4 ในระยะนี้พระสงฆ์ธรรมยุตได้กลับมาห่มผ้าแบบเดิม พร้อมกับได้รับการสนับสนุนจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการเผยแผ่แนวทางของธรรมยุตให้กว้างขวางออกไป จนมีพระสงฆ์ในสังกัดจำนวนมากดังจะกล่าวในรายละเอียดต่อไป

4. การบริหารคณะสงฆ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

หลังจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชสมบัติแล้ว ทรงโปรดให้ปฏิรูปการบริหารคณะสงฆ์โดยเริ่มด้วยการยกเลิกตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช

1 กระจำง นันทโพธิ์. มหานิกาย - ธรรมยุต. 2528. หน้า 47.

2 เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 เล่ม 2. 2504. หน้า 187.

3 แหล่งเดิม. หน้า 189.

และให้เรียกชื่อตำแหน่งประมุขพระสงฆ์ใหม่ว่า "สมเด็จพระมหาสังฆปริณายก"¹ กับโปรดเกล้าให้ตั้งการพระราชพิธีมหาสมณุตมาภิเษก สถาปนากรมหมื่นชิตินโรสขึ้นเป็น กรมสมเด็จพระปรมาชิตินโรสในตำแหน่งสมเด็จพระมหาสังฆปริณายกมีอำนาจบริหารคณะสงฆ์ทั้งมวล โดยเฉพาะในระยะนี้ทรงมีอำนาจบริหารคณะสงฆ์ได้กว้างขวางกว่าสมเด็จพระสังฆราชในอดีต ทั้งนี้เห็นได้จากทรงมีอำนาจในการบังคับบัญชาพระสงฆ์ในคณะต่าง ๆ ด้วยพระองค์เอง ตามปรากฏในจดหมายเหตุความว่า

...กรมสมเด็จพระปรมาชิตินโรสเจ้านั้น จึงได้ทรงจัดแจงมอบคณะเหนือได้ขึ้นแก่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สถิต ณ วัดสุทัศน์เทพวราราม คณะใต้ให้ขึ้นแก่สมเด็จพระวันรัต สถิต ณ วัดอรุณราชวราราม คณะกลางคือพระสงฆ์ในเขตแดนพระนครนี้ แบ่งกันบังคับว่ากล่าวเป็น 3 คณะคือขึ้น ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม โดยมาก ขึ้นในพระบรมวงศ์เธอกรมหมื่นบวรรั้งมีสุริยพันธุ์ สถิต ณ วัดบวรนิเวศวิหารบ้าง ขึ้นแก่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ สถิต ณ วัดมหาธาตุบ้าง...

จากหลักฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการบริหารคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ 4 นี้แบ่งออกเป็น 3 คณะใหญ่ ส่วนคณะอริยวงศาคตญาณนั้นถึงแม้มิได้กล่าวไว้ตามหลักฐานนี้แต่ก็ยังคงมีอยู่ เพียงแต่เป็นคณะกิตติมศักดิ์ไม่มีวัดในปกครอง ส่วนคณะกลางเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมโดยที่สมเด็จพระปรมาชิตินโรส ทรงปกครองบังคับบัญชาโดยตรง ประกอบกับมีวัดในบังคับบัญชามากขึ้น จึงได้แบ่งการปกครองออกเป็นคณะย่อย 3 คณะคือ²

1. คณะขึ้นกับวัดพระเชตุพนฯ มีวัดสังกัดมากมาย น่าจะทรงปกครองเองโดยตรงลงมาอีกชั้นหนึ่ง หรือมอบหมายให้พระราชคณะหรือพระปลัดของกรมสมเด็จพระปรมาชิตินโรส ปกครองบังคับบัญชาก็เป็นได้

¹พล.ต.,ม.ร.ว.ศุภวัตร เกษมศรี. "การปฏิรูปทางการศาสนา," ในประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 2 รัชกาลที่ 4 - พ.ศ. 2475. 2525. หน้า 450.

²ประชุมพงศาวดาร เล่ม 13. 2507. หน้า 344 - 245.

³พล.ต.,ม.ร.ว.ศุภวัตร เกษมศรี. แหล่งเดิม. หน้า 454.

2. คณะขึ้นกับวัดบวรนิเวศฯ คือ บรรดาวัตรธรรมยุตทั้งหลายและอยู่ใน
บังคับบัญชาของกรมหมื่นบวรวัชรวิสุตย์พันธุ์

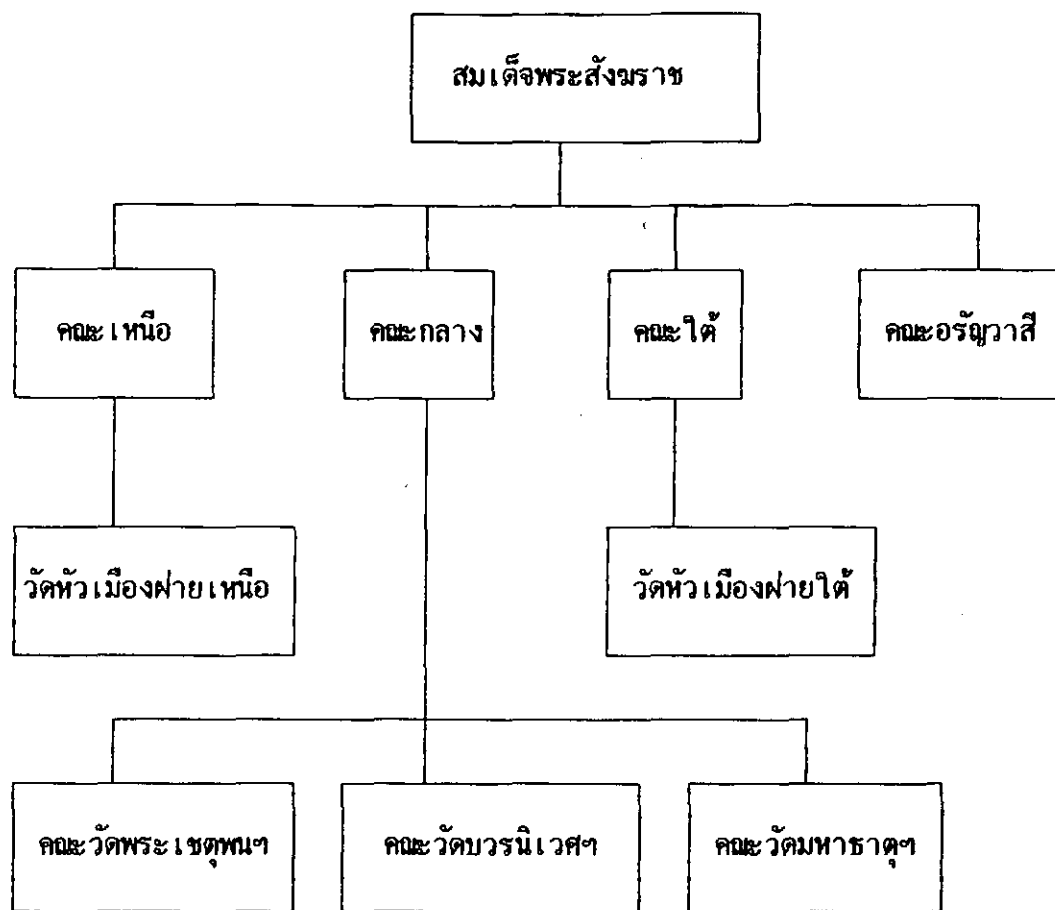
3. คณะขึ้นกับวัดมหาธาตุฯ อยู่ในบังคับบัญชาของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
ข้อสังเกตจะเห็นว่า พระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตในระยะนี้ได้รับความเอาใจใส่เป็น
พิเศษจากพระมหากษัตริย์ ที่สำคัญคือได้รับพระราชทานพรพิเศษให้มีอำนาจปกครองตนเอง
โดยไม่ต้องขึ้นกับการปกครองของเจ้าคณะที่เป็นมหานิกาย นับเป็นจุดเริ่มต้นในการแยกตัวออก
ปกครองของคณะสงฆ์ธรรมยุตในเวลาต่อมา

ใน พ.ศ. 2396 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงสถาปนาพระสงฆ์รูปใดเป็นสมเด็จพระมหาสังฆปริณายกอีก แต่
พระองค์ใช้วิธีการประดิษฐานพระอัฐิของกรมสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารไว้ที่ตำหนักวัดพระเชตุพน
วิมลมังคลาราม ซึ่งดูเหมือนเมื่อครั้งดำรงพระชนม์อยู่ คณะกลางจึงยังขึ้นในพระอัฐิกรมสมเด็จพระ
บรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารตลอดมาจนถึงรัชกาลที่ 5

การบริหารคณะสงฆ์ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สามารถ
สรุปเป็นแผนภูมิได้ ดังนี้²

¹แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 2. 2457. หน้า 71.

²พล.ต.,ม.ร.ว.ศุภวณิช เกษมศรี. "การปฏิรูปทางการศาสนา," ใน
ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 2 รัชกาลที่ 4 - พ.ศ. 2475. 2525. หน้า 455.

ภาพประกอบ 4 แสดงการบริหารคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ 4

กล่าวโดยสรุปถึงแม้การบริหารคณะสงฆ์ในระยะนี้จะค่อนข้างมีความอิสระคือพระสงฆ์มีอำนาจในการปกครองตนเองมากขึ้น แต่ก็ยังจำเป็นต้องอาศัยฝ่ายอาณาจักรเข้ามาช่วยสนับสนุนโดยเฉพาะในเรื่องการออกกฎระเบียบ ซึ่งเห็นได้จากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงออกประกาศเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ถึง 14 เรื่อง¹

²ศึกษารายละเอียดจาก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394 - 2411. 2511.

5. การบริหารคณะสงฆ์ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445)

ในระยะแรกที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชสมบัตินั้น การบริหารคณะสงฆ์ยังคงใช้รูปแบบเดียวกับสมัยรัชกาลที่ 4 และที่สำคัญหลังการสิ้นพระชนม์ของสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ก็มิได้มีการสถาปนาพระสงฆ์รูปใดขึ้นเป็นประมุขคณะสงฆ์แทนดังที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้น การบริหารคณะสงฆ์จึงดำเนินไปภายใต้การดูแลของเจ้าคณะใหญ่ และพระสงฆ์ผู้มีหน้าที่ปกครองลดหลั่นกันไป

ต่อมาใน พ.ศ. 2417 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนากรมหมื่นบวรรั้งมัยสุริยพันธุ์ ขึ้นเป็นกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ถึงแม้จะมีได้กล่าวถึงการสถาปนาในที่สมเด็จพระสังฆราชก็ตาม แต่ก็เป็นที่เข้าใจได้ว่า ทรงสถาปนาในตำแหน่งดังกล่าวนั่นเอง ดังปรากฏในคำประกาศสถาปนาความว่า "...สมควรเป็นสังฆปริณายก มหาประธานาธิบดี มีสมณศักดิ์ อสิริยศใหญ่ยิ่งกว่าบรรดาสงฆ์บรรพชิตทั้งปวงในฝ่ายพุทธจักร ได้..."¹

ใน พ.ศ. 2424 ได้โปรดให้สถาปนาพระเจ้าอภัยราชเอกกรมหมื่นวชิรญาณวโรรสให้ดำรงสมณศักดิ์ที่เจ้าคณะรองคณะธรรมยุต เท่ากับเป็นการชี้ให้เห็นว่าคณะธรรมยุตได้รับการยกย่องขึ้นเป็นคณะใหญ่อย่างสมบูรณ์² และส่งผลให้คณะธรรมยุตสามารถแยกออกเป็นคณะตนเองเป็นคณะต่างหากอีกคณะหนึ่งได้สำเร็จ การบริหารคณะสงฆ์ในช่วงนี้จึงมีคณะใหญ่ถึง 5 คณะคือ คณะเหนือ คณะใต้ คณะกลาง คณะอรัญวาสี และคณะธรรมยุตที่เพิ่งเข้ามา การบริหารคณะสงฆ์ดำเนินเรื่อยมาจนถึง พ.ศ. 2434 จึงได้มีการสถาปนาเลื่อนกรม กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ขึ้นเป็นกรมสมเด็จพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ทรงสมณศักดิ์เป็นองค์มหาสังฆปริณายก มีพระอิสริยยศเช่นเดียวกับสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรสทุกประการ พระองค์ดำรงอยู่ในตำแหน่งได้เพียง 10 เดือนเศษ ก็สิ้นพระชนม์ หลังจาก

¹พล.ต.,ม.ร.ว.ศุภวัฒน์ เกษมศรี. "การปฏิรูปทางการศาสนา," ใน ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 2 รัชกาลที่ 4 - พ.ศ. 2475. 2525. หน้า 461.

²สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. ประมวลพระนิพนธ์การคณะสงฆ์. 2514. หน้า 22.

นั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้สถาปนาสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (สาบุสฺสเทโว) วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมารามขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช¹ นับเป็นการรื้อฟื้นตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชขึ้นมาอีกครั้งหลังจากที่ยกเลิกไปเมื่อต้นรัชกาลที่ 4 ต่อมาใน พ.ศ. 2437 ได้มีการแต่งตั้งเจ้าคณะใหญ่คณะกลางที่แต่เดิมขึ้นอยู่กับอธิการสมเด็จพระปรมาลหุวิชิตโรตสมาให้สมเด็จพระพุทธปาพจนจารย์ เจ้าคณะอรัญวาสี เป็นเจ้าคณะใหญ่คณะกลางอีกตำแหน่งหนึ่ง ทำให้บทบาทของคณะกลางในการบริหารคณะสงฆ์เด่นชัดเป็นอย่างยิ่ง ในขณะที่เดียวกันคณะอรัญวาสีก็ค่อยเลือนหายไปจากทำเนียบการบริหารคณะสงฆ์²

กล่าวโดยสรุป การบริหารคณะสงฆ์ในระยะก่อนที่จะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) ในด้านรูปแบบมิได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก การปกครองคณะสงฆ์ยังคงอยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าคณะใหญ่โดยมีฝ่ายอาณาจักรร่วมปกครองด้วย ภายหลังเมื่อสมเด็จพระสังฆราช (สา) สิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. 2442 เสนาบดีกระทรวงธรรมการได้ทำหน้าที่ผู้รั้งตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช อย่างไรก็ตามการจัดการบริหารคณะสงฆ์ก็มิได้มีข้อขัดข้อง ทั้งนี้เพราะมีพระราชวงศ์ผู้ใหญ่ที่เป็นพระราชอาคันตุกะมีบทบาทในการปกครองคณะสงฆ์อยู่ คือสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงทำหน้าที่บริหารคณะสงฆ์อย่างเข้มแข็ง จึงทำให้การประสานงานในการคณะสงฆ์กับฝ่ายอาณาจักรเป็นไปโดยราบรื่นตลอดมา³

การบริหารคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445)

ในระหว่างพ.ศ. 2430 - 2435 ฝ่ายอาณาจักรได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกิจการบ้านเมืองในหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาให้ชาติบ้านเมืองเจริญทัดเทียมกับอารยประเทศ และภายหลังจากปรับปรุงการบริหารบ้านเมืองเป็นที่เรียบร้อยแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงหันมาดำเนินการจัด

¹สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. ตำนานคณะสงฆ์และตำนานพระปริตร. 2536. หน้า 37.

²พล.ต.,ม.ร.ว.ศุภวัฒน์ เกษมศรี. "การปฏิรูปทางการเมือง," ใน ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 2 รัชกาลที่ 4 - พ.ศ. 2475. 2525. หน้า 465.

³แหล่งเดิม. หน้า 467.

ระเบียบการบริหารงานพระศาสนา ประกอบกับในระยะนั้นรัฐบาลกำลังดำเนินนโยบายขยายการศึกษาไปสู่ประชาชน จึงจำเป็นต้องอาศัยพระสงฆ์ให้เข้ามาร่วมดำเนินการ¹ การจัดองค์กรคณะสงฆ์ให้เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445)

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 แบ่งออกเป็น 8 หมวดประกอบด้วยสาระสำคัญดังนี้²

หมวดที่ 1 ว่าด้วยนามและกำหนดให้พระราชบัญญัติ โดยเป็นเรื่องราวด้วยการตั้งชื่อพระราชบัญญัติ การยกเลิกกฎหมายอื่น ๆ ที่ขัดต่อพระราชบัญญัติ

หมวดที่ 2 ว่าด้วยเจ้าคณะใหญ่ โดยกำหนดการบริหารคณะสงฆ์ขึ้นอยู่กับเจ้าคณะใหญ่ และให้มหาเถรสมาคมทำหน้าที่ถวายคำปรึกษาแด่พระมหากษัตริย์ในการพระศาสนาทั้งปวง

หมวดที่ 3 ว่าด้วยวัด ประกอบไปด้วยการจำแนกประเภทวัดและที่ดินของวัด การจัดดำเนินการเกี่ยวกับวัดร้างและการสร้างวัด

หมวดที่ 4 ว่าด้วยเจ้าอาวาสคือ กำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งเจ้าอาวาส รวมถึงอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสที่จะปกครองดูแลวัดและบุคคลภายในวัด

หมวดที่ 5 ว่าด้วยคณะแขวง การตั้งผู้กำกับและเจ้าคณะแขวง รองเจ้าคณะแขวง และฐานานุกรม รวมทั้งอำนาจหน้าที่ของผู้บริหารแขวง

หมวดที่ 6 ว่าด้วยคณะเมือง กล่าวถึงการตั้งเจ้าคณะเมือง การตั้งรองเจ้าคณะ และฐานานุกรมของเจ้าคณะเมืองตลอดจนอำนาจหน้าที่

หมวดที่ 7 ว่าด้วยคณะมณฑล กล่าวถึงการตั้งเจ้าคณะมณฑล รองเจ้าคณะและฐานานุกรม เจ้าคณะมณฑลและอำนาจหน้าที่

หมวดที่ 8 ว่าด้วยอำนาจ กล่าวถึงการให้ความอุดหนุนร่วมมือของทางราชการต่อเจ้าคณะ อำนาจหน้าที่ในการปกครอง ตัดสินคดี รวมถึงการอุทธรณ์ของเจ้าคณะต่าง ๆ

¹ วัณชัย มุลศิลป์. การปฏิรูปการศึกษาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. 2529. หน้า 97.

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5. เลขที่ ศ.16 พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121.

การประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ ในปีแรกที่ประกาศใช้ยังมิได้มีการประกาศใช้
ครอบคลุมทั่วพระราชอาณาจักร โดยประกาศใช้เพียง 14 มณฑล¹ ประกอบด้วย มณฑลกรุงเทพฯ
มณฑลกรุงเก่า มณฑลพิษณุโลก มณฑลนครศรีธรรมราช มณฑลนครราชสีมา มณฑลราชบุรี
มณฑลปราจีนบุรี มณฑลนครสวรรค์ มณฑลนครไชยศรี มณฑลชุมพร มณฑลภูเก็ต มณฑลจันทบุรี
มณฑลอีสาน มณฑลบูรพา ส่วนมณฑลที่เหลือ คือมณฑลอูตร และมณฑลพายัพ ค่อยทยอยประกาศใช้
ในภายหลัง ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์ในมณฑลนั้น ๆ ยังมีข้อวัตรปฏิบัติที่แตกต่างไปจากพระสงฆ์มณฑล
อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมณฑลอูตร (มณฑลลาวพวนเดิม) ดังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสแก่พระสงฆ์ในคราวส่งคายนาพระไตรปิฎกเมื่อ พ.ศ. 2431
ความว่า "...ส่วนในเมืองลาวอยู่ภายในพระราชอาณาเขต เจ้านายและไพร่บ้านพลเมืองก็
นับถือพระพุทธศาสนาวิปริตแปรปรวนไป ด้วยเจือปนผีสา่งเทวดา จะเอาเป็นหลักฐานมั่นคง
ก็ไม่ได้..."² การประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ.
2445) ในมณฑลอูตรสามารถทำได้สำเร็จใน พ.ศ. 2451 และมณฑลพายัพ ใน พ.ศ. 2467⁴

1. การบริหารคณะสงฆ์

ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ได้กำหนดองค์ประกอบ
และวิธีการบริหารคณะสงฆ์ โดยการแบ่งการปกครองออกเป็น 2 ส่วน คือ

1.1 ส่วนกลาง กำหนดให้มีพระมหาเถรคณะหนึ่งประกอบไปด้วยเจ้าคณะใหญ่
ทั้ง 4 คณะ คือ เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ เจ้าคณะใหญ่คณะใต้ เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต เจ้าคณะ
ใหญ่คณะกลาง พร้อมเจ้าคณะรองทั้ง 4 รูปรวมเป็น 8 รูปตั้งเป็น "มหาเถรสมาคม" โดยมี
หน้าที่ "... ปกฏาในการพระศาสนาและการปกครองบำรุงสังฆมณฑลทั่วไป..."⁴

¹พล.ต.,ม.ร.ว.ศุภวัฒน์ เกษมศรี. "การปฏิรูปทางการศาสนา," ใน
ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 2 รัชกาลที่ 4 - พ.ศ. 2475. 2525. หน้า 471.

²สุชีพ ปุณณณภาพ. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. 2535. หน้า 40.

³พล.ต.,ม.ร.ว.ศุภวัฒน์ เกษมศรี. เล่มเดิม. หน้า 471 - 473.

⁴กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5. เลขที่ ศ.16
พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121.

มหาเถรสมาคมจึงเป็นองค์กรบริหารสูงสุดในฝ่ายศาสนจักร มีหน้าที่ตัดสินกิจในส่วนพระศาสนาโดยสิทธิขาด นอกจากนั้นมหาเถรสมาคมยังทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาพระมหากษัตริย์ที่จะทรงปรึกษาในการพระศาสนาและการปกครองสังฆมณฑลทั้งมวล เท่ากับเป็นการถ่ายโอนอำนาจการบริหารคณะสงฆ์ที่เป็นของพระมหากษัตริย์จะต้องทรงตัดสินชี้ขาดมาให้มหาเถรสมาคมเป็นการให้อำนาจพระสงฆ์ปกครองกันเอง และในการนี้ได้กำหนดให้คำตัดสินของมหาเถรสมาคมเป็นสิทธิขาด ผู้ใดจะโต้แย้งอีกต่อไปไม่ได้¹

1.2 ส่วนภูมิภาค การจัดการบริหารคณะสงฆ์ในส่วนภูมิภาค จัดในลักษณะควบขนานไปกับการบริหารราชการแผ่นดิน คือ เป็นมณฑล มีเจ้าคณะมณฑลที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากพระราชาคณะ เป็นผู้ปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ในมณฑลนั้น รองจากคณะมณฑลก็คือเมือง มีเจ้าคณะเมืองดูแลกิจการคณะสงฆ์ในเขตเมือง (จังหวัด) นั้น ถัดมาก็คือแขวง (อำเภอ) มีเจ้าคณะแขวงดูแลกิจการคณะสงฆ์ในเขตแขวงนั้นเป็นลำดับจนถึงเจ้าอาวาสที่มีอำนาจปกครองดูแลพระสงฆ์ในวัด²

อย่างไรก็ตามการบริหารคณะสงฆ์ตามที่กล่าวมานั้นคงใช้ปกครองพระสงฆ์มหานิกายแต่สำหรับพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตินั้นให้แยกการปกครองต่างหากไม่ขึ้นกับมหานิกาย โดยเฉพาะในมาตรา 3 ที่บัญญัติว่า "...กิจและลัทธิเฉพาะในนิกายนั้น ๆ ซึ่งเจ้าคณะหรือ

¹ "กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5. เลขที่ ศ.16. พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121,

² พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ฐมมจิตโต). ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2536. หน้า 32.

สังฆนายกในนิภานันได้เคยมีอำนาจว่ากล่าวบังคับมาแต่ก่อนประการใด ก็ให้คงเป็นไปตามเคยทุกประการ..."¹ คณะสงฆ์ธรรมยุตจึงแยกตนเองออกมาปกครองเป็นอิสระจากคณะสงฆ์มหานิกายได้สำเร็จ ตามผลของกฎหมายบ้านเมือง² นอกจากนี้ยังได้สิทธิพิเศษในการบริหารคณะสงฆ์เฉพาะนิภานิกายอีกด้วย ทั้งนี้ตามมาตรา 22 ของพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ที่ให้บรรดาวัดในกรุงเทพฯ และหัวเมือง ขึ้นอยู่กับคณะผู้กำกับแขวงหรือเจ้าคณะแขวงนั้น เว้นแต่วัดในกรุงเทพฯ และหัวเมืองที่โปรดให้ขึ้นอยู่กับเจ้าคณะหรือพระราชาคณะรูปหนึ่งรูปใดตามที่เห็นสมควร³ โดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระมหาเถระผู้มีบทบาทสำคัญในคณะสงฆ์ขณะนั้นทรงตีความว่า คณะธรรมยุตได้รับพระบรมราชานุญาตให้ปกครองกันตามลำพัง และให้สิทธิแก่พระธรรมยุตที่เป็นเจ้าคณะให้ปกครองพระมหานิกายได้ แต่พระมหานิกายที่เป็นเจ้าคณะจะปกครองธรรมยุตไม่ได้⁴ กล่าวคือถ้าเจ้าคณะใดเป็นพระมหานิกายวัดธรรมยุตในเขตปกครองนั้นให้ไปขึ้นกับเจ้าคณะธรรมยุตที่กรุงเทพฯ และลักษณะการบริหารคณะสงฆ์แบบนี้ได้ใช้ตลอดมาจนกระทั่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ได้ยกเลิกไปเมื่อ พ.ศ. 2484

2. การแต่งตั้งผู้บริหารคณะสงฆ์

การแต่งตั้งผู้บริหารคณะสงฆ์ให้มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ในแต่ละระดับ พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดไว้เป็นกรณีเฉพาะตำแหน่ง และในการแต่งตั้งฝ่ายอาณาจักรจะเป็นผู้เข้ามารับผิดชอบในการแต่งตั้ง ตั้งแต่เจ้าคณะใหญ่ลงมาถึงเจ้าอาวาสวัด โดยเฉพาะ

¹"กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5. เลขที่ ศ.16. พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121.

²สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. ประมวลพระนิพนธ์การคณะสงฆ์ 2514. หน้า 22.

³"กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เล่มเดิม.

⁴คณิงนิตย์ จันทบุตร. สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. 2532. หน้า 27.

กรณีการแต่งตั้งเจ้าอาวาสนั้นจะมีขั้นตอนและวิธีการซึ่งได้ถวายพระราชอำนาจให้พระมหากษัตริย์ทรงพิจารณาแต่งตั้งตามที่ระบุไว้ว่า "...การเลือกสรรและแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงนั้นแล้วแต่จะทรงพระราชดำริเห็นสมควร แม้อารามราชวรและสำนักสงฆ์แห่งใดถ้าทรงพระราชดำริเห็นสมควร จะทรงเลือกสรรและตั้งเจ้าอาวาสก็ได้..."¹ และถ้าพระมหากษัตริย์ไม่ทรงใช้พระราชอำนาจในการแต่งตั้งกฎหมายได้ระบุให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายอาณาจักรเข้ารับทราบและให้ความยินยอมในการตั้งตามข้อเสนอของพระสงฆ์ที่มีอำนาจในการปกครองนั้น² ส่วนผู้บริหารคณะสงฆ์ตั้งแต่เจ้าคณะแขวง เจ้าคณะเมือง และเจ้าคณะมณฑลกฎหมายระบุให้เป็นพระราชอำนาจในการแต่งตั้งโดยเฉพาะ ส่วนเจ้าคณะใหญ่และสมเด็จพระสังฆราชแม้กฎหมายจะมีได้ระบุถึงพระราชอำนาจในการแต่งตั้งและการสถาปนาไว้ แต่ก็ป็นราชประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบมาแต่โบราณที่พระมหากษัตริย์จะทรงเป็นผู้สถาปนา ดังที่จะกล่าวต่อไป

3. ประมุขแห่งคณะสงฆ์

นับตั้งแต่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (สา ปุสฺสเทโว) วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม สิ้นพระชนม์เพื่อ พ.ศ. 2442 ก็มิได้มีการสถาปนาพระมหาเถรรูปใดขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชอีกคงปล่อยว่างไว้จนสิ้นรัชกาลที่ 5

อย่างไรก็ตามในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ก็หาได้มีบทบัญญัติว่า ด้วยสมเด็จพระสังฆราชไม่ คงมีแต่บทบัญญัติว่าด้วยเจ้าคณะใหญ่ดำเนินการบริหารคณะสงฆ์ในรูปมหาเถรสมาคม ซึ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงกล่าวไว้ว่า

¹"กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5. เลขที่ ศ.16. พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121.

²หลักเกณฑ์การรับทราบและให้ความยินยอมในการแต่งตั้งเจ้าอาวาส ประกอบไปด้วย การตั้งเจ้าอาวาสในเขตกรุงเทพฯ ให้ผู้บัญชาการ (เสนานติ) กระทรวงธรรมการ ประทับตราเป็นสำคัญ การตั้งเจ้าอาวาสในเขตหัวเมือง ให้ผู้ว่าราชการเมืองประทับตราเป็นสำคัญ.

...ในเวลาตั้งพระราชบัญญัตินี้ว่างสมเด็จพระมหาสมณเจ้าหรือสมเด็จพระสังฆราช มีเจ้าคณะใหญ่ 4 รูป เจ้าคณะรอง 4 รูป คณะใหญ่ทั้ง 4 นั้นต่างมิได้ขึ้นแก่กันเมื่อมีกิจอันจะพึงทำร่วมกัน เสนาบดีกระทรวงธรรมการรับพระบรมราชโองการสั่งเจ้าคณะรูปใดมีสมณศักดิ์สูง เสนาบดีก็พูดทางเจ้าคณะรูปนั้น ๆ เป็นการกนในการประชุม ในครั้งนี้ข้าพเจ้าเป็นการก...."¹

สรุปได้ว่าในระยะที่ยังไม่มีการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช พระมหากษัตริย์ในฐานะองค์พุทธศาสนูปถัมภกได้ทรงปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช โดยมีมหาเถรสมาคมทำหน้าที่คล้ายเสนาบดีที่ทรงปรึกษาฝ่ายการพระศาสนา และเสนาบดีกระทรวงธรรมการทำหน้าที่เป็น "ศูนย์กลาง" การติดต่อประสานงานระหว่างพระมหากษัตริย์กับมหาเถรสมาคม²

ใน พ.ศ. 2453 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชสมบัติสืบต่อมา พระองค์ทรงมีพระราชดำริที่จะสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งขณะนั้นมีพระมหาเถระที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชหลายรูปกล่าวคือ³

1. สมเด็จพระวันรัต (ทิด อุทัย) วัดมหาธาตุฯ (มหานิกาย) เจ้าคณะใหญ่คณะใต้ เปรียญ 4 ประโยค ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะเมื่อ พ.ศ. 2440. อายุ 73 ปี

2. สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฤทธิ ชุ่มลิริ) วัดอรุณราชวราราม (มหานิกาย) เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ เปรียญ 5 ประโยค ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะเมื่อวันที่ 2448 อายุ 73 ปี

¹แสวง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2533. หน้า 366.

²พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ชุ่มจิตโต). ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2536. หน้า 31.

³แสวง อุดมศรี. เล่มเดิม. หน้า 110.

3. สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เขี้ยว จันทศิริ) วัดราชาธิวาส (ธรรมยุต) เจ้าคณะใหญ่คณะกลาง เปรียญ 8 ประโยค ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะเมื่อ พ.ศ. 2448 อายุ 77 ปี

4. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวชิรญาณวรโรรส วัดบวรนิเวศวิหาร (ธรรมยุต) เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต เปรียญ 5 ประโยค ได้รับการสถาปนาเป็นเจ้าคณะใหญ่เมื่อ พ.ศ. 2436 พระชนมายุ 55 พระชันษา

โดยการพิจารณาสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะรูปใดขึ้นดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชเป็นพระราชนาจอของพระมหากษัตริย์ ซึ่งเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพิจารณาแล้วจึงโปรดให้ตั้งการพระราชพิธีมหาสมณุตมาภิเษก สถาปนากรมหลวงวชิรญาณวรโรรสขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายกในปีนั้น

จากการที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้รับการสถาปนาให้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวเป็นผลให้พระองค์มีอำนาจสิทธิขาดในการบริหารคณะสงฆ์อย่างเต็มที่ ทรงวางระเบียบและแนวปฏิบัติต่าง ๆ ของพระสงฆ์ อาทิ¹ ทรงจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นระบบจัดทำระเบียบสมณศักดิ์ขึ้นใหม่ กำหนดหลักเกณฑ์การตั้งพระอุปัชฌาย์ ฯลฯ กล่าวได้ว่าการคณะสงฆ์ในสมัยที่พระองค์ท่านปกครองนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างยิ่ง พระองค์ท่านบริหารคณะสงฆ์จนถึง พ.ศ. 2464 ก็สิ้นพระชนม์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกสืบมา

ความเคลื่อนไหวในคณะสงฆ์กับการยกเลิกพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121.

จากการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ยังผลให้คณะสงฆ์ธรรมยุตสามารถก้าวขึ้นมามีอำนาจการบริหารคณะสงฆ์อย่างเต็มรูปแบบ และขณะเดียวกัน

¹มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย. พระประวัติสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. 2514. หน้า 80 - 90.

ก็ได้ใช้ผลจากการคุมอำนาจการบริหรนั้นในการสร้างฐานและขยายแนวทางของธรรมยุต ได้กว้างขวาง โดยเห็นได้จากการประกาศแต่งตั้งเจ้าคณะใหญ่ และเจ้าคณะมณฑลส่วนใหญ่ จะเป็นพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุต ดังตัวอย่างการประกาศตั้งเจ้าคณะมณฑล ลงวันที่ 13 กรกฎาคม ร.ศ. 121 ปรากฏว่าพระเถระฝ่ายธรรมยุตเป็นเจ้าคณะมณฑลถึง 9 รูป ในขณะที่มีพระเถระ ฝ่ายมหานิกายเพียง 5 รูป ดังรายละเอียดในประกาศดังนี้¹

1. พระสาสนโสภณ วัดราชประดิษฐ์ เป็นเจ้าคณะมณฑลกรุงเทพฯ (ธรรมยุต)
2. พระธรรมโกษาจารย์ วัดสุทัศน์เทพวราราม เป็นเจ้าคณะมณฑลนครไชยศรี (มหานิกาย)
3. พระธรรมไตรโลก วัดระฆังโฆสิตาราม เป็นเจ้าคณะมณฑลนครสวรรค์ (มหานิกาย)
4. พระธรรมราชานุวัตร วัดนิเวศธรรมประวัติ เป็นเจ้าคณะมณฑลกรุงเก่า (ธรรมยุต)
5. พระเทพกระวี วัดมกุฏกษัตริย์ เป็นเจ้าคณะมณฑลพิษณุโลก (ธรรมยุต)
6. พระเทพมุนี วัดประยุรวงศาวาส เป็นเจ้าคณะมณฑลนครราชสีมา (มหานิกาย)
7. พระเทพเมธี วัดมหาธาตุฯ เป็นเจ้าคณะมณฑลชุมพร (มหานิกาย)
8. พระราชมนู วัดเทพศิรินทราวาส เป็นเจ้าคณะมณฑลปราจีนบุรี (ธรรมยุต)
9. พระสุคุณคณาภรณ์ วัดบวรนิเวศ เป็นเจ้าคณะมณฑลจันทบุรี (ธรรมยุต)
10. พระเมธาธรรมรส วัดพิชัยญาติการาม เป็นเจ้าคณะมณฑลภูเก็ต (ธรรมยุต)
11. พระอมรโมหิ วัดบวรนิเวศ เป็นเจ้าคณะมณฑลราชบุรี (ธรรมยุต)
12. พระญาณรักจิต วัดสุปัฏ เมืองอุบลราชธานี เป็นเจ้าคณะมณฑลอีสาน (ธรรมยุต)
13. พระศิริธรรมมุนี วัดท่าโพธิ์ เมืองนครศรีธรรมราช เป็นเจ้าคณะมณฑลนครศรีธรรมราช (ธรรมยุต)
14. พระอดุลธรรมารักษ์ วัดพระเชตุพน เป็นเจ้าคณะมณฑลบูรพา (มหานิกาย)

¹สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. ประมวลพระนิพนธ์การคณะสงฆ์

ความเจริญก้าวหน้าบวกกับอำนาจการบริหารที่ฝ่ายธรรมยุตมีอยู่ก่อนให้เกิดความคิดเปรียบเทียบในความโดดเด่น การมีข้อวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัดก็ได้รับ การสนับสนุนจากสถาบันพระมหากษัตริย์ กลายเป็นมิจลาภวิชัยของพระสงฆ์บางรูปในฝ่ายธรรมยุตที่กล่าววาระตามพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายว่ามีข้อวัตรปฏิบัติเพียงสามเณร¹ นอกจากนี้ปัญหาความลักลั่นในการบริหารคณะสงฆ์ที่พระธรรมยุตสามารถปกครองพระมหานิกายได้ แต่พระมหานิกายปกครองพระธรรมยุตไม่ได้² ดังที่กล่าวมาแล้ว ก่อให้เกิดความรู้สึกขมขื่นใจแก่พระสงฆ์มหานิกายเป็นอย่างยิ่ง

ความเสียเปรียบในการปกครองคณะสงฆ์ของพระสงฆ์มหานิกายยังคงดำเนินเรื่อยมา โดยไม่ได้มีการแก้ไขอย่างใด ความกดดันได้ทวีความรุนแรงขึ้นเมื่อมีการตั้งเจ้าคณะใหญ่ใน พ.ศ. 2477³ ปรากฏว่าพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ถึง 3 คณะ โดยฝ่ายมหานิกายดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่เพียงคณะเดียวกล่าวคือ

เจ้าคณะใหญ่คณะกลาง ได้แก่ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ธรรมยุต

เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ ได้แก่ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร)
วัดเทพศิรินทราวาส ธรรมยุต

เจ้าคณะใหญ่คณะใต้ ได้แก่ สมเด็จพระวันรัต (แพ ดิสุสเทโว) วัดสุทัศน์เทพวราราม
มหานิกาย

เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ได้แก่ สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ (ม.ร.ว.ชื่น สุจิตโต)
วัดบวรนิเวศวิหาร ธรรมยุต

¹ กระจ่าง นันทโพธิ์. มหานิกาย - ธรรมยุต. 2528. หน้า 74.

² คณินันต์ย์ จันทบุตร. สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. 2532. หน้า 27.

³ นนท์ ธรรมสถิตย์ (นามแฝง). พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย. 2532. หน้า 352.

เมื่อสถานการณ์เป็นดังนี้ ทางคณะสงฆ์มหานิกายจึงเริ่มเคลื่อนไหวให้มีการปรับปรุงการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ โดยต้องการแก้ไขความเหลื่อมล้ำของการปกครองดังกล่าวให้มีความเสมอภาคยิ่งขึ้น ประกอบกับเกิดเหตุการณ์ที่กระทบกระเทือนความรู้สึกของคณะสงฆ์มหานิกาย คือ กรณีถอดสมณศักดิ์พระญาณนายก เจ้าอาวาสวัดอุดมธานี จังหวัดนครนายก อย่างไม่เป็นธรรม จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในหลายลักษณะดังกล่าวจึงเป็นแรงผลักดันให้เกิดการรวมตัวของพระสงฆ์มหานิกายประมาณ 200 รูปเศษ เพื่อจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาดำเนินการเรียกร้องให้แก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ในขณะนั้นภายใต้ชื่อว่า "คณะปฏิสังขรณ์กาฬวาสี" โดยกำหนดวัตถุประสงค์ที่กลุ่มจะดำเนินการไว้ 3 ประการ คือ¹

1. ให้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 เพื่อให้มีการบริหารคณะสงฆ์โดยสิทธิเสมอกันระหว่างนิกาย
2. เพื่อให้ได้มีการร่วมสมานสังวาสในกิจหรือสังฆกรรมระหว่างคณะสงฆ์ทั้งสองนิกาย
3. ตำแหน่งหน้าที่ทั้งในการศึกษาการปกครอง หรืออำนาจสูงสุดในการปกครองสังฆมณฑล พระสงฆ์ในฝ่ายมหานิกายต้องมีสิทธิ์ในตำแหน่งหน้าที่นั้นด้วย

การดำเนินงานของฝ่ายปฏิสังขรณ์กาฬวาสี พบอุปสรรคในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะประธานของกลุ่มคือ พระวิสุทธิสมโพธิ (เจีย เขมโก) วัดพระเชตุพน² ได้ถูกพระเถระผู้ใหญ่และฆราวาสบางท่านที่ไม่เห็นด้วยเกลี้ยกล่อมและข่มขู่ให้ลาออกจากการเป็นประธานของกลุ่ม แต่ก็หาได้บั่นทอนความตั้งใจของพระสงฆ์กลุ่มดังกล่าวไม่ โดยยังคงดำเนินการเพื่อเรียกร้องต่อไป จนกระทั่งสามารถเรียกร้องให้มีการร่างกฎหมายคณะสงฆ์ฉบับใหม่ได้สำเร็จ และนำเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2479

¹แหล่งเดิม. หน้า 71 - 72.

²ธาราวงศ์ รักศรีวงศ์. กิจการของคณะปฏิสังขรณ์การพระศาสนา หรือการปฏิวัติแห่งกาฬวาสีสังคม. 2482. หน้า 56 - 57.

ที่ประชุมได้ลงมติให้รัฐบาลรับไปพิจารณาปรับปรุงให้เหมาะสมแล้วนำมาเสนอภายหลัง¹

กระทรวงศึกษาธิการขอรับร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไปพิจารณาใหม่ และยังได้ร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ขึ้นมาอีก 1 ฉบับ แล้วจึงนำเสนอมหาเถรสมาคมทั้ง 2 ฉบับ พิจารณาต่อไป มหาเถรสมาคมได้มีมติแต่งตั้งพระเถระเป็นกรรมาธิการพิจารณา 5 รูป² เป็นฝ่ายมหานิกาย 3 รูป ฝ่ายธรรมยุต 2 รูป คณะกรรมาธิการดังกล่าวได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับ คือ ฉบับของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และฉบับของกระทรวงศึกษาธิการ และคณะกรรมาธิการยังได้ยกร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ขึ้นมาใหม่อีก 1 ฉบับ รวมเป็น 3 ฉบับและได้นำร่างพระราชบัญญัติทั้ง 3 ฉบับ เข้าสู่การประชุมของมหาเถรสมาคมต่อไป³

ขณะที่ร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์รอการพิจารณาจากมหาเถรสมาคมนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงในคณะสงฆ์ขึ้นกล่าวคือ ในวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2480 สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงสิริวัฒน์ได้สิ้นพระชนม์ และที่สำคัญกรรมการมหาเถรสมาคมในช่วงนี้ส่วนใหญ่เป็นพระฝ่ายมหานิกายกล่าวคือ มีพระฝ่ายมหานิกาย 9 รูป และฝ่ายธรรมยุต 6 รูป⁴ ทำให้เมื่อมีการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์จึงเป็นไปอย่างเคร่งเครียดเพราะต่างฝ่ายต่างพยายามรักษาผลประโยชน์แห่งนิกายตน ที่ประชุมใช้เวลาถึง 3 วัน เมื่อพิจารณาแล้วเสร็จ จึงได้เสนอกระทรวงศึกษาธิการเพื่อนำเสนอเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรต่อไป

สภาผู้แทนราษฎรได้เริ่มพิจารณาร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่กระทรวงศึกษาธิการเสนอมาในวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2481 แต่ปรากฏว่าที่ประชุมมีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวาง ในที่สุดสภาผู้แทนราษฎรมิได้ให้รัฐบาลไปกร่างใหม่เพราะร่างที่เสนอมามีเนื้อหาขัดแย้งกันเอง เป็นส่วนมากกับได้มอบนโยบายให้รัฐบาลนำไปเป็นแนวทางในการยกร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์นั้น

¹แสวง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2533. หน้า 153.

²ฝ่ายมหานิกายประกอบด้วย พระธรรมโกศาจารย์ (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตร พระธรรมไตรโลกาจารย์ (ช้อย ฐานุตฺโต) และพระราชสุธี (วิจิตร อาภากรโร) วัดมหาธาตุ ฝ่ายธรรมยุตประกอบด้วย พระราชเวที (จวน อุฏฺฐายี) และพระมหาทองสิม จารุวัณโณ วัดมกุฏกษัตริยารามราชวรวิหาร

³ธาราวงศ์ รักศรีวงศ์. กิจการของคณะปฏิสังขรณ์การพระศาสนา หรือการปฏิวัติแห่งกาสาฬพัศตรสังคม. 2482. หน้า 56 - 57.

⁴แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 23. 2478. หน้า 1 - 2.

คือให้แยกกันทั้งในทางศาสนปฏิบัติ และการปกครอง แต่ให้ความเสมอภาคแก่กัน กล่าวคือร่วมอุโบสถสังฆกรรมกันไม่ได้ การปกครองส่วนกลางรวมกัน แต่การปกครองส่วนภูมิภาคแยกกัน เด็ดขาดธรรมเนียมดึกนิกายก็ปกครองเฉพาะธรรมเนียมดึกนิกาย และมหานิกายก็ปกครองเฉพาะมหานิกาย¹

เมื่อรัฐบาลได้รับนโยบายจากสภาผู้แทนราษฎรแล้ว จึงได้ดำเนินการยกร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ โดยพยายามที่จะกระทำด้วยความรอบคอบ มิให้กระทบกระเทือนต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และเมื่อยกร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงได้นำเสนอสภาผู้แทนราษฎรพิจารณา เมื่อสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาอนุมัติและนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย และได้ประกาศใช้อย่างเป็นทางการในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2484²

การบริหารคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484

การประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ทำให้การบริหารคณะสงฆ์ต้องปรับเปลี่ยนไปจากรูปแบบเดิม ทั้งนี้เพราะพระราชบัญญัติดังกล่าวได้นำเอาวิธีการปกครองของฝ่ายอาณาจักรมาประยุกต์ใช้ในการบริหารคณะสงฆ์ ซึ่งสาระสำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ประกอบไปด้วย³

หมวดที่ 1 ว่าด้วยสมเด็จพระสังฆราช ได้กำหนดให้ทรงเป็นประมุขคณะสงฆ์ ในตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก และทรงบัญชาการคณะสงฆ์เป็น 3 ฝ่าย คือ ทรงบัญญัติสังฆานัติ

¹ ธาราวงศ์ รักศรีวงศ์. กิจการของคณะปฏิสังขรณ์การพระศาสนา หรือการปฏิวัติแห่งกาฬาวาสตธรรม. 2482. หน้า 564.

² แหล่งเดิม.

³ "พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 58. หน้า 1391 - 1410. 14 ตุลาคม 2484.

โดยคำแนะนำของสังฆสภา ทรงบริหารคณะสงฆ์ทางคณะสังฆมนตรี และทรงวินิจฉัยอธิกรณ์¹
ทางคณะวินัยธร²

หมวดที่ 2 ว่าด้วยสังฆสภา ประกอบไปด้วยสมาชิกรวมกันไม่เกิน 45 รูป โดย
สมาชิกจะคัดเลือกประธานสังฆสภา 1 รูป และรองประธาน 1 รูป หรือหลายรูปก็ได้ สังฆสภา
มีอำนาจหน้าที่ในการบัญญัติสังฆาณัติและควบคุมการใช้สังฆาณัติของคณะสังฆมนตรี

หมวดที่ 3 สังฆมนตรี ประกอบด้วยสังฆนายก 1 รูป และสังฆมนตรีอีกไม่เกิน 9 รูป
โดยสังฆนายก และสังฆมนตรีอย่างน้อย 4 รูป ต้องเลือกจากสมาชิกของสังฆสภา คณะสังฆมนตรี
มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารคณะสงฆ์โดยแบ่งเป็นองค์การต่าง ๆ 4 องค์การคือ องค์การ
ปกครอง องค์การศึกษา องค์การเผยแผ่ และองค์การสาธารณูปการ

หมวดที่ 4 วัด กล่าวถึงประเภทของวัด การกำหนดที่วัดและที่ตั้งขึ้นแก่วัด การกำหนด
พระสงฆ์ปกครองวัด รวมถึงอำนาจหน้าที่ในการปกครองวัดนั้น

หมวดที่ 5 ศาสนสมบัติกล่าวถึงการจัดประเภทของศาสนสมบัติและการดูแลรักษาสาสน
สมบัติ

หมวดที่ 6 คณะวินัยธร ประกอบไปด้วยประธานคณะวินัยธร และคณะวินัยธรชั้น
ต่าง ๆ คือ วินัยธรชั้นต้น วินัยธรชั้นอุทธรณ์ และวินัยธรชั้นฎีกา มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณา
วินิจฉัยอธิกรณ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยและสังฆาณัติ

หมวดที่ 7 บทกำหนดโทษ กล่าวถึงการทำความผิดอันฝ่าฝืนต่อพระราชบัญญัติ และ
ความผิดต่อคณะสงฆ์ จะถูกลงโทษตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ

หมวดที่ 8 บทเบ็ดเตล็ด กล่าวถึง เรื่องอื่น ๆ อาทิ การปกครองคณะสงฆ์อื่น การ
กำหนดให้กรมการศาสนาทำหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสังฆสภา สังฆมนตรี เป็นต้น

บทเฉพาะกาล กล่าวถึงกำหนดระยะเวลา 8 ปี ในการทำสังคายนาพระธรรมวินัย
และในการนี้ห้ามออกสังฆาณัติ กติกาสงฆ์ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช และกฎระเบียบอื่นใด
ที่จะบังคับให้ต้องเปลี่ยนลัทธิและนิกายที่ได้ถือปฏิบัติสืบมา

¹ หมายถึง คดี หรือเรื่องราวที่ฟ้องร้องกันในระหว่างพระสงฆ์.

² หมายถึง คณะสงฆ์ผู้ได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ (คดีความ
ในคณะสงฆ์).

จากสาระสำคัญของพระราชบัญญัติพระสงฆ์ พ.ศ. 2484 ดังกล่าวจะเห็นว่าการบริหารคณะสงฆ์ภายใต้กฎหมายฉบับนี้จะมีลักษณะเป็นรูปแบบการบริหาร และการปกครองคณะสงฆ์แบบประชาธิปไตย และที่สำคัญก็คือการเน้นความเสมอภาคในการปกครองระหว่างนิกายสงฆ์เพื่อนำไปสู่การรวมนิกายสงฆ์ในอนาคต แต่ถึงแม้การบริหารคณะสงฆ์จะใช้วิถีทางประชาธิปไตย เช่นเดียวกับฝ่ายอาณาจักร ก็ใช่ว่าคณะสงฆ์จะดำเนินการปกครองตนเองได้อย่างอิสระ ปราศจากการแทรกแซงและควบคุมโดยรัฐ¹ ทั้งนี้เพราะภายใต้พระราชบัญญัติดังกล่าวยังได้กำหนดถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรและอาณาจักรไว้หลายประการ เช่น การกำหนดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ที่จะทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช เป็นต้น ซึ่งในการบริหารคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 จะได้กล่าวถึงรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช

แต่เดิมในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ไม่ได้บัญญัติถึงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชไว้ แต่เมื่อประกาศใช้ประกาศบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ จึงได้กำหนดถึงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชไว้ว่า "พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช,"² เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ที่แน่นอนลงไปให้เป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์เท่านั้น โดยก่อนหน้าที่ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ถึงแม้พระมหากษัตริย์จะเป็นผู้สถาปนา ก็เป็นเพียงการปฏิบัติหน้าที่ตามโบราณราชประเพณีหาได้มีการกำหนดไว้ในกฎหมายไม่ และที่สำคัญยังเป็นการเปลี่ยนแปลงธรรมเนียมการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชจากพระเถระธรรมยุต มาเป็นการแต่งตั้งจากพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิและวัยวุฒิสูงสุด³

¹พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2536. หน้า 41.

²"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 58. หน้า 1393. 14 ตุลาคม 2484.

³คณินันต์ จันทบุตร. การเคลื่อนไหวของยุวสงฆ์ไทยรุ่นแรก พ.ศ. 2477 - 2484. 2528. หน้า 159.

นอกจากนี้ยังเปลี่ยนแปลงอำนาจหน้าที่ของสมเด็จพระสังฆราชที่แต่เดิมการบริหารคณะสงฆ์จะขึ้นอยู่กับสมเด็จพระสังฆราช กลับมาให้ทรงทำหน้าที่เฉพาะเป็นประมุขในสังฆมณฑลเท่านั้น¹ โดยการบริหารงานคณะสงฆ์ในด้านต่าง ๆ จะมีพระสงฆ์รูปอื่นเป็นผู้รับผิดชอบเป็นด้าน ๆ ไป คือ ทรงบัญชาการคณะสงฆ์โดยทรงบัญญัติสั่งมาปฏิบัติตามคำแนะนำของสังฆสภา ทรงบริหารการทางคณะสงฆ์สังฆมนตรี ทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ทางคณะวินัยธร

2. การบริหารคณะสงฆ์

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า การบริหารคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้แบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย คือ

2.1 สังฆสภา มีอำนาจหน้าที่ในการบัญญัติสั่งมาปฏิบัติ หรือกระเบียบสำหรับใช้ในการบริหารคณะสงฆ์² โดยได้กำหนดลักษณะของสังฆสภาไว้ว่า ประกอบด้วยสมาชิกจำนวนไม่เกิน 45 รูป ได้แก่ พระเถระชั้นธรรมชั้นโท พระคณาจารย์เอก³ และพระเปรียญเอก⁴ ซึ่งพระสงฆ์ 3 กลุ่มนี้ถ้ามีจำนวนรวมกันเกินกว่า 45 รูป ก็ให้เรียงลำดับตามอาวุโส⁵

สมาชิกสังฆสภาไม่มีวาระการดำรงตำแหน่ง สมาชิกแต่ละรูปจึงอยู่ในตำแหน่งต่อไปจนกระทั่งมรณภาพหรือพ้นจากความเป็นพระภิกษุ หรือลาออกหรือสังฆสภาวินิจฉัยให้ออกโดยคะแนนเสียงเกินกว่า 2 ใน 3 ของสมาชิกที่มาประชุม⁶ และเมื่อสมาชิกสิ้นสุดสมาชิกภาพลงก็ให้ตั้งพระสงฆ์ที่มีคุณสมบัติครบตามที่กล่าวมาแล้วแทนเข้าไปตามจำนวนที่ขาดนั้น

¹"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 58. หน้า 1393. 14 ตุลาคม 2484.

²พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2536. หน้า 41.

³หมายถึง พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เป็นครู อาจารย์ สอนบาลีไวยากรณ์ในระดับตั้งแต่เปรียญ 7 ประโยคขึ้นไป

⁴หมายถึง พระสงฆ์ที่สอบได้ตั้งแต่เปรียญ 7 ประโยคขึ้นไป

⁵"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484," เล่มเดิม. หน้า 1394.

⁶แหล่งเดิม. หน้า 1395.

นอกจากนี้สังฆสมาคมอาจเลือกสมาชิกสังฆสภาตั้งเป็นคณะกรรมการวิสามัญหรือคณะกรรมการวิสามัญเพื่อกระทำกิจการของสังฆสภา หรือพิจารณาสอบสวนกิจการของคณะสงฆ์¹

2.2 คณะสงฆมนตรี ทำหน้าที่เป็นคณะบริหารกิจการของคณะสงฆ์ ประกอบไปด้วยสังฆนายก 1 รูป และสังฆมนตรีอีกไม่เกิน 9 รูป โดยสังฆนายกและสังฆมนตรีอื่นอย่างน้อย 4 รูป ต้องเลือกมาจากสมาชิกของสังฆสภา นอกจากนั้นจะเลือกจากพระสงฆ์ผู้มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษก็ได้²

นอกจากนี้พระราชบัญญัติยังได้กำหนดถึงการบริหารคณะสงฆ์ของสังฆมนตรีเป็น 2 ส่วน คือ

2.2.1 ส่วนกลาง ให้จัดระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลางออกเป็นองค์การต่าง ๆ คือ³

2.2.1.1 องค์การปกครอง มีอำนาจหน้าที่ควบคุมดูแลการปกครองคณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร โดยมีสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง และสังฆมนตรีช่วยว่าการเป็นผู้รับผิดชอบ

2.2.1.2 องค์การศึกษา มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมดูแลการจัดการศึกษาของพระภิกษุสามเณร มีสังฆมนตรีว่าการองค์การศึกษาและสังฆมนตรีช่วยว่าการเป็นผู้รับผิดชอบ

2.2.1.3 องค์การเผยแผ่ มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมดูแลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ มีสังฆมนตรีว่าการองค์การเผยแผ่และสังฆมนตรีช่วยว่าการ เป็นผู้รับผิดชอบ

¹พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2536. หน้า 38.

²พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 58. หน้า 1401. 14 ตุลาคม 2484.

³แหล่งเดิม. หน้า 1402.

2.2.1.4 องค์การสาธารณูปการ มีอำนาจหน้าที่ควบคุมดูแลการจัดบูรณะและพัฒนาวัด และอื่น ๆ มีสังฆมนตรีว่าการองค์การสาธารณูปการและสังฆมนตรีช่วยว่าการเป็นผู้รับผิดชอบ

2.2.2 ส่วนภูมิภาค แบ่งการปกครองออกเป็น ภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล โดยมีเจ้าคณะตรวจการภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบลบังคับบัญชาตลอดกลันลงไปตามลำดับจนถึงเจ้าอาวาสวัด¹

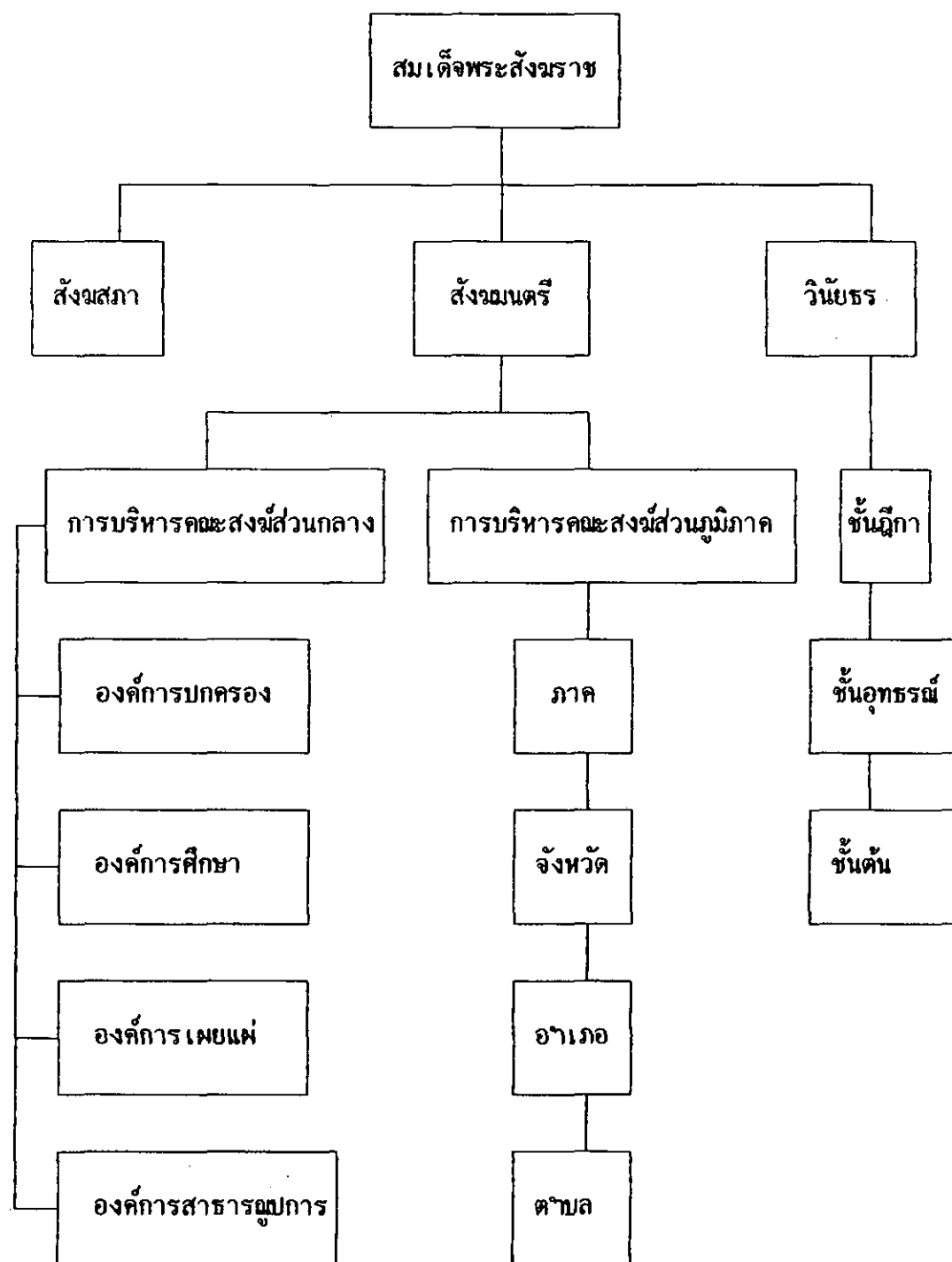
2.3 คณะวินัยธร มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ของพระสงฆ์² รวมถึง การตีความสังฆาณัติ ระเบียบคณะสงฆ์ต่าง ๆ โดยคณะวินัยธรแบ่งเป็น 3 ชั้น คือ คณะวินัยธรชั้นต้น คณะวินัยธรชั้นอุทธรณ์ และคณะวินัยธรชั้นฎีกา³

¹พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2536. หน้า 39.

²"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 58. หน้า 1407. 14 ตุลาคม 2484.

³พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). เล่มเดิม. หน้า 39.

การบริหารคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 สรุปเป็นแผนภูมิ ได้ดังนี้¹

ภาพประกอบ 5 แสดงการบริหารคณะสงฆ์พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484

¹พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย.

วิกฤตการณ์ภายในคณะสงฆ์กับการยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484

1. การต่อต้านพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 โดยคณะสงฆ์ธรรมยุต

ทั้งนี้จากวัตถุประสงค์ประการหนึ่งของการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือการรวมคณะสงฆ์มหานิกายและธรรมยุตเข้าด้วยกัน แต่การจะทำให้เป็นผลในทางปฏิบัตินับว่าเป็นสิ่งยุ่งยากฝ่ายอาณาจักรจึงได้กำหนดวิธีการไว้เป็นลำดับขั้น เริ่มจากการสร้างวัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน เพื่อให้คณะสงฆ์ไทยที่แบ่งเป็นนิกายอยู่นั้นได้มีโอกาสสมัคร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน¹ โดยได้มีการผูกพัทธสีมาในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2485 และนับเป็นครั้งแรกที่พระสงฆ์ทั้งสองนิกายได้ทำสังฆกรรมร่วมกัน² เมื่อทำพิธีผูกพัทธสีมาเสร็จเรียบร้อยแล้ว พระยาพลพลพยุหเสนา อดีตหัวหน้าคณะราษฎรได้อุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดพระศรีมหาธาตุ ท่ามกลางพระเถระทั้งสองนิกาย และในการนี้รัฐบาลได้อำนาจพระสงฆ์จำนวน 24 รูป เป็นพระสงฆ์มหานิกาย 12 รูป ธรรมยุต 12 รูปให้อยู่จำพรรษาด้วยกัน³

เมื่อฝ่ายอาณาจักรได้สร้างวัดเพื่อเป็นตัวอย่างรวมนิกายสงฆ์สำเร็จแล้ว ขั้นตอนต่อมาคือการจัดให้มีการสังคายนาพระธรรมวินัยโดยได้แต่งตั้งกรรมการสังคายนาพระธรรมวินัยประกอบไปด้วยกรรมการที่ปรึกษา 5 รูป กรรมการดำเนินการฝ่ายพระสงฆ์ 25 รูป ฝ่ายคฤหัสถ์ 15 คน⁴ และได้มีการประชุม ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นครั้งแรก และมีการประชุมกันอีกหลายครั้งเพื่อที่จะกำหนดแนวทางในการสังคายนา ปรากฏว่ากรรมการที่เป็นพระเถระต่างนิกายกัน มักมีความเห็นขัดแย้งกันเป็นอย่างมากไม่อาจตกลงกันได้ ยิ่งประชุมก็ยิ่งทวีความรุนแรงราวราน จนต่างเกิดความเบื่อหน่ายต้องยุติการประชุมไป

กล่าวได้ว่าการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484. เป็นผลให้คณะสงฆ์ธรรมยุตที่เคยคุมอำนาจในการบริหารคณะสงฆ์มาโดยตลอดต้องหมดบทบาทลง ที่สำคัญในประเด็นบทเฉพาะกาลที่ต้องมีการรวมนิกายสงฆ์ในอนาคตดังที่กล่าวมาข้างต้น ยิ่งสร้างความไม่พอใจให้กับคณะสงฆ์ธรรมยุต ดังนั้นไม่ว่าฝ่ายบริหารคณะสงฆ์หรือฝ่ายอาณาจักรจะได้พยายาม

¹แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 30 ภาค 4. 2485. หน้า 5.

²แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 30 ภาค 5. 2485. หน้า 325 - 328.

³คณินันต์ย์ จันทบุตร. การเคลื่อนไหวของยุวสงฆ์ไทยรุ่นแรก พ.ศ. 2477 - 2484. 2528. หน้า 159.

⁴แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 30 ภาค 12. 2486. หน้า 738 - 740.

ดำเนินการทุกวิถีทางเพื่อวางแผนทางไปสู่การรวมนิกายสงฆ์ที่ไม่สามารถที่จะทำได้สำเร็จ ขณะที่ทุกฝ่ายกำลังพิจารณาหาแนวทางนั้นก็ประจวบกับสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (แพ ศุสฺสเทโว) วัดสุทัศน์เทพวราราม ได้สิ้นพระชนม์ในวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2487 และมีการสถาปนาสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ (ม.ร.ว.ชื่น สุจิตฺโต) วัดบวรนิเวศวิหารขึ้นดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชสืบแทน เป็นผลให้พระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตได้กลับมาดำรงตำแหน่งประมุขสังฆมณฑลอีกครั้งหนึ่ง กับความเปลี่ยนแปลงทางฝ่ายอาณาจักรที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีที่มีส่วนในการสนับสนุนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 กับการรวมนิกายสงฆ์ได้หมดอำนาจลง คณะสงฆ์ธรรมยุตได้อาศัยโอกาสที่เหมาะสมเคลื่อนไหวให้มีการยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ จนถึงกับมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนหนึ่งร่วมกันเสนอร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่เข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้พิจารณาและประกาศใช้แทนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484¹ แต่ก็ยังไม่มีผลสืบหน้าัก

ต่อมาเมื่อเวลาใกล้ครบกำหนดตามบทเฉพาะกาล ที่กำหนดให้สังคายนาพระธรรมวินัยภายใน 8 ปี ก็ยังทวีความกดดันกับฝ่ายธรรมยุตมากขึ้น ทั้งนี้เพราะหากมีการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติแล้วฝ่ายตนเองย่อมตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เพราะในการรวมนิกายสงฆ์คณะสงฆ์มหานิกายย่อมจะเป็นแกนนำอย่างแน่นอน ดังนั้นในวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2490 พระเถระฝ่ายธรรมยุต จำนวน 22 รูป ได้ร่วมลงนามยื่นหนังสือกราบทูลสมเด็จพระสังฆราช กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ คัดค้านการบังคับใช้บทเฉพาะกาล มาตรา 60 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 โดยกล่าวถึงความไม่ถูกต้องของการที่จะให้มีการรวมนิกายสงฆ์ เพราะขัดต่อเสรีภาพในการนับถือศาสนาและปฏิบัติตามลัทธินิกายที่ตนถืออยู่ตามรัฐธรรมนูญ และชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องในเรื่องแนวปฏิบัติการออกสังฆาณัติ การบริหารคณะสงฆ์โดยสังฆมนตรี และวิธีการพิจารณาชำระอธิกรณ์โดยคณะวินัยธร²

¹สำนักอบรมครูวัดสามพระยา. ปาฐกถาพิเศษเรื่องกลไกการปกครองคณะสงฆ์และเรื่องสังฆเภท. 2494. หน้า 32. (อ้างอิงมาจาก แสง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2518. หน้า 21).

²มหาหมกุฎราชวิทยาลัย. สำเนาหนังสือร้องเรียน และบันทึกคำชี้แจงประกอบหนังสือร้องเรียนเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484. 2518. หน้า 1 - 24.

ภายหลังจากที่พระเถระฝ่ายธรรมยุตได้ยื่นถวายหนังสือคัดค้านดังกล่าวแล้ว ความพยายามของฝ่ายอาณาจักรและคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกายที่จะทำการสังคายนาพระธรรมวินัยรวม นิกายสงฆ์ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้เพราะได้รับการคัดค้าน จากคณะสงฆ์ธรรมยุตทุกวิถีทาง ต่อมาใน พ.ศ. 2492¹ คณะสงฆ์ธรรมยุตได้รื้อฟื้นตำแหน่ง เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุตขึ้นมาอีกครั้ง ทั้งที่มีบัญญัติไว้ในกฎหมายแต่ก็ได้อาศัยการอ้างอิง จากรัฐธรรมนูญในข้อที่ว่าด้วยเสรีภาพในการนับถือศาสนา จึงได้แยกการปกครองคณะสงฆ์ออกมา ต่างหากโดยไม่ยอมขึ้นอยู่กับภายใต้การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 กล่าวคือ วัดธรรมยุตที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ ที่พระเถระฝ่ายมหานิกายดำรงตำแหน่งเจ้าคณะ วัดธรรมยุตก็จะไม่ขึ้นตรงต่อการบังคับบัญชาของเจ้าคณะฝ่ายมหานิกายนั้น แต่จะขึ้นตรงต่อ เจ้าคณะฝ่ายธรรมยุต โดยเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุตจะมีคำสั่งแต่งตั้งเจ้าคณะธรรมยุตตรวจการภาค เจ้าคณะธรรมยุตจังหวัด เจ้าคณะธรรมยุตอำเภอ และเจ้าคณะธรรมยุตตำบล แทรกขึ้นมาใน เขตพื้นที่นั้น ๆ เพื่อบกครองวัดธรรมยุตโดยตรง แต่ถ้าในเขตพื้นที่ใดที่พระเถระฝ่ายธรรมยุต ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะอยู่แล้วก็จะมีอำนาจปกครองวัดทั้งสองฝ่าย² ซึ่งในการนี้สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทรงมีพระบัญชาให้เลขาธิการคณะธรรมยุตออกหนังสือ เวียนไปยังเจ้าคณะธรรมยุตในระดับต่าง ๆ สั่งการมิให้วัดและพระสงฆ์ธรรมยุตไปขึ้นกับ มหานิกาย โดยอ้างถึงเสรีภาพในการนับถือศาสนาดังกล่าว³

2. ปฏิกริยาของคณะสงฆ์มหานิกายต่อการรื้อฟื้นอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ของฝ่าย ธรรมยุต

อย่างไรก็ตามแม้ฝ่ายธรรมยุตจะไม่พอใจต่อพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 แต่เมื่อไม่มีทางเลือกอื่นใด การพยายามรักษาสถานะในตำแหน่งบริหารคณะสงฆ์ไว้ย่อมจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ฝ่ายตน โดยเฉพาะการดำรงตำแหน่งสังฆนายกในฐานะประมุขฝ่ายบริหาร คณะสงฆ์จึงตกอยู่กับฝ่ายธรรมยุตมาโดยตลอด นับตั้งแต่สังฆนายกgrupแรก คือสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า

¹พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2536. หน้า 42.

²แสวง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2533. หน้า 243.

³สีหนาทภิกขุ (นามแฝง). สังครามศาสนาพระธรรมยุตกับพระมหานิกาย ภาค 1. 2496. หน้า 1 - 3

(อ้วน ดิสฺโส) วัดบรมนิวาส¹ รูปที่สองได้แก่ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร) วัดเทพศิรินทราวาส² โดยรูปหลังนี้ดำรงตำแหน่งถึง 2 วาระ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2489 จนถึง พ.ศ. 2494 จึงมรณภาพ

การพิจารณาตั้งสังฆนายกต่อไปจึงเป็นจุดสนใจในวงการคณะสงฆ์ โดยให้ความสนใจว่าสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์จะทรงพิจารณาแต่งตั้งพระเถระรูปใดเป็นสังฆนายก ในที่สุดสมเด็จพระสังฆราชเจ้าก็ทรงมีพระบัญชาแต่งตั้งพระศาสนโสภณ (จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม เป็นสังฆนายก ทันท้พระบัญชาตั้งสังฆนายกประกาศออกมา ก็เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันในกลุ่มคณะสงฆ์มหานิกายอย่างกว้างขวาง ต่อมาพระเถระฝ่ายมหานิกายจำนวนหนึ่งได้ประชุมกันเพื่อหาวิธีการในการคัดค้าน โดยที่ประชุมเห็นว่าสังฆนายกในอดีตล้วนเป็นสมเด็จพระราชาคณะ แต่ในครั้งนี้นั้นพระศาสนโสภณ ยังมิได้เป็นสมเด็จพระราชาคณะ จึงยังไม่ควรตั้งเพราะสมเด็จพระราชาคณะที่เหมาะสมทั้งความรู้ ความสามารถและวัฏธุก็ยังมีอยู่³

เหตุการณ์ในครั้งนี้ได้ลุกลามขยายวงกว้างออกไปอีกเมื่อสำนักออบรมครวัด (สอส.) สามพระยา ภายใต้การนำของพระเทพเวที (ฟื้น ชุตินฺธโร)⁴ วัดสามพระยาได้กล่าวถึงในการประชุมพระสงฆ์ ที่สำนักดังกล่าวในกรณีการแต่งตั้งสังฆนายกเช่นเดียวกัน โดยยกประเด็น "สองหัวสองหาง" ขึ้นมาเป็นยุทธวิธีในการตอบโต้ฝ่ายธรรมยุตโดยกล่าวว่า การปกครองคณะสงฆ์ต่อแต่นี้ไปจะต้องแยกกันอย่างเด็ดขาด สังฆนายกใครสังฆนายกมัน การปกครองในระดับล่างลงมาก็ต้องแยกออกจากกัน จะทำเป็นแบบหัวเดียวสองหางอย่างที่เป็นอยู่ในขณะนี้ไม่ได้อีกแล้ว ต่อมาปรากฏว่าพระเถระฝ่ายมหานิกายจำนวนมากซึ่งมีความอึดอัดและไม่พอใจต่อการตั้งสังฆนายก

การขอร้องของฝ่ายรัฐบาลดังกล่าวไม่สามารถที่จะหยุดยั้งการดำเนินงานในครั้งนี้ได้ เพราะรายชื่อที่พระเถระบางรูปลงชื่อ ไว้ก่อนได้ถูกเปิดเผยออกมาแล้วจึงจำเป็นต้องต่างพากันเดินทางไปรวมตัวที่สำนักออบรมครวัดสามพระยา และปรึกษารื้อถึงวิธีการที่จะดำเนินการเรื่องนี้ให้ปรากฏเป็นความจริง ในที่สุดจึงได้ตกลงทำเป็นหนังสือและขอลายเซ็นพระเถระ

¹แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 30 ภาคพิเศษ. 2485. หน้า 3.

²แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 34 ภาค 3. 2489. หน้า 1.

³พระมหานคร เขมปาลี. คติประวัติศาสนา คติพาทกษยาศาลทหารกรุงเทพฯ คติอดีตพระมหลธรรม. 2509. หน้า 175 - 176.

⁴ต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ปัจจุบันมรณภาพแล้ว

ฝ่ายมหานิกายตามวัดต่าง ๆ ให้ช่วยลงชื่อสนับสนุน ต่อมาเมื่อชาวนีแพร่ออกไปทราบถึงจอมพล
ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้ขอร้องให้หาวิธีอื่นที่จะไม่ทำให้วงการคณะสงฆ์ต้องแตกแยก
กันมากกว่าที่เป็นอยู่¹ เดินทางต่อไปโดยได้พยายามที่จะไปขอลายเซ็นของพระเถระผู้ใหญ่ 2 รูป
คือ พระธรรมดิลก (ปุ่น ปุณฺณสิริ) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม² และพระธรรมไตรโลกาจารย์
(วน ฐิตญาโณ) วัดอรุณราชวราราม³ แต่ทั้งสองท่านได้พูดจาย่ำเบียงโดยแนะนำให้ไปขอลายเซ็น
จากพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) วัดมหาธาตุฯ กลุ่มพระสงฆ์ที่ไปขอลายเซ็นจึงต้องเดินทาง
เข้าพบพระพิมลธรรมและแจ้งถึงความประสงค์ดังกล่าว แต่กลับได้รับการบ้ายเบียงอีก จนคณะสงฆ์
กลุ่มดังกล่าวเกิดอารมณ์ฉุนเฉียวมีการว่ากล่าวด้วยถ้อยคำไม่สุภาพ จนถึงกับว่ากล่าวถึง
ชาติตระกูล⁴ ในที่สุดท่านทนต่อการอ้อนวอนรบเร้าไม่ไหวจึงได้ร่วมลงชื่อ แต่มีข้อแม้ว่า ท่านจะ
เขียนหนังสือร้องเรียนฉบับนี้ใหม่ทั้งหมด ซึ่งพระสงฆ์กลุ่มนั้นก็ยินยอม ท่านจึงได้ทำเป็นหนังสือ
คัดค้านการแต่งตั้งสังฆนายกเป็น 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 ส่งให้นายกรัฐมนตรี และอีกฉบับทูลถวาย
แด่สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ โดยมีพระสงฆ์ร่วมลงชื่อทั้งหมด 47 รูป

เมื่อได้ยื่นหนังสือคัดค้านดังกล่าวแล้ว กลุ่มพระสงฆ์มหานิกายจึงได้ยุติการเคลื่อนไหว
เพื่อรอลงนามเป็นการของผู้มีหน้าที่แต่กลับไม่ได้รับการสนองตอบแต่อย่างใด จนกระทั่งพระเถระ
มหานิกายระดับเจ้าคณะตรวจการภาค เจ้าคณะจังหวัด และผู้แทนเจ้าคณะจังหวัด จำนวน 71
รูป ได้ลงนามยื่นหนังสือถึง จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เพื่อสนับสนุนสมมติพระเถ
ที่ยื่นหนังสือไปก่อนหน้านี้⁵ และจากการยื่นหนังสือสนับสนุนในครั้งนี้นำให้ฝ่ายอาณาจักรไม่
สามารถจะหยุดนิ่งต่อไปได้ จึงได้ติดต่อบริษัทงานกับสมเด็จพระสังฆราชเจ้า ในที่สุดสมเด็จพระ

¹แสง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2533. หน้า 254.

²ต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช ปัจจุบันสิ้นพระชนม์แล้ว

³ต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระพุทธาจารย์ ปัจจุบันมรณภาพแล้ว

⁴แสง อุดมศรี. ศึกษาสมเด็จพระสังฆราช. 2528. หน้า 46 - 48.

⁵แสง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2533. หน้า 254.

⁶กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. กรมศิลปากร สร 0201/10145. เรื่องการปรับปรุง
ศาสนาพุทธและการเปิดสังฆสภา ตั้งประธาน รองประธานสังฆสภา และสังฆมนตรี. 2485 -
2489.

พระสังฆราชเจ้าจึงทรงมีพระบัญชาเรียกพระเถระทั้ง 2 ฝ่าย จำนวน 16 รูป เข้าประชุมตกลงเพื่อคลี่คลายปัญหา ณ ตำนกเพชร วัดบวรนิเวศวิหาร ในวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ.

2494¹

การประชุมในครั้งนี้โดยพื้นฐานแล้วฝ่ายธรรมยุตก่อนข้างจะเสียเปรียบแต่ก็ได้ใช้ความพยายามในการกำหนดเงื่อนไขต่อรองได้สำเร็จ² เมื่อที่ประชุมตกลงสมเด็จพระสังฆราชเจ้าก็ได้แจ้งให้ที่ประชุมทราบว่า พระศาสนโสภณได้ทำหนังสือลาออกจากตำแหน่งสังฆนายกแล้ว³ ต่อมาในวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2494 สมเด็จพระสังฆราชเจ้าก็ทรงมีพระบัญชาแต่งตั้งสมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตรฯ เป็นสังฆนายก⁴ สืบต่อไป

3. กรณีพระพิมลธรรมต้องอธิการณ์กับการยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.

2484.

การเป็นผู้นำในการทำหนังสือร้องเรียนการแต่งตั้งพระศาสนโสภณ เป็นสังฆนายกของพระพิมลธรรมในครั้งนั้น ได้ก่อให้เกิดผลเสียต่อตัวท่านคือ เป็นการสร้างศัตรูให้กับตนเอง แม้ผลสำเร็จในทางการปกครองคณะสงฆ์คือการเปลี่ยนองค์สังฆนายก และการแยกการปกครองคณะสงฆ์ระหว่างนิกายออกจากกัน และจากเหตุนี้ส่งผลให้คณะสงฆ์แต่ละนิกายเร่งสร้างผลงานให้บังเกิดทำให้เป็นผลดีต่อวงการพระพุทธศาสนาโดยรวม

ในขณะที่เหตุการณ์ในคณะสงฆ์ยังสงบเรียบร้อยอยู่นี้ ทางฝ่ายอาณาจักรได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้นกล่าวคือ ในวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เข้ายึดอำนาจการปกครองจากจอมพล บ. พิบูลสงคราม ซึ่งจากการเปลี่ยนหัวหน้าในฝ่ายอาณาจักรนี้ได้ส่งผลให้เกิดความเคลื่อนไหวในวงการคณะสงฆ์อย่างเห็นได้ชัด

เมหมานุราชวิทยาลัย. วชิรญาณวงศ์เทศนา. 2503. หน้า 19 - 20.

²เงื่อนไขที่ตกลงกันประกอบไปด้วย 1. การปกครองส่วนกลางคณะสงฆ์มนตรีบริหารร่วมกัน แต่การปกครองบังคับบัญชาให้เป็นไปตามนิกาย 2. การปกครองส่วนภูมิภาคให้แยกตามนิกาย.

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. กรมศิลปากร. สร 021/10145. เรื่องการปรับปรุงศาสนาพุทธและการเปิดสังฆสภา ตั้งประธาน และรองประธานสังฆสภา และสังฆมนตรี.

2485 - 2495.

⁴แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 39. 2494. หน้า 203 - 204.

เริ่มจากการ ยุติบทบาทเพชฌัญญูน้ำกับฝ่ายธรรมยุตของสำนักอบรมครวัดสามพระยา ในขณะที่เดียวกันคณะสงฆ์ธรรมยุตเริ่มจะเข้าใกล้ชิดกับฝ่ายบ้านเมืองมากขึ้น ต่อมาเมื่อสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ สิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. 2501 ความใกล้ชิดระหว่างฝ่ายธรรมยุตกับฝ่ายบ้านเมืองจะสนิทแนบแน่นมากขึ้นไปอีก ดังเห็นได้จากกล่าวรายงานของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า¹ ในคราวการประชุมสัมมนา² พระคณาธิการในวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2503 ความว่า

การปกครองคณะสงฆ์กับการปกครองบ้านเมืองได้มีความเกี่ยวเนื่องกันมาแต่โบราณกาล ต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ในปัจจุบันนี้ทางฝ่ายบ้านเมืองได้มีการปรับปรุงแก้ไขในด้านการปกครอง การสาธารณูปการและการเศรษฐกิจ...ทางฝ่ายคณะสงฆ์ก็สมควรที่จะได้มีการประชุมปรึกษาหารือเพื่อความเจริญแห่งกิจการคณะสงฆ์และประสานกับทางการบ้านเมืองในส่วนที่เป็นไปโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย...³

และจากการประชุมในครั้งนี้ ยังส่งผลถึงความหวาดระแวงกันในระหว่างพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายเพิ่มเข้าไปอีกกล่าวคือ ก่อนที่การประชุมจะสิ้นสุดลง ในวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2503 นั้นพระธรรมวรนายก (สมบุรณ์ จันทโก) วัดอุดมธานี จังหวัดนครนายก เจ้าคณะตรวจการภาค 8 ได้มีมติเจ้าคณะตรวจการภาคช่วยภาคฝ่ายมหานิกายทั้งหมดประชุมปรึกษาหารือกันเป็นกรณีพิเศษโดยได้นำเสนอต่อที่ประชุมเพื่อพิจารณาเป็นการภายใน ในเรื่องการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์ใหม่ โดยได้พูดคุยกันถึงสมเด็จพระราชาคณะ 2 รูปที่ควรได้รับการสถาปนาคือ สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตรฯ ซึ่งดำรงตำแหน่งสังฆนายกและรักษาการในตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชกับสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (อยู่ญาโณทโย) ประธานสังฆสภา พระธรรมวรนายกได้ชี้แจงให้ที่ประชุมเห็นว่า ไม่ว่าจะมีการสถาปนาพระมหาเถระรูปใดรูปหนึ่งในสองรูปนี้ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชก็ถือว่าเป็นผลดีแก่

¹คืออดีตพระศาสนโสภณ ภายหลังได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช

²หมายถึง การประชุมสัมมนา

³แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 48, ภาค 7, 2503. หน้า 544.

มหานิกายทั้งสิ้น แต่ถ้าจะคำนึงถึงหลักพระธรรมวินัย ที่เคารพสักการะตามอาวุโสพรรณมาแล้ว สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ย่อมสมควรที่จะได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งที่ประชุมก็เห็นด้วยตามข้อเสนอแนะของพระธรรมวรนายก และหลังจากสิ้นสุดการประชุมในครั้งนั้น ได้มีการพูดวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นแผนการของพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) สังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง ที่เสนอให้สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ให้ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช โดยกันมิให้สมเด็จพระวันรัตเป็นสมเด็จพระสังฆราช และกันสมเด็จพระมหาวิรรวงศ์มิให้ขึ้นดำรงตำแหน่งสังฆนายก¹ ต่อมาได้มีการออกใบปลิวโจมตีพระพิมลธรรมว่าเป็นคนมักใหญ่ใฝ่สูง คิตะเยอทะยานพระธรรมวรนายกได้ออกมากล่าวรับผิดชอบว่า "เหตุการณ์ที่มีการประชุมกันในครั้งนั้นเป็นความคิดและการกระทำของตนเอง มิได้เกี่ยวข้องกับใครกับพระพิมลธรรม" แต่การออกมาแสดงความรับผิดชอบดังกล่าวหาได้หยุดยั้งความคิดที่ต้องการโจมตีพระพิมลธรรมอย่างใดไม่ และเหตุการณ์ท่านองนี้ก็ยังคงดำเนินเรื่อยไป ทางด้านพระพิมลธรรมแม้จะทราบเรื่องการโจมตีท่าน แต่ท่านเองก็ยังคงปฏิบัติสมณกิจไปอย่างราบเรียบโดยมิได้ออกมาชี้แจงใด ๆ โดยท่านเพียงแต่ปรารภกับบุคคลใกล้ชิดว่า ถ้าทางพระเถระผู้ใหญ่อยากทราบเรื่องราวที่แท้จริงก็คงจะเรียกตัวท่านเข้าพบ แต่ถ้าจะให้ท่านเดินทางไปอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ เหมือนกับการไปแก้ตัวซึ่งท่านไม่ทำอย่างเด็ดขาด² ดังนั้นเมื่อไม่มีการเรียกเข้าไปชี้แจงให้กระจ่างชัด ความเข้าใจผิดต่าง ๆ จึงเกิดขึ้น และกลายเป็นความคับแค้นที่คอยหาโอกาสโจมตีกันในภายหลัง

ในวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2503 สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตรฯ ก็ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก หลังจากนั้นในวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2503 สมเด็จพระสังฆราชก็ทรงมีพระบัญชาแต่งตั้งสมเด็จพระมหาวิรรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี) ขึ้นดำรงตำแหน่งสังฆนายก และพระบัญชาตั้งสังฆมนตรี³ โดยเฉพาะในการแต่งตั้งสังฆมนตรีคราวนี้มีสังฆมนตรีที่เคยบริหารงานมาในชุดก่อน

¹แสวง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2533. หน้า 285 - 286.

²คำให้สัมภาษณ์ของพระธรรมวรนายก (สมบุรณ์ จนทโก) เมื่อ พ.ศ. 2519. ที่ภูหิน้อยเย็น คณะ 1 วัดมหาธาตุฯ กรุงเทพฯ (อ้างใน แสวง อุดมศรี. เล่มเดิม. หน้า 285 - 286).

³แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 48. ภาค 5. 2503. หน้า 361 - 364.

หลายรูปที่ไม่ได้รับการแต่งตั้งเข้ามาอีก และพระสงฆ์ที่ได้รับความสนใจเป็นพิเศษคือ พระพิมลธรรมที่เป็นสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครองในครั้งที่แล้วและไม่ได้รับการแต่งตั้งในคราวนี้ ทำให้มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่าสังฆนายกมีอคติต่อพระพิมลธรรมจนสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าสังฆนายกต้องออกประกาศแถลงการณ์เรื่องการแต่งตั้งสังฆมนตรีเพื่อทำความเข้าใจในข้อเท็จจริง¹ แต่การวิพากษ์วิจารณ์ก็ยังมียุ่ ส่งผลให้คณะสังฆมนตรีชุดใหม่ไม่สามารถบริหารงานได้สะดวก ราชบัณฑิตยสถานคณะสงฆ์จึงเพิ่งไปถึงไปยังพระพิมลธรรมว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการวิพากษ์วิจารณ์² และน่านการกล่าวโทษพระพิมลธรรมต้องอธิกรณ์ขึ้นร้ายแรงในที่สุด

การกล่าวโทษพระพิมลธรรมต้องอธิกรณ์ในครั้งนี้เริ่มต้นในวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2503 เมื่อสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า สังฆนายก พระธรรมรัตนจักร (ทรัพย์ โฆสโก) วัดสังเวชวิศยาราม สังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง พระธรรมคุณากรณ์ (ฟื้น ชุตินฺธโร) วัดสามพระยา สังฆมนตรีว่าการองค์การศึกษา ได้ประชุมร่วมกับตำรวจสันติบาลมี พ.ต.อ. ประสาธน์ สุวรรณสมบูรณ์ พ.ต.อ.เอื้อ เอมะปาน ร.ต.อ.สุทัศน์ แรมวัลย์ รับทราบ คำร้องเรียนของ พลตำรวจเชาวลิต วงศ์เกตุกร และนายวิรุทธิ์ วัฒนานุสรณ์ ได้ร่วมกัน กล่าวหาพระพิมลธรรมว่าเสพเมถุนทางเวจมรรค (ทวารหนัก) กับตน³

เมื่อสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ได้รับทราบข้อกล่าวหาแล้วแทนที่ท่านจะบอกเรื่องให้ คณะวินัยธรพิจารณา แต่ท่านกลับด่วนวินิจฉัยเองโดยการเขียนบันทึกกราบทูลสมเด็จพระสังฆราช ให้พิจารณาโทษพระพิมลธรรม หลังจากนั้นสมเด็จพระสังฆราชได้ส่งหนังสือถึงพระพิมลธรรม โดยทรงมีพระบัญชาให้พิจารณาตนเอง และให้ออกเสียจากสมณเพศแล้วหลบภัยตัวไป⁴ พระพิมลธรรมได้ทำหนังสือกราบทูลสมเด็จพระสังฆราชให้ส่งเรื่องอธิกรณ์ของท่านให้คณะวินัยธรพิจารณา

¹แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 48. ภาค 5. 2503. หน้า 365 - 367.

²แสง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2533. หน้า 295.

³แหล่งเดิม. หน้า 296.

⁴แหล่งเดิม.

แต่ไม่เป็นผล ในที่สุดได้มีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี¹ ให้ถอดสมณศักดิ์พระพิมลธรรมใน
ความผิดขัดบัญชาสมเด็จพระสังฆราช²

ความพยายามในการโค่นล้มพระพิมลธรรมครั้งนี้กล่าวได้ว่ากระทำสำเร็จ
ในระดับหนึ่งแต่ก็ยังไม่สามารถที่จะจัดให้พ้นไปจากวงการคณะสงฆ์ได้ เพราะท่านยังมีได้ลา
สิกขาจากเพศจรรยพิต และที่สำคัญความยุ่งยากในการบริหารคณะสงฆ์ก็หาได้สงบเรียบร้อยลงไม่
เพราะเมื่อมีการประชุมสังฆสภาคราวใดก็มักจะมีพระเถระยื่นกระทู้ถามเรื่องการถอดสมณศักดิ์
ของพระพิมลธรรมอยู่บ่อยครั้ง จึงทำให้ต้องหาวิธีการอื่น ๆ ต่อไป ด้วยการยื่นมือฝ่ายอาณาจักร
ให้เข้ามาจัดการด้วยการกล่าวโทษอดีตพระพิมลธรรมว่าสนับสนุนลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นภัยต่อความ
มั่นคงของชาติ โดยยกเอาเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านมา อาทิ การเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธ
ศาสนาในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบสังคมนิยม ตลอดจนการแวะเยี่ยมเยียนกับจอมพล ป.
พิบูลสงคราม อดีตนายกรัฐมนตรีซึ่งลี้ภัยการเมืองอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่น³ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ทำ
การจับกุมอดีตพระพิมลธรรมในวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2505⁴ และบังคับให้ลาสิกขาแต่ท่าน
ไม่ยินยอม พระเถระผู้รับผิดชอบจึงได้เปลื้องผ้าเหลืองออก⁵ แต่ท่านก็ได้สวมใส่เสื้อผ้าขาวและ
ยังคงปฏิบัติตนดังเช่นพระภิกษุต่อไปในห้องขังกองบังคับการตำรวจสันติบาลนั้น

การล้มล้างพระพิมลธรรมกล่าวได้ว่าเป็นการชิงดีชิงเด่นของพระเถระบางรูป
แล้วนำไปเกี่ยวข้องกับเรื่องนิกายสงฆ์และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์จนกระทั่งเป็นเรื่องลูกกลาม
ใหญ่โต สมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ ปุณณโก) เจ้าอาวาสวัดจักรวรรดิราชาวาส ได้กล่าวถึงใน
เรื่องดังกล่าวไว้ว่า

¹แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 48 ภาค 12. 2503. หน้า 923 - 924.

²ตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2503 ได้ถอด
สมณศักดิ์พระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และพระศาสนโสภณ
(ปลอด อุตตมากร์) วัดราชาธิวาส ในความผิดขัดพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

³แสวง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2533. หน้า 279.

⁴กระจำนง นันทโพธิ์. มหานิกาย - ธรรมยุค. 2528. หน้า 143.

⁵ประกอบด้วยพระธรรมคุณาภรณ์ (ฟื้น ชุตินฺธโร) เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ
พระธรรมมหาวิธานวัตร (ไสว สุทธิวัโร) วัดไตรมิตรฯ

...พระพิมลธรรมเป็นชั้นหรือญาติก็เป็นก่อนเขาทั้งหมด เป็นก่อนเรา เราเป็น
 ธรรมธีรราชฯ ทางโน้นเขาเป็นพระพิมลธรรมแล้ว เป็นมานานที่นั่นก็บังเอิญ หรือบุญ
 กรรมอะไรของพระพิมลธรรมพอถึงโอกาสที่จะเป็นก็ต้องมีเหตุ มีบัตรสนเท่ห์ไปถึง
 เจ้านาย ตั้งแต่กรมหมื่นพิทยลาภเป็นประธานองคมนตรี ก็เสด็จมาหาสมเด็จพระวันรัต
 (กิตติโสภณาเถระ) วัดเบญจมบพิตร ว่าถ้าได้ทำได้เลื่อนเป็นสังฆราชแล้วตามแห่ง
 สมเด็จพระวันรัตให้พักไว้ก่อนอย่าเพิ่งตั้งคนอื่น เพราะเมื่อสมเด็จพระวันรัตขึ้น
 พระพิมลธรรมก็อยู่ในฐานะที่จะต้องเป็นสมเด็จพระวันรัตทันที ที่นี้มีเจ้านายมาขอขยับยัง
 ไว้วakilเลยไม่ตั้งพอทางโน้นเป็นสังฆราชก็เกิดเรื่อง เขาหาว่าพระพิมลธรรมเป็นปาราชิก
 หาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ สุดท้ายก็เอาเรื่องไม่ได้ทั้งสองอย่าง เป็นปาราชิกฟ้องพยานก็
 อ้างคนนั้นคนนั้นบอกว่า เป็นพวกนั้นก็ยอม...ที่ว่าเป็นคอมมิวนิสต์ก็เอาหลักฐานอะไร
 ไม่ได้ ไม่มีอะไร!

หลังจากล้มล้างพระพิมลธรรมได้สำเร็จแล้ว สิ่งต่อมาที่เป็นสิ่งขัดขวางและเป็นปัญหา
 ในการบริหารคณะสงฆ์ของฝ่ายธรรมยุตก็คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ที่ฝ่าย
 ธรรมยุตเคยดำริที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขมาแล้วตั้งแต่ พ.ศ. 2490 แต่ไม่ได้รับการสนองตอบจาก
 ฝ่ายอาณาจักร แต่เมื่อเวลาได้เปลี่ยนแปลงมาจนกระทั่งฝ่ายอาณาจักรมีการปกครองในระบบ
 เผด็จการและฝ่ายคณะสงฆ์ก็มีความสนิทแนบแน่นกับฝ่ายอาณาจักร ดังที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
 ได้มีวารนาตนาที่จะรับใช้ฝ่ายศาสนจักรในสารที่ส่งไปยังที่ประชุมสัมมนาเมื่อ พ.ศ. 2503 ที่ว่า
 "...ถ้าหากพระคุณเจ้าทั้งหลายปรารถนาจะแก้ไขพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ใน
 ปัจจุบันเสียให้เหมาะสม และเป็นความดีความสะดวกแก่ฝ่ายคณะสงฆ์ที่จะดำรงและเชิดชู
 พระพุทธศาสนายิ่งขึ้น กระผมก็พร้อมที่จะรับพิจารณาและดำเนินการแก้ไขกฎหมายไปในทางที่
 เหมาะที่ควร..."² ดังนั้นการยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในครั้งนี้จึงทำได้สำเร็จราบรื่นเกิน
 ความคาดหมาย ดังที่จะกล่าวถึงในบทต่อไป

¹"บทสัมภาษณ์สมเด็จพระธีรญาณมุนี," มติชนสุดสัปดาห์. 7(2164) : 15 ; 5
 กุมภาพันธ์ 2527.

²แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 48 ภาค 7. 2503. หน้า 30.

บทที่ 2

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กับการบริหารคณะสงฆ์ไทย

ที่มาของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

การประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 นี้ สืบเนื่องจากความประสงค์ของพระเถระที่มีบทบาทในการบริหารคณะสงฆ์ขณะนั้นต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขการบริหารคณะสงฆ์จากการกระจายอำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ที่ส่งผลให้การดำเนินการบริหารเกิดปัญหาความวุ่นวาย โดยเฉพาะการมีสังฆสภาซึ่งจะต้องมีการอภิปรายโต้เถียงกันในกลุ่มพระสงฆ์ผู้ใหญ่และผู้น้อย ผิดต่อหลักพระธรรมวินัยที่พระสงฆ์ผู้น้อยต้องให้ความเคารพต่อพระสงฆ์ผู้ใหญ่ นอกจากนี้การที่กำหนดให้สมเด็จพระสังฆราชเป็นประมุขคณะสงฆ์แต่เพียงในนามเช่นเดียวกับฝ่ายอาณาจักรที่พระมหากษัตริย์ต้องอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ ก็ผิดต่อรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ที่มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขในการตัดสินใจปัญหาข้อวิวาทของพระสงฆ์หรือรวมถึงการตราสังฆาณัติ¹ และอีกกรณีหนึ่งก็คือปัญหาความขัดแย้งระหว่างนิกายสงฆ์แต่เดิม และต่อมาเปลี่ยนมาเป็นข้อขัดแย้งระหว่างพระสงฆ์บางรูปคือ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (จวน อุฏฐายี) สังฆนายก กับพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ)² ดังที่กล่าวมาแล้วในบทก่อน ซึ่งปัญหาดังกล่าวผู้บริหารคณะสงฆ์ต้องการแก้ไขเปลี่ยนแปลงและประจวบเหมาะแก่ฝ่ายอาณาจักรเองก็ต้องการเข้ามาจัดรูปแบบโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นระบบมากขึ้น เพื่อผลในความมั่นคงของบ้านเมือง³ จึงได้ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 และประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ขึ้นใหม่

การประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่มีผลบังคับใช้ตามกฎหมายตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2506 เป็นต้นไปโดยรัฐบาลได้ให้เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติ

¹กรมการศาสนา. ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2527. หน้า 165 - 167.

²แสวง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2533. หน้า 298.

³คณิงนิตย์ จันทบุตร. สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. 2532. หน้า 34.

ฉบับนี้ว่า "การจัดดำเนินการคณะสงฆ์ใช้กิจการอันแบ่งแยกอำนาจกันดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์เพื่ออวดอุตุนาจอ... และโดยระบบเช่นว่านั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินการ..."¹ เนื้อหาสาระของพระราชบัญญัติจึงได้กลับไปใช้แนวทางการบริหารคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ที่มีการรวมอำนาจการบริหารไว้ที่มหาเถรสมาคม มหาเถรสมาคมจึงเป็นองค์กรบริหารสูงสุดในการบังคับบัญชาคณะสงฆ์ในสังฆมณฑลเป็นการให้อำนาจไว้อย่างกว้างขวางอีกครั้ง การเข้าแทรกแซงคณะสงฆ์ของรัฐในครั้งนี้ ทำให้รัฐบาลสามารถใช้ประโยชน์จากคณะสงฆ์ในการดำเนินการขยายอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐที่มีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีเป็นผู้นำได้อย่างดียิ่ง²

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505.

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มีทั้งหมด 46 มาตรา แบ่งเป็นหมวดได้ 8 หมวด ประกอบไปด้วย³

หมวดที่ 1 ว่าด้วยสมเด็จพระสังฆราช โดยกล่าวถึงการสถาปนา การเป็นประธานกรรมการมหาเถรสมาคม การปกครองคณะสงฆ์ และการพ้นจากตำแหน่งของสมเด็จพระสังฆราช นอกจากนี้ยังกล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการแต่งตั้งสมเด็จพระราชาคณะ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชกรณีไม่มีสมเด็จพระสังฆราชหรือสมเด็จพระสังฆราชไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้

หมวดที่ 2 ว่าด้วยมหาเถรสมาคม กำหนดให้สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคม โดยให้สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และพระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งไม่ต่ำกว่า 4 รูป และไม่เกิน 8 รูป เป็นกรรมการ โดยกรรมการที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งนี้อยู่ในตำแหน่งคราวละ 2 ปี นอกจากนี้ ยังได้กำหนดหลักเกณฑ์การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการมหาเถรสมาคม การประชุมและอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม

¹พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 79. ตอนที่ 115. หน้า 44. 31 ธันวาคม 2505.

²ทักษ์ เจลิมเตียรณ. การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ. แปลโดย พรณี จัตรพลรักษ์ และ ม.ร.ว.ประกายทอง สิริสุข. 2526. หน้า 281.

³พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," เล่มเดิม. หน้า 29 - 44.

หมวดที่ 3 ว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ กำหนดให้จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ เป็นไปตามกฎหมายเถรสมาคม และกำหนดการแบ่งเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคออกเป็น ภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล และให้มีเจ้าคณะในแต่ละส่วนเป็นผู้รับผิดชอบปกครองดูแล นอกจากนี้ได้กำหนดวิธีการแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วย เจ้าอาวาสและอื่น ๆ ให้เป็นไปตามกฎหมายเถรสมาคม

หมวดที่ 4 ว่าด้วยนิคหกรรมและการสละสมณเพศ กำหนดให้มหาเถรสมาคม ออก กฎเถรสมาคม เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติในการลงนิคหกรรม นอกจากนี้ได้กล่าวถึง หลักเกณฑ์ในการให้พระสงฆ์สละสมณเพศในหลายกรณี เช่น ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรม วินัยเป็นอาจิม ไม่สังกัดวัดใดวัดหนึ่ง หรือมีที่อยู่ไม่เป็นหลักแหล่ง ฯลฯ เป็นต้น

หมวดที่ 5 ว่าด้วยวัด กำหนดถึงประเภทของวัด การสร้าง การตั้ง การรวม การยุบ เลิกวัด และการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ให้กำหนดในกฎกระทรวง นอกจากนี้ยังกล่าวถึง ที่วัดและที่ซึ่งขึ้นแก่วัด กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัด เป็นต้น

หมวดที่ 6 ว่าด้วยศาสนสมบัติ กล่าวถึง การจัดแบ่งประเภทของศาสนสมบัติ รวมถึง อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลศาสนสมบัติ

หมวดที่ 7 บทกำหนดโทษ กล่าวถึงโทษที่จะใช้ลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์มาตราต่าง ๆ อาทิ มาตรา 26 มาตรา 27 วรรคสอง และมาตรา 28 เป็นต้น นอกจากนี้ยังกำหนดโทษพระสงฆ์ที่ปาราชิกแล้วเข้ามาบวชเป็นพระสงฆ์อีก กับบุคคลที่กล่าวใส่ ความคณะสงฆ์ไทยอันอาจก่อให้เกิดความเสียหาย เป็นต้น

หมวดที่ 8 เบ็ดเตล็ด กล่าวถึง พระสงฆ์และบุคคลที่ดำรงตำแหน่งในการปกครอง คณะสงฆ์ให้เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา และกล่าวถึงการปกครองคณะสงฆ์อื่น¹ นอกจากคณะสงฆ์ไทยให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

การบริหารคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505.

1. ประมุขคณะสงฆ์

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้กำหนดถึงพระประมุขแห่งคณะสงฆ์ ไทย คือสมเด็จพระสังฆราช โดยได้บัญญัติถวายเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการที่

¹หมายถึง คณะสงฆ์จีนนิกายและอาณานิิกาย (พระจีนและพระญวน).

จะทรงพิจารณาพระสงฆ์รูปหนึ่งรูปใดเพื่อสถาปนาขึ้นดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชตาม มาตรา 71 ซึ่งวิธีปฏิบัตินั้นทางฝ่ายรัฐบาลจะเสนอรายนามพระเถระที่ดำรงสมณศักดิ์ชั้นสมเด็จพระราชาคณะเรียงตามลำดับอาวุโสของการดำรงสมณศักดิ์ที่สมเด็จพระราชาคณะ² ผ่านราช เลขาธิการเพื่อนำความขึ้นกราบบังคมทูลให้ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยต่อไป

นับตั้งแต่ประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เป็นต้นมา ได้มีการ สถาปนาสมเด็จพระสังฆราชตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวรวมทั้งสิ้น 5 พระองค์คือ³

1. สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (อยู่ ญาโณทโย) วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ได้รับการสถาปนาเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2506 สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2508 ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชได้ 2 ปี 11 วัน

2. สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม ได้รับการสถาปนาเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2508 สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2514 ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชได้ 6 ปี 22 วัน

3. สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (ปุ่น ปุณฺณศิริ) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ได้รับการสถาปนาเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2515 สิ้นพระชนม์ เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2516 ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชได้ 1 ปี 4 เดือน 16 วัน

¹พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 79. ตอนที่ 115. หน้า 31. 31 ธันวาคม 2505.

²"จดหมายเหตุพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก," ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 108. ตอนที่พิเศษ. หน้า 237 - 238. 9 กันยายน 2534.

³แหล่งเดิม. หน้า ๗ - ๘.

4. สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ทรงได้รับการสถาปนา เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2517 สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2531 ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ได้ 14 ปี 2 เดือน 7 วัน

5. สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร ได้รับการสถาปนาเมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2532 ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชจนถึงปัจจุบัน

1.1 พระราชพิธีการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช

การสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช พระมหากษัตริย์จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีขึ้น ซึ่งแต่เดิมมักจะเป็นการสถาปนาเนื่องกับพระราชพิธีสำคัญอื่น ๆ เช่น พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา¹ พระราชพิธีฉัตรมงคล² แต่หลังจากได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงพระราชพิธีการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชใหม่ โดยให้มีการประกอบพระราชพิธีเป็นการเฉพาะต่างหาก³ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติแห่งองค์สมเด็จพระสังฆราชในฐานะประมุขสูงสุดในสังฆมณฑล ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชที่ได้รับการประกอบพระราชพิธีเป็นการเฉพาะต่างหากพระองค์แรกคือ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม และนับตั้งแต่นั้นก็ได้ถือปฏิบัติเป็นแบบแผนสืบต่อมาจนปัจจุบัน

ในด้านการพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชนั้น ได้กำหนดขั้นตอนในการสถาปนาเป็น 2 ขั้นตอน คือ⁴

¹ ได้แก่ สมเด็จพระสังฆราช (แพ ติสฺสเทโว) วัดสุทัศน์ฯ ในสมัยรัชกาลที่ 8 เป็นต้น.

² ได้แก่ สมเด็จพระสังฆราช (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตรฯ สมเด็จพระสังฆราช (อยู่ ญาโณทโย) วัดสระเกศฯ ในรัชกาลปัจจุบัน.

³ "จดหมายเหตุพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก," ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 108. ตอนที่พิเศษ. หน้า ฅ - ค.

⁹ กันยายน 2534.

⁴ แหล่งเดิม.

1.1.1. พระราชพิธีจารึกพระสุพรรณบัฏ กระทำภายในพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยโหรหลวงจะคำนวณพระฤกษ์ที่จารึกและขณะเจ้าพนักงาน อักษรณาลังจารึกพระสุพรรณบัฏ พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา ชาวพนักงานประโคม ฉิ่งชัย สังข์ แตร ดุริยางค์ เมื่อเสร็จการจากนั้นจะเชิญพระสุพรรณบัฏขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ให้ทรงเจิม อนึ่งการพระราชพิธีจารึกพระสุพรรณบัฏจะกระทำในวันเดียวกันหรือคนละวันกับ พระราชพิธีสถาปนาภิเศกแล้วแต่พระฤกษ์ที่โหรหลวงคำนวณ

1.1.2 พระราชพิธีสถาปนา กระทำภายในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพระราชพิธี เมื่อทรงจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย และทรงศีลแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานอักษรณาลังอ่านประกาศกระแสพระบรมราชโองการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ท่ามกลางสังฆสันนิบาต และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ฝ่ายอาณาจักรสมเด็จพระราชาคณะนาคหลวงสงฆ์โมทนา พระสงฆ์ที่เป็นกรรมการมหาเถรสมาคมรับอนุโมทนาสาธุการแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปถวายน้ำพระมหาสังข์ทักษิณาวัฏแด่สมเด็จพระสังฆราช ถวายพระสุพรรณบัฏ พัดยศ เครื่องสมณศักดิ์ และพระตราตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช พระสงฆ์ในสังฆสันนิบาตเจริญชัยมงคลคาถา ชาวพนักงานประโคม ฉิ่งชัย สังข์ แตร ดุริยางค์ พระสงฆ์ตามพระอารามทั่วราชอาณาจักรชุมนุมในพระอุโบสถเจริญชัยมงคลคาถาและย่ำระฆังพร้อมกัน เสร็จแล้วสมเด็จพระสังฆราชทรงรับเครื่องสักการะจากพระเถระผู้ใหญ่ฝ่ายมหานิกายและธรรมยุต ผู้แทนพระบรมวงศานุวงศ์ ประธานองคมนตรี นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานศาลฎีกา และบรรพชิต อุฎฺเฐยและจีน เป็นการเสร็จพิธี

1.2 อำนาจหน้าที่ของสมเด็จพระสังฆราช

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดถึงอำนาจหน้าที่ของสมเด็จพระสังฆราชไว้ 2 กรณี กล่าวคือ

1.2.1 ทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก หมายถึง ทรงเป็นผู้นำสงฆ์หรือประธานแห่งคณะสงฆ์ในสังฆมณฑล เปรียบประดุจพระมหากษัตริย์ผู้ปกครอง

ประเทศในฝ่ายอาณาจักร ที่พระสงฆ์ในสังฆมณฑลต้องให้ความเคารพเทิดทูน และยอมรับในพระบัญชาที่พระองค์ตราขึ้นในกิจการคณะสงฆ์ ตามพระธรรมวินัยและกฎหมาย¹

1.2.2 ทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคม โดยพระองค์ต้องมีพระภาระหน้าที่ในการบัญชาการคณะสงฆ์ในสังฆมณฑลให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และในการนี้ทรงต้องเข้าร่วมประชุมพิจารณางาน และปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการพระพุทธศาสนาทั้งหลายในศาสนาจักร

1.3 การแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

นอกจากพระราชบัญญัติจะได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการสถาปนาและอำนาจหน้าที่ของสมเด็จพระสังฆราชไว้แล้ว ในกรณีที่ไม่มีสมเด็จพระสังฆราชหรือสมเด็จพระสังฆราชไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ พระราชบัญญัติได้ระบุถึงการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชไว้ ดังนี้²

1.3.1 กรณีไม่มีสมเด็จพระสังฆราช อันเนื่องมาจากสาเหตุต่าง ๆ ตามมาตรา 11³ กฎหมายได้ระบุให้สมเด็จพระราชาคณะ ผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรรษาเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

1.3.2 กรณีสมเด็จพระสังฆราชไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ เนื่องด้วยมิได้ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือทรงพระประชวร สมเด็จพระสังฆราชมีพระราชอำนาจในการแต่งตั้งสมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนได้ แต่ถ้ามิได้ทรงแต่งตั้งพระเถระรูปใดไว้ หรือทรงแต่งตั้งไว้แต่สมเด็จพระราชาคณะรูปที่ได้รับการแต่งตั้งไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรรษาปฏิบัติหน้าที่แทน⁴

¹พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 79. ตอนที่ 115. หน้า 31. 31 ธันวาคม 2505.

²แหล่งเดิม. หน้า 32.

³ได้แก่กรณีสมเด็จพระสังฆราชสิ้นพระชนม์ หรือพ้นจากความเป็นพระภิกษุ หรือลาออก หรือทรงพระกรุณาโปรดให้ออก

⁴ในปัจจุบัน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้กำหนดให้ สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุด โดยสมณศักดิ์เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทน

1.3.3 กรณีสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรรษาไม่อาจปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชได้ ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสรองลงมาโดยพรรษาลำดับเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ในการตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชทุกกรณีให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ออกประกาศตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชต่อไป¹

2. องค์การบริหารคณะสงฆ์

ในการบริหารคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้กำหนดให้มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุดในการปฏิบัติหน้าที่บริหารงานคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ทั้งนี้ได้กำหนดรายละเอียดไว้ดังนี้

2.1 คณะกรรมการมหาเถรสมาคม ประกอบด้วย²

2.1.1 สมเด็จพระสังฆราช ทรงดำรงตำแหน่งประธาน

กรรมการมหาเถรสมาคม

2.1.1.2 สมเด็จพระราชาคณะทุกรูป³ เป็นกรรมการ โดยตำแหน่ง

¹"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 79. ตอนที่ 115. หน้า 32. 31 ธันวาคม 2505.

²พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ชุมจุฑาโต). "พัฒนาการและการจัดองค์กรพุทธศาสนา," ใน เอกสารการสอนชุดวิชาความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย หน่วยที่ 1 - 7. 2533. หน้า 68.

³ในระหว่าง พ.ศ. 2505 - 2514 มีสมเด็จพระราชาคณะ 4 รูป ต่อมา พ.ศ. 2515 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเพิ่มอีก 2 รูป เป็น 6 รูป จนถึง พ.ศ. 2535 โปรดให้สถาปนาเพิ่มอีก 2 รูป รวมเป็น 8 รูป ปัจจุบัน (พ.ศ. 2539) มีสมเด็จพระราชาคณะที่เป็นกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่งคือ 1. สมเด็จพระพุทธปาพจนบดี 2. สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ 3. สมเด็จพระพุทธปาจารย์ 4. สมเด็จพระมหาธีราจารย์ 5. สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ 6. สมเด็จพระมหาธีรมังคลาจารย์ 7. สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ 8. สมเด็จพระวันรัต.

2.1.1.3 พระราชาคณะที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง
จำนวนไม่ต่ำกว่า 4 รูป และไม่เกิน 8 รูป เป็นกรรมการ¹

2.1.1.4 อธิบดีกรมการศาสนา เป็นเลขาธิการมหาเถร
สมาคมโดยตำแหน่ง และในการนี้ให้กรมการศาสนาทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม

2.1.2 การแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคม

คณะกรรมการมหาเถรสมาคมนอกจากที่เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง
แล้วยังประกอบไปด้วยกรรมการที่แต่งตั้ง ทั้งนี้สมเด็จพระสังฆราชจะทรงเลือกจากพระราชาคณะที่มี
ความรู้ความสามารถประกอบกับมีสมณจริยาวัตรเหมาะสมกับความเป็นองค์คณะผู้บริหารคณะสงฆ์
โดยปกติสมเด็จพระสังฆราชมักจะทรงแต่งตั้งจากพระราชาคณะที่มีสมณศักดิ์ตั้งแต่ชั้นธรรมขึ้นไป
เป็นกรรมการ² ทั้งนี้การแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช³

2.1.3 การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการมหาเถรสมาคมที่สมเด็จพระ
สังฆราชทรงแต่งตั้ง

2.1.3.1 การพ้นจากตำแหน่งตามวาระ โดยกรรมการมหาเถร
สมาคมที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งจะมีวาระการดำรงตำแหน่งวาระละ 2 ปี แต่เมื่อพ้นจาก
ตำแหน่งแล้วสมเด็จพระสังฆราชอาจทรงแต่งตั้งกลับเข้าดำรงตำแหน่งอีกได้

2.1.3.2 การพ้นจากตำแหน่งด้วยเหตุอื่น ประกอบด้วย

1. ถึงแก่กรรม
2. พ้นจากความเป็นภิกษุ
3. ลาออก
4. สมเด็จพระสังฆราชทรงมีพระบัญชาให้ออก

¹ตามปกติสมเด็จพระสังฆราชจะทรงมีพระบัญชาแต่งตั้งครบทั้ง 8 รูป.

²นนท์ ชรรณสดี (นามแฝง). พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย เล่ม 2.
2532. หน้า 322.

³"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 79.
ตอนที่ 115. หน้า 35. 31 ธันวาคม 2505.

ในกรณีนี้สมเด็จพระสังฆราช อาจทรงแต่งตั้งพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่ง เป็นกรรมการแทนและกรรมการที่ได้รับแต่งตั้งแทนจะอยู่ในตำแหน่งเท่าวาระที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตนแทนนั้น¹ ส่วนการพ้นจากตำแหน่งในกรณีอื่นนอกเหนือจากนี้ก็คือเมื่อกรรมการรูปใดได้รับเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะก็จะได้เป็นกรรมการโดยตำแหน่งยังผลให้ตำแหน่งกรรมการประเภทแต่งตั้งว่างลง² ซึ่งก็จะต้องแต่งตั้งพระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งที่มีความเหมาะสมแทนต่อไป

2.4 อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มาตรา 18 ระบุให้ "มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย³ จึงกล่าวได้ว่ามหาเถรสมาคมเป็นองค์กรที่มีอำนาจสูงสุดในการบริหารสังฆมณฑล โดยมีหน้าที่ในการจัดการดูแลและส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย มีความเจริญก้าวหน้า โดยแบ่งอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมได้ ดังนี้⁴

2.4.1 อำนาจในการตรากฎระเบียบเพื่อใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งก็คือการใช้อำนาจนิติบัญญัติในฝ่ายอาณาจักร มหาเถรสมาคมจึงเปรียบได้กับรัฐสภา อำนาจในการตรากฎระเบียบของมหาเถรสมาคมได้แก่ การตรามหาเถรสมาคม การออกข้อบังคับของมหาเถรสมาคม การวางระเบียบมหาเถรสมาคม การออกคำสั่งมหาเถรสมาคม การมีมติมหาเถรสมาคม และการออกประกาศมหาเถรสมาคม

2.4.2 อำนาจบริหารของมหาเถรสมาคม โดยมีอำนาจในการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ประกอบด้วย การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ จัดแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค การจัดสรรตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคและการแต่งตั้งถอดถอนผู้ปกครองคณะสงฆ์หรือพระสังฆาธิการ

¹"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 79. ตอนที่ 115. หน้า 34. 31 ธันวาคม 2505.

²สายธาร อินทรวดี. บทบาทของมหาเถรสมาคมในการแก้ปัญหาคณะสงฆ์ไทย (พ.ศ. 2445 - 2530). 2533. หน้า 23.

³แหล่งเดิม. หน้า 35.

⁴พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2536. หน้า 49 - 55.

2.4.3 อำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์และลงนิคหกรรมคือ อำนาจในการพิจารณาความผิดของพระสงฆ์ที่กระทำล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ทั้งนี้มหาเถรสมาคมได้ตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) เป็นแนวทางในการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์และการลงนิคหกรรม โดยแบ่งการพิจารณาวินิจฉัยไว้เป็น 3 ชั้น คือ การพิจารณาชั้นต้น การพิจารณาชั้นอุทธรณ์ และการพิจารณาชั้นฎีกา

3. ลักษณะการจัดบริหารคณะสงฆ์

3.1 การออกกฤษฎะ เปรียบในการบริหารคณะสงฆ์

จากที่กล่าวมาแล้วว่ามหาเถรสมาคมมีอำนาจในการตรากฎ ออกระเบียบข้อบังคับอันเป็นการใช้อำนาจนิติบัญญัติในการออกกฎหมายใช้สำหรับปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งขั้นตอนในการทบทวนที่มหาเถรสมาคมจึงได้ตรากฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ 1 กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการไว้โดยเมื่อเสนอกฎ หรือระเบียบข้อบังคับที่จะใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ให้มหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติ มีขั้นตอนเริ่มจาก เลขาธิการมหาเถรสมาคมจะต้องส่งร่างกฎระเบียบหรือคำสั่งมหาเถรสมาคมที่จะพิจารณาให้แก่วรรณการมหาเถรสมาคมแต่ละรูปพิจารณาเป็นการล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 3 วัน ส่วนในการพิจารณาให้พิจารณาเป็น 3 วาระ กล่าวคือ 1

วาระที่ 1 ให้พิจารณาร่างกฎระเบียบนั้นโดยทั่วไป

วาระที่ 2 ให้ที่ประชุมพิจารณาเรียงตามลำดับข้อ เว้นแต่ที่ประชุมจะเห็นเป็นอย่างอื่นและในการนี้ประธานกรรมการมหาเถรสมาคมจะให้คณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการที่มหาเถรสมาคมตั้งขึ้นเพื่อปฏิบัติหน้าที่ในกิจการคณะสงฆ์และมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่กำลังพิจารณา เข้าชี้แจงประกอบการพิจารณาด้วยก็ได้

วาระที่ 3 ให้ที่ประชุมพิจารณาร่างที่ได้แก้ไขว่าสมควรจะออกเป็นกฎข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งมหาเถรสมาคมหรือไม่ ถ้าที่ประชุมเห็นชอบก็ให้ดำเนินการเพื่อใช้บังคับต่อไป

¹กรมการศาสนา. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. 2526. หน้า 104.

การลงมติให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณและถ้ามีจำนวนเสียงเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมเป็นผู้ชี้ขาดหรือจะให้ระงับเรื่องนั้น ๆ ไว้ก็ได้

ประธานการประชุม กฎหมายกำหนดให้สมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานในการประชุมอย่างไรก็ตามเมื่อมีเหตุที่พระองค์ท่านไม่สามารถเสด็จมาเป็นประธานที่ประชุมได้ พระองค์ท่านอาจมอบหมายให้สมเด็จพระราชาคณะรูปหนึ่งรูปใดทำหน้าที่ประธานในการประชุมแทนได้ แต่ถ้ามิได้ทรงมอบหมายไว้ กฎหมายให้อำนาจที่ประชุมพิจารณาแต่งตั้งสมเด็จพระราชาคณะรูปหนึ่งรูปใดดำรงตำแหน่งแทนได้ และกรณีนี้การประชุมเพื่อพิจารณาดังประธานให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรรษาเป็นประธานการประชุม¹

องค์ประชุม การประชุมมหาเถรสมาคมทุกครั้งจะมีผลถูกต้องตามกฎหมายจะต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของกรรมการทั้งหมด จึงครบองค์ประชุม²

อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่ พ.ศ. 2505 - 2535 ที่มีการประกาศให้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มหาเถรสมาคม ได้ใช้อำนาจในการพิจารณาออกกฎระเบียบที่ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ แยกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้³

กฎหมายมหาเถรสมาคม	จำนวน	11	ฉบับ
ระเบียบมหาเถรสมาคม	จำนวน	14	ฉบับ
คำสั่งมหาเถรสมาคม	จำนวน	13	ฉบับ
มติมหาเถรสมาคม	จำนวน	1	ฉบับ
ประกาศมหาเถรสมาคม	จำนวน	1	ฉบับ

¹"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 79. ตอนที่ 115. หน้า 34. 31 ธันวาคม 2505.

²แหล่งเดิม, หน้า 35.

³กรรมการศาสนา. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, 2526. หน้า 103 - 414.

3.2 การปกครองคณะสงฆ์

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้กำหนดให้มหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่ในการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ แทนคณะสังฆมนตรีตามพระราชบัญญัติฉบับเดิม และในการนี้มหาเถรสมาคมได้ตรากฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2506) เป็นแม่บทในการแบ่งส่วนการปกครองโดยลักษณะการจัดระเบียบการปกครองแบ่งเป็น 2 ส่วน กล่าวคือ¹

3.2.1 การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มีเจ้าคณะใหญ่เป็นผู้รับ

ผิดชอบในการบริหารโดยขึ้นตรงต่อมหาเถรสมาคม² ประกอบไปด้วยเจ้าคณะใหญ่ 5 คณะ ได้แก่ เจ้าคณะใหญ่หนกลาง เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ เจ้าคณะใหญ่หนใต้ เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก และเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุต โดยเจ้าคณะใหญ่นี้จะบริหารงานโดยสั่งการไปยังเจ้าคณะปกครองในส่วนภูมิภาคตามลำดับ

อย่างไรก็ตามการบริหารคณะสงฆ์ในระดับสูงสุดที่มีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรรับผิดชอบนั้นจะบริหารงานร่วมกันทั้งมหานิกายและธรรมยุต แต่เมื่อมาถึงการปกครองในระดับเจ้าคณะใหญ่จะแยกการปกครองออกเป็นนิกายต่างหาก โดยเจ้าคณะใหญ่ทั้ง 4 หนจะปกครองพระสงฆ์มหานิกาย และเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุตจะปกครองพระสงฆ์ธรรมยุตทุกพื้นที่ทั่วสังฆมณฑล³ และในกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ 4 นี้ได้กำหนดให้เจ้าคณะใหญ่แต่ละหนรับผิดชอบดูแลงานพระศาสนาในเขตงาน ดังนี้⁴

เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์

ภาค 1 ภาค 2 ภาค 3 ภาค 13 ภาค 14 และภาค 15

¹กรมการศาสนา. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา.

2526. หน้า 117 - 122.

²พระสงฆ์ที่ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ปกติก็จะเป็นกรรมการมหาเถรสมาคมอยู่แล้ว

³คณินันต์ย์ จันทบุตร. สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย.

2532. หน้า 35.

⁴กรมการศาสนา. เล่มเดิม. หน้า 118.

เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4
ภาค 5 ภาค 6 และภาค 7

เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์
ภาค 8 ภาค 9 ภาค 10 ภาค 11 และภาค 12

เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 16
ภาค 17 ภาค 18

เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์
ธรรมยุตทุกภาค

3.2.2 การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ในการปกครองคณะสงฆ์
ส่วนภูมิภาคนั้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดให้แบ่งเขตการปกครองออกเป็นภาค จังหวัด
อำเภอ และตำบล โดยแต่ละเขตปกครองจะมีเจ้าคณะเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด และเพื่อความ
เรียบร้อยในการปกครอง อาจจัดให้มีตำแหน่งรองเจ้าคณะเพื่อช่วยงานเจ้าคณะในแต่ละลำดับ
ได้¹

ภาค ตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2506)
ได้กำหนดจำนวนภาคสำหรับการบริหารสังฆมณฑล จำนวน 18 ภาค โดยรวมเขตปกครองจังหวัด
หลาย ๆ จังหวัดเป็นเขตปกครองภาค โดยมีรายละเอียด ดังนี้²

ภาค 1 มี 4 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี
และสมุทรสาคร

ภาค 2 มี 3 จังหวัด คือ พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง
และสระบุรี

ภาค 3 มี 4 จังหวัด คือ ลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท และอุทัยธานี

¹"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 79.
ตอนที่ 115. หน้า 36. 31 ธันวาคม 2505.

²กรมการศาสนา. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กฎกระทรวง กฎมหาเถร
สมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา.
2526. หน้า 108 - 109.

- ภาค 4 มี 4 จังหวัด คือ นครสวรรค์ กำแพงเพชร
พิจิตร และเพชรบูรณ์
- ภาค 5 มี 4 จังหวัด คือ พิษณุโลก สุโขทัย ตาก และ
อุตรดิตถ์
- ภาค 6 มี 5 จังหวัด คือ ลำปาง พะเยา เชียงราย
แพร่ และน่าน
- ภาค 7 มี 3 จังหวัด คือ เชียงใหม่ ลำพูน และแม่ฮ่องสอน
- ภาค 8 มี 4 จังหวัด คือ อุตรธานี หนองคาย เลย
และสกลนคร
- ภาค 9 มี 4 จังหวัด คือ ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์
และร้อยเอ็ด
- ภาค 10 มี 5 จังหวัด คือ อุบลราชธานี ยโสธร ศรีสะเกษ
นครพนม และมุกดาหาร¹
- ภาค 11 มี 4 จังหวัด คือ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์
และสุรินทร์
- ภาค 12 มี 3 จังหวัด คือ ปราจีนบุรี นครนายก และ
ฉะเชิงเทรา
- ภาค 13 มี 4 จังหวัด คือ ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด
- ภาค 14 มี 4 จังหวัด คือ นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี
และสมุทรสาคร
- ภาค 15 มี 4 จังหวัด คือ ราชบุรี เพชรบุรี สมุทรสงคราม
และประจวบคีรีขันธ์
- ภาค 16 มี 3 จังหวัด คือ นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี
และชุมพร

¹ แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 71 ตอนที่ 1. 2526. หน้า 41.

ภาค 17 มี 5 จังหวัด คือ ภูเก็ต ตรัง พังงา กระบี่

และระนอง

ภาค 18 มี 6 จังหวัด คือ สงขลา พัทลุง สตูล บัตตานี

ยะลา และนราธิวาส

ในแต่ละภาคจะมีเจ้าคณะภาคเป็นผู้ปกครองดูแล โดย
พระสงฆ์ที่จะได้รับการพิจารณาแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะภาคต้องมีคุณสมบัติดังนี้¹

1. มีอายุพรรษาเกิน 10 พรรษาขึ้นไป
2. กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะภาคมาแล้วไม่ต่ำกว่า

2 ปีหรือ

3. ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดในภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า

4 ปี หรือ

4. มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นเทพ หรือ
5. เป็นพระราชาคณะซึ่งเป็นพระคณาจารย์เอกหรือเปรียญ

9 ประโยค

ถ้าไม่สามารถหาพระสงฆ์ที่มีคุณสมบัติดังกล่าวได้เหมาะสม
กฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2506) และแก้ไขเพิ่มเติม (พ.ศ. 2509) (พ.ศ. 2521)
ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ มอบอำนาจให้มหาเถรสมาคมพิจารณาก่อนแต่งตั้งเป็น
กรณีไป ส่วนอำนาจการแต่งตั้งเจ้าคณะภาคเป็นของเจ้าคณะใหญ่ที่รับผิดชอบในเขตภาคนั้นพิจารณา
เสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาเพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติของมหาเถรสมาคม²

เจ้าคณะภาคมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี และเมื่อ
หมดวาระอาจได้รับการพิจารณาแต่งตั้งอีกได้

¹กรมการศาสนา. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กฎกระทรวง กฎมหาเถร
สมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา.
2526. หน้า 127.

²แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 66 ตอนที่ 4. 2521. หน้า 11.

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะภาค¹

1. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ หรือระเบียบมหาเถรสมาคม คำสั่งมหาเถรสมาคม และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

2. ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี

3. วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่ง หรือ คำวินิจฉัยชั้นจังหวัด

4. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัด ให้เป็นไปโดยชอบ

5. ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะ และเจ้าอาวาสตลอดถึง พระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชา หรืออยู่ในเขตปกครองของตน และตรวจตราชี้แจงแนะนำ การปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

จังหวัด เป็นการปกครองคณะสงฆ์ในเขตของแต่ละ จังหวัดโดยอนุโลมตามจำนวนของฝ่ายอาณาจักร² โดยมีเจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบในการปกครองดูแล

คุณสมบัติของพระสงฆ์ที่จะได้รับการพิจารณาแต่งตั้งเป็น เจ้าคณะจังหวัดประกอบด้วย³

1. มีพรรษาตั้งแต่ 10 พรรษาขึ้นไป และต้องมีสำนัก หรือวัดอยู่ในเขตจังหวัดนั้น

¹กรมการศาสนา. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ญกกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา.

2526. หน้า 118.

²แหล่งเดิม. หน้า 109.

³แหล่งเดิม. หน้า 128.

2. ดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี และขณะพิจารณา ก็ดำรงตำแหน่งอยู่หรือ

3. ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือ

4. มีสมณศักดิ์ ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ หรือเป็นพระคณาจารย์โทขึ้นไป หรือเป็นเปรียญไม่ต่ำกว่า 6 ประโยค

ถ้าไม่สามารถสรรหาพระสงฆ์ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมดังกล่าวได้ สมเด็จพระสังฆราชอาจทรงพิจารณาม่อนหน้าเป็นรายกรณีไป และในการแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดให้เจ้าคณะภาคที่รับผิดชอบในเขตจังหวัดเป็นผู้พิจารณาคัดเลือกเสนอเจ้าคณะใหญ่เพื่อเสนอมหาเถรสมาคม และให้สมเด็จพระสังฆราชทรงมีพระบัญชาแต่งตั้งต่อไป

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัด¹

1. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ หรือระเบียบมหาเถรสมาคม คำสั่งมหาเถรสมาคม พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช และคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

2. ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี

3. ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยของเจ้าคณะอำเภอ

4. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะอำเภอให้เป็นไปโดยชอบ

¹กรมการศาสนา. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา.

5. ความคุ้มภัยกับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และตรวจตราชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยเรียบร้อย

อำเภอ เป็นเขตปกครองคณะสงฆ์ที่ย่อยลงมาจากจังหวัด โดยอนุโลมตามการปกครองในฝ่ายอาณาจักร เช่นเดียวกันกับจังหวัด มีเจ้าคณะอำเภอเป็นผู้รับผิดชอบดูแล

คุณสมบัติของพระสงฆ์ที่จะได้รับการพิจารณาแต่งตั้ง เป็นเจ้าคณะอำเภอ¹

1. มีพรรษาตั้งแต่ 5 พรรษาขึ้นไป
2. ดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี และขณะพิจารณาที่ตั้งตำแหน่งอยู่ หรือ
3. ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นมาแล้ว ไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือ
4. มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าชั้นสัญญาบัตร หรือเป็นพระคณาจารย์ตรีขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า 4 ประโยค

ถ้าไม่สามารถพิจารณาหาพระสงฆ์ที่มีคุณสมบัติดังกล่าวได้ เจ้าคณะภาคอาจพออนุมัติได้เป็นกรณีไป แต่ต้องได้รับความเห็นชอบจากเจ้าคณะใหญ่ด้วย ส่วนวิธีการแต่งตั้งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัด ให้เจ้าคณะจังหวัดนั้นเป็นผู้คัดเลือกเสนอเจ้าคณะภาคเพื่อพิจารณาแต่งตั้ง และในการนี้จะต้องได้รับอนุมัติจากเจ้าคณะใหญ่ด้วย

ตำบล เป็นเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคในระดับล่างสุดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ โดยอนุโลมตามเขตการปกครองระดับตำบลในฝ่ายอาณาจักร มีเจ้าคณะตำบลเป็นผู้ปกครองดูแล อย่างไรก็ตามเขตปกครองของคณะสงฆ์ระดับตำบลนี้ระเบียบมหาเถรสมาคม พ.ศ. 2506 ว่าด้วยการกำหนดจำนวนและเขตการปกครองระดับตำบล¹ ยังได้กำหนดรายละเอียดเพิ่มเติมกล่าวคือ ถ้ามีวัดในเขตตำบลต่ำกว่า 5 วัด อาจให้

¹แถลงการณ์พระสงฆ์ เล่ม 51 ภาค 6 ตอนที่ 2. 2506.

การปกครองระดับตำบลนั้นไปขึ้นอยู่กับตำบลอื่นที่มีเขตติดต่อกัน และในกรณีที่มีวัดเกินกว่า 10 วัด จะแยกการปกครองออกเป็นหลายเขตและให้มีเจ้าคณะตำบลเขตละรูปก็ได้¹

คุณสมบัติของพระสงฆ์ที่จะได้รับการพิจารณาแต่งตั้งเป็น เจ้าคณะตำบล²

1. มีพรรษาตั้งแต่ 5 พรรษาขึ้นไป
2. ดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี และขณะพิจารณาก็ยังดำรงตำแหน่งนั้นอยู่ หรือ
3. ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในตำบลนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่า 4 ปี หรือ

4. เป็นพระภิกษุมีสมณศักดิ์ หรือเป็นพระคณาจารย์ หรือเป็นเปรียญหรือเป็นนักธรรมชั้นเอก

การแต่งตั้งเจ้าคณะตำบลในอำเภอใด ให้เจ้าคณะอำเภอ นั้นคัดเลือกพระสงฆ์ตามคุณสมบัติดังกล่าวเสนอเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง เมื่อประกาศ แต่งตั้งแล้วให้รายงานเจ้าคณะภาคเพื่อทราบ

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะตำบล³

1. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรม วินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ หรือระเบียบมหาเถรสมาคม คำสั่งมหาเถรสมาคม พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช และคำสั่งของมัญคัมบัญชาเหนือตน
2. ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี

¹กรมการศาสนา. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ญกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. 2526. หน้า 113.

²แหล่งเดิม. หน้า 129.

³แหล่งเดิม. หน้า 121.

3. ระเบียบพิธีการ วิจัยการลงนิคหกรรม วิจัย

ข้ออุทธรณ์คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยของเจ้าอาวาส

4. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ

5. ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าอาวาส และพระภิกษุสามเณร
ในบังคับบัญชา หรืออยู่ในเขตปกครองของตน และตรวจตราชี้แจง แนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของ
ผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

เจ้าอาวาส หมายถึง ผู้ปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรใน
วัด รวมถึงการควบคุมดูแลศาสนสมบัติของวัด ซึ่งกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2506)
ได้กำหนดคุณสมบัติของพระสงฆ์ที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสไว้ 2 ลักษณะคือ¹

ลักษณะที่ 1 เจ้าอาวาสวัดราษฎร์หรือวัดทั่วไป

1. มีพรรษาตั้งแต่ 5 พรรษาขึ้นไป
2. เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิต

และคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น

การพิจารณาแต่งตั้งเจ้าอาวาสให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะ
ตำบลนั้นกับเจ้าคณะอำเภอปรึกษาพระสงฆ์ และทนายทนายิกาแห่งวัดนั้นพิจารณาคัดเลือกพระสงฆ์
ตามคุณสมบัติดังกล่าว เพื่อเสนอเจ้าคณะจังหวัดแต่งตั้ง

ลักษณะที่ 2 เจ้าอาวาสพระอารามหลวง

พระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร กฎหมายเถรสมาคม
ได้กำหนดคุณสมบัติไว้ดังนี้²

1. มีพรรษาตั้งแต่ 10 พรรษาขึ้นไป
2. เป็นผู้ทรงเกียรติคุณ เป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิต

และคฤหัสถ์ และ

¹กรมการศาสนา. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กฎกระทรวง กฎหมายเถร
สมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา.

2526. หน้า 129.

²แหล่งเดิม. หน้า 130.

3. มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นราชสำหรับ
พระอารามหลวงชั้นเอก ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญสำหรับพระอารามหลวงชั้นโท
ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นเอกสำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี
เจ้าอาวาสพระอารามหลวงในเขตจังหวัดอื่น ได้กำหนด
คุณสมบัติไว้ดังนี้

1. มีพรรษากว่า 10 พรรษาขึ้นไป
2. เป็นผู้ทรงเกียรตินักเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิต

และศฤงคารและ

3. มีสมณศักดิ์ ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ สำหรับ
พระอารามหลวงชั้นเอก

มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอาราม
หลวงชั้นเอกสำหรับพระอารามหลวงชั้นโท มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระ
อารามหลวงชั้นโทสำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี

การพิจารณาแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงเป็นหน้าที่
ของเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาคัดเลือกพระสงฆ์ตามคุณสมบัติดังกล่าว เสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ
เพื่อเสนอหาเถรสมาคมพิจารณาแต่งตั้ง แต่ถ้าเป็นกรณีพระสงฆ์ที่ได้รับการพิจารณานั้นเป็น
เจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เจ้าคณะภาคเป็นผู้ดำเนินการ

อย่างไรก็ตามการบริหารคณะสงฆ์ แม้จะมีพระสงฆ์
ผู้รับผิดชอบในการบริหารดังที่กล่าวมาแล้วแต่ในกิจการคณะสงฆ์นั้นยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มี
ส่วนในการส่งเสริมและสร้างความมั่นคงให้เกิดแก่คณะสงฆ์ อาทิ การรับผู้คนเข้าสู่ความเป็น
พระสงฆ์ ที่จะต้องมีพระสงฆ์เป็นผู้ให้การอุปสมบทซึ่งเรียกว่า พระอุปัชฌาย์ หรือในการดำเนินงาน
ต่าง ๆ ของวัดก็ต้องอาศัยฆราวาสเจ้าช่วยงานที่เรียกว่า ไวยาวัจกร ก็ถือเป็นกลไกสำคัญในการ
บริหารคณะสงฆ์ เช่นกัน จึงควรที่จะได้กล่าวถึงอำนาจหน้าที่ของบุคคลดังกล่าวตามที่กำหนดไว้ใน
ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎระเบียบต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ กล่าวคือ

พระอุปัชฌาย์ ตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 7

(พ.ศ. 2506) ได้ให้ความหมายว่า "พระอุปัชฌาย์ หมายถึง พระภิกษุผู้ได้รับแต่งตั้งให้มีหน้าที่เป็นประธาน และรับผิดชอบในการให้บรรพชาอุปสมบท"¹ พระอุปัชฌาย์จึงเปรียบเสมือนบิดาผู้ให้กำเนิดบุตร และต้องรับผิดชอบในการอบรมสั่งสอนผู้ที่ตนให้การบรรพชาอุปสมบทนั้น

พระอุปัชฌาย์แบ่งออกได้ 2 ประเภทคือ

1. พระอุปัชฌาย์สามัญ ได้แก่ พระอุปัชฌาย์ที่ได้รับการแต่งตั้งจากเจ้าคณะใหญ่ ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงมอบหมายตามมติของมหาเถรสมาคม
2. พระอุปัชฌาย์วิสามัญ ได้แก่พระอุปัชฌาย์ที่ได้รับการแต่งตั้งจากสมเด็จพระสังฆราชโดยตรง

คุณสมบัติของพระสงฆ์ที่จะได้รับการพิจารณาแต่งตั้ง

ให้เป็นพระอุปัชฌาย์²

1. มีตำแหน่งในทางปกครองชั้นเจ้าอาวาสขึ้นไป เว้นแต่เป็นพระสงฆ์ในพระอารามหลวง
2. มีพรรษาดังแต่ 10 พรรษาขึ้นไป
3. ไม่เป็นผู้มีร่างกายพิการ ทุพพลภาพ ไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรืออาพาธเป็นโรคติดต่อ เช่น โรคเรื้อน หรือวัณโรคในระยะอันตราย
4. มีประวัติความประพฤติดี
5. เป็นที่นับถือของบุคคลทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์
6. เป็นเปรียญหรือนักธรรมชั้นเอก เว้นแต่ในบางท้องถิ่นซึ่ง เจ้าคณะพิจารณาเห็นสมควรผ่อนผัน
7. มีความสามารถฝึกสอนผู้อยู่ในปกครองให้เป็นภิกษุสามเณรที่ดีตามพระธรรมวินัย และสามารถบำเพ็ญกรณียกิจอันอยู่ในหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ได้

¹กรมการศาสนา. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. 2526. หน้า 15.

²แหล่งเดิม.

8. มีความรู้ความสามารถ ทักษะสมรรถนะได้ถูกต้องตามพระวินัย และระเบียบแบบแผนของคณะสงฆ์

วิธีการพิจารณาแต่งตั้งพระอุปัชฌาย์

1. การแต่งตั้งเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัดเป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งตามมติของมหาเถรสมาคม
2. การแต่งตั้งรองเจ้าคณะจังหวัด หรือเจ้าคณะอำเภอเป็นพระอุปัชฌาย์ให้เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้เสนอรายงานรับรองขอแต่งตั้ง
3. การแต่งตั้งรองเจ้าคณะอำเภอ หรือเจ้าคณะตำบลเป็นพระอุปัชฌาย์ ให้เจ้าคณะอำเภอเป็นผู้เสนอรายงานรับรองขอแต่งตั้ง
4. การแต่งตั้งรองเจ้าคณะตำบล หรือเจ้าอาวาสเป็นพระอุปัชฌาย์ ให้เจ้าคณะตำบลเป็นผู้เสนอรายงานรับรองขอแต่งตั้ง

การพิจารณาแต่งตั้งพระอุปัชฌาย์ตั้งแต่ ข้อ 2, 3, 4

เมื่อเจ้าคณะภาคได้รับรายงานรับรองขอแต่งตั้งแล้ว ให้ดำเนินการฝึกซ้อม อบรม หรือสอบความรู้เมื่อเห็นเป็นการสมควรแล้ว ให้เสนอรายงานรับรองไปยังเจ้าคณะใหญ่เพื่อพิจารณาแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ต่อไป ส่วนในการแต่งตั้งเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง เป็นพระอุปัชฌาย์ ให้เจ้าคณะจังหวัดพิจารณาคัดเลือกเสนอรายงานรับรองตามรายละเอียดข้างต้น

หน้าที่ของพระอุปัชฌาย์

1. ให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรได้เฉพาะตน และเฉพาะภายในเขตที่กำหนด¹

¹เขตกำหนดของพระอุปัชฌาย์ในการให้บรรพชาอุปสมบทของ เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค ในขอบเขตภายในวัด ตำบล อำเภอ จังหวัด และภาคตามลำดับ ส่วนพระอุปัชฌาย์ที่มีตำแหน่งสูงกว่าเจ้าคณะภาคไม่จำกัดขอบเขต.

2. ต้องสอบถามกุลบุตรให้ได้คุณสมบัติครบถ้วน¹ ตามที่กำหนดไว้ในกฎมหาเถรสมาคมก่อน จึงจะสามารถให้การบรรพชาอุปสมบทได้
3. พระอุปัชฌาย์จะให้การบรรพชาอุปสมบทในวัดใด ต้องได้รับนิมนต์จากเจ้าอาวาสวัดนั้นห้ามเข้าไปให้การบรรพชาอุปสมบทในวัดของผู้อื่นโดยมิได้รับนิมนต์จากเจ้าอาวาส
4. เจ้าอาวาสที่เป็นพระอุปัชฌาย์จะรับผู้ใดบวช ต้องมีผู้รับรองและให้ผู้รับรองของผู้นั้นนำผู้วชมาอบตัวพร้อมใบสมัคร และใบรับรองของผู้บรรพชาอุปสมบท
5. เมื่อพระอุปัชฌาย์ให้การบรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรแล้ว มีหน้าที่ต้องเอาเป็นธุระภาระปกครองดูแล สั่งสอนสัทธวัหาริก (พระภิกษุที่ได้รับการบวช) ให้ตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ ขวนขวายให้ได้รับการศึกษาพระธรรมวินัย และออกหนังสือสุทธิให้แก่สัทธวัหาริกเพื่อแสดงสังกัดถิ่นที่อยู่

¹คุณลักษณะของบุคคลที่จะ เข้ารับการบรรพชาอุปสมบทได้.

- ก. เป็นผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตตามลหรืออำเภอที่บวช และมีหลักฐานมีอาชีพชอบธรรม ถ้ามีภูมิลำเนาในเขตอื่น ก็ต้องมีคุณสมบัติดังกล่าวและมีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง.
- ข. เป็นสุภาพชน มีความประพฤติดี
- ค. มีความรู้อ่านและเขียนหนังสือไทยได้
- ง. ไม่เป็นผู้มีโทษวิบัติ (เห็นผิดเป็นชอบ)
- จ. ปราศจากบรรพชาโทษ (ต้องห้ามตามพุทธบัญญัติ เช่น มีความบกพร่องทางเพศ มีหนี้สิน มีร่างกายสมบูรณ์ ไม่เป็นคนไร้ความสามารถ (เช่น ขรามาก ทุพพลภาพ)
- ฉ. มีสมณบริจาร (อุปกรณ์สำหรับพระสงฆ์ เช่น ไตรจีวร บาตร ฯลฯ) ครบถ้วนตามพระวินัย
- ช. สามารถกล่าวคำขอบรรพชาอุปสมบทได้ด้วยตนเอง

ไวยวัจกร หมายถึง คฤหัสถ์ผู้ได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่
เบิกจ่ายนิตยภัต และมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาจัดการทรัพย์สินของวัดตามที่เจ้าอาวาสมอบหมาย
เป็นหนังสือ¹

คุณสมบัติของผู้จะได้รับการพิจารณาแต่งตั้งเป็นไวยวัจกร²

1. เป็นชาย มีสัญชาติไทย นับถือพุทธศาสนา
2. มีอายุไม่ต่ำกว่า 25 ปีบริบูรณ์
3. เป็นผู้มีหลักฐานมั่นคง
4. เป็นผู้มีความรู้ความสามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่

ไวยวัจกรได้

5. เป็นผู้เลื่อมใสในการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ
6. ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพ ไร้ความสามารถ

จิตพั่นเพือน ไม่สมประกอบ หรือมีโรคเป็นที่รังเกียจแก่สังคม

7. ไม่เป็นผู้บกพร่องในศีลธรรมอันดี เช่น มีความ

ประพฤติเสเพล เป็นนักเลงการพนัน เสพสุรายาเสพติด

8. ไม่เป็นผู้หนี้สินล้นพ้นตัว

9. ไม่เป็นผู้ที่เคยถูกลงโทษให้ออกจากราชการหรือ

องค์การคำของรัฐบาล บริษัทห้างร้านเอกชนในความผิดหรือมีมลทินมัวหมองในความผิดเกี่ยวกับการเงิน

10. ไม่เป็นผู้ที่เคยถูกลงโทษจำคุก เว้นแต่ความผิด

ลหุโทษหรือความผิดโดยประมาท

¹กรมการศาสนา. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กฎกระทรวง กฎมหาเถร
สมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา.
2526. หน้า 178.

²แหล่งเดิม.

การแต่งตั้งไวยาวัจกรของวัดใด ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัดนั้น
ปรึกษาพระสงฆ์ในวัดพิจารณาคัดเลือกคนที่ดีตามคุณสมบัติดังกล่าว แล้วนำเสนอเจ้าคณะอำเภอ
อนุมัติต่อไป

3.3 การพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์และการลงนิคหกรรม

เมื่อพระสงฆ์กระทำความผิดอันเป็นการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย
ที่เรียกว่า "ต้องอธิกรณ์" ทางพระสงฆ์ผู้ปกครองจะต้องรับผิดชอบในการสอบสวนพิจารณา
ความผิดนั้นพร้อมกับลงโทษแก่พระสงฆ์ที่กระทำความผิดเรียกว่า "การลงนิคหกรรม"¹ ซึ่งวิธีการ
ทั้งหลายนี้จะต้องอาศัยพระธรรมวินัยเป็นบรรทัดฐาน ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์
พ.ศ. 2505 ได้บัญญัติให้มหาเถรสมาคม² ตรากฎมหาเถรสมาคมกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการ
ในการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์และลงนิคหกรรม³ ทั้งนี้ได้กำหนดการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์และ
การลงนิคหกรรมเป็น 3 ระดับ คือ การพิจารณาขั้นต้น การพิจารณาชั้นอุทธรณ์ และการพิจารณา
ขั้นฎีกา

3.3.1 การพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์และการลงนิคหกรรมขั้นต้นซึ่งแบ่งเป็น
2 กรณี คือ

กรณีพระสงฆ์ที่ต้องอธิกรณ์มิได้เป็นพระสงฆ์ผู้ปกครองคณะสงฆ์
และกรณีความผิดเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่พระสงฆ์ผู้ต้องอธิกรณ์สังกัดอยู่ ให้เป็นอำนาจของ
เจ้าอาวาสวัดนั้นเป็นผู้พิจารณาเบื้องต้น ส่วนการไต่สวนมูลฟ้อง⁴ และการพิจารณาวินิจฉัย
ลงนิคหกรรมให้เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาขั้นต้นประกอบด้วย เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล
และเจ้าอาวาสที่สังกัด

ส่วนในกรณีความผิดเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่พระสงฆ์ผู้ต้องอธิกรณ์
มิได้สังกัดอยู่ ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะตำบลที่ความผิดนั้นเกิดขึ้นเป็นผู้พิจารณาเบื้องต้น
การไต่สวนมูลฟ้องและการพิจารณาวินิจฉัยลงนิคหกรรม ให้เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาขั้นต้น

¹ แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 66 ฉบับพิเศษ. 2521. หน้า 3.

² เป็นการใช้อำนาจตุลาการของมหาเถรสมาคม.

³ "พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 79.
ตอนที่ 115. หน้า 37. 31 ธันวาคม 2505.

⁴ คือการพิจารณาถึงสาเหตุแห่งการฟ้องร้องในอธิกรณ์ความผิดนั้น.

ประกอบด้วยเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบลของเขตที่เกิดกรณีนั้น และในกรณีนี้ให้พิจารณาแจ้งเรื่องที่เกิดขึ้นแก่เจ้าคณะจังหวัดเพื่อแจ้งแก่เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสเจ้าสังกัดของพระสงฆ์ผู้กระทำความผิดนั้นทราบ¹

กรณีพระสงฆ์ที่ต้องอธิกรณ์เป็นพระสงฆ์ผู้ปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งประกอบไปด้วย

1. ผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือรองเจ้าอาวาสให้ใช้หลักเกณฑ์ และวิธีการเช่นเดียวกับพระสงฆ์ที่มีได้เป็นพระผู้ปกครองคณะสงฆ์ดังที่กล่าวมาข้างต้น ทั้ง กรณีความผิดเกิดในจังหวัด และนอกเขตจังหวัด
2. เจ้าอาวาส ในกรณีความผิดเกิดในเขตจังหวัดที่สังกัด ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะตำบลเจ้าสังกัดเป็นผู้พิจารณา การไต่สวนมูลฟ้องและการ วินิจฉัยการลงนิคหกรรมเป็นอำนาจของเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะ ตำบลเจ้าสังกัด แต่ถ้าความผิดเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่มีได้สังกัดอยู่ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะ ตำบลเจ้าของเขตเป็นผู้พิจารณา การไต่สวนมูลฟ้องและการพิจารณาวินิจฉัยลงนิคหกรรมขั้นต้น เป็นอำนาจของเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบลเจ้าของเขต²
3. เจ้าคณะตำบลหรือรองเจ้าคณะอำเภอ ถ้าความผิดเกิด ในเขตจังหวัดที่สังกัดอยู่ เป็นอำนาจของเจ้าคณะอำเภอเจ้าสังกัดเป็นผู้พิจารณา การไต่ สวนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยลงนิคหกรรมเป็นอำนาจของเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเจ้าคณะอำเภอเจ้าสังกัด แต่ถ้าความผิดเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่มีได้สังกัดอยู่ ให้เจ้าคณะ อำเภอ เจ้าของเขตเป็นผู้พิจารณา การไต่สวนมูลฟ้องและการพิจารณาวินิจฉัยลงนิคหกรรมเป็น อำนาจของเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอเจ้าของเขต
4. เจ้าคณะอำเภอหรือรองเจ้าคณะจังหวัด ถ้าความผิด เกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่สังกัดอยู่เป็นอำนาจของเจ้าคณะจังหวัดเจ้าสังกัดเป็นผู้พิจารณา การไต่ สวนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยลงนิคหกรรม เป็นอำนาจของเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะจังหวัดสังกัด ถ้าความผิดเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่มีได้สังกัดอยู่ให้เป็นอำนาจของ

¹แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 66 ฉบับพิเศษ. 2521. หน้า 3.

²แหล่งเดิม. หน้า 7 - 8

เจ้าคณะจังหวัดเขตเป็นผู้พิจารณาการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยลงนิกหกรรมเป็นอำนาจของเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะจังหวัดเจ้าของเขต

5. เจ้าคณะจังหวัดหรือรองเจ้าคณะภาค ถ้าความเกิดขึ้นในเขตภาคที่สังกัด ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะภาคเจ้าสังกัดเป็นผู้พิจารณา การไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยลงนิกหกรรมเป็นอำนาจของเจ้าคณะใหญ่ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ เจ้าคณะภาคเจ้าสังกัด และเจ้าคณะภาคที่เจ้าคณะใหญ่เลือกจากภาคในหนั้นเข้าร่วมพิจารณาอีก 1 รูป แต่ถ้าความผิดเกิดขึ้นในภาคที่มีได้สังกัดอยู่ เป็นอำนาจของเจ้าคณะภาคเจ้าของเขตเป็นผู้พิจารณา การไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัย ลงนิกหกรรมเป็นอำนาจของเจ้าคณะใหญ่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ เจ้าคณะภาคเจ้าของเขต และเจ้าคณะภาคที่เจ้าคณะใหญ่เลือกจากภาคในหนั้นเข้าร่วมพิจารณาอีก 1 รูป

6. เจ้าคณะภาค เป็นอำนาจของเจ้าคณะใหญ่ในเขตปกครองเป็นผู้พิจารณา การไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยลงนิกหกรรมเป็นอำนาจของมหาเถรสมาคม

7. เจ้าคณะใหญ่หรือกรรมการมหาเถรสมาคม เป็นอำนาจของสมเด็จพระสังฆราชเป็นผู้พิจารณา การไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยลงนิกหกรรมให้เป็นอำนาจของมหาเถรสมาคม

นอกจากนี้ กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 11 ยังได้กำหนดรายละเอียดการลงนิกหกรรมเพิ่มเติม คือกรณีพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ตั้งแต่พระราชอาคณั ต้องอธิกรณ์ไว้เป็นการเฉพาะกล่าวคือ

พระราชอาคณัชั้นสามัญหรือชั้นราช ซึ่งดำรงตำแหน่งต่ำกว่าเจ้าคณะจังหวัดหรือมิได้เป็นพระสงฆ์ปกครองคณะสงฆ์ ให้ใช้หลักเกณฑ์วิธีการเกี่ยวกับความผิดของเจ้าคณะอำเภอหรือรองเจ้าคณะจังหวัด

พระราชอาคณัชั้นเทพ ซึ่งดำรงตำแหน่งต่ำกว่าเจ้าคณะภาค หรือมิใช่พระสงฆ์ปกครองคณะสงฆ์ ให้ใช้หลักเกณฑ์เกี่ยวกับความผิดของเจ้าคณะจังหวัดหรือรองเจ้าคณะภาค

พระราชอาคณัตั้งแต่ชั้นธรรมขึ้นไป ซึ่งดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ หรือมิใช่พระสงฆ์ปกครองคณะสงฆ์ ให้ใช้หลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับความผิดของเจ้าคณะใหญ่หรือกรรมการมหาเถรสมาคม

3.3.2 การพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์และการลงนิตกกรรมชั้นอุทธรณ์

เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ โดยกฎหมายเดรสมาคมฉบับที่ 11 ได้แบ่งการอุทธรณ์ และคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ ดังนี้¹

1. กรณีอุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ซึ่งมีเจ้าคณะอำเภอเป็นหัวหน้าให้เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ประกอบด้วย เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด และรองเจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้พิจารณา
2. กรณีอุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ที่มีเจ้าคณะจังหวัดเป็นหัวหน้าให้เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ประกอบด้วย เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค และรองเจ้าคณะภาคเป็นผู้พิจารณา
3. กรณีอุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยฉบับของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น มีเจ้าคณะภาคเป็นหัวหน้าให้เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ ประกอบด้วย เจ้าคณะใหญ่ และเจ้าคณะภาคในหนที่มีได้เข้าร่วมพิจารณาในชั้นต้น ซึ่งเจ้าคณะใหญ่เป็นผู้เลือกอีก 2 รูป เป็นคณะผู้พิจารณา
4. กรณีอุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยของผู้พิจารณาชั้นต้น โดยมีเจ้าคณะใหญ่เป็นหัวหน้าให้เป็นอำนาจของมหาเถรสมาคมเป็นผู้พิจารณา

3.3.3 การพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์และการลงนิตกกรรมชั้นฎีกาให้เป็น

อำนาจของมหาเถรสมาคม และในการนี้คำสั่งหรือคำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคมให้เป็นที่สุด²

นอกจากการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์และลงนิตกกรรมพระสงฆ์ ผู้กระทำความผิดตามกฎหมายเดรสมาคม ฉบับที่ 11 ดังที่กล่าวมาแล้ว ยังมีกรณีที่พระสงฆ์ กระทำความผิดในลักษณะอื่น ๆ รวมถึงระยะเวลาที่รอการพิจารณาตามกฎหมายของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 มหาเถรสมาคมมีอำนาจให้พระสงฆ์ผู้กระทำความผิดสละสมณเพศได้โดยมีรายละเอียดดังนี้³

¹แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 66 ฉบับพิเศษ. 2521. หน้า 22.

²แหล่งเดิม.

³"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 79. ตอนที่ 115. หน้า 37. 31 ธันวาคม 2505.

1. พระสงฆ์ที่ประพดิล่วงละเมิดพระธรรมวินัยและมี
คำวินิจฉัยให้สึกตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 1 ต้องสึกภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่เวลา
ได้รับทราบคำวินิจฉัยนั้น

2. พระสงฆ์ที่ต้องคำวินิจฉัยให้รับนิคกรรม (รับโทษ)
ไม่ถึงต้องสึกแต่ไม่ยอมรับโทษ หรือพระสงฆ์ที่ประพดิล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจณ และมี
ที่อยู่ไม่เป็นหลักแหล่ง มหาเถรสมาคม มีอำนาจวินิจฉัยออกคำสั่งให้พระสงฆ์ผู้กระทำความผิด
นั้น สละสมณเพศได้ ทั้งนี้จะต้องสึกภายใน 7 วัน นับแต่วันทราบคำวินิจฉัย

3. กรณีพระสงฆ์ต้องคำพิพากษาของศาลให้เป็นบุคคลล้มละลาย
จะต้องสึกภายใน 3 วัน นับตั้งแต่วันที่คดีถึงที่สุด

4. เมื่อพระสงฆ์ถูกจับในคดีอาญา และพนักงานสอบสวน
หรือพนักงานอัยการมีความเห็นไม่ควรปล่อยตัวชั่วคราว และเจ้าอาวาสวัดที่พระสงฆ์รูปนั้น
สังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือเจ้าพนักงานมีความเห็นไม่ควรให้เจ้าอาวาสควบคุมตัว
หรือกรณีพระสงฆ์รูปนั้นมิได้สังกัดวัดใด วัดหนึ่ง ทั้งนี้เจ้าพนักงานสอบสวนมีอำนาจจัด
ดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศได้

5. เมื่อมีคำพิพากษาของศาลให้จำคุก กักขัง หรือขัง
พระสงฆ์ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล มีอำนาจ
ดำเนินการให้พระสงฆ์รูปนั้นสละและสมณเพศและให้รายงานให้ศาลทราบ

3.4 การจัดการดูแลรักษาและศาสนสมบัติ

3.4.1 วัด "วัด" ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

ได้กำหนดประเภทของวัด ไว้ 2 ประเภท คือ วัด และสำนักสงฆ์

นอกจากนี้ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ยังได้ดำเนินการถึง การสร้างวัด การตั้งวัด การรวมวัด การย้ายวัด การยุบเลิกวัด และการขอรับพระราชทาน วิสุงคามสีมา ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง¹ โดยการนี้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้ออกประกาศกฎกระทรวงฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2507) กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการดังกล่าว ไว้ดังต่อไปนี้²

1. การสร้างวัด ต้องมีบุคคลยื่นคำขออนุญาตต่อนายอำเภอท้องที่ ที่จะสร้างวัด ทั้งนี้ต้องมีรายการ และเอกสารที่ยื่นประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๆ คือ
 - ประการที่ 1 มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองที่ดิน ที่ยกให้สร้างวัด
 - ประการที่ 2 หนังสือสัญญาซึ่งเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดิน หรือผู้มีสิทธิครอบครองที่ดิน ทำกับนายอำเภอ และเจ้าพนักงานที่ดินอำเภอแสดงความจำนงจะยกที่ดินให้
 - ประการที่ 3 จำนวนเงินและสัมภาระที่ใช้ในการปกครองวัดในระยะเริ่มแรก ต้องมีราคารวมกันไม่น้อยกว่า 50,000 บาท

¹"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 79. ตอนที่ 115. หน้า 39. 31 ธันวาคม 2505.

²กรมการศาสนา. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. 2526. หน้า 14 - 15.

ประการที่ 4 แผนที่แสดงเขตที่ตั้งวัด ประกอบไปด้วย เขตติดต่อข้างเคียง ระยะทางระหว่างวัดที่จะสร้างขึ้นกับวัดอื่น และในการนี้ให้แสดงแผนผังสิ่งก่อสร้างของวัดตามความเหมาะสมของสภาพที่ดิน

ประการที่ 5 ต้องกำหนดเวลาที่จะสร้างวัดให้แล้วเสร็จตามแผนผังนั้น

อย่างไรก็ตาม การยื่นคำขออนุญาตสร้างวัดเป็นเพียงการเริ่มต้นเท่านั้น นายอำเภอที่เป็นผู้พิจารณารับคำขออนุญาตเบื้องต้น จะต้องพิจารณาองค์ประกอบอื่น ๆ เพิ่มเติมว่าเข้าหลักเกณฑ์ที่จะสร้างวัดหรือไม่กล่าวคือ

- สมควรเป็นที่พำนักของพระสงฆ์
- เป็นประโยชน์แก่ประชาชนที่ตั้งบ้านเรือนในรัศมี 2

กิโลเมตร โดยเฉลี่ยวัดละไม่น้อยกว่า 1,000 คน

- มีเหตุผลที่เชื่อได้ว่า เมื่อตั้งขึ้นแล้วจะได้รับการบำรุงส่งเสริมจากประชาชนและ
- ตั้งอยู่ห่างจากวัดอื่นไม่น้อยกว่า 2 กิโลเมตร

ทั้งนี้เมื่อนายอำเภอพิจารณาเห็นสมควรให้เข้าปรึกษาเจ้าคณะอำเภอ แล้วเสนอเรื่องผ่านผู้ว่าราชการจังหวัด หลังจากนั้นผู้ว่าราชการจังหวัด จะนำปรึกษาเจ้าคณะจังหวัด แล้วจึงเสนอความเห็นไปยังกรมการศาสนา ให้รายงานกระทรวงศึกษาธิการเพื่อเสนอมหาเถรสมาคมต่อไป

การตั้งวัด เมื่อได้สร้างเสนาสนะพร้อมที่จะเป็นที่พำนักของพระสงฆ์แล้ว ให้ผู้ได้รับอนุญาตสร้างวัด เสนอรายงานการก่อสร้างและจำนวนพระสงฆ์ที่จะอยู่ประจำไม่น้อยกว่า 4 รูป พร้อมทั้งเสนอนามวัด และนามพระสงฆ์ผู้สมควรเป็นเจ้าอาวาสเพื่อขอตั้งวัดต่อนายอำเภอ และหลังจากนั้นนายอำเภอจะพิจารณาความเหมาะสมเสนอขึ้นไปยังผู้มีอำนาจตามลำดับ เช่นเดียวกับการสร้างวัดจนถึงลำดับท้ายสุด เมื่อมหาเถรสมาคมพิจารณาเห็นชอบแล้ว กระทรวงศึกษาธิการจะได้ประกาศจัดตั้งวัดในราชกิจจานุเบกษาต่อไป

ต่อมาหลังจากได้มีการประกาศจัดตั้งวัดแล้ว ให้ผู้ได้รับอนุญาตสร้างวัดดำเนินการโอนที่ดินและสิ่งปลูกสร้างให้แก่วัดตามกฎหมาย และให้เจ้าอาวาสบันทึกประวัติของวัดเป็นหลักฐาน¹

การรวมวัด ในกรณีที่มีวัดตั้งแต่ 2 วัด ซึ่งอยู่ใกล้ชิดกัน และเพื่อประโยชน์แก่การปกครองคณะสงฆ์ กับการทำนุบำรุงวัดให้เจริญขึ้น เจ้าคณะอำเภอและนายอำเภอสามารถเสนอความเห็นให้มีการรวมวัดโดยรายงานให้เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้พิจารณา และเมื่อเจ้าคณะจังหวัดเห็นสมควรให้นำเรื่องปรึกษาผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วเสนอความเห็นไปยังเจ้าคณะภาค เมื่อเจ้าคณะภาคพิจารณาเห็นสมควรแล้วให้ส่งเรื่องและความเห็นไปยังกรมการศาสนาเพื่อพิจารณา เมื่อกรมการศาสนาพิจารณาเห็นสมควรให้รายงานกระทรวงศึกษาธิการเพื่อขอความเห็นชอบ แล้วเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณา เมื่อมหาเถรสมาคมเห็นชอบแล้ว ให้กระทรวงศึกษาธิการประกาศรวมวัดลงในราชกิจจานุเบกษามาก

การย้ายวัด เมื่อสถานที่ตั้งวัดแห่งเดิมเปลี่ยนแปลงไป หรือมีลักษณะไม่เหมาะสมที่จะเป็นที่พำนักจำพรรษาของพระสงฆ์ เจ้าอาวาสแห่งวัดนั้นสามารถเสนอรายงานไปยังเจ้าคณะอำเภอให้มีการย้ายวัดได้

เมื่อเจ้าคณะตำบลและเจ้าคณะอำเภอพิจารณาเห็นสมควรแล้วให้นำปรึกษานายอำเภอ แล้วเสนอเรื่องและความเป็นไปไปยังเจ้าคณะจังหวัด ต่อจากนั้นก็ให้เสนอเรื่องเป็นไปตามลำดับเช่นเดียวกับ การรวมวัด และเมื่อมหาเถรสมาคม

¹กรมการศาสนา. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กฎกระทรวง
 กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และ
 การพระศาสนา. 2526. หน้า 14.

²แหล่งเดิม.

พิจารณาเห็นชอบแล้วให้กระทรวงศึกษาธิการประกาศย้ายวัดในราชกิจจานุเบกษา ส่วนการจัดหาที่ดินตั้งวัดใหม่ ตลอดจนการย้ายทรัพย์สินของวัดและการสร้างวัดใหม่ให้เป็นหน้าที่ของผู้ขอย้ายวัด¹

การยุบเลิกวัด เมื่อวัดที่ตั้งอยู่นั้นมีสภาพเสื่อมโทรมหรือมีเหตุอื่น ไม่เหมาะสมที่จะเป็นวัดต่อไป เจ้าคณะอำเภอ และนายอำเภอมีอำนาจในการพิจารณายุบเลิกวัด โดยรายงานไปยังเจ้าคณะจังหวัดพร้อมด้วยบัญชีรายละเอียดทรัพย์สินของวัดที่จะยุบเลิก ส่วนการพิจารณาในขั้นตอนต่อไปจากเจ้าคณะจังหวัดนั้นให้ใช้หลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการรวมวัด ในขั้นตอนสุดท้ายเมื่อมหาเถรสมาคม พิจารณาเห็นชอบแล้ว ให้กระทรวงศึกษาธิการประกาศยุบเลิกวัดลงในราชกิจจานุเบกษา และในการนี้ทรัพย์สินทั้งหมดของวัดให้ตกเป็นศาสนสมบัติส่วนกลาง²

การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวัดที่ตั้งขึ้นถูกต้องครบถ้วนตามระเบียบการตั้งวัดและครบหลักเกณฑ์ที่จะขอพระราชทานวิสุงคามสีมา³ ให้เจ้าอาวาสแห่งวัดนั้นเสนอรายงานการขอรับพระราชทานต่อเจ้าคณะตำบลและเจ้าคณะอำเภอ และเมื่อเจ้าคณะตำบลเจ้าคณะอำเภอพิจารณาเห็นสมควรแล้ว ให้นายปริญญานายอำเภอแล้วเสนอเรื่องและความเห็นไปยังเจ้าคณะจังหวัดต่อจากนั้นก็ใช้หลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการรวมวัด

¹กรมการศาสนา. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. 2526. หน้า 15.

²แหล่งเดิม.

³หลักเกณฑ์ในการขอพระราชทานวิสุงคามสีมา คือ

- ก. ได้สร้างวัดหรือมีการปฏิสังขรณ์เป็นหลักฐาน
- ข. มีพระสงฆ์อยู่จำพรรษาไม่น้อยกว่า 5 รูป ติดต่อกันไม่น้อยกว่า 5 ปี (มิได้บังคับ แก้ววัดที่สร้างพระอุโบสถเสร็จเรียบร้อยแล้ว)
- ค. กระทรวงศึกษาธิการเห็นสมควรขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา

ในขั้นตอนสุดท้ายเมื่อกรรมการศาสนาพิจารณาแล้วให้กราบทูลสมเด็จพระสังฆราชเพื่อทรงอนุมัติ แล้วเสนอผ่านกระทรวงศึกษาธิการให้ความกราบบังคมทูลขอพระราชทานวิสุงคามสีมาต่อ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อได้รับพระราชทานแล้ว ให้นายอำเภอท้องที่ที่วัดนั้นตั้งอยู่ บั๊กป้ายเขตที่ดินตามที่ได้รับพระราชทานให้เรียบร้อยสมบูรณ์

3.4.2 ที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัด ที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัดตาม

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้จำแนกออกเป็นหลายประเภทประกอบไปด้วย¹

ที่วัด คือ พื้นที่ซึ่งเป็นที่ตั้งวัด ตลอดจนเขตของวัดนั้น

ที่ธรณีสงฆ์คือ ที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด หมายถึง พื้นที่อื่น ๆ

นอกจากที่วัดแล้ว และเป็นกรรมสิทธิ์ของวัดนั้น ๆ ถือว่าเป็นที่ธรณีสงฆ์

ที่กัลปนา คือ ที่ซึ่งมีผู้อุทิศเฉพาะผลประโยชน์ให้วัดหรือ

ให้แก่พระศาสนา

ในการนี้กระทรวงศึกษาธิการได้ออกประกาศกฎกระทรวง

ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการได้มาซึ่งทรัพย์สิน โดยเฉพาะที่ดิน หรือสิทธิเกี่ยวกับที่ดิน รวมไปถึงการให้เช่าที่ดินของวัด ที่ธรณีสงฆ์ โดยให้แต่ละวัดแต่งตั้ง ไวยาวัจกรทาทะเบียนทรัพย์สินและหนังสือสัญญาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของวัดให้ เรียบร้อย และให้กรรมการศาสนาเป็นผู้ควบคุมดูแล และให้คำแนะนำในการปฏิบัติงานให้เป็น ไปด้วยความเรียบร้อย² ซึ่งรายละเอียดจะได้กล่าวถึงในเรื่องการจัดศาสนสมบัติของวัดต่อไป

ลักษณะเฉพาะทางกฎหมายสำหรับที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัด

1. ที่วัดและที่ธรณีสงฆ์จะโอนกรรมสิทธิ์ได้ก็โดยการออกเป็น

พระราชบัญญัติ

¹"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 79. ตอนที่ 115. หน้า 39. 31 ธันวาคม 2505.

²"กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511)," ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 85. ตอนที่ 98. หน้า 789 - 790. 29 ตุลาคม 2511.

2. ห้ามมิให้บุคคลใดโดยกายุความขึ้นต่อสู้กับวัดในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่วัดและที่ธรณีสงฆ์

3. ที่วัดและที่ธรณีสงฆ์เป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี

3.4.3 ศาสนสมบัติ ศาสนสมบัติ หมายถึง ทรัพย์สินที่เป็นของพระพุทธศาสนาโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แบ่งเป็น 2 ประเภท กล่าวคือ

1. ศาสนสมบัติส่วนกลาง ได้แก่ทรัพย์สินที่เป็นของพระศาสนาโดยรวมมิใช่เป็นของวัดใดวัดหนึ่ง

2. ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง การดูแลรักษาศาสนสมบัติ

ศาสนสมบัติส่วนกลาง ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมการศาสนาในการดูแลรักษา และจัดการศาสนสมบัติส่วนกลางให้ถือว่ากรมการศาสนาเป็นเจ้าของศาสนสมบัติ และกระทรวงศึกษาธิการจะต้องจัดท่างบประมาณประจำปีของศาสนสมบัติส่วนกลางโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม และเมื่อประกาศลงในราชกิจจานุเบกษาให้มีผลใช้บังคับได้

ศาสนสมบัติของวัด การดูแลรักษาและการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง และในการนี้กระทรวงศึกษาธิการได้ออกประกาศกฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ในการจัดการศาสนสมบัติของวัดไว้ดังนี้

1. การได้ทรัพย์สินมาเป็นศาสนสมบัติของวัด ให้ลงทะเบียนทรัพย์สินของวัดไว้เป็นหลักฐาน และเมื่อมีการจำหน่ายทรัพย์สินนั้นให้จำหน่ายออกจากทะเบียน

2. การได้มาซึ่งที่ดินหรือสิทธิเกี่ยวกับที่ดิน เมื่อได้จดทะเบียนตามกฎหมายแล้ว ถ้าเป็นวัดในเขตกรุงเทพมหานคร ให้ส่งหลักฐานเก็บรักษาที่กรมการศาสนา ส่วนในต่างจังหวัดให้เก็บรักษาไว้ที่ทำการสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด

3. การกันที่ดินเป็นที่วัดให้เป็นที่ยึดประโยชน์จะกระทำได้เมื่อกรมการศาสนาเห็นชอบแล้วและได้รับอนุมัติจากมหาเถรสมาคม

4. การให้เช่าที่ดินหรืออาคาร ให้เจ้าอาวาสจัดให้

ไวยวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัด ที่เจ้าอาวาสแต่งตั้ง ทาทะเบียนทรัพย์สินที่จัดประโยชน์ทะเบียนผู้เช่าหรือผู้อยู่อาศัยไว้ให้ถูกต้อง และให้เก็บรักษาทะเบียนและหนังสือสัญญาเช่าไว้เป็นหลักฐานที่วัด หรืออาจจะฝากกรมการศาสนาให้เก็บรักษาไว้ ส่วนการให้เช่าที่ธรณีสงฆ์ที่กลบนาหรือที่วัดที่กินไว้เป็นที่จัดประโยชน์ที่มีกำหนดเวลาเช่าเกิน 3 ปี จะกระทำได้อาจต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมการศาสนา

5. การเก็บรักษาเงินของวัดในส่วนที่เกิน 3,000 บาท

ขึ้นไปให้เก็บรักษาโดยฝากกรมการศาสนาหรือจังหวัด หรืออำเภอ หรือธนาคาร หรือบุคคลที่กรมการศาสนาให้ความเห็นชอบทั้งนี้ต้องฝากในนามวัด ส่วนการดูแลรักษาและจัดการเงินการกุศลที่มีผู้บริจาคก็ให้จัดการเป็นไปตามความประสงค์ของผู้บริจาค

6. ให้เจ้าอาวาสจัดให้ไวยวัจกร หรือผู้จัดประโยชน์ของ

วัดซึ่งเจ้าอาวาสแต่งตั้ง ทาบัญชีรับจ่ายเงินวัด และเมื่อสิ้นปีบัญชีให้ทาบัญชีเงินรับจ่ายและคงเหลือ โดยให้เจ้าอาวาสตรวจดูแลให้เรียบร้อยถูกต้อง

7. กรณีศาสนสมบัติของวัด ตลอดจนเจ้าอาวาสไวยวัจกร

หรือผู้จัดประโยชน์ของวัดถูกฟ้อง หรือได้รับหมายเรียกเข้าเป็นโจทก์ร่วม หรือจำเลยร่วมในเรื่องที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เจ้าอาวาสแจ้งต่อกรมการศาสนา หรือศึกษาธิการจังหวัดที่วัดตั้งอยู่ให้ทราบไม่ช้ากว่า 5 วัน นับแต่วันที่ได้รับมอบหมาย

3.4.4 การปกครองดูแลวัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

ได้กำหนดให้มีเจ้าอาวาสรูปหนึ่ง เป็นผู้ปกครองดูแลวัด และถ้ามีความจำเป็นและเป็นการสมควร จะให้มีรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส เพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าอาวาสในการปกครองดูแล และยังได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ ดังนี้¹

อำนาจของเจ้าอาวาส

1. ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด

¹"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 79.

2. ส่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด

3. ส่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัด หรือให้ทำทัฬหีบทหรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับหรือระเบียบคำสั่งของมหาเถรสมาคม

หน้าที่ของเจ้าอาวาส

1. บำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
2. ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
3. เป็นธุระในการให้การศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

4. ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

ในการปกครองดูแลนี้ ถ้าไม่มีเจ้าอาวาส หรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ กฎหมายกำหนดให้แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส และให้ผู้รักษาการแทนนี้มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าอาวาส

กล่าวโดยสรุปจะเห็นว่า การปกครองตามพระราชบัญญัติฉบับนี้มีหลักการสำคัญก็คือ การมอบอำนาจในการบริหารคณะสงฆ์ไว้กับมหาเถรสมาคม ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานทั้งนี้ก็โดยที่รัฐบาลมีความมั่นใจว่า มหาเถรสมาคมนั้นประกอบไปด้วยพระมหาเถระชั้นสูงดำรงอยู่ในธรรมควรแก่การสักการะ ทั้งยังเป็นบุคคลที่พระมหากษัตริย์ได้ทรงยกย่องไว้วางพระราชหฤทัย และทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งสมณศักดิ์อันสูง ย่อมสามารถที่จะดำเนินการพระศาสนาให้เป็นไปด้วยดีทุกประการ¹

¹โชติ ทองประยูร. ความเหมาะสมของกฎหมายคณะสงฆ์ฉบับใหม่ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505. 2508. หน้า 275.

การตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มอบอำนาจการปกครองทั้งหมดไว้กับมหาเถรสมาคมเช่นนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ต้องการเพิ่มทุนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์โดยไม่ต้องประสบอุปสรรคลำช้าอันเนื่องจากการถ่วงดุลอำนาจในระบบสังฆสภา เนื่องจากมหาเถรสมาคมมีอำนาจการปกครอง คณะสงฆ์อย่างกว้างขวางมาก ความเจริญหรือความล่าช้าของคณะสงฆ์ส่วนใหญ่จึงขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์ของมหาเถรสมาคม ทั้งนี้เพราะมหาเถรสมาคมได้อำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายสำคัญไว้ทั้งหมด ถ้ามหาเถรสมาคมประกอบไปด้วยกรรมการส่วนใหญ่ที่มีความรู้และความสามารถดี นโยบายใหม่ ๆ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จะได้รับการต้อนรับและประกาศใช้ การระดมสรรพกำลังมาปฏิบัติให้บรรลุผลตามนโยบายนั้นก็ไม่ใช่เรื่องยาก ในทางตรงข้ามถ้าคณะกรรมการมหาเถรสมาคมขาดประสิทธิภาพ ทั้งนี้เนื่องจากมีกรรมการส่วนใหญ่ที่ชราภาพและปัญหาอื่น ๆ การตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาหรือการดำเนินนโยบายใหม่ ๆ ที่จะเป็นผลดีต่อวงการคณะสงฆ์ก็คงจะไม่เกิดขึ้น และย่อมส่งผลถึงความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าในวงการคณะสงฆ์ในหลาย ๆ ประการดังที่จะได้กล่าวถึงรายละเอียดในบทต่อไป

บทที่ 3

บทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่เป็นอุปสรรค

ต่อการบริหารคณะสงฆ์ไทยและแนวทางการแก้ไข

บทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารคณะสงฆ์ไทย

จากบทที่แล้วได้กล่าวถึงการบริหารคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ได้บังคับใช้มาเป็นเวลาถึง 30 ปี โดยนับตั้งแต่ พ.ศ. 2506 จนถึง พ.ศ. 2535 อันเป็นปีที่มีการแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นครั้งแรก ซึ่งในระยะเวลา 30 ปี ที่มีการดำเนินการบริหารคณะสงฆ์ ได้พบกับปัญหาอุปสรรคหลายประการ โดยเฉพาะอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากตัวบทบัญญัติบางมาตราของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ที่มีความคลุมเครือ หละหลวม เปิดโอกาสให้บุคคลที่ไม่หวังดีต่อพระพุทธศาสนาอาศัยศาสนาเป็นที่พำนักหากิน ก่อให้เกิดความเสื่อมเสียได้ง่ายบางมาตราก็ให้อำนาจกับองค์กรบางองค์กรในการบริหารมากเกินไป จนไม่สามารถทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ครบถ้วน และกลายเป็นปัญหาเรื้อรัง ส่งผลให้การบริหารคณะสงฆ์ขาดประสิทธิภาพมาจนถึงปัจจุบัน

กล่าวได้ว่าสาเหตุที่ทำให้พระราชบัญญัติฉบับนี้มีปัญหาดังกล่าวก็เนื่องจากเป็นพระราชบัญญัติที่ตราขึ้นมาในสมัยรัฐบาลเผด็จการ¹ ตามที่กล่าวมาแล้ว จึงมิได้ผ่านการกลั่นกรองอย่างละเอียดถี่ถ้วน ประกอบกับในขณะนั้นเกิดปัญหาความวุ่นวายในคณะสงฆ์² ที่ต้องการรีบเร่งเพื่อให้กฎหมายเสร็จทันสำหรับใช้บังคับ เป็นผลให้ความสมบูรณ์ของตัวบทบัญญัติบางมาตราด้อยลงไป ซึ่งบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 บางมาตราที่เป็นอุปสรรคในการบริหารคณะสงฆ์ไทย จะได้กล่าวถึงในรายละเอียดดังต่อไปนี้

¹คือรัฐบาลภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี.

²หมายถึง ปัญหาอธิกรณ์พระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และอธิกรณ์พระศาสนโสภณ (ปลอด อุตตการี) วัดราชาธิวาส .

1. บทบัญญัติในเรื่องสถานภาพสมเด็จพระสังฆราช

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้บัญญัติถึงสถานภาพของสมเด็จพระ

พระสังฆราชไว้ใน มาตรา 8 ความเป็นว่า "สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งสกลมหา
 สังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ และทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช โดยไม่ขัดหรือ
 แย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัยและกฎหมายเถรสมาคม"¹ กับมาตรา 9 ที่ให้ "...สมเด็จพระ
 พระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคม..."² ซึ่งสถานภาพของ
 สมเด็จพระสังฆราชในสองมาตรานี้จะเห็นว่าตามมาตรา 8 นั้นเป็นการถวายพระเกียรติให้กับ
 พระองค์ท่านในฐานะองค์พระประมุขแห่งพุทธศาสนจักรซึ่งก็ถือว่าเป็นบทบัญญัติที่เหมาะสม แต่
 สถานภาพของสมเด็จพระสังฆราชตามมาตรา 9 กลับเป็นสิ่งที่อาจส่งผลกระทบต่อ
 การบริหารคณะสงฆ์ได้ ทั้งนี้เพราะภายใต้พระราชบัญญัติดังกล่าวการบริหารงานคณะสงฆ์ให้
 มหาเถรสมาคมเป็นผู้ใช้อำนาจในการบริหาร และสมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งประธาน
 กรรมการมหาเถรสมาคม พระองค์จึงต้องทรงเข้ามาเกี่ยวข้องและรับผิดชอบในการบริหารและ
 การแก้ไขปัญหาโดยตรงในทุก ๆ เรื่อง ประเด็นนี้ส่งผลให้เมื่อมหาเถรสมาคม จะดำเนินการ
 พิจารณาปัญหาใด ๆ ก็จะต้องคำนึงถึงพระเกียรติขององค์สมเด็จพระสังฆราช โดยเฉพาะปัญหา
 บางประการที่หมิ่นเหม่ต่อศรัทธาภักดีของพุทธศาสนิกชน มหาเถรสมาคม ก็จะไม่กล้าตัดสินใจ
 ให้เด็ดขาด จึงมักแก้ปัญหาด้วยการ "ซื้อเวลา" เช่น กรณีสำนักสันติอโศก ประกาศตนไม่ขึ้น
 อยู่กับการปกครองของมหาเถรสมาคม ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 แต่กว่าจะแก้ไขได้สำเร็จก็ต้องใช้
 เวลาถึง 12 ปี³ เป็นต้น อันเป็นอุปสรรคต่อการบริหารคณะสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ การที่
 พระราชบัญญัติ บัญญัติให้พระองค์ต้องทรงมาทบทวนที่ดังกล่าวนี้ ยังเท่ากับเป็นการบัญญัติลดฐานะ

¹พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 79. ตอนที่
 115. หน้า 31. 31 ธันวาคม 2505.

²แหล่งเดิม.

³บุญช่วย เทียมจันทร์. คดีสันติอโศก. 2532. หน้า 67.

ของพระองค์ให้ลงมาเลือกกล้วยกับปัญหาด่าง ๆ¹ ซึ่งเป็นการไม่สมควร จึงน่าจะได้แก้ไข บทบัญญัตินี้เสียเพื่อป้องกันเหตุการณ์ที่ไม่ดีงามที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

2. บทบัญญัติที่ไม่กระจายอำนาจในการบริหารคณะสงฆ์

จากการที่มหาเถรสมาคมคุมอำนาจการบริหารคณะสงฆ์ไว้ทุกด้าน ทั้งอำนาจในการตรากฎระเบียบ อำนาจในการปกครอง และอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์และการลงนิคหกรรมเป็นผลให้การบริหารคณะสงฆ์เกิดอุปสรรคในหลาย ๆ ด้าน ทั้งนี้จะได้กล่าวถึง บทบัญญัติที่ไม่กระจายอำนาจในการบริหารคณะสงฆ์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ดังต่อไปนี้

2.1 อำนาจในการตรากฎระเบียบสำหรับใช้ในการบริหารคณะสงฆ์ ทั้งนี้ตามมาตรา 18 กำหนดให้ "มหาเถรสมาคม... มีอำนาจตรากฎมหาเถรสมาคมออกข้อบังคับ วางระเบียบ หรือออกคำสั่งโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย..."² การใช้ อำนาจในการตรากฎระเบียบนี้ กล่าวได้ว่า มหาเถรสมาคมมีอำนาจเหนือกว่าอำนาจหน้าที่ของ สมเด็จพระสังฆราชในฐานะพระสกลมหาสังฆปริณายกเสียอีก³ การที่มหาเถรสมาคมต้องเข้ามา รับภาระที่หนักและมีพระสงฆ์ทำหน้าที่เพียง 15 รูป จึงไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้คล่องตัวกับทั้งต้อง

¹พระปริยัติโกศล. "ทัศนะของพระปริยัติโกศล รองเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ไทย," เสียงธรรม. 19(1) : 21 ; มกราคม - กุมภาพันธ์ 2519.

²พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 79. ตอนที่ 115. หน้า 33. 31 ธันวาคม 2505.

³ตามมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่ให้อำนาจสมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาการคณะสงฆ์และตราพระบัญชาออกใช้บังคับจะต้องไม่ขัดกับกฎหมาย พระธรรมวินัยและกฎหมายเถรสมาคม แต่ตามมาตรา 18 มหาเถรสมาคมเมื่ออำนาจตรา กฎหมายมหาเถรสมาคม หรือออกข้อบังคับหรือออกคำสั่งใด ๆ ต้องไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย และพระธรรมวินัยเท่านั้นไม่ต้องคำนึงถึงพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชแต่อย่างใด.

มีคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มหาเถรสมาคมจึงไม่สามารถที่จะพิจารณาประกาศใช้กฎระเบียบได้มากมายนัก โดยมีเพียง 40 ฉบับ เฉลี่ยเพียง 1.3 ฉบับต่อปี¹ นับเป็นอัตราส่วนที่น้อยมาก

ความล่าช้าในการพิจารณาประกาศใช้กฎระเบียบโดยคณะสงฆ์ส่งผลถึงการดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ในคณะสงฆ์ต้องประสบอุปสรรค ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือความล่าช้าในการพิจารณาอนุญาตมหาเถรสมาคมฉบับที่ 11 ว่าด้วยเรื่องการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์และการลงนิคมกรรม ซึ่งใช้เวลาราว 16 ปี ทำให้ภายในระยะเวลาดังกล่าวเมื่อเกิดอธิกรณ์ขึ้นในคณะสงฆ์ การพิจารณาดำเนินการแก้ไขจึงเป็นไปด้วยความยากลำบากเพราะไม่มีกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับใดที่จะนำมาใช้อ้างอิงได้จึงต้องอาศัยกฎหมายบ้านเมือง และพระธรรมวินัย เป็นแม่บทซึ่งบางอธิกรณ์ก็ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีการดังกล่าวทำให้เกิดความยืดเยื้อต่อมา

2.2 อำนาจในการบริหารคณะสงฆ์ โดยมาตรา 18 ที่กำหนดให้

"มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย..."² อันหมายถึง มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ในการบังคับบัญชาคณะสงฆ์ในสังฆมณฑลให้เป็นไปโดยเรียบร้อย และยังรวมไปถึงหน้าที่ในการทะนุบำรุงและส่งเสริมพระพุทธศาสนา ให้เจริญก้าวหน้าอันเป็นภาระหน้าที่ที่กว้างขวางมากไม่มีองค์กรใดหรือบุคคลใดในคณะสงฆ์เทียบได้ จึงกล่าวได้ว่ากิจการพระศาสนาจะเจริญขึ้นหรือเสื่อมลงอยู่ที่การใช้อำนาจ และการปฏิบัติหน้าที่ในการปกครองของมหาเถรสมาคมเป็นสำคัญ³

¹กรมการศาสนา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กฎมหาเถรสมาคมพร้อมด้วยระเบียบคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. 2526.

หน้า 103 - 104.

²"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 79. ตอนที่ 115. หน้า 33. 31 ธันวาคม 2505.

³สายธาร อินทรวดี. บทบาทของมหาเถรสมาคมในการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ไทย. (พ.ศ. 2445 - 2530). 2533. หน้า 159.

2.3 อำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์และลงนิคหกรรมอันเป็นการใช้อำนาจตุลาการของมหาเถรสมาคมโดยกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ได้กำหนดให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์และลงนิคหกรรมในชั้นฎีกา¹ อันเป็นการใช้อำนาจตุลาการในระดับสูงสุดของมหาเถรสมาคม นอกจากนี้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ยังให้อำนาจมหาเถรสมาคมในการพิจารณาออกคำสั่งให้พระสงฆ์สละสมณเพศได้ในหลายกรณี เช่น ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาชญา หรือไม่สังกัดวัดใดวัดหนึ่ง หรือไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง² โดยจากที่กล่าวมานี้มหาเถรสมาคมจึงต้องทำหน้าที่ตุลาการในคณะสงฆ์อีกประการหนึ่งจากที่ต้องทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารมาแล้ว

จากอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ตามที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่า มหาเถรสมาคมเป็นหน่วยงานที่เปรียบดั่งศูนย์บัญชาการของคณะสงฆ์ ซึ่งจะต้องรับผิดชอบงานในคณะสงฆ์ทุก ๆ ด้าน และจากการที่งานบริหารคณะสงฆ์ทั้งหลายไปกระจุกตัวอยู่ที่เดียวจึงก่อให้เกิดปัญหาความล่าช้าไม่ทันเหตุการณ์ ซึ่งแทนที่การบริหารคณะสงฆ์ควรจะได้กระจายอำนาจการบริหารให้กว้างขวาง เพื่อจะได้ให้พระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาช่วยแบ่งเบาภาระ และยังจะได้เพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารให้ดียิ่งขึ้น แต่ก็ไม่สามารถทำได้เพราะติดขัดที่ตัวพระราชบัญญัติ ที่สำคัญการบริหารคณะสงฆ์ที่ขึ้นอยู่กับกรรมการมหาเถรสมาคมเพียงไม่กี่รูป ยังส่งผลกระทบไปถึงเรื่องการแก้ไขปัญหาคritical ๆ ในคณะสงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกิดปัญหาขึ้นแล้วมหาเถรสมาคมไม่เร่งรีบดำเนินการแก้ไขจนปัญหาลูกลามขยายวงกว้างออกไป ซึ่งเป็นผลเสียร้ายแรงต่อวงการสงฆ์ ดังกรณีอธิกรณ์พระพิมลธรรม

¹ แถลงการณ์คณะสงฆ์. เล่ม 66 ฉบับพิเศษ. 2521. หน้า 22.

² "พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 79. ตอนที่ 115. หน้า 383. 31 ธันวาคม 2505.

อาจ อาสโภ)¹ ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2503 ก่อนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 จะใช้บังคับเสียอีก และสมเด็จพระสังฆราชในขณะนั้น² ก็ทรงใช้พระราชอำนาจเสนอให้ทางฝ่ายอาณาจักรถอดสมเด็จพระสังฆราช ต่อมาอธิกรณ์ได้ลุกลามใหญ่โตจนถึงขั้นกล่าวหาว่ามีความผิดต่ออาณาจักรด้วยข้อหาทำการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์ และกระทำผิดต่อความมั่นคงของรัฐ³ และถูกบังคับให้สละสมณเพศ หลังจากที่ท่านถูกคุมขังไว้ที่กองบังคับการตำรวจสันติบาลอยู่ 2 ปีเศษ ศาลทหารได้พิจารณาพิพากษายกฟ้อง⁴ และเหตุการณ์ดังกล่าวก็ล่วงเลยมาหลายปี แต่อธิกรณ์ทางพระธรรมวินัยก็ยังค้างค้ำอยู่ จะเท็จจริงอย่างไรก็ไม่มีใครพิจารณา บรรดาศิษยานุศิษย์ของพระพิมลธรรมก็รอคอยว่าเมื่อใดมหาเถรสมาคมจะได้นำอธิกรณ์ขึ้นพิจารณาวินิจฉัยแต่ก็ยังคั่งค้างเฉย ต่อมาได้มีพระสงฆ์และฆราวาส ได้ทำหนังสือร้องเรียนไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีการพิจารณาก็ยังไม่ได้รับการสนองตอบจากมหาเถรสมาคม จนกระทั่งได้มีพระภิกษุสามเณรจำนวนมาก เดินทางมาชุมนุม ณ ลานอโศก วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เพื่อเรียกร้องให้มหาเถรสมาคมรีบดำเนินการพิจารณาอธิกรณ์ และคืนสมณศักดิ์แก่พระพิมลธรรมและพระศาสนโศภณ

1 นอกจากอธิกรณ์ของพระพิมลธรรมแล้วยังมีอธิกรณ์ของพระศาสนโศภณด้วย.

2 คือสมเด็จพระสังฆราช (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตรฯ.

3 แสง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2532. หน้า 308.

4 กระจำน นันทโพธิ์. มหานิกาย - ธรรมยุต. 2528. หน้า 148.

5 มหาสังฆสันนิบาต ณ ลานอโศก 10 - 17 มกราคม 2518. 2518.

เมื่อเหตุการณ์ที่ทำจะบานปลาย มหาเถรสมาคมจึงเร่งรีบดำเนินการแก้ไข¹ ซึ่งกว่าเหตุการณ์จะสงบลงได้ก็ใช้เวลานาน ที่สำคัญยังทำให้เกิดความสลดหดหู่ใจในบรรดาพุทธศาสนิกชน ทั้งนี้ เพราะเหตุการณ์ทางผู้บริหารคณะสงฆ์น่าจะจะได้ดำเนินการแก้ไขปัญหานานแล้วมิใช่รอจนกระทั่งปัญหามานปลายจนพระภิกษุสามเณรต้องออกมาชุมนุมเรียกร้อง ซึ่งไม่ทำให้เกิดผลดีต่อภาพพจน์ของคณะสงฆ์โดยรวม เหตุการณ์จึงส่งผลกระทบต่อความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง

อย่างไรก็ตามการที่มหาเถรสมาคมต้องรับผิดชอบงานบริหารคณะสงฆ์มากมาย ทำให้ไม่มีเวลาที่จะมาระดมความคิดในการพัฒนากิจการคณะสงฆ์ได้มากนัก หน้าที่หลักของมหาเถรสมาคมจึงมีเพียงการประชุมพิจารณาเรื่องราวต่าง ๆ เหมือนกับทบทวนที่ผ่านงานเท่านั้น ทั้งนี้การที่มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุดทางการปกครองคณะสงฆ์ประกอบด้วยพระเถระชั้นสมเด็จพระราชาคณะ และพระราชาคณะ โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นองค์ประธาน ซึ่งจะถือว่าเป็นมหาเถรสมาคมก็เฉพาะเวลาที่เข้าประชุมร่วมกันและจะต้องมีจำนวนครบองค์ประชุมตามที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ระบุไว้คือไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของกรรมการทั้งหมด² ซึ่งก็คือจะมีฐานะเป็นกรรมการมหาเถรสมาคมได้ก็เฉพาะเวลาที่พระสงฆ์ที่เป็นกรรมการมาประชุมกันเท่านั้น โดยใน 1 เดือนมีการประชุมกัน

¹โดยมหาเถรสมาคมได้มีคำสั่งมหาเถรสมาคมที่ 1/2518 เรื่องแต่งตั้งอนุกรรมการพิจารณาเรื่องร้องเรียนขอความเป็นธรรมให้แก่อดีตพระพินลธรรมและอดีตพระศาสนโสภณ ลงวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2518 มีสมเด็จพระธีรญาณมุนี วัดจักรวรรดิราชาวาส เป็นประธานอนุกรรมการ ส่วนคณะอนุกรรมการประกอบด้วย พระธรรมปัญญาจารย์ วัดโสมนัสวิหาร พระธรรมโกศาจารย์ วัดราชบูรณะ พระธรรมวรนายก วัดอุดมธานี พระธรรมเมธาจารย์ วัดภูผาภูมิฯ และพระราชสุธี วัดพระยาบัง.

²"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 79, ตอนที่ 115, หน้า 35. 31 ธันวาคม 2505.

3 ครั้ง ครั้งหนึ่ง ๆ ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง รวมทั้งเดือนจึงมีสภาพเป็นมหาเถรสมาคมเพียงประมาณ 6 ชั่วโมง¹ นอกจากนี้คณะกรรมการทุกรูปต่างก็มีหน้าที่ในฐานะเจ้าอาวาสบางรูปก็ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะจังหวัดหรือเจ้าคณะภาครวมอยู่ด้วย² จึงทำให้พระเถระเหล่านั้นมีหน้าที่รับผิดชอบมากมาย การที่จะให้พระเถระทั้งหลายที่เป็นกรรมการมหาเถรสมาคมมาคอยสอดส่องดูแลคณะสงฆ์ทั่วประเทศอยู่ตลอดเวลาอันย่อมเป็นไปไม่ได้ และที่สำคัญจะต้องไม่ลืมว่ากรรมการมหาเถรสมาคมเป็นพระสงฆ์ การที่จะให้ท่านลงมือปฏิบัติงานหรือบริหารงานทุกส่วนในรูปแบบของฆราวาสหรือหน่วยงานของรัฐบาลดูว่าจะไม่เหมาะสมกับสมณภาวะที่ควรจะปฏิบัติเพื่อความสงบเป็นที่ยึด ถ้าจะให้มหาเถรสมาคมแสดงบทบาทด้วยการออกตรวจพื้นที่ หรือมีการประชุมพิจารณางานและปัญหาบ่อย ๆ เหมือนข้าราชการในฝ่ายอาณาจักรย่อมไม่เหมาะสม ดังนั้นหน่วยงานที่จะเป็นผู้สนองนโยบายของมหาเถรสมาคมและเป็นผู้ประสานการดำเนินงานของพระสังฆาธิการระดับต่าง ๆ กับมหาเถรสมาคม โดยออกตรวจเยี่ยมพื้นที่เพื่อสำรวจดูสภาพที่เป็นปัญหาแล้วนำเสนอมหาเถรสมาคมก็คือ "กรรมการศาสนา" ซึ่งจะต้องมีความเข้มแข็งกว่าที่เป็นอยู่³

นอกจากนี้ การที่ไม่สามารถกระจายอำนาจการบริหารคณะสงฆ์ให้กว้างขวางเท่ากับเป็นการปิดกั้นมิให้พระเถระที่มีแนวความคิดใหม่ ๆ ที่จะนำความรู้เข้ามาช่วยในการบริหารให้เจริญก้าวหน้าได้ การคณะสงฆ์จึงคงอยู่ในความรับผิดชอบของพระเถระรุ่นเก่าที่มีพื้นฐานความคิดอันเป็นผลผลิตของระบบการศึกษาแบบเก่าที่มีมาแต่สมัยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ฉะนั้นความคิดอ่าน การมองปัญหา การแก้ไขปัญหาก็มีลักษณะเป็นทัศนะของคนรุ่นเก่าซึ่งมักจะขัดแย้งกับความคิดเห็นของพระสงฆ์รุ่นใหม่ที่เป็นผลผลิตของการศึกษาแบบใหม่ อันก่อให้เกิดช่องว่างทางความคิดระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ ดังนั้นการบริหารคณะสงฆ์ขณะนี้ที่พระเถระรุ่นเก่ายังคงทำหน้าที่อยู่ การบริหารคณะสงฆ์จึงยังคง

¹สายธาร อินทรวดี. บทบาทมหาเถรสมาคมในการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ไทย (พ.ศ. 2445 - 2530). 2533. หน้า 162.

²พุทธจักร. 38(6) : 53 ; มิถุนายน 2527.

³สายธาร อินทรวดี. เล่มเดิม. หน้า 162.

ถือปฏิบัติตามจารีตประเพณีเดิมตลอดมา¹ ซึ่งไม่อาจควบคุมและบริหารงานคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจากกรณีดังกล่าว ส่งผลให้พระสงฆ์รุ่นใหม่ที่มีแนวความคิดริเริ่มที่จะพัฒนางานพระพุทธศาสนาย่อมรู้สึกอึดอัดที่จะต้องอยู่ในกรอบของการควบคุมโดยมหาเถรสมาคม และเห็นเป็นความไม่สะดวกและไม่คล่องตัวในการทำงานชนิดที่ต้องรอคำสั่งหรือความเห็นจากเบื้องบนตลอดเวลา กลุ่มพระสงฆ์เหล่านี้มักนิยมแยกตัวมาทำงานเป็นอิสระชนิดไม่ต้องรอนโยบายและการสนับสนุนจากมหาเถรสมาคม กลุ่มพระสงฆ์ที่ทำงานประเภทนี้มีลักษณะเหมือนเป็นองค์กรเอกชนในคณะสงฆ์ บางกลุ่มมีบริษัทบริหารงานจำนวนมากจนเกิดผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของคณะสงฆ์โดยรวมซึ่งกลุ่มพระสงฆ์ที่มีการจัดองค์กรอย่างดีและมีบริษัทบริหารงานจำนวนมากนี้เรียกว่า "ขบวนการสงฆ์ (Sangha Movement)"² นับวันขบวนการสงฆ์ใหม่ ๆ นี้จะเกิดมากขึ้นเป็นลำดับอาทิ³ วัดพระธรรมกาย สำนักสันติอโศก สำนักสุญตาราม ของอดีตพระวินัย อมโร (ยันตระ) เป็นต้น อย่างไรก็ตามถึงแม้แนวความคิดในการก่อตั้งของสำนักต่าง ๆ จะเป็นไปด้วยดีก็ตาม แต่ต่อมาภายหลังบางสำนักกลับกลายเป็นกลุ่มสร้างปัญหาให้แก่คณะสงฆ์ เช่น สำนักสันติอโศกที่เจ้าสำนัก (อดีตพระรักษ์ โพธิ์ฤทธิจิตโต หรือพระโพธิ์รักษ์) ที่มีการอบรมสั่งสอนสาธุศิษย์ผิดแผกไปจากพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์⁴ สำนักสุญตาราม

¹คณิงนิตย์ จันทบุตร. สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย.

2532. หน้า 91.

²พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). "พัฒนาการและการจัดองค์กรพุทธศาสนา," ใน เอกสารการสอนชุดวิชาความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย หน่วยที่ 1 - 7.

2533. หน้า 76.

³คณิงนิตย์ จันทบุตร. สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย.

2532. หน้า 147 - 172.

⁴พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ท่านกล่าวถึงเรื่องนี้ว่าเป็นการทำ "พระธรรมวินัยให้วิปริต" ศึกษารายละเอียดใน พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) เพื่อความเข้าใจปัญหาโพธิ์รักษ์. 2533 และ กรมการศาสนา. มติคณะกรรมการสงฆ์เกี่ยวกับกรณีสันติอโศก สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สันทิ เขมจารี) ประธานคณะกรรมการสงฆ์เสนอต่อที่ประชุมมหาเถรสมาคม ลงวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2532.

ของอดีตพระวินัย อมโร ที่เจ้าสำนักต้องอธิกรณ์ปฐมปาราชิก (เสพเมถุน) ยิ่งขบวนการสงฆ์ดังกล่าวมีเพิ่มมากขึ้นเท่าใดอำนาจควบคุมบังคับบัญชาการคณะสงฆ์ของมหาเถรสมาคมก็ถูกท้าทายมากขึ้น ผลที่ตามมาก็คือ มหาเถรสมาคมไม่สามารถปกครองและบริหารงานคณะสงฆ์ได้ราบรื่น และมักเกิดปัญหาขึ้นบ่อยครั้งดังนั้นมหาเถรสมาคมควรที่จะต้องกลับมาทบทวนบทบาทของตนเอง พร้อมกับการที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข ให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์มากขึ้น¹

3. บทบัญญัติเรื่องคุณสมบัติของพระสงฆ์ที่ดำรงตำแหน่งกรรมการมหาเถรสมาคม

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้กำหนดจำนวนกรรมการมหาเถรสมาคมไว้ในมาตรา 12 ไว้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทกรรมการโดยตำแหน่ง และประเภทกรรมการโดยการแต่งตั้ง (สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง) กล่าวคือ "ให้สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และพระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งมีจำนวนไม่ต่ำกว่า 4 รูป และไม่เกิน 8 รูป เป็นกรรมการ"² ซึ่งในประเด็นนี้จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์จะได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะ³ ก็จะมีอายุมาก

¹พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). "บทสัมภาษณ์พระธรรมปิฎกเรื่องสถานการณ์พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 42(18) : 14 - 15 ; 1 - 7 ตุลาคม 2538.

²"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 79. ตอนที่ 115. หน้า 33. 31 ธันวาคม 2505.

³สมณศักดิ์ของพระสงฆ์จะเริ่มจากพระครูหรือพระราชาคณะชั้นสามัญ เลื่อนขึ้นเป็นชั้นราช ชั้นเทพ ชั้นธรรม ชั้นรองสมเด็จพระ (หิรัญญ์) และชั้นสมเด็จพระราชาคณะ (สุพรรณภู).

แล้วส่วนใหญ่ก็ล่วงเลยวัย 75 ปี¹ บางรูปก็มีอายุมากกว่า 80 ปี² ส่วนในกรณีพระราชาคณะที่เป็นกรรมการโดยการแต่งตั้งของสมเด็จพระสังฆราช ตามปกติก็จะทรงแต่งตั้งพระเถระที่มีสมณศักดิ์ตั้งแต่ชั้นธรรมขึ้นไป และพระเถระในระดับนี้ก็มีอายุไม่แตกต่างไปจากสมเด็จพระสังฆราชคณะมากนัก เมื่อกรรมการมหาเถรสมาคมส่วนใหญ่ประกอบด้วยพระเถระที่มีอายุมากอย่างที่เป็นอยู่นี้ก็ต้องยอมรับความจริงว่าผู้ชราหรือผู้สูงอายุนั้นถึงแม้จะมากด้วยประสบการณ์ที่สั่งสมมายาวนาน แต่ความคล่องตัวในการบริหารงานหรือการปฏิบัติหน้าที่ก็จะลดน้อยลง จึงเกิดสภาพเฉื่อยชา³ ยิ่งในวงการคณะสงฆ์ด้วยแล้วจะเห็นได้ชัดเจนขึ้น เพราะการดำรงสมณเพศส่วนมากมีจุดประสงค์ที่การปฏิบัติธรรม ฉะนั้นยิ่งมากพรรษาท่านก็ยิ่งเคร่งครัดต่อการปฏิบัติธรรมมากขึ้นจึงไม่เหมาะสมกับตำแหน่งหรือโครงสร้างทางการบริหารซึ่งเลียนแบบฝ่ายอาณาจักร เพราะเต็มไปด้วยความวุ่นวาย ดังนั้นปัญหาสำคัญประการหนึ่งก็คือคุณสมบัติของกรรมการมหาเถรสมาคมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่ทำให้ได้กรรมการที่เป็นพระเถระชราภาพ⁴ และส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการบริหารคณะสงฆ์ ส่วนพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ มีอายุน้อย มีสมณศักดิ์ในระดับต่ำก็จะไม่มีโอกาสได้เข้ามาทำหน้าที่กรรมการมหาเถรสมาคมเลย และเมื่อเป็นเช่นนี้การบริหารงานในคณะสงฆ์จึงล่าช้า ความคิดอ่านก็

¹คณินันต์ย์ จันทบุตร. สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. 2532. หน้า 90.

²ปัจจุบัน (พ.ศ. 2539) สมเด็จพระราชาคณะที่เป็นกรรมการมหาเถรสมาคมมีอายุกว่า 80 ปี รูป คือ "สมเด็จพระพุทธปาพจนบดี (ทองเจือ จินฺตาทโร) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม อายุ 89 ปี สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (สันทัน จันทบุษโยโต) วัดนรนาถสุนทริการาม อายุ 89 ปี สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (ทิม อุทฺธามโ) วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม อายุ 93 ปี สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (พุม สุวฑฺฒโน) วัดสุวรณาราม อายุ 90 ปี และสมเด็จพระวันรัต (นิรันดร์ นิรันดโร) วัดเทพศิรินทราวาส อายุ 82 ปี.

³พระเทพเวที (ประยุทธิ์ ปยุตฺโต) "ข้ามหาเถรสมาคมมีแต่พระเฉื่อยชาชราภาพ," ไทยรัฐ. 10 พฤศจิกายน 2528. หน้า 8.

⁴สายธาร อินทรวดี. บทบาทมหาเถรสมาคมในการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ไทย. (พ.ศ. 2445 - 2530). 2533. หน้า 174

ไม่ก้าวหน้า ไม่ทันต่อเหตุการณ์ของโลกซึ่งเจริญรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว¹ นอกจากนี้กรรมการมหาเถรสมาคมบางรูปยังมีความคิดว่าการบริหารคณะสงฆ์ที่ดีควรดำรงรูปแบบที่เป็นอยู่อย่างนี้ให้มากที่สุด² และอุปสรรคที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่เกิดจากความเป็นพระเถระผู้ชราภาพก็คือเป็นผู้มีภูมิตำหนักแน่นในความคิดเห็นของตนเองเป็นหลักจึงไม่ค่อยเปิดรับวิทยาการสมัยใหม่เพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงการบริหารคณะสงฆ์ให้ดีขึ้น³ การคณะสงฆ์จึงล้าหลังลงเรื่อย ๆ บุคคลรุ่นใหม่จึงมักหันหลังให้กับพระศาสนา เห็นว่าศาสนาเป็นเรื่องโบราณไม่น่าสนใจ ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ก็มีส่วนมาจากการบริหารคณะสงฆ์ที่ขาดการพัฒนานั่นเอง

4. บทบัญญัติว่าด้วยการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์และการลงนิคหกรรม จากการที่ฝ่ายอาณาจักรได้บัญญัติถึงวิธีการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์และการลงนิคหกรรมกรณีพระสงฆ์กระทำความผิดพระวินัย อันเป็นลักษณะของการยื่นมือเข้าช่วยจัดการแก้ไขปัญหาในคณะสงฆ์ เพื่อเกื้อหนุนพระธรรมวินัย⁴ ให้สามารถกำจัดพระสงฆ์ที่ประพฤติผิดนอกลู่นอกทางได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น

¹ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. "ฉราวาสปกครองสงฆ์แล้วหรือ," พุทธจักร.

39(2) : 29 ; กุมภาพันธ์ 2528.

²"บทสัมภาษณ์สมเด็จพระญาณสังวร," พุทธจักร. 36(1) : 29 ; มกราคม

2525.

³สายธาร อินทรวดี. บทบาทมหาเถรสมาคมในการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ไทย.

(พ.ศ. 2445 - 2530). 2533. หน้า 174

⁴ในพระธรรมวินัยได้กำหนดวิธีการลงโทษหรือระงับอธิกรณ์ไว้ 6 ลักษณะ กล่าวคือ

1. ตัชฌนียกรรม คือ การลงโทษโดยการตักทิดิเตียน
2. นิยสกรรม คือ การลงโทษโดยการถอดยศหรือทำให้ไร้ยศ
3. บัพพาชฌนียกรรม คือ การลงโทษโดยการขับไล่ออกไปเสียจากอาวาส
4. ปฏิสารณียกรรม คือ การลงโทษโดยการบังคับให้กลับไปขอขมาผู้อื่น
5. อุกเขปนียกรรม คือ การลงโทษโดยการยกภิกษุผู้นั้นออกเสียจากหมู่สงฆ์

ไม่คบค้าสมาคมด้วย

6. ตัสสภานียสิกากรรม คือ การลงโทษโดยการเพิ่มโทษจากโทษเดิมที่มีอยู่แล้ว
ศึกษารายละเอียดใน สุชีพ บุดัญญาภาพ. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. 2535.

หน้า 247.

อย่างไรก็ตามกฎระเบียบที่ฝ่ายอาณาจักรประกาศใช้บังคับนั้นก็ยังไม่สามารถจะดำเนินการแก้ไข บัญญัติดังกล่าวได้ทันที ยังมีช่องว่างของกฎหมายที่ควรจะต้องปรับปรุงแก้ไขอีก โดยเฉพาะ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 25 ที่ให้ "...มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎ มหาเถรสมาคม กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติเพื่อให้การลงนิกหกรรมเป็นไปโดย ถูกต้อง..."¹ ในการนี้มหาเถรสมาคมจึงได้ตรากฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521)² เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์และการลงนิกหกรรมโดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือการพิจารณาขั้นต้น การพิจารณาชั้นอุทธรณ์ และการพิจารณาชั้นฎีกา

ความยุ่งยากในการพิจารณาและวินิจฉัยอธิกรณ์ก็คือ ในการพิจารณาขั้นต้น กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2521) ได้กำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาและวินิจฉัยไว้ เป็น 2 กรณีคือ กรณีพระสงฆ์ ต้องอธิกรณ์ได้เป็นผู้ปกครองสงฆ์ กับกรณีพระสงฆ์ที่เป็น ผู้ปกครองสงฆ์ และปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ กรณีพระสงฆ์ต้องอธิกรณ์ได้เป็นผู้ปกครองสงฆ์ ซึ่งกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ได้ให้อำนาจของเจ้าอาวาสเป็นผู้พิจารณา เบื้องต้น³ ซึ่งในประเด็นนี้ก็เป็นความยากลำบากของผู้ทำหน้าที่ และยังอาจถูกมองไปในทาง เคลือบแคลงสงสัยในความไม่ยุติธรรมได้ ทั้งนี้เพราะเจ้าอาวาสวัดที่พระสงฆ์ ต้องอธิกรณ์ จำพรรษาอยู่นั้น อาจจะมีความรู้จำกัดกับกัณฐ์ สนับสนุนกัน การที่เจ้าอาวาสจะพิจารณาไปตาม ความเป็นจริงในลักษณะแห่งความผิดที่เกิดขึ้นจึงเป็นความลำบากใจเป็นอย่างยิ่ง เจ้าอาวาส บางวัดอาจเป็นพระอุปัชฌาย์ผู้ให้การอุปสมบทพระสงฆ์ผู้กระทำความผิดนั้นก็ยังคงมีความลำบาก ใจมากยิ่งขึ้น ในทางตรงกันข้าม ถ้าพระสงฆ์ผู้ต้องอธิกรณ์เป็นบุคคลที่มีความขัดแย้ง โกรธเคือง กับเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสก็อาจหาทางกลั่นแกล้งพิจารณาความผิดให้หนักขึ้น ถ้าหลักฐานแห่ง การกระทำผิดเอื้ออำนวยให้ เพราะตามกฎมหาเถรสมาคมฉบับนี้มิได้ระบุขั้นตอนอันเป็นหลัก

¹"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 79. ตอนที่ 115. หน้า 37. 31 ธันวาคม 2505.

²แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 66 ฉบับพิเศษ. 2521. หน้า 6.

³เล่มเดิม.

ประกันในความยุติธรรมใด ๆ ไร้เลย จากปัญหานี้จึงส่งผลถึงเจ้าอาวาสที่ตั้งมั่นอยู่ใน
พระธรรมวินัยอย่างแท้จริง จึงมักบ้ายเบี่ยงไม่ยอมยกท้าวหน้าทีเพราะกลัวการลู่หน้าปะจุมก¹

ตัวอย่างที่เป็นกรณีปัญหาในเรื่องดังกล่าวก็คือ กรณีอธิกรณ์อดีตพระวินัย
อมโร (ยันตระ) ต้องอธิกรณ์ปฐมปาราชิก² ซึ่งเป็นชาวศรีโครมทั่วประเทศในระหว่าง พ.ศ.
2537 - 2538 จนกระทั่งมหาเถรสมาคมต้องใช้อำนาจตามมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติ
คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505³ ให้สึกพระวินัย อมโรไว้ก่อน หลังจากนั้นจึงส่งเรื่องให้ดำเนินการ
ไปตามขั้นตอนในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) กลับปรากฏว่า เจ้าอาวาส
เจ้าสังกัดที่พระวินัย อมโร สังกัดอยู่ได้พิจารณาพร้อมกับคณะผู้พิจารณาชั้นต้นอันประกอบไปด้วย
เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ ตัดสินว่า พระวินัย อมโร ไม่มีความผิดตามอธิกรณ์นั้น⁴ ทำให้
พุทธศาสนิกชนทั่วไปเกิดความคลางแคลงใจว่ามีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และปัจจุบัน (พ.ศ.
2539) อธิกรณ์นี้ยังไม่จบกระบวนการพิจารณา ยังอยู่ในระหว่างการพิจารณาในชั้นอุทธรณ์

ส่วนในการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์และการลงนิคหกรรมในชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกา
นั้น ถึงแม้จะมีความเชื่อมั่นในพระสงฆ์ที่เป็นคณะผู้พิจารณาตัดสิน แต่ปัญหาที่พบก็คือความล่าช้า

¹เอียด ดีพูน. "เรื่องแก๊ พรบ.สงฆ์ไทยใหม่," เสียงธรรม. 20(6) : 45;
พฤศจิกายน - ธันวาคม 2520.

²หมายถึง ความผิดแรกอันเป็นความผิดขั้นร้ายแรงที่สุดของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย
คือ การเสพเมถุน ส่วนกรณีความผิดปาราชิกตามพระธรรมวินัย มี 4 ประเภท คือ 1. การเสพ
เมถุน 2. ลักทรัพย์ (มูลค่าตั้งแต่ 1 บาทขึ้นไป) 3. ข่มขืน 4. อวดอุตริมนุสสธรรม
(อวดคุณ วิเศษที่ไม่มีในตน) ศึกษารายละเอียดใน สุชีพ ปุณณานุกาภ. พระไตรปิฎกฉบับ
สำหรับประชาชน. 2535. หน้า 140 - 146.

³"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 79.
ตอนที่ 115. หน้า 38. 31 ธันวาคม 2505.

⁴"เจ้าคณะนคร' แบได้คดีจึงเขี้ยวไปถึงฎีกา," มติชนสุดสัปดาห์. 15(780) : 87 ;
สิงหาคม 2538.

ในการพิจารณาบางกรณีต้องใช้เวลานานมากทั้งที่พยานหลักฐานที่คณะผู้พิจารณาชั้นต้นก็ได้ทำไว้ค่อนข้างชัดเจน ซึ่งตรงนี้ควรจะได้มีการกำหนดระยะเวลาในการพิจารณาวินิจฉัยกรณี และลงมติทบทวนในชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกาให้รวดเร็วกว่าที่เป็นอยู่

5. ความหละหลวมคลุมเครือของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

นอกจากบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่เป็นอุปสรรคในการบริหารคณะสงฆ์ดังที่กล่าวมาแล้ว ยังมีปัญหาอีกประการหนึ่งก็คือ ความหละหลวมคลุมเครือของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ทำให้เมื่อเกิดปัญหาบางประการในคณะสงฆ์แล้ว ไม่สามารถจะอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นบรรทัดฐานในการแก้ไขปัญหาก็ได้ และยังรวมไปถึงอำนาจหน้าที่ของฝ่ายอาณาจักรที่เข้ามาสนองงานคณะสงฆ์ก็ไม่มีบทบัญญัติให้ชัดเจน ซึ่งจะได้กล่าวถึงในรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 ขาดบทบัญญัติในเรื่องอำนาจหน้าที่ของฝ่ายอาณาจักรที่เข้ามาปฏิบัติงานเกี่ยวกับการบริหารและการดำเนินงานพระศาสนา ซึ่งจะเห็นว่าการบริหารงานพระศาสนา นั้นถือว่าเป็นการรับผิดชอบงานที่ยิ่งใหญ่ระดับชาติ แต่ทางฝ่ายอาณาจักรไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าที่ควรกลับปล่อยปละละเลยให้หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบทำหน้าที่ไปตามสภาพที่เป็นอยู่แต่เดิม ไม่มีตัวบทกฎหมายกำหนดบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจนจึงกลายเป็นปัญหาในทางปฏิบัติ ซึ่งจะได้กล่าวถึงดังนี้

5.1.1 อธิบดีกรมการศาสนา กรมการศาสนาซึ่งเป็นหน่วยงานหลัก มีหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลพระพุทธศาสนา เป็นศูนย์ประสานงานระหว่างฝ่ายอาณาจักรกับฝ่ายพุทธจักร และยังได้รับหน้าที่สำคัญในมหาเถรสมาคม โดยมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้กำหนดให้ "อธิบดีกรมการศาสนาเป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคม โดยตำแหน่งและให้กรมการศาสนาทำหน้าที่สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม"¹ ซึ่งถ้าจะกล่าวตามพระราชบัญญัตินี้ก็ถือว่า กรมการศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารคณะสงฆ์ แต่ความเป็นจริงการดำรงตำแหน่งเลขาธิการมหาเถรสมาคมมิได้มีบทบาทอื่นใดนอกจากเพียงมี

¹"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 79. ตอนที่ 115. หน้า 33. 31 ธันวาคม 2505.

หน้าที่บันทึกรายงานการประชุมมหาเถรสมาคม ไม่มีอำนาจหน้าที่ ที่จะเสนอความคิดเห็นใด ๆ ในที่ประชุมได้ ส่วนบทบาทในฐานะอธิบดีกรมการศาสนาก็คือคนกลางที่เป็นผู้ประสานงานระหว่าง ฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายศาสนจักรเท่านั้น การที่จะคิดวางแผนในการพัฒนากิจการคณะสงฆ์ให้เจริญก้าวหน้าขึ้นไม่ใช่อำนาจหน้าที่ของอธิบดี แต่เป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมโดยเฉพาะ และเมื่องานพระศาสนาไม่เจริญก้าวหน้าหรือมีปัญหาใด ๆ พุทธศาสนิกชนมักจะโจมตีกรมการศาสนาว่าไม่ทำหน้าที่บ้าง ไม่รับผิดชอบในการแก้ปัญหาบ้าง โดยบุคคลเหล่านั้นมิได้ทราบถึงข้อจำกัดดังกล่าว

ความจริงแล้วการบริหารงานพระศาสนาควรจะต้องอาศัย

ความร่วมมือจากทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายฆราวาสหรือพระสงฆ์ที่จะต้องมาร่วมมือกันในการแก้ไข ปัญหาหรือวางแผนพัฒนา ซึ่งในประเด็นนี้ควรที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์จะต้องระบุถึงอำนาจหน้าที่ ของอธิบดีกรมการศาสนาให้ชัดเจนและควรมีอำนาจหน้าที่ ที่จะวางแผนพัฒนาคณะสงฆ์ร่วมกับ มหาเถรสมาคมได้ มิใช่ให้เป็นแต่ผู้สนองงานมหาเถรสมาคมอย่างที่เป็นอยู่ และเมื่อได้มีการ กำหนดอำนาจหน้าที่ให้กว้างขวางขึ้น ก็ควรที่ทางฝ่ายอาณาจักรจะต้องมีหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม ในการคัดเลือกบุคคลเพื่อดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมการศาสนา โดยควรคัดเลือกจากบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจในงานพระศาสนาอย่างชัดเจน รู้ซึ่งถึงปัญหาและพร้อมที่จะเข้าไปแก้ไข และที่สำคัญ จะต้องสามารถทำงานร่วมกับคณะสงฆ์ได้ดีมิเช่นนั้นอาจเกิดปัญหาขึ้นได้ โดยเฉพาะเมื่ออธิบดี กรมการศาสนาขัดแย้งกับคณะสงฆ์ก็จะส่งผลเสียหายไปถึงกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอีกด้วย ดังกรณี ความขัดแย้งระหว่างอธิบดีกรมการศาสนา (นายเสมอ นาคพงษ์) กับมหาเถรสมาคม ใน กรณีสำนักสันตอโศก¹ เป็นต้น มิใช่สักแต่จะแต่งตั้งผู้ใดก็ได้ให้มาทำหน้าที่ หรือแต่งตั้งโดย คำนึงถึงผลประโยชน์ในรูปแบบของพรรคพวก หรือเพราะมีอำนาจอิทธิพลของนักการเมืองเข้ามา เกี่ยวข้อง²

¹นายเสมอ นาคพงษ์ (อธิบดีกรมการศาสนาในขณะนั้น) ได้กล่าววิพากษ์วิจารณ์ มหาเถรสมาคมว่าประกอบไปด้วยพระมหาเถระ ผู้ชราภาพมากแล้ว จึงทำให้สภาพการปกครอง คณะสงฆ์มีลักษณะหย่อนยาน เจือยชา และพูดว่าพระโพธิ์รภัยท่านประพฤตินิสัยที่ชอบแล้ว จาก คำให้สัมภาษณ์ของนายเสมอ นาคพงษ์. ไทยรัฐ. 10 พฤศจิกายน 2532. หน้า 8.

²สายธาร อินทรวดี. บทบาทมหาเถรสมาคมในการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ไทย (พ.ศ. 2445 - 2530). 2533. หน้า 169.

5.1.2 ผู้รับผิดชอบงานพระศาสนาในส่วนภูมิภาค โดยมีหน้าที่รับผิดชอบนี้คือศึกษาธิการจังหวัด และศึกษาธิการอำเภอตามลำดับ แต่ความเป็นจริงแล้วทั้งศึกษาธิการจังหวัดและศึกษาธิการอำเภอ ก็ไม่เข้าใจในบทบาทของตนเกี่ยวกับงานด้านพระศาสนาจึงมิได้ให้ความสนใจเท่าที่ควร คงทบทวนที่เพียงประสานงานระหว่างวัดต่าง ๆ ในเขตรับผิดชอบของตนกับกรมการศาสนาเท่านั้น ส่วนในด้านการวางแผนพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาผู้รับผิดชอบดังกล่าวก็ไม่มีบทบาทใด ๆ ดังนั้นถ้าทางฝ่ายอาณาจักรเห็นว่างานพระศาสนาเป็นงานที่มีความสำคัญก็ควรจะได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์หรือจะประกาศเป็นกฎกระทรวงในการกำหนดตำแหน่งผู้รับผิดชอบโดยตรงทางด้านพระพุทธศาสนาไปทบทวนที่ในส่วนภูมิภาค และให้ขึ้นตรงต่อส่วนกลางซึ่งจะทำให้สามารถนำนโยบายจากส่วนกลางหรือจากคณะสงฆ์ไปปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรมได้ชัดเจนขึ้น

5.2 ขาดบทบัญญัติในเรื่องการควบคุมการสร้างวัดถ่มงกลและเครื่องรางของขลัง ทั้งนี้เนื่องจากในปัจจุบันมีพระสงฆ์จำนวนมากตั้งสำนักปลุกเสกเครื่องรางของขลัง ใบหอย ประพรมน้ำมัน หรือตั้งตนเป็นผู้วิเศษ¹ อันเป็นการประทุษปฏิบัตินอกคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขัดขวางการบรรลุรรค ผล นิพพาน แม้การกล่าวอ้างตนเป็นผู้วิเศษสามารถแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ได้จริงพระพุทธองค์ก็ไม่ทรงสรรเสริญกลับทรงตำหนิอย่างรุนแรง ดังที่ทรงตรัสตำหนิพระปิณฑโฆส ที่กระทำปาฏิหาริย์เหาะไปนาคาตรไม้อันที่เสรษฐีในกรุงราชคฤห์สดับชวนไว้งมาได้² โดยพระพุทธองค์ทรงตำหนิด้วยถ้อยคำรุนแรงว่า

¹สายธาร อินทรวดี. บทบาทมหาเถรสมาคมในการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ไทย (พ.ศ. 2445 - 2530). 2533. หน้า 183.

²ใจความในพุทธประวัติกล่าวถึงเสรษฐีแห่งกรุงราชคฤห์ พบไม้จันทน์ลอยน้ำมาและนำไปให้ช่างแกะสลักเป็นนาค แล้วให้นำไปแขวนไว้บนยอดเสา พร้อมกับบ่าวประกาศให้ผู้มีฤทธิ์หรือพระอรหันต์แสดงฤทธิ์เหาะมานาคาตรไม้อันที่ไป พระโมคคัลลานะและพระปิณฑโฆส ภารทวาชะ เข้าไปบิณฑบาตในเมืองทราบความ พระโมคคัลลานะจึงให้พระปิณฑโฆสเหาะไปนาคาตรไม้อันที่ลอยมา ประชาชนพบเห็นต่างพากันสงสัยจึงร้องดังลั่น ความทราบถึงพระพุทธองค์ จึงตรัสเรียกพระปิณฑโฆสเข้าเฝ้า ตรัสถามเมื่อทรงทราบความจริงจึง ตรัสตำหนิพระปิณฑโฆส ศึกษารายละเอียดใน เสฐียรพงษ์ วรรณปก. พุทธศาสนา ทศณะและวิจารณ์. 2535. หน้า 228 - 236. และสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส. พระปฐมสมโพธิกถา. 2519. หน้า 378 - 393.

"...ภรรยาค่ะ ที่เธอกระทำไปนั้นไม่เหมาะสมไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะโจน เธอจึงแสดง อธิปไตยหาริย์อันเป็นอันธรรมอันยิ่งยวดแก่คฤหัสถ์ เพราะเหตุเพียงจะเอาบาตรไม้ การกระทำ ของเธอไม่ต่างอะไรกับมาตุคามแสดงของลับเพราะอยากได้เงิน...ต่อไปนี้พระภิกษุรูปใด แสดงอธิปไตยหาริย์อันเป็นธรรมอันยิ่งยวดแก่คฤหัสถ์ต้องอาบัติทุกกฏ..."¹

ดังตัวอย่างที่ยกมานี้ แม้พระสงฆ์ที่สามารถแสดงฤทธิ์มีความขลังความ ศักดิ์สิทธิ์ในตนสามารถแสดงให้บุคคลรับรู้ได้ ยังถูกตำหนิอย่างรุนแรงจากพระพุทธองค์ และยัง ได้บัญญัติเป็นความผิดตามพระธรรมวินัย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการที่พระสงฆ์ประพฤติเป็นผู้ วิเศษ สร้างเครื่องรางของขลังออกจำหน่ายแจกเป็นการกระทำที่ขัดต่อพุทธบัญญัติและผิด พระธรรมวินัย และในระยะที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 นี้ ได้เกิดมี พระสงฆ์ตั้งสำนักปลุกเสกเครื่องรางของขลังออกจำหน่ายมากมาย ถึงกับมีการโฆษณาในสื่อ ต่าง ๆ ทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ กลายเป็นการนำเอาศาสนามาทำมาหากินที่เรียกว่า "พุทธพาณิชย์"² ควรที่รัฐจะได้มีบทบัญญัติเพื่อควบคุมการสร้างวัตถุมงคลเหล่านี้ให้รัดกุมมิให้ ปลอ่ยให้มีการปฏิบัติกันดาษดื่นเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

การสร้างวัตถุมงคลออกจำหน่ายแจกนี้ อาจจะมีพุทธศาสนิกชน บางคนกล่าวว่าพระสงฆ์หรือบุคคลที่รับผิดชอบในการสร้างและจำหน่าย เมื่อได้เงินก็นำไปใช้ ในการสร้างสรรค์ สาธารณประโยชน์ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล ฯลฯ แต่เมื่อมาพิจารณา ในอีกแง่มุมหนึ่งพบว่า การทำดังนี้จะมีส่วนทำให้ระบบบุญกุศลหายไป คนที่บริจาคด้วยจิตศรัทธา และเสียสละ จะได้สละโลก สละความตระหนี่ ได้พัฒนาจิตใจของตัวเองให้เกิดปัญญามองเห็น ประโยชน์ของส่วนรวม ว่าสิ่งที่สร้างสรรค์นี้เป็นสิ่งดีงาม เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขโดยรวม แต่ กลับคิดแต่เพียงว่าเมื่อบริจาคทรัพย์ต้องได้ของตอบแทน โดยมองไปว่าเมื่อได้วัตถุมงคลไปแล้ว จะได้โชคลาภแก่ตนเองกลายเป็นการกระทำใด ๆ ก็เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว³

¹ เสฐียรพงษ์ วรรณปก. พุทธศาสนา ทศณะและวิจารณ์. 2535. หน้า 236.

² ศรีศักร วัลลิโภดม. "พระเครื่อง (ราง) พุทธบูชาหรือพุทธพาณิชย์,"

ศิลปวัฒนธรรม. 15(3) : 77 - 89 ; มกราคม 2537.

³ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). "บทสัมภาษณ์พระธรรมปิฎกเรื่องสถานการณ์ พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 42(18) : 14 - 15 ;

ยิ่งเมื่อการสร้างวัดอุ้มงคลได้ผลประโยชน์ตอบแทนอย่างมากพระสงฆ์จึงนิยมจัดสร้างวัดอุ้มงคลกันมากขึ้นเรื่อย ๆ และถ้าเหตุการณ์ในลักษณะนี้ขยายวงกว้างขวางจนกลายเป็นสิ่งที่ยอมรับเห็นดีเห็นงามกันโดยทั่วไปแล้ว ผลกระทบก็คงจะเกิดขึ้นกับพระศาสนา เพราะจะทำให้พระสงฆ์ไม่สนใจที่จะศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย เพราะการจัดสร้างวัดอุ้มงคลดังกล่าวได้ทั้งประโยชน์และความนิยมยกย่องจากพุทธศาสนิกชน และในทางตรงข้ามพระสงฆ์ที่มุ่งเน้นปฏิบัติศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย กลับไม่ได้รับความสนใจ พระสงฆ์เหล่านั้นก็หมดกำลังใจและค่อย ๆ หมดไปทำให้เกิดผลกระทบต่อพระศาสนาโดยรวมเพราะไม่มีพระสงฆ์ที่จะศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยเพื่อสืบทอดพระศาสนาและต่อไปสายสาตราก็จะเข้ามาแทนที่อย่างแน่นอน

5.3 ขาดบทบัญญัติในเรื่องการกำหนดหลักเกณฑ์การรับบุคคลเข้าอุปสมบทในเรื่องการอุปสมบทนี้ แม้ตามพุทธบัญญัติจะได้กำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่จะเข้ารับการอุปสมบทไว้แล้วก็ตาม² แต่ก็ไม่สามารถที่จะใช้เป็นมาตรการในการคัดเลือกบุคคลเข้ามาบรรพชาอุปสมบทได้ตราบใดที่ทั้งนี้เพราะในสมัยปัจจุบัน ที่ทำให้สภาพวิถีชีวิต และความรู้สึกนึกคิดของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต การเข้ามาบวชของบุคคลในปัจจุบันเกิดจากแรงจูงใจหลายประการ³ ที่ผิด

²พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). "บทสัมภาษณ์พระธรรมปิฎกเรื่องสถานการณ์พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 42(18) : 14 - 15 ; 1 - 7 ตุลาคม 2538.

²คุณสมบัติของผู้อุปสมบทตามที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ได้แก่ 1. เป็นมนุษย์ 2. ไม่เป็นโรคติดต่อ (เช่น โรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคมอคร่อ โรคลมบ้าหมู) 3. ไม่มีหนี้สิน 4. ได้รับอนุญาตจากบิดามารดา เป็นต้น ศึกษารายละเอียดได้ใน สุชีพ ปุณฺณภาพ. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. 2535. หน้า 218 - 227.

³บรรพต วีระสัย ได้กล่าวถึงแรงจูงใจในการบวชไว้ประกอบด้วย 1. บวชเพราะสัจนิมิต (สัจนิมิตในความดีที่เกิดจากการบวช) 2. บวชเพราะผู้อื่นกระทำ (บวชตามความนิยมหรือสนุกตามเพื่อน) 3. บวชเพราะธรรมเนียมบ้าน (บวชตามประเพณีที่ยึดถือ) 4. บวชเพราะหวังได้มาซึ่งประโยชน์ (หวังได้ลาภสักการะ) 5. บวชเพื่อศึกษานานบุณฺณโทษ (เพื่อศึกษาพระธรรมวินัย) ศึกษารายละเอียด ใน บรรพต วีระสัย. สังคมวิทยา - มานุษยวิทยา. 2517. หน้า 309 - 315.

แปลกแตกต่างไปจากสมัยพุทธกาลที่มุ่งเน้นเข้ามาบวชเพื่อทําพระนิพพานให้แจ้ง (เพื่อการพ้นทุกข์ พ้นจากวัฏสงสาร) ดังนั้นเมื่อปล่อยให้มีการบวชบุคคลเข้าสู่คณะสงฆ์โดยไม่พิจารณา คัดเลือกเอาแต่เฉพาะบุคคลที่มีศรัทธาจริง ๆ ให้เข้ามา คณะสงฆ์ไทยจึงมีความหลากหลาย มีทั้งพระสงฆ์ที่ตั้งใจประพฤติปฏิบัติเล่าเรียนพระธรรมวินัย กับพระสงฆ์ที่มีความประพฤติไปในทางตรงกันข้าม ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระอุปัชฌาย์ ไม่สนใจศึกษาเล่าเรียน ยิ่งในภาวะที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจรัดตัว ซึ่งบุคคลเห็นว่าการดำรงเพศบรรพชิต เป็นเรื่องความสบายมีช่องทางที่จะแสวงหาประโยชน์ได้ง่ายกว่าการอยู่ในเพศฆราวาส จึงมีบุคคลที่เข้ามาบวชเพื่อมุ่งหวังอาศัยความเป็นพระสงฆ์เลี้ยงชีพ โดยใช้ศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อพระพุทธศาสนาเป็นประโยชน์ตน¹ เมื่อบวชแล้วก็กระทำการต่าง ๆ ที่เป็นผลเสียหายแก่วงการ

¹ในพุทธพจน์ได้กล่าวถึงลักษณะของพระภิกษุปลอมที่ชาวพุทธไม่พึงอนุเคราะห์และให้ความเคารพนับถือ คือ

1. ภิกษุนอกบัญชี ได้แก่ ภิกษุที่ประพฤติดนพลกหลวง กระด้าง พุคพละม ยกตนจองทอง
2. ภิกษุนอกคอก ได้แก่ ภิกษุที่ชักชวนมหาชนในกายกรรม วาจากรรม นามะเพียรทางจิตอันผิดแนวทางแห่งการพ้นทุกข์
3. ภิกษุกินไฟ ได้แก่ ภิกษุที่เสีมีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีการกระทำที่ต้องปกปิด ซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็อ้างเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็อ้างว่าประพฤติพรหมจรรย์เป็นคนเฒ่าในเปือกและ มีสัณฐานตึงหนึ่เหมือนบ่อที่เพชชะมูลมอย แล้วยังมีความคิดที่จะบริโภคนกก่อนข้าวที่กษัตริย์หรือพราหมณ์ถวายด้วยศรัทธา
4. ภิกษุมหาโจร ได้แก่ ภิกษุที่มีกายกรรม วาจากรรม มโนกรรมอันคดโกง มีความเห็นผิดเป็นชอบ พึงพึงผู้มีอำนาจ ดิดสินบนผู้ตํานั
5. ภิกษุลามก ได้แก่ ภิกษุที่เสี มีมิฉฉาพินธุ เลี้ยงชีพผิดทางด้วยมิฉฉาพินธุ บรรารณาลาภสักการะ
6. ภิกษุเถระผู้พาล ได้แก่ ภิกษุผู้พูดไม่เหมาะสมแก่กาลเวลา พูดไม่จริง พูดไม่มีประโยชน์ พูดไม่เป็นธรรม พูดไม่เป็นวินัย กล่าววาจาไม่มีเหตุผล ไม่มีที่อ้างอิง ไม่มีที่สิ้นสุด ไม่ประกอบด้วยประโยชน์
7. ภิกษุชอบหญิง ได้แก่ ภิกษุผู้ประพฤติพรหมจรรย์อันไม่บริสุทธิ์ ประกอบด้วยความเกี่ยวข้องกับเมถุน ไม่พ้นจากความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ถือว่าไม่พ้นทุกข์ ศึกษารายละเอียดในพุทธทาสภิกขุ. ตำราดูภิกษุ. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

คณะสงฆ์ เช่น แย่งกันรับบาตรหรือบิณฑบาตเวียนเทียน การออกเรียไร การตั้งสำนักใบ้ห่วย
คูหมอ¹ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบจำนวนพระสงฆ์สามเณรที่ประพฤติ
ตนเสื่อมเสียเหล่านี้ จะมีจำนวนไม่มากนักก็ตามแต่พฤติกรรมความไม่ดีงามต่าง ๆ มักจะออก
มาเป็นข่าวโด่งดังในสื่อมวลชนต่าง ๆ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน
ที่มีต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ยิ่งกับบุคคลที่ยังไม่มีศรัทธามั่นคงในพุทธศาสนาด้วยแล้ว
ก็เท่ากับเป็นการปลุกปั่นบุคคลเหล่านั้นให้ออกนอกพระพุทธศาสนาไปอีก สำหรับคนรุ่นใหม่ก็จะ
พากันหันหลังให้กับศาสนาไม่สนใจใยดี ซึ่งจะกลายเป็นภัยต่อพระพุทธศาสนา และอาจกระทบ
มาถึงความมั่นคงของชาติอีกด้วย² ซึ่งฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายศาสนจักรควรที่จะได้พิจารณา
เพิ่มบทบัญญัติในการคัดเลือกบุคคลเข้าสู่สมณเพศไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ก็จะสามารถ
แก้ไขปัญหาวางประการในคณะสงฆ์ได้อีกโสดหนึ่ง

5.4 ขาดบทลงโทษทางอาญาสำหรับพระสงฆ์ต้องอาบัติปาราชิก ตาม
พระธรรมวินัยนั้นเมื่อพระสงฆ์รูปใดกระทำความผิดพระวินัยโดยเฉพาะในชั้นปาราชิกที่หมดสภาพ
ความเป็นภิกษุ รวมถึงการกระทำความผิดในคณะสงฆ์บางกรณี และได้รับการพิจารณาจากมหาเถร
สมาคมให้ลาสิกขา เมื่อลาสิกขาออกจากสมณเพศแล้วก็ถือว่าจบเรื่องไม่มีผลใด ๆ ต่อมาอีก
ทำให้บุคคลที่กระทำความผิดไม่เข็ดหลาบ และไม่ใช่ว่าตัวอย่างให้พระสงฆ์รูปอื่นเกรงกลัว จึงควร
ที่จะเพิ่มบทลงโทษทางอาญา สำหรับพระสงฆ์ต้องอาบัติปาราชิก หรือกระทำความเสื่อมเสีย
ให้เกิดขึ้นในวงการพระพุทธศาสนาด้วย

5.5 ขาดบทบัญญัติที่เป็นหลักประกันสิทธิของพระสงฆ์ ซึ่งจะเห็นว่าในกรณี
การกล่าวหาว่าพระสงฆ์กระทำความผิดพระธรรมวินัยหรือกฎหมายบ้านเมืองและได้ดำเนินการ
พิจารณาวินิจฉัยจนกระทั่งพระสงฆ์รูปนั้นต้องรับโทษอาจจะต้องสละสมณเพศหรือจำคุก แต่เมื่อ

¹ คณินันต์ย์ จันทบุตร. สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย.

2532. หน้า 86.

² แหล่งเดิม.

ปรากฏว่าภายหลังได้มีการพิจารณาวินิจฉัยอย่างละเอียดถี่ถ้วน ไม่พบหลักฐานว่าพระสงฆ์รูปนั้นกระทำความผิด เมื่อเป็นดังนี้โทษที่พระสงฆ์รูปนั้นได้รับทั้งโทษทางกายและโทษทางจิตใจจะหาอย่างไร ซึ่งฝ่ายบ้านเมืองควรที่จะมีมาตรการในการให้หลักประกันในเรื่องสิทธิเหล่านี้ด้วย มิใช่ปล่อยให้ไปเป็นไปตามยถากรรมอย่างที่เป็นอยู่

จากบทบัญญัติมาตรา ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารคณะสงฆ์ไทยนั้นส่งผลให้กิจการคณะสงฆ์ในระยะ เวลาที่ประกาศใช้ พระราชบัญญัติไม่สามารถพัฒนาไปได้มากนัก ข้างยังมีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย การที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้สำเร็จลุล่วงไปนั้น ควรต้องมีการแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ให้สมบูรณ์ครอบคลุมได้มากกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งจะได้เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 บางประการในตอนต่อไป

แนวทางการแก้ไขบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในส่วนที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารคณะสงฆ์ไทย

จากบทบัญญัติบางมาตราของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารคณะสงฆ์ไทยดังได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งเมื่อศึกษาถึงเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 บางมาตราไม่สามารถจะบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพก็เนื่องจากสภาวะของสังคมที่เปลี่ยนไปโดยเฉพาะในสังคมคณะสงฆ์ที่มีสมาชิกเพิ่มจำนวนมากขึ้นเป็นลำดับ ตลอดจนมีวัดวาอารามกระจายไปทุกตำบลหมู่บ้าน จึงจำเป็นต้องมีที่คณะสงฆ์จะต้องมีการจัดองค์กรให้เป็นระเบียบมีความรัดกุม มีการบริหารที่เข้มแข็ง ซึ่งการปกครองแบบอาจารย์กับศิษย์ที่เคยถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลไม่อาจจะควบคุมองค์กรที่มีความสลับซับซ้อนเหล่านี้ได้ โดยควรจะต้องมีโครงสร้างการบริหารคณะสงฆ์ที่เข้มแข็ง ทันสมัย และสามารถ

ควบคุมดูแลกิจการคณะสงฆ์ทั้งหลายได้อย่างทั่วถึง¹ ไม่ใช่ปล่อยปละละเลยในลักษณะต่างฝ่ายต่างทำหน้าทีของตน จะดีเลวอย่างไรก็ปล่อยให้ไปไปตามยถากรรม

ด้วยเหตุนี้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์จึงจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้มีความเหมาะสมรัดกุม กับต้องมียกเลิกที่สามารถควบคุมการบริหารงานในคณะสงฆ์ได้อย่างทั่วถึง และมีประสิทธิภาพ โครงสร้างการบริหารคณะสงฆ์ที่อาณาจักรบริหารขึ้นอยู่กับพระเถระเพียง 10 - 15 รูป จึงไม่เพียงพอสำหรับคณะสงฆ์ที่มีสมาชิกจำนวนมากกว่า 300,000 รูป² กับทั้งเกิดมีปัญหายุบสรรคในหลายกรณี ดังที่กล่าวมาแล้วจึงสมควรที่จะได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้มีการแก้ไขมาแล้วครั้งหนึ่งเมื่อ พ.ศ. 2535 แต่ก็คงมีการแก้ไขเฉพาะบางมาตราที่ฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายศาสนจักรในขณะนั้นเห็นว่าเป็นปัญหา แต่การแก้ไขในครั้งนั้นก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาในคณะสงฆ์ได้ทั้งนี้เพราะ เมื่อมีการแก้ไขแล้วก็ยังพบว่าปัญหาในคณะสงฆ์ก็ยังคงมีขึ้นเป็นปกติวิสัย และในเมื่อพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ยังไม่มีคุณสมบัติที่จะสามารถอาศัยเป็นบรรทัดฐานในการบริหารคณะสงฆ์ได้จึงสมควรที่จะได้มีการปรับเปลี่ยนแก้ไขอีกครั้ง เพื่อให้การบริหารคณะสงฆ์ได้ดำเนินไปด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยและราบรื่นขึ้น ในที่นี้จึงขอเสนอแนวทางการแก้ไขบทบัญญัติบางประการในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารคณะสงฆ์ไทยดังต่อไปนี้

¹คณินันต์ย์ จันทบุตร. สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย.

2532. หน้า 222.

²แหล่งเดิม.

1. ควรยกสถานะภาพสมเด็จพระสังฆราชให้ทรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ และทรงอยู่เหนือการบริหารคณะสงฆ์ ทั้งนี้การที่สมเด็จพระสังฆราชต้องทรงมีพระภาระหน้าที่ที่จะต้องทรงเป็นประธานในการประชุมมหาเถรสมาคม อันเป็นการทำหน้าที่บริหารกิจการพระพุทธศาสนาโดยตรง ซึ่งการที่จะต้องทำหน้าที่ประชุมเพื่อพิจารณาปัญหาบางประการในมหาเถรสมาคม และผลการประชุมอาจจะมีผลกระทบต่อความรู้สึกนึกคิดของบุคคลทั่วไปที่อาจมีความคิดเห็นแตกต่างกัน และย่อมตกเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ทั้งทางด้านเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ประการสำคัญในเมื่อสมเด็จพระสังฆราชทรงทำหน้าที่ประธานอยู่ย่อมไม่สามารถที่จะทรงหลีกเลี่ยงในการถูกวิพากษ์วิจารณ์นั้นได้ มหาเถรสมาคมต้องคำนึงถึงเรื่องนี้และมีความระมัดระวังในการดำเนินการพิจารณาแก้ไขปัญหาใด ๆ ในคณะสงฆ์ทั้งนี้บางครั้งก็มีหลักฐานชัดเจน แต่ก็ยังไม่กล้าตัดสินใจดังกรณีอัคริณพระโพธิรักษ์ ตามที่กล่าวมาแล้ว เป็นผลให้เกิดความล่าช้า ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ทันเหตุการณ์ ดังนั้นเพื่อเป็นการป้องกันที่จะไม่ต้องมัวพวงในเรื่องดังกล่าว จึงควรยกสถานะภาพของสมเด็จพระสังฆราชให้ทรงดำรงตำแหน่งเพียงประมุขคณะสงฆ์ คือเป็นองค์สกลมหาสังฆปริณายก เพียงประการเดียว ไม่ต้องทรงลงมาทำหน้าที่บริหาร

1.ได้แก่ หลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมเด็จพระราชาคณะให้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เมื่อสมเด็จพระสังฆราชสิ้นพระชนม์ และกรณีอื่น ๆ การกำหนดอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม การกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องวัดและศาสนสมบัติ และบทกำหนดโทษสำหรับผู้กระทำความผิดต่อคณะสงฆ์ บางกรณี ศึกษารายละเอียดใน "พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 109 ตอนที่ 16. หน้า 5 - 11. 4 มีนาคม 2535.

งานพระศาสนา เหมือนดังที่เคยปฏิบัติมาในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484¹ ส่วนในด้านการปฏิบัติหน้าที่บริหารงานพระศาสนาสมควรจะมอบหมายให้พระเถระรูปอื่นใดที่มีความเหมาะสมทั้งทางด้านความรู้ ความสามารถ และอยู่ในวัยทำงาน ให้มาทำหน้าที่ซึ่งน่าจะก่อให้เกิดผลดีแก่คณะสงฆ์

นอกจากนี้การที่ไม่ต้องให้สมเด็จพระสังฆราชทรงมาทำหน้าที่การบริหารนั้น เท่ากับเป็นการแบ่งเบาภาระอันหนักหน่วงที่พระองค์ท่านมีอยู่ให้ลดน้อยลง เพื่อให้พระองค์ท่านจะได้ทรงมีเวลาปฏิบัติสมณกิจ และได้มีเวลาพักผ่อนมากขึ้น เพราะพระสงฆ์ที่ได้รับการสถาปนาขึ้นดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชส่วนใหญ่มักอยู่ในวัยชรา มีพระชนมายุมากกว่า 70 พรรษาขึ้นไป² จึงไม่สมควรที่จะทรงงานหนักอันอาจส่งผลกระทบต่อเทือนถึงพระสุขภาพ

¹ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ได้บัญญัติถึงพระราชอำนาจของสมเด็จพระสังฆราชไว้คือ มาตรา 7 สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญญัติสังฆานัติโดยคำแนะนำของสังฆสภา มาตรา 8 สมเด็จพระสังฆราชทรงบริหารการคณะสงฆ์ ทางคณะสังฆมนตรี มาตรา 9 สมเด็จพระสังฆราชทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ ทางคณะวินัยธร ศึกษารายละเอียดใน "พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 58. หน้า 1393. 14 ตุลาคม 2484.

²พระสงฆ์ที่ได้รับการสถาปนาขึ้นดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชนับตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มี 5 พระองค์ โดยได้รับการสถาปนาเมื่อมีพระชนมายุดังนี้

1. สมเด็จพระสังฆราช (อยู่ ญาณโทโย) วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ทรงได้รับการสถาปนาเมื่อพระชนมายุ 89 พรรษา
2. สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม ทรงได้รับการสถาปนา เมื่อพระชนมายุ 68 พรรษา
3. สมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณณสิริ) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ทรงได้รับการสถาปนาเมื่อพระชนมายุ 76 พรรษา
4. สมเด็จพระสังฆราช (วาสน์ วาสโน) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ทรงได้รับการสถาปนาเมื่อพระชนมายุ 77 พรรษา
5. สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร ทรงได้รับการสถาปนาเมื่อพระชนมายุ 76 พรรษา

ศึกษาในรายละเอียดใน สังคม ศรีจันทร์เดิม. พระประวัติสมเด็จพระสังฆราช 19 พระองค์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์. ม.ป.ป.

พยานามัยของพระองค์ท่าน การแก้ไขบทบัญญัติดังกล่าวจึงเท่ากับเป็นการแสดงความเคารพ และความห่วงใยในพระองค์ท่าน โดยเฉพาะฝ่ายที่มีหน้าที่รับผิดชอบควรจะได้ดำเนินการแก้ไขโดยเร็ว

2. ควรมีการแก้ไขให้มีการกระจายอำนาจในการบริหารคณะสงฆ์ จากการที่อำนาจการปกครองคณะสงฆ์ ทั้งทางด้านการพิจารณาประกาศใช้กฎ ระเบียบ (อำนาจนิติบัญญัติ) ด้านการบริหารคณะสงฆ์ (อำนาจบริหาร) และการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์และการลงนิคหกรรม (อำนาจตุลาการ) มารวมไว้ที่มหาเถรสมาคม จนก่อให้เกิดผลกระทบต่อการบริหารคณะสงฆ์โดยรวม ตามที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้นเพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีความสะดวกราบรื่นและคล่องตัวจึงควรที่จะได้มีการพิจารณาแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในเรื่องอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมกล่าวคือ

2.1 อำนาจในการประกาศกฎระเบียบเพื่อใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ ตามมาตรา 18¹ ที่ให้มหาเถรสมาคมทำหน้าที่ในการพิจารณาประกาศใช้กฎระเบียบในการปกครองคณะสงฆ์นั้นควรที่จะได้มีการแก้ไขให้พระสงฆ์ผู้มีความรู้ความชำนาญในทางพระวินัย และความรู้ทางด้านกฎหมายในฝ่ายอาณาจักรให้ทำหน้าที่ในรูปของสังฆสภา² ดังที่เคยถือปฏิบัติมาแล้วในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ถึงแม้จะมีการวิพากษ์วิจารณ์ว่าการให้พระสงฆ์ทำหน้าที่บัญญัติกฎระเบียบในลักษณะสังฆสภาซึ่งจะต้องมีการอภิปรายโต้แย้งกันอันก่อให้เกิดผลเสียต่อระบบการปกครองตามพุทธวิธีที่ให้พระสงฆ์ผู้น้อยต้องมีความเคารพนับถือในพระสงฆ์ผู้มีอาวุโสกว่า³ ซึ่งเมื่อจะใช้ระบบสังฆสภาก็ควรจะได้มีการแก้ไขจุดอ่อนตรงนี้ โดยในที่ประชุมเพื่อพิจารณาออกกฎระเบียบในการปกครองคณะสงฆ์อาจต้องมีการแสดงความเห็นโต้แย้งกันนั้นก็ควรจะทำในรูปแบบของสมณะที่ฟังกระทำ มิได้หมายความว่าให้นำเอารูปแบบและวิธีการของระบบรัฐสภาในฝ่ายอาณาจักรมาใช้ทุกประการ ซึ่งการแก้ไขปัญหา

¹พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 79.

ตอนที่ 115. หน้า 35. 31 ธันวาคม 2505.

²อาจจะกำหนดชื่อเรียกเป็นอย่างอื่นที่ไม่ดูเป็นเรื่องของฝ่ายอาณาจักร

³ตามหลักพระธรรมวินัยให้มีการเคารพกันตามลำดับอาวุโสพรรษามิใช่อาวุโสโดยอายุ.

ตรงนี้ได้เกิดขึ้นอยู่กับสมาชิกแห่งสังฆสภาแต่ละรูปจะต้องควบคุมตนในการแสดงความคิดเห็นให้พอเหมาะพอควรแก่ความเป็นสมณะ ตามหลักพระธรรมวินัยนั่นเอง

เมื่อระบบสังฆสภามีความมั่นคงเข้มแข็งดีแล้ว ต่อไปควรขยายให้มีสภาสงฆ์จังหวัด สภาสงฆ์อำเภอ¹ เพื่อจะได้ดำเนินการพิจารณาในการออกกฎระเบียบที่ใช้เฉพาะท้องถิ่น ซึ่งจะยังผลให้การบริหารคณะสงฆ์มีความเป็น "สังฆาธิปไตย" ที่เป็นการปกครองโดยหมู่คณะ มิใช่ปกครองโดยตัวบุคคลหรือกลุ่มบุคคลดังที่เป็นอยู่ ส่วนในการพิจารณาคัดเลือกพระสงฆ์ให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสังฆสภานั้นควรมาจากการแต่งตั้ง โดยมหาเถรสมาคม ท้าหน้าที่เป็นผู้พิจารณาแต่งตั้ง ซึ่งเท่ากับเป็นการนำแนวทางของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาบูรณาการก็จะทำให้การดำเนินการของคณะสงฆ์ในส่วนที่เกี่ยวกับการพิจารณาออกกฎระเบียบในคณะสงฆ์สามารถดำเนินการไปด้วยความเรียบร้อย และจะยังประโยชน์ให้เกิดกับคณะสงฆ์โดยรวมได้เป็นอย่างดี

2.2 อำนาจในการบริหาร จากเดิมที่มหาเถรสมาคมคุมอำนาจการบริหารทั้งหมดทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และที่สำคัญกรรมการมหาเถรสมาคม จำนวนหนึ่งก็เป็นเจ้าคณะใหญ่อันเป็นพระสังฆาธิการ² ท้าหน้าที่บริหารงานพระศาสนาในระดับสูงด้วย ซึ่งเจ้าคณะใหญ่นั้นได้ท้าหน้าที่บริหารงานทุก ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นการปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณูปการในคณะที่ตนรับผิดชอบ แต่หาได้มีพระสงฆ์รับผิดชอบในการบริหารเฉพาะด้านดังในระยะเวลาที่มีการบริหารคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ซึ่งในสมัยนั้นได้แบ่งการบริหารคณะสงฆ์ออกเป็น 4 ด้านโดยเฉพาะ³ และมีพระสงฆ์เป็นผู้รับผิดชอบเฉพาะด้านเปรียบเสมือนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่าง ๆ ของทางฝ่ายอาณาจักร คือ สังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง สังฆมนตรีว่าการองค์การศึกษา

¹พระครูมงคลญาณเมธี. "ทัศนะของพระครูมงคลญาณเมธี รองเจ้าคณะจังหวัดเลย เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ไทย," เสียงธรรม. 19(2) : 12 ; มีนาคม - เมษายน 2519.

²ได้แก่ หนเหนือ หนกลาง หนตะวันออก หนใต้ และธรรมยุต

³"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 58. หน้า 1402. 14 ตุลาคม 2484.

สังฆมนตรีว่าการองค์การเผยแผ่ สังฆมนตรีว่าการองค์การสาธารณูปการ ทำให้การบริหารงาน คณะสงฆ์ในขณะนั้นเป็นระบบ¹ แต่การบริหารตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ไม่มีผู้รับผิดชอบตามสายงานบริหารโดยตรง กรรมการมหาเถรสมาคม ซึ่งเปรียบเสมือนคณะรัฐมนตรีของฝ่ายอาณาจักร ก็ไม่มีการแยกการบริหาร คงรับผิดชอบงานในทุก ๆ ด้านรวมกันไป² เจ้าคณะใหญ่ที่มีหน้าที่รับผิดชอบบริหารคณะสงฆ์จึงต้องทำหน้าที่ดังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงถึง 4 กระทรวงในทุก ๆ เขตปกครอง จึงส่งผลให้งานพระศาสนาไม่พัฒนาเท่าที่ควร ดังนั้นเพื่อให้การบริหารคณะสงฆ์มีความคล่องตัวและจะเป็นการโน้มน้าวให้พระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถได้เข้ามาทำงาน จึงสมควรที่จะจัดรูปแบบการบริหารคณะสงฆ์ในลักษณะกระจายอำนาจเป็นองค์การ และทั้งนี้ต้องมีพระมหาเถรทาทนาที่เป็นผู้รับผิดชอบการบริหารสูงสุด 1 รูป เช่นเดียวกับนายกรัฐมนตรีในฝ่ายอาณาจักร ส่วนองค์การต่าง ๆ ประกอบไปด้วย³

2.2.1 องค์การปกครอง โดยให้มีหน้าที่รับผิดชอบในการปกครองดูแล คณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร ด้วยการสั่งการไปยังเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลและเจ้าอาวาส เป็นลำดับลดหลั่นกันไป และให้มีพระมหาเถรเป็นผู้รับผิดชอบสูงสุดในองค์การ 1 รูป และมีพระเถรทาทนาที่ผู้ช่วย

2.2.2 องค์การศึกษามีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาของ คณะสงฆ์ทั้งแผนกธรรม แผนกบาลี รวมถึงการจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ กับการดูแล และสนับสนุนให้มีการศึกษาค้นคว้าและวิจัยทางด้านพระพุทธศาสนาให้กว้างขวาง โดยให้มีพระมหาเถรรับผิดชอบ 1 รูป และพระเถรผู้ช่วย

¹พระราชธรรมเวที. "ทัศนะของพระราชธรรมเวที เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ไทย," เสียงธรรม. 19(2) : 10 ; มีนาคม - เมษายน 2519.

²สายธาร อินทรวดี. บทบาทมหาเถรสมาคมในการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ไทย (พ.ศ. 12445 - 2530). 2533. หน้า 172 - 173.

³พระปริยัติโกศล. "ทัศนะของพระปริยัติโกศล รองเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ไทย," เสียงธรรม. 19(1) : 23 ; มกราคม - กุมภาพันธ์ 2519.

2.2.3 องค์การเผยแผ่ มีหน้าที่รับผิดชอบในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ให้กว้างขวาง โดยให้มีพระมหาเถระรับผิดชอบ 1 รูป และพระเถระผู้ช่วย

2.2.4 องค์การสาธารณูปการ รับผิดชอบในเรื่องของการพัฒนาและการบูรณะวัดวาอารามและสิ่งสาธารณประโยชน์ที่เป็นกิจการของคณะสงฆ์ โดยมีพระมหาเถระเป็นผู้รับผิดชอบ 1 รูป และมีพระเถระผู้ช่วย

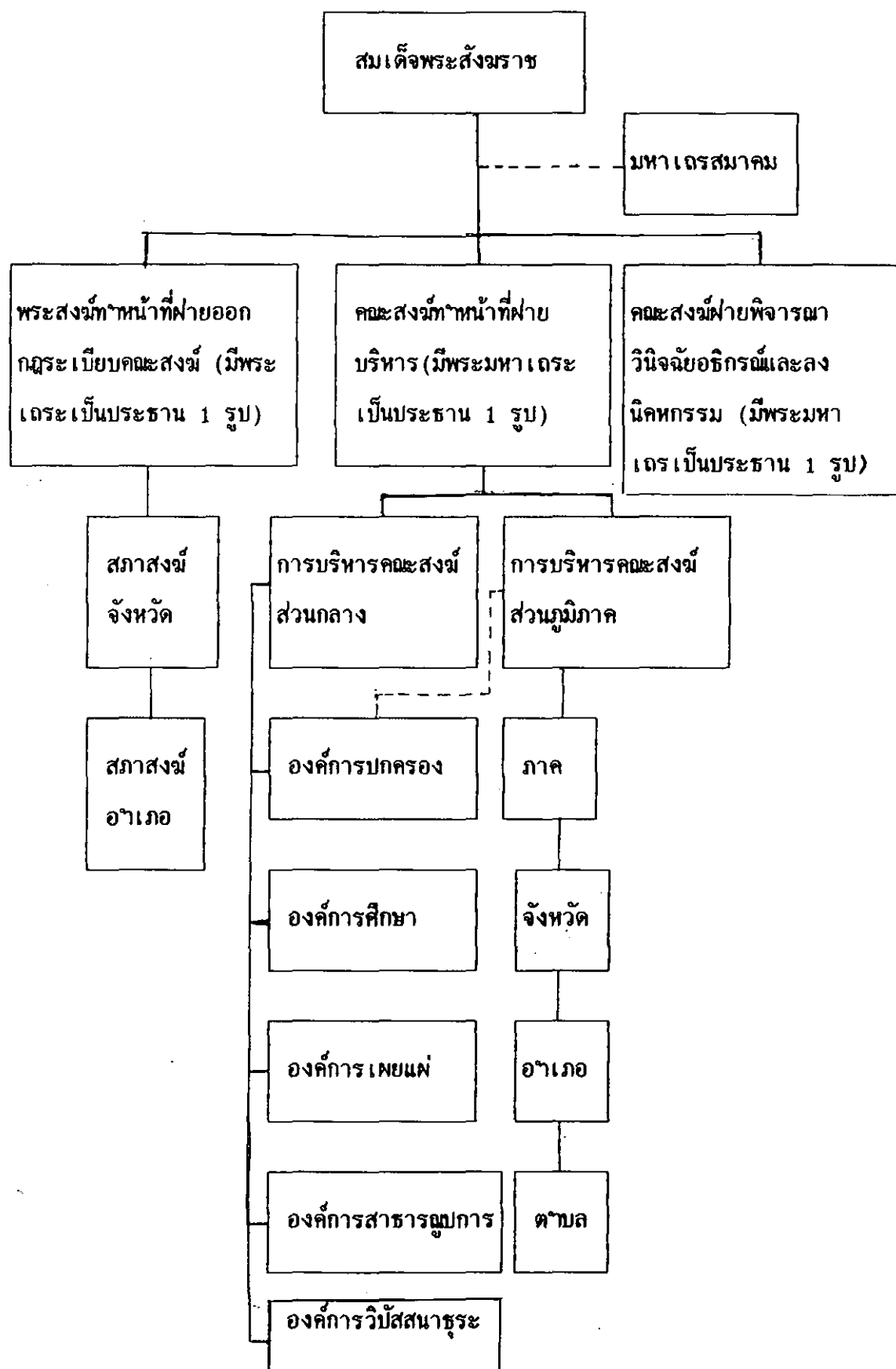
2.2.5 องค์การวิปัสสนาธุระ รับผิดชอบในเรื่องของการส่งเสริมการฝึกปฏิบัติทางด้านสมาธิวิปัสสนา โดยให้มีพระมหาเถระเป็นผู้รับผิดชอบ 1 รูป และมีพระเถระผู้ช่วย

การจัดการบริหารคณะสงฆ์ดังกล่าวนี้ จะทำให้สามารถพัฒนากิจการคณะสงฆ์ให้มีการเจริญก้าวหน้าและเจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป

2.3 อานาจในการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์และการลงนิคหกรรม กล่าวคือ ควรให้มีพระสงฆ์คณะหนึ่ง ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านพระวินัย และความรู้ทางกฎหมาย ในฝ่ายอาณาจักรเข้าทำหน้าที่ในการพิจารณา เช่นเดียวกับฝ่ายวินัยธรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 แต่การพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่ให้มีการพิจารณาแบ่งเป็นระดับต่าง ๆ ได้แก่การพิจารณาชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ ชั้นฎีกา ก็จะพบว่าในการพิจารณาแต่ละระดับนั้นต้องไปอิงกับฝ่ายบริหารที่มีพระสังฆาธิการเข้าร่วมเป็นคณะผู้พิจารณา วินิจฉัยด้วย¹ ทำให้ขาดความเป็นอิสระในการทำหน้าที่ และที่สำคัญยังอาจทำให้เกิดความไม่ยุติธรรมในการพิจารณาขึ้นได้ ที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ กรณีการพิจารณาในชั้นต้นที่ให้เจ้าอาวาสเป็นผู้พิจารณาเบื้องต้น และมีปัญหาขึ้นดังที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้นจึงสมควรที่จะต้องให้มีพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถและเชี่ยวชาญในพระวินัย เข้ามาทำหน้าที่เป็นการเฉพาะด้าน เพื่อจะได้มีความเป็นอิสระจากทุกฝ่ายและมีความคล่องตัวในการทำงานมากยิ่งขึ้น

การจัดการบริหารคณะสงฆ์ในลักษณะดังกล่าวสามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

¹พระครูสุขาวโธทัย. "ทัศนะของพระครูสุขาวโธทัย เจ้าอาวาสวัดคูหาสวรรค์ สุโขทัย เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ไทย," เสียงธรรม, 19(1) : 23 - 24 ; มกราคม - กุมภาพันธ์ 2519.

ภาพประกอบ 6 แสดงการบริหารคณะสงฆ์ตามแนวแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

3. ควรยกกรรมการมหาเถรสมาคมให้เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา กล่าวคือ ให้มีหน้าที่เป็นคณะผู้ให้คำปรึกษาในกิจการพระพุทธศาสนาทั้งปวงแก่พระสงฆ์ผู้มีหน้าที่ทั้งฝ่ายบัญญัติกฎระเบียบในคณะสงฆ์ ฝ่ายบริหารคณะสงฆ์ และฝ่ายพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ ซึ่งเมื่อมหาเถรสมาคมไม่ต้องทำหน้าที่บริหารคณะสงฆ์โดยตรง บัญหาในเรื่องพระมหาเถรที่เป็นคณะกรรมการมหาเถรสมาคม มีอายุมากขาดความคล่องตัวในการทำหน้าที่ที่จะหมดไป กิจการพระพุทธศาสนาทั้งหลายก็จะดำเนินไปด้วยดีมีประสิทธิภาพและบังเกิดผลดีต่อประเทศชาติสืบไป

4. ควรเพิ่มบทบัญญัติที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นในการบริหารคณะสงฆ์ ทั้งนี้เนื่องจากความหละหลวมไม่ครอบคลุมของบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 จึงควรจะได้มีการเพิ่มเติมเพื่อจะได้เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ที่อาจเกิดขึ้นในภายหน้าซึ่งจะได้กล่าวถึงประเด็นดังต่อไปนี้

4.1 ควรกำหนดอำนาจหน้าที่ของอธิบดีกรมการศาสนาให้ชัดเจนในเรื่องเกี่ยวกับความรับผิดชอบในการคณะสงฆ์ กล่าวคือ ควรให้อำนาจในการตัดสินใจ และการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ มิใช่ให้อธิบดีกรมการศาสนาทำหน้าที่เพียงผู้ประสานงานระหว่างฝ่ายคณะสงฆ์ และฝ่ายอาณาจักรดังที่เป็นอยู่และ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในคณะสงฆ์ พุทธศาสนิกชนก็มักโทษว่าอธิบดีกรมการศาสนาเฉย ปล่อยปละละเลย ไม่เอาใจใส่ในงานที่รับผิดชอบโดยที่เขาเหล่านั้นไม่ทราบว่าการอธิบดีกรมการศาสนาก็มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการคณะสงฆ์เพียงใด ส่วนหน่วยงานที่รับผิดชอบงานพระพุทธศาสนาในส่วนภูมิภาคก็ควรจะต้องกำหนดให้ชัดเจน เช่นควรให้มีผู้ทำหน้าที่ศาสนาจังหวัด ศาสนาอำเภอ โดยมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงมิใช่ให้งานพระพุทธศาสนาในส่วนภูมิภาคไปรวมอยู่กับสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สำนักงานศึกษาธิการอำเภอ ซึ่งผู้มีหน้าที่รับผิดชอบเหล่านั้นก็เน้นแต่เฉพาะการบริหารและพัฒนางานด้านการศึกษาเป็นหลัก มิได้ให้ความสนใจหรือเอาใจใส่ในงานพระศาสนาเท่าที่ควร ซึ่งเมื่อได้มีกฎหมายบัญญัติอำนาจหน้าที่ของผู้มีหน้าที่รับผิดชอบงานด้านพระศาสนาโดยตรงก็คาดการณ์ได้ว่าในอนาคตพระพุทธศาสนาในส่วนภูมิภาคจะได้รับการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าได้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

4.2 ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติว่าด้วยการควบคุมการสร้างวัดมุงกลและเครื่องรางของขลัง จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่าในระยะที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้มีพระสงฆ์จำนวนมากนิยมสร้างวัดมุงกลออกจากหน่วยจ่ายแจก กับอย่างดาษดื่นโดยเฉพาะ

การจัดสร้างแล้วนำมาโฆษณาประชาสัมพันธ์ตามสื่อสารมวลชนต่าง ๆ เหมือนกับว่าวัดมุงคลหรือเครื่องรางของขลังเป็นสินค้าชนิดหนึ่งที่ออกวางจำหน่ายตามท้องตลาด กลายเป็นการนำเอาพระศาสนาไปพามาหากินในลักษณะที่เรียกว่า "พุทธพาณิชย์" ข้าราชการบางสำนักยังมีการจัดสร้างวัดมุงคลที่นอกเหนือจากพระธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา เช่น สำนักอาจารย์ช้วน จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่มีการจัดสร้างปลัดจิกเพื่อสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา เป็นต้น

อย่างไรก็ตามในเรื่องปัญหาพระสงฆ์นิยมสร้างวัดมุงคล จะไปบัญญัติห้ามอย่างเด็ดขาดไม่ได้เพราะวัตถุประสงค์ของการสร้างวัดมุงคลนี้สามารถพิจารณาได้ในหลายด้าน ขึ้นอยู่กับพระสงฆ์แต่ละรูป และบุคคลใกล้ชิดจะกระทำขึ้นเพื่ออะไร ถ้าทำขึ้นสำหรับแจกจ่ายแก่พุทธศาสนิกชนเพื่อเป็นกุศโลบายในการน้อมนำพุทธศาสนิกชนให้เข้าสู่พระพุทธศาสนา ยึดมั่นในหลักธรรมคำสั่งสอนแห่งองค์พระศาสดา การกระทำเช่นนั้นถือว่าเป็นสิ่งดี เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง แต่ในทางตรงข้ามถ้าจัดทำขึ้นเพื่อจำหน่ายเป็นการหารายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์บางรูปเห็นว่าการสร้างวัดมุงคลและเครื่องรางของขลังเป็นวิธีการหารายได้แบบง่าย ๆ เพียงอาศัยความศรัทธาของชาวบ้านเป็นที่ตั้งก็สามารถทำได้สำเร็จ ถ้าเป็นอย่างนี้ผลเสียย่อมตกอยู่กับพระศาสนาอย่างแน่นอน

จากปัญหานี้จึงสมควรที่ฝ่ายอาณาจักรจะต้องเข้ามามีส่วนดำเนินการด้วยการเพิ่มบทบัญญัติเพื่อควบคุม หรือวางแผนปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์ที่จะสร้างวัดมุงคลและเครื่องรางของขลังให้มีความเหมาะสม มีควรปล่อยปละละเลยอย่างที่เป็นอยู่ และอีกประการหนึ่งควรห้ามมิให้มีการสร้างวัดมุงคลหรือเครื่องรางของขลังที่นอกเหนือไปจากความเชื่อถือศรัทธาในพระพุทธศาสนา เช่น ปลัดจิก เทวรูปต่าง ๆ เป็นต้น

4.3 ควรเพิ่มบทบัญญัติกำหนดหลักเกณฑ์การรับบุคคลเข้าอุปสมบทเป็นพระสงฆ์ ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มิได้บัญญัติถึงหลักเกณฑ์ในเรื่องการรับบุคคลเข้าอุปสมบทไว้ คงปฏิบัติกับไปตามระเบียบมหาเถรสมาคมกำหนดวิธีการปฏิบัติในหน้าที่พระอุปัชฌาย์ พ.ศ. 2507¹ ซึ่งหลักเกณฑ์ตามระเบียบมหาเถรสมาคมนี้ก็ยังไม่สามารถ

¹ แฉลงการแผ่คณะสงฆ์ เล่ม 52 ตอนที่ 4, 2507. หน้า 1 - 2.

ที่จะกลั่นกรองเลือกสรรบุคคลเข้าสู่การคณะสงฆ์ได้นั้น สภาพการอุปสมบทของกุลบุตรในปัจจุบันจึงยังคงเป็นไปตามที่ปฏิบัติสืบกันมา เพียงมีอธิการ¹ กับฆาได้ ไม่ได้พิจารณาไปถึงความศรัทธาและความตั้งใจที่จะศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย จึงทำให้มีบุคคลหลายประเภทที่เข้ามาสู่วงการพุทธศาสนา และเมื่อเข้ามาแล้วก็มักจะก่อปัญหาให้เสื่อมเสียโดยเฉพาะไม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย คัมภีร์อายุมา เมวสีกา ประพฤติตนเยี่ยงฆราวาสซึ่งปรากฏเป็นข่าวคึกโครมตามหน้าหนังสือพิมพ์เป็นประจำ ซึ่งการที่จะแก้ไขปัญหานั้นให้น้อยลงนั้น ก็คงจะต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์และขั้นตอนในการรับบุคคลเข้าบรรพชาอุปสมบทไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และกับให้มีระเบียบมหาเถรสมาคมแจกแจงรายละเอียดให้ชัดเจนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการบวชแก่น บวชเพียง 5 วัน 7 วันนั้นควรที่จะต้องกำหนดให้พระอุปัชฌาย์อบรมสั่งสอนให้มาก โดยควรเน้นการศึกษาอบรมพระธรรมคำสั่งสอนทั้งภาคทฤษฎีและการปฏิบัติมิใช่ปฏิบัติในลักษณะที่ใครจะบวชกับบวชตามสบายอย่างที่เคยเป็นมา ส่วนบุคคลที่มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า เมื่อเขาเหล่านั้นได้เข้ามาสู่ร่มกาสาวพัสตร์ก็ควรที่จะได้มีวิธีการที่จะส่งเสริมให้พระสงฆ์เหล่านั้นได้ศึกษาเล่าเรียนในพระธรรมวินัย และวิชาความรู้ด้านอื่นอย่างลึกซึ้ง² พร้อมทั้งจะเป็นผู้นำทางปัญญา สามารถที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการเป็นผู้นำทางสว่างให้แก่พุทธศาสนิกชนและบุคคลทั่วไปได้

4.4 ควรมีบทลงโทษทางอาญาสำหรับพระสงฆ์ที่ต้องอาบัติปาราชิก ทั้งนี้

เพราะเมื่อพระสงฆ์รูปใดต้องอาบัติปาราชิกก็พ้นจากสถานะความเป็นพระสงฆ์ออกไปสู่เพศฆราวาส และไม่สามารถกลับมาอุปสมบทใหม่ได้ แต่ก็ไม่มีบทลงโทษใด ๆ ที่จะเอาผิดกับบุคคลเหล่านั้นอีก โดยเฉพาะพฤติกรรมบางลักษณะในความผิดปาราชิกนั้นก็ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่วงการคณะสงฆ์และมีผลกระทบกระเทือนถึงความมั่นคงของพระพุทธศาสนาและของชาติในที่สุด พฤติกรรมของบุคคลเหล่านี้จึงมีลักษณะ เป็นการบ่อนทำลายสมควรที่จะต้องมีบทลงโทษทางอาญาสำหรับพระสงฆ์ที่ต้องอาบัติปาราชิก และที่สำคัญจะยัง

¹ คือขอใช้ส่วนตัวที่จำเป็นสำหรับพระสงฆ์ ประกอบด้วย ผ้าสบง จีวร สังฆาฏิ รัตประคต บาตร เข็มเย็บผ้า มีดโกน และเครื่องกรองน้ำ (ชมกรก).

² คณินันต์ย์ จันทบุตร. สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. 2532. หน้า 223.

เป็นการปราชญ์พระสงฆ์บางรูปที่คิดจะทำผิด จะได้มีความยับยั้งชั่งใจไม่กล้าที่จะทำในสิ่งที่ฝ่าฝืนพระธรรมวินัยและกฎหมาย

4.5 ควรเพิ่มบทบัญญัติที่เป็นหลักประกันสิทธิของพระสงฆ์เพื่อจะให้ความคุ้มครองพระสงฆ์ทั้งสังฆมณฑลที่สำคัญโดยเฉพาะพระสงฆ์ที่อาจถูกกลั่นแกล้ง และไม่ได้รับความเป็นธรรมจะได้อาศัยกฎหมายดังกล่าวในการดำเนินการร้องเรียนขอความเป็นธรรมได้

อย่างไรก็ตามข้อเสนอแนะดังกล่าวมานี้ คงเป็นเพียงการเสนอเพื่อให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ส่วนจะมีผลในทางปฏิบัติหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับผู้นำที่รับผิดชอบจะดำเนินการซึ่งถ้ามีการแก้ไขให้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์มีความสมบูรณ์และครอบคลุมมากที่สุด การบริหารคณะสงฆ์ไทยก็คงจะมีความราบรื่นและจะยังผลให้บังเกิดความสำเร็จก้าวหน้าแก่พระพุทธศาสนาในที่สุด

บทที่ 4

บทสรุป

กล่าวโดยสรุปจะเห็นว่าการบริหารคณะสงฆ์ไทยนับแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน รูปแบบการจัดโครงสร้างการบริหารคณะสงฆ์แต่ละสมัยจะคล้อยตามแบบอย่างของการปกครองบ้านเมืองในระบอบเวลานั้น กล่าวคือ ในสมัยสุโขทัยจำนวนพระสงฆ์ยังไม่มีมาก คณะสงฆ์จึงค่อนข้างมีอิสระในการบริหาร และในสมัยนี้จะมีสังฆราชหลายองค์ แต่ละองค์จะขึ้นตรงต่อพ่อขุน ซึ่งเป็นผู้ปกครองอาณาจักร เมื่อมาถึงสมัยอยุธยาที่มีการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นสมมติเทพและทรงเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจการปกครอง การบริหารคณะสงฆ์ก็เช่นเดียวกันคือสมเด็จพระสังฆราชก็มีฐานะเป็นองค์กลมหาสังฆปริณายก คือมีฐานะเป็นประมุขสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร ทรงบังคับบัญชาเจ้าคณะใหญ่ทั้ง 3 คณะ ประกอบไปด้วย คณะคามวาสีฝ่ายซ้าย คณะคามวาสีฝ่ายขวา และคณะอรัญวาสี ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ในหัวเมืองต่าง ๆ

เมื่อมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 การบริการคณะสงฆ์ในระยะนี้ยังคงยึดถือรูปแบบการบริหารดังในสมัยอยุธยา เพียงแต่มีการเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดบ้างเล็กน้อย คือเปลี่ยนชื่อเรียกคณะใหม่ โดยคณะคามวาสีฝ่ายซ้ายเรียกคณะเหนือ คณะคามวาสีฝ่ายขวาเรียกคณะใต้ ส่วนคณะอรัญวาสียังคงใช้ชื่อเดิม และต่อมาได้เพิ่มตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่อีก 1 คณะ คือคณะกลางทำให้การบริหารคณะสงฆ์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีเจ้าคณะใหญ่รับผิดชอบการบริหารคณะสงฆ์ทั้งหมด 4 คณะ และเจ้าคณะใหญ่ทุกรูปก็จะอยู่ภายใต้การปกครองบังคับบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ตอนต้นรัชกาลได้มีคณะธรรมยุตเพิ่มขึ้นอีก 1 คณะ ทำให้คณะสงฆ์ในระยะนี้มีเจ้าคณะใหญ่ถึง 5 คณะ แต่ต่อมาคณะอรัญวาสีค่อย ๆ เลือนหายไปอันเนื่องจากมีพระสงฆ์สังกัดคณะนี้น้อยลง ในที่สุดจึงถูกยุบรวมกับคณะกลาง เจ้าคณะใหญ่จึงเหลือเพียง 4 คณะเช่นเดิมต่อมาเมื่อทางฝ่ายอาณาจักรได้มีการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินการบริหารคณะสงฆ์ก็ได้อนุวัตตามการปกครองของฝ่ายอาณาจักร คือ ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445)

ซึ่งได้กำหนดให้มีเจ้าคณะใหญ่ทั้ง 4 รูปและรองเจ้าคณะใหญ่อีก 4 รูป รวมกันเป็น "มหาเถรสมาคม" โดยทำหน้าที่คล้ายกับคณะเสนาบดีที่ทรงปรึกษามฝ่ายการพระพุทธศาสนาของพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นผู้ทรงปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ต่อมาเมื่อฝ่ายอาณาจักรได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อ พ.ศ. 2475 ทำให้แนวความคิดเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยแพร่หลายสู่ประชาชน และได้แพร่หลายมาถึงวงการคณะสงฆ์ด้วย โดยใน พ.ศ. 2477 ได้มีพระสงฆ์รวมตัวกันเป็น "คณะปฏิสังขรณ์กาสาวพัสตร์" เพื่อดำเนินการเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ใหม่ การเรียกร้องประสบความสำเร็จ เมื่อรัฐบาลได้ประกาศพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 โดยในพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดแนวทางการบริหารคณะสงฆ์คล้ายคลึงกับการปกครองในฝ่ายอาณาจักร คือ สมเด็จพระสังฆราช จะไม่ทรงบริหารคณะสงฆ์โดยตรงด้วยพระองค์เองแต่ทรงบัญชาการคณะสงฆ์โดยผ่านทางคณะสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยชดราบจนกระทั่งถึงรัชกาลปัจจุบัน เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ยึดอำนาจการปกครอง และใช้ระบอบการปกครองแบบรวมอำนาจเบ็ดเสร็จ (เผด็จการ) รัฐบาลก็ได้เปลี่ยนแปลงการบริหารคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับรูปแบบการปกครองบ้านเมืองด้วยการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่มอบอำนาจการบริหารการบังคับบัญชาคณะสงฆ์ไว้กับมหาเถรสมาคม

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2442 สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (สา ปุสฺสเทโว) วัดราชประดิษฐ์ สดุดิมหาสิมาราม ล้นพระชนม์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงสถาปนา พระมหาเถรรูปใดขึ้นดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชจนกระทั่งถึง พ.ศ. 2453 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 จึงทรงสถาปนากรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ขึ้นดำรงตำแหน่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส องค์สกลมหาสังฆปริณายก และทรงมีพระราชอำนาจในการบัญชาการคณะสงฆ์อย่างสมบูรณ์ไว้กับมหาเถรสมาคมอันมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธาน ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ใช้บังคับมาจนปัจจุบัน

การตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มอบอำนาจการบริหารคณะสงฆ์ทั้งหมดไว้กับมหาเถรสมาคมก็เป็นไปตามเหตุผลที่ต้องการเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ แต่ตลอดระยะเวลากว่า 30 ปี ที่มีการใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ กลับพบว่ามีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นในคณะสงฆ์หลายประการ โดยเฉพาะกับปัญหาพระสงฆ์ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย¹ ที่นับวันจะเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้ปัญหาดังกล่าวอาจจะเกิดขึ้นจากเหตุและปัจจัยหลายประการ แต่ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งก็คือ การไม่สามารถจะอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เป็นบรรทัดฐานในการบริหารคณะสงฆ์ และการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ได้สะดวกราบรื่น เพราะมีบทบัญญัติในหลายประเด็นที่เป็นอุปสรรค ก่อรูปกับความหละหลวมคลุมเครือของบทบัญญัติ จึงสมควรที่จะต้องแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในบางประเด็นซึ่งได้แก่ การยกสถานภาพสมเด็จพระสังฆราชให้ทรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ และทรงอยู่เหนือการบริหารคณะสงฆ์ การแก้ไขให้มีการกระจายอำนาจในการบริหารคณะสงฆ์ทั้งด้านการประกาศกฎระเบียบ การปกครองคณะสงฆ์และการพิจารณาวินัยจริยวัตรและการลงนิคหกรรม การยกกรรมการมหาเถรสมาคมให้เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาในการบริหารคณะสงฆ์กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสให้จำกัดลง กับการเพิ่มบทบัญญัติที่สำคัญ และจำเป็นในการบริหารคณะสงฆ์ โดยเฉพาะ เรื่องอำนาจหน้าที่ของฝ่ายอาณาจักรที่จะเข้ามาสนองงานพระศาสนา การควบคุมการสร้างวัดมุงคลุมไปถึงการเพิ่มบทบัญญัติในการกำหนดหลักเกณฑ์รับบุคคลเข้าอุปสมบท และการกำหนดบทลงโทษทางอาญาสำหรับพระสงฆ์ที่ต้องอาบัติปาราชิกกับความมีบทบัญญัติที่เป็นหลักประกันสิทธิของพระสงฆ์ ซึ่งถ้าสามารถแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้ตาม

1 ในระยะ 30 ปีเศษที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มีพระสงฆ์ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยที่เป็นข่าวโด่งดังหลายครั้ง อาทิ กรณีอาจารย์ชวน จังหวัดฉะเชิงเทรา แจกปลัดจิก กรณีสมเียบบลอมแปลงในตราตั้งพระอุปัชฌาย์ และต้องอธิกรณ์ฐมปาราชิก (เสพเมถุน) กรณีพระโพธิรักษ์ต้องอธิกรณ์อวดอุตริมนุสสรธรรม (อวดคุณวิเศษที่ไม่มีในตน) และการทำพระธรรมวินัยให้วิปริต (สัทธรรมปฏิรูป) กรณีพระนิกร ธรรมวาที ต้องอธิกรณ์ฐมปาราชิก (เสพเมถุน) กรณีพระวินัย อมโร (ยันตระ) ต้องอธิกรณ์ฐมปาราชิก (เสพเมถุน) และกรณีล่าสุดคือพระภิกษุพทุโธ (จำลอง) ต้องอธิกรณ์ฐมปาราชิก (เสพเมถุน) ส่วนที่เป็นข่าวเล็ก ๆ น้อย ๆ ยังมีอีกมาก.

แนวทางนี้ ก็คงจะเชื่อมั่นได้ว่า คณะจะต้องมีความเข้มแข็งและสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในคณะสงฆ์ได้สะดวกรวดเร็วและทันเหตุการณ์อันส่งผลดีต่อคณะสงฆ์และต่อความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาต่อไปในอนาคต

แต่สิ่งสำคัญเหนืออื่นใดไม่ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงหรือ เพิ่มเติมด้วยทฤษฎีอย่างไร ก็คงจะไร้ผล ถ้าไม่มีการแก้ไขที่ต้นเหตุ คือบุคคลในคณะสงฆ์เองอันหมายถึงพระภิกษุสามเณร ไม่ตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งนี้เมื่อบุคคลเหล่านั้นเข้าสู่วงการคณะสงฆ์ แล้วไม่ศึกษาเล่าเรียนให้มีความรู้อย่างถ่องแท้ถึงวิถีชีวิตของความเป็นสมณะว่ามีเป้าหมายอย่างไร ดังนั้นการที่จะแก้ไขปัญหาของคณะสงฆ์ก็ควรที่จะต้องมองถึงประเด็นนี้ อันเป็นปัญหาพื้นฐานที่จะต้องทำให้พระสงฆ์มีความรู้เพียงพอเสียก่อนด้วยการสนับสนุนทางด้านการศึกษา ดังที่พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงการศึกษากับการปกครองคณะสงฆ์ว่า

... การปกครองของพระสงฆ์ถ้าไม่มีการศึกษาตามมา คือไม่เป็นไปเพื่อให้เกิดการศึกษาแล้ว การปกครองนั้นก็ไร้ความหมาย เวลานี้การปกครองของคณะสงฆ์นั้นเน้นมาทางอำนาจ พยายามจะลงโทษ พยายามสร้างบทบัญญัติอะไรต่าง ๆ เพื่อจะให้ลงโทษ กาจัดคนผิดคนทำร้าย แต่ที่จริงนั้นเรามีการปกครองเพื่อให้พระได้รับการศึกษาแล้วพระจะได้ปกครองตัวเองได้ ถ้าพระปกครองตัวเองได้เราก็จะได้ไม่ต้องมาลงโทษกัน เราต้องไม่ปกครองโดยวิธีใช้อำนาจ... นั่นก็คือการปกครองด้วยการศึกษานั้นเอง แต่เดี๋ยวนี้ เป็นไปเพื่อใช้อำนาจไม่ใช่เป็นการปกครองเพื่อการศึกษา การเน้นเรื่องการศึกษาหายไป เพราะฉะนั้นเมื่อพระสงฆ์ไม่มีการศึกษาแล้วก็ไม่รู้พระธรรมวินัย ไม่รู้จะประพฤติปฏิบัติอะไรถูกต้อง...¹

¹พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). "บทสัมภาษณ์พระธรรมปิฎกเรื่องสถานการณ์พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 42(18) : 15 ; 1 - 7 ตุลาคม 2538.

เมื่อพระสงฆ์เหล่านั้นได้เรียนรู้ถึงแนวทางของวิถีชีวิตแบบสมณะที่ต้องการความสะอาด สว่าง สงบแห่งจิตใจ เป็นที่ตั้งความคิดที่จะนำไปสู่การล่วงละเมิดพระธรรมวินัยอันเป็นปัญหาใหญ่หลวง ในคณะสงฆ์ก็อาจจะเบาบางลงและหมดไปในที่สุด

อีกประการหนึ่งคือการเข้มงวดในการรับบุคคลเข้าอุปสมบทเป็นพระภิกษุสามเณรก็มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะอย่างน้อยก็เพื่อให้คัดเลือกเฉพาะบุคคลที่มีความศรัทธาจริง ๆ ต่อพระพุทธศาสนา และมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนเป็นที่ตั้ง และยังเป็นการป้องกันไม่ให้บุคคลที่คิดจะอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งพาหาเงินเข้ามาสู่คณะสงฆ์ได้ ซึ่งวิธีการนี้ถึงแม้จะเป็นการจำกัดจำนวน แต่ก็จะทำให้พระภิกษุสามเณรเหล่านั้นเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ ดังนั้นรูปแบบของคณะสงฆ์ในอนาคตจึงควรเน้นที่คุณภาพให้มากกว่าปริมาณ การมีพระภิกษุสามเณรจำนวนมากแต่สามารถเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติอันเป็นที่ตั้งแห่งความศรัทธาเลื่อมใส ย่อมมีคุณค่ากว่าการมีพระสงฆ์จำนวนมากและมีการประพฤติปฏิบัติตนไม่เหมาะสมและไม่เป็นที่ตั้งแห่งความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน

อย่างไรก็ตามความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาก็มิใช่จะขึ้นอยู่กับพระภิกษุสามเณรเพียงอย่างเดียว ยังขึ้นอยู่กับพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะอุบาสกอุบาสิกาที่ควรจะมีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ให้อ่องแท้งแล้วนำมาปฏิบัติ เมื่อทุกฝ่ายอันหมายถึงพุทธบริษัท 4 (พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา) ร่วมมือร่วมใจกับในการศึกษาปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนก็ย่อมจะหมายถึงความเจริญรุ่งเรือง และความมั่นคงย่อมจะบังเกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างแน่นอนดังที่ ดิข นัท ฮันท์ ได้กล่าวว่า "...รากแก้วของพระพุทธศาสนาก็คือการศึกษารวมและการเข้าถึงการตรัสรู้ ซึ่งถ้ารากแก้วถูกสั่นคลอน ไม่เข้าถึงกันและใบก็จะแห้งร่วงไป ไม่มีร่องรอยอันใดที่จะแสดงถึงธรรมชาติที่แท้ของพระพุทธศาสนา..."¹

¹ดิข นัท ฮันท์. พุทธศาสนาในอนาคต. แปลโดย พจนา จันทรสันติ และชาอุณรงค์ เมฆินทรางกูล. 2520 (อ้างใน คณินันตย์ จันทบุตร. สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. 2532. หน้า 220).

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

เอกสารต้นที่ยังไม่ได้พิมพ์

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.16/2. พระราชบัญญัติ
ลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121. 16 - 18 มิถุนายน ร.ศ. 121.
_____. สร.0201.10/145. เรื่องการปรับปรุงศาสนาพุทธและการเปิดสังฆสภา
ตั้งประธาน รองประธานและสังฆมนตรี. 2485 - 2495.

เอกสารต้นที่ตีพิมพ์

"กฎกระทรวงฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2507)," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 82. ตอนที่ 115.
16 กุมภาพันธ์ 2508.

"กฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511)," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 85. ตอนที่ 98.
29 ตุลาคม 2511.

"กฎกระทรวงฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2530)," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 94. ตอนที่ 59.
1 กรกฎาคม 2520.

กฎหมายตราสามดวง เล่ม 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2506.

การศาสนา, กรม. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กฎกระทรวงกรมมหาดรสมาคม
พร้อมด้วยระเบียบคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับคณะสงฆ์และการพระศาสนา.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2526.

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394 -
2404. (พิมพ์ถวายในงานพระราชทานเพลิงศพพระมหาโพธิวงศาจารย์
อินทโชติเถระ 2511). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ดำรงธรรม, 2511.

_____. ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2405 - 2411. (พิมพ์ถวายในงาน
พระราชทานเพลิงศพพระมหาโพธิวงศาจารย์ อินทโชติเถระ 2511). กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์ดำรงธรรม, 2511.

"จดหมายเหตุพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 108 ตอนที่ พิเศษ. 9 กันยายน
2534.

แถลงการณ์คณะสงฆ์. เล่ม 2. 2457.

- _____. เล่ม 30. ภาคพิเศษ, 2485.
- _____. เล่ม 30. ภาค 4, 2485.
- _____. เล่ม 30. ภาค 5, 2485.
- _____. เล่ม 30. ภาค 12, 2485.
- _____. เล่ม 34. ภาค 3, 2485.
- _____. เล่ม 39. 2494.
- _____. เล่ม 43. ภาค 8, 2498.
- _____. เล่ม 44. 2499.
- _____. เล่ม 48. ภาค 5, 2503.
- _____. เล่ม 48. ภาค 7, 2503.
- _____. เล่ม 48. ภาค 12, 2503.
- _____. เล่ม 51. ภาค 1 ตอนที่ 3, 2506.
- _____. เล่ม 51. ภาค 1 ตอนที่ 1, 2506.
- _____. เล่ม 51. ภาค 1 ตอนที่ 2, 2506.
- _____. เล่ม 51. ภาค 1, 2506.
- _____. เล่ม 51. ภาค 12 ตอนที่ 1, 2506.
- _____. เล่ม 51. ภาค 12 ตอนที่ 2, 2506.
- _____. เล่ม 52. ตอนที่ 4, 2507.
- _____. เล่ม 58. ตอนที่ 7, 2513.
- _____. เล่ม 66. ตอนที่ 4, 2521.
- _____. เล่ม 66. ตอนที่ 5, 2521.
- _____. เล่ม 66. ตอนที่พิเศษ, 2521.
- _____. เล่ม 66. ตอนที่ 9, 2521.
- _____. เล่ม 71. ตอนที่ 1, 2526.

นายกรัฐมนตรี, สำนัก. ประชุมสภาจาริกภาคที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักเลขา

ธิการคณะรัฐมนตรี, 2521.

"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 58. ตอนที่ 72.

14 ตุลาคม 2484.

"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 79. ตอนที่ 115.

31 ธันวาคม 2505.

"พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 109.

ตอนที่ 16. 4 มีนาคม 2535.

มหาวิทยาลัย. สำเนาหนังสือร้องเรียนและบันทึกคำชี้แจงประกอบหนังสือร้องเรียน

เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์

มหาวิทยาลัย, 2518.

เลขาธิการมหาเถรสมาคม, สำนักงาน. รายงานการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่พิเศษ (1)

วันจันทร์ 13 มกราคม 2518. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2518.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. พระมหาสมณสาสน เล่ม 1.

กรุงเทพฯ : พุทธอุปลัมภการพิมพ์, 2514.

_____. พระมหาสมณสาสน เล่ม 2. กรุงเทพฯ : พุทธอุปลัมภการพิมพ์, 2514.

_____. สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสเสด็จตรวจการคณะสงฆ์

พ.ศ. 2455 - 2460. (พิมพ์ถวาย เป็นที่ระลึกในการพระราชทานเพลิงศพ

พระพรหมมุนี) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2537.

เอกสารชั้นรอง

1. หนังสือทั่วไป

กระจ่าง นันทโพธิ์. มหานิกาย - ธรรมยุต. กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์, 2528.

การศาสนา, กรม. ประวัติกรมการศาสนาและการพระศาสนาในประเทศไทย.

(พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระกฐินพระราชทาน พ.ศ. 2516) กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์การศาสนา, 2516.

_____. ประวัติพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ภาค 1. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์การศาสนา, 2526.

- การศาสนา, กรม. รายงานการศาสนา พ.ศ. 2532. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
การศาสนา, 2532.
- _____. รายงานการศาสนา พ.ศ. 2533. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา,
2533.
- _____. รายงานการศาสนา พ.ศ. 2534. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา,
2534.
- _____. รายงานการศาสนา พ.ศ. 2535. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา,
2535.
- _____. รายงานการศาสนา พ.ศ. 2536. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา,
2536.
- เกรียงศักดิ์ พิทยานะ. พระนิลธรรมเป็นคอมมิวนิสต์? กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เอเชีย
การพิมพ์, 2517.
- จินดา จันทรแก้ว. ศาสนาในปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2532.
- จันทงค์ ทองประเสริฐ. ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์ครุสภา, 2534.
- โชติ ทองประยูร. ความเหมาะสมของกฎหมายคณะสงฆ์ฉบับใหม่ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์
พ.ศ. 2505. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2508.
- ชาเลื่อง วุฒิจันทร์. การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงของชาติ.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2526.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระ กรมพระยา. ตำนานคณะสงฆ์ และตำนานพระปริต.
(พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายเลื่อน ปิ่นทอง) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
วิทยากร, 2517.
- _____. ตำนานพุทธเจดีย์. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ, 2513.
- ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ. แปลโดยพรณี
ฉัตรพลรักษ์ และม.ร.ว.ประกายทอง สิริสุข. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.

ทินพันธุ์ นาคะตะ. พระพุทธศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์,
2529.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1.
พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2526.

_____. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 เล่ม 2. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภา, 2504.

ธาราวงศ์ รักศรีวงศ์. กิจการของคณะปฏิสังขรณ์การพระศาสนาหรือการปฏิวัติแห่ง
กาสาวพัสดร์สังคม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2482.

นนท์ ธรรมสถิตย์ (นามแฝง). พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย เล่ม 1. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์เอ็ดดิสัน, 2532.

_____. พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย เล่ม 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เอ็ดดิสัน,
2532.

บรรพต วีระสัย. สังคมวิทยา - มานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รามคำแหง,
2526.

ประชุมพงศาวดาร เล่ม 16. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507.

ประชุมพงศาวดาร เล่ม 40. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2512.

ปรมาวุฒิชินโรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมสมเด็จพระ. พระปฐมโพธิกถา.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียงจงเจริญ, 2519.

พระเทพเวที (ประยูรย์ บยุตโต). เพื่อความเข้าใจปัญหาโพธิรักษ์. กรุงเทพฯ :
มูลนิธิพุทธธรรม, 2533.

_____. สถานการณ์พุทธศาสนาพลิกหายหน้าเป็นพัฒนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
การศาสนา, 2536.

พระธรรมปิฎก (ประยูรย์ บยุตโต). เมืองไทยจะวิกฤตถ้าคนไทยมีศรัทธาวิปริต.
กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2537.

_____. รัฐกับพระพุทธศาสนาถึงเวลาชำระล้างหรือยัง. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม,
2537.

พระปลัดวรณะ วณโณ. สมณศักดิ์กับพระสงฆ์. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์,
2525.

พระปลัดวรวงษ์ วณฺโณ. ประวัติธรรมยุตและมหานิกาย. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสาส์น
การพิมพ์, 2529.

พระมหานคร เขมปาลี. คติประวัติศาสตร์ คติภาษาศาสตร์ กรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ :
ศูนย์การพิมพ์, 2509.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). "พัฒนาการและการจัดองค์กรพุทธศาสนา,"
ใน เอกสารการสอนชุดวิชาความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย หน่วย 1 - 7.

นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2533.

_____. ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2536.

พระราชวรมนี (ประยูรค์ บญฺตุโต). สถาบันสงฆ์ในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
การศาสนา, 2530.

พิทยลาภพฤฒิยากร, พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. พระพุทธยอดฟ้าทรงฟื้นฟูวัฒนธรรม.

(พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ม.จ.ขจรจิรพันธ์ จิรประวัติ) กรุงเทพฯ :
2514.

พุทธทาสภิกขุ. แถลงการณ์ส่วนโมกข์ 50 ปี. กรุงเทพฯ : ธรรมบูชา, 2526.

_____. ภูเขามหาวชิรธรรม. กรุงเทพฯ : ธรรมบูชา, 2526.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทยและลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ไทย
สังเขป. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2521.

_____. วชิรญาณวงศ์เทศนา. (คณะธรรมยุตพิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล ในการออก
พระเมรุพระศพสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์). กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2503.

มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย. พระประวัติสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2514.

มหาสังฆสันนิบาต ณ ลานอโศก 10 - 17 มกราคม 2518. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์,
2518.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2530.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยา. ประมวลพระนิพนธ์การคณะสงฆ์.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2514.

สุภวัฒน์ เกษมศรี, พล.ต.ม.ร.ว. "การปฏิรูปทางการศาสนา," ใน ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 2 รัชกาลที่ 4 - พ.ศ. 2475. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2525.

สังคม ศรีจันทร์เต็ม. พระประวัติสมเด็จพระสังฆราช 19 พระองค์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, ม.ป.ป.

สิริ เปรมจิตต์. พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บำรุงกิจ, 2522.

สีหนาทภิกขุ (นามแฝง). สงครามศาสนาพระธรรมยุติกกับพระมหานิกาย ภาค 1. กรุงเทพฯ : พ พิตยาคาร, 2496.

สุชีพ บุญญาภาพ. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์นามกุฎราชวิทยาลัย, 2535.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. คั่นช่องส่องพระ. กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พรินติ้ง เฮาส์, 2537
_____. พุทธศาสนา ทศนะและวิจารณ์. กรุงเทพฯ : ช่อมะไฟ, 2535.

แสวง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2533.

_____. ศึกสมเด็จพระเจ้า. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2528.

2. งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และปริณิณิพนธ์

คณินนิตย์ จันทบุตร. การเคลื่อนไหวของยุวสงฆ์ไทยรุ่นแรก พ.ศ. 2477 - 2484. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.

_____. สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : กลุ่มประสานศาสนาเพื่อสังคม, 2532.

จุไรรัตน์ แสนใจรักษ์. พัฒนาการศึกษาคณะสงฆ์ไทย พ.ศ. 2489- 2527.

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.
อัสสาเนา.

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ. รายงานการวิจัยความคิดเห็นทางการเมืองของพระสงฆ์ไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521. อัสสาเนา.

วุฒิชัย มูลศิลป์. การปฏิรูปการศึกษาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. ปริณิณิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2512. อัสสาเนา.

สายธาร อินทรวดี. บทบาทมหาเถรสมาคมในการแก้ปัญหา คณะสงฆ์ไทย (พ.ศ. 2445 - 2530). ปริณิฎฐานินท์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2533. อัดสำเนา.

3. วารสารและหนังสือพิมพ์

คามฟูโณ. "กลไกการปกครองคณะสงฆ์ยังบกพร่อง," สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์. 21(24) : 17, 41 ; 1 ธันวาคม 2517.

จักรสุนาลัย กบิลสิงห์. "ขราวาสปกครองสงฆ์แล้วหรือ," พุทธจักร. 39(2) : 29 ; กุมภาพันธ์ 2528.

"ตั้งสมเด็จพระพุฒาจารย์ คลื่นระลอกสองยังไม่ขายวูสงฆ์เคลื่อนทั่วประเทศ," มติมหาสาร. 1(26) : 24 ; 29 พฤศจิกายน - 5 ธันวาคม 2527.

นันทนา เดชะวนิชย์. "ตำแหน่งสังฆปริณายก กับการปกครองคณะสงฆ์ไทย," วารสารประวัติศาสตร์. 3(2) : 79 - 90 ; พฤษภาคม - สิงหาคม 2521.

"บทวิเคราะห์ พรบ.คณะสงฆ์ ระบบการปกครองที่ควรมองย้อน," เสียงธรรม. 29(1) : 39 ; มกราคม - กุมภาพันธ์ 2529.

"บทสัมภาษณ์สมเด็จพระญาณสังวร," พุทธจักร. 36(1) : 29 ; มกราคม 2525.

บรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม, กอง. "ตาเถร - ยายชี นารี - นักบวช ใคร? คือ มหาโจร ปล้นพระศาสนา," ศิลปวัฒนธรรม. 15(5) : 77 - 83 ; มีนาคม 2537.

"ปฎิวัติใหญ่คณะสงฆ์ ด่ายอาณาทั่วประเทศ," มติชน. 7 กรกฎาคม 2532.

ประสาร ทองภักดี, พ.ท. "การปกครองกับวินัยสงฆ์," พุทธจักร. 29(2) : 23 ; กุมภาพันธ์ 2518.

พระครูมงคลญาณเมธี. "ทัศนะของพระครูมงคลญาณเมธี รองเจ้าคณะจังหวัดเลยเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ไทย," เสียงธรรม. 19(2) : 11 - 13 ; มีนาคม - เมษายน 2519.

พระครูสุขาวโธทัย. "ทัศนะของพระครูสุขาวโธทัย เจ้าอาวาสวัดคูหาสวรรค์ จังหวัดสุโขทัย เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ไทย," เสียงธรรม. 19(1) : 23 - 24 ; มกราคม - กุมภาพันธ์ 2519.

พุทธจักร. 38(6) : 53 ; มิถุนายน 2527.

พระเทพเวที (ประยูรย์ บยุตโต). "ซึ่มหาเถรสมาคมมีแต่พระเจื้อยชาชราภาพ,"

ไทยรัฐ. 10 พฤศจิกายน 2532.

พระธรรมปิฎก (ประยูรย์ บยุตโต). "บทสัมภาษณ์พระธรรมปิฎกเรื่องสถานการณ์

พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 42(8)14 : 1 - 7

ตุลาคม 2538

พระปริยัติโกศล. "ทัศนะของพระปริยัติโกศล รองเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานีเกี่ยวกับการ

ปกครองคณะสงฆ์ไทย," เสียงธรรม. 19(1) : 20 - 30 ; มกราคม -

กุมภาพันธ์ 2519.

พระมหาบุญเริ่ม กิตติญาโณ. "พรบ. คณะสงฆ์ 2505 ส่งเสริมหรือทำลาย," พุทธจักร.

38(11) : 30 ; พฤศจิกายน 2527.

พระราชธรรมเวที. "ทัศนะของพระราชธรรมเวที เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราชเกี่ยวกับ

การปกครองคณะสงฆ์ไทย," เสียงธรรม. 19(2) : 10 - 11 ; มีนาคม -

เมษายน 2519.

พระราชวิรมณี. "วิจารณ์ พรบ.คณะสงฆ์ 2505," มติมหาสาร. 1(26) : 26 - 27 ;

29 พฤศจิกายน - 5 ธันวาคม 2527.

รุ่งเรือง ปรินากุล. "ตำแหน่ง "สมเด็จพระ" ระเบิดลูกใหม่ในวงการสงฆ์," มติชนสุดสัปดาห์.

7(2164) : 11 - 14 ; กุมภาพันธ์ 2527.

ศรีศักร วัลลิโภดม. "พระเครื่อง (ราง) พุทธพาณิชย์หรือพุทธบูชา, ศิลปวัฒนธรรม.

15(3) : 77 - 89 ; มกราคม 2537.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. "บทความพิเศษ," มติชนสุดสัปดาห์. 7(2164) : 17 - 19 ;

กุมภาพันธ์ 2527.

เสมอ นาคพงษ์. "คำให้สัมภาษณ์ของนายเสมอ นาคพงษ์ อธิบดีกรมการศาสนา,"

ไทยรัฐ. 10 พฤศจิกายน 2532.

เอียด ดีพูน. "เรื่องแก้ พรบ.สงฆ์ไทยใหม่," เสียงธรรม. 20(6) : 44 - 46 ;

พฤศจิกายน - ธันวาคม 2520.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์

ร.ศ. 121

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์

ร.ศ. 121

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดัรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศจงทราบทั่วกันว่า

ทุกวันนี้ การปกครองข้างฝ่ายพระราชอาณาจักร ก็ได้ทรงพระราชดำริแก้ไข และจัดตั้งแบบแผนการปกครองให้เรียบร้อย เจริญยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อนเป็นหลายประการแล้ว

และฝ่ายพระพุทธจักรนั้น การปกครองสงฆมณฑล ย่อมเป็นการสำคัญทั้งในประโยชน์แห่งพระศาสนา และในประโยชน์ความเจริญของพระราชอาณาจักรด้วย ถ้าการปกครองสงฆมณฑล เป็นไปตามแบบแผนอันเรียบร้อย พระศาสนาก็จะรุ่งเรืองถาวรและจะชักนำประชาชนทั้งหลาย ให้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาในวาท ประพฤติสัมมาปฏิบัติและร่ำเรียนวิชาคุณ ในสงฆสถานก็ยิ่งขึ้นเป็นอันมาก

มีพระราชประสงค์จะทรงทำนุบำรุงสงฆมณฑลให้เจริญคุณสมบัติมั่นคงสืบไปในพระศาสนา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราเป็นพระราชบัญญัติไว้สืบไปดังนี้ว่า

หมวดที่ 1

ว่าด้วยนามและกำหนดการใช้พระราชบัญญัติ

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้ให้นามว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ รัตนโกสินทรศก 121 พระราชบัญญัตินี้จะโปรดให้ใช้ในมณฑลใดเมื่อใด จะได้ประกาศในหนังสือพิมพ์ราชกิจจานุเบกษาเป็นสำคัญ

มาตรา 2 ตั้งแต่ที่ได้ใช้พระราชบัญญัตินี้ในที่ใด โดยยกเลิกบรรดากฎหมายแบบแผน ประเพณีที่ขัดขวางต่อพระราชบัญญัตินี้ มิให้ใช้ในที่นั้นสืบไป

หมวดที่ 2 ว่าด้วยคณะใหญ่

มาตรา 3 พระราชบัญญัตินี้ไม่เกี่ยวกับนิายสงฆ์ กิจและลัทธิเฉพาะในนิกายนั้น ๆ ซึ่งเจ้าคณะหรือสังฆนายกในนิกายนั้น ได้เคยมีอำนาจว่ากล่าวบังคับมาแต่ก่อนประการใด ก็ให้คงเป็นไปตามเคยทุกประการ แต่การปกครองอันเป็นสามัญทั่วไปในนิกายทั้งปวงให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 4 สมเด็จพระเจ้าคณะใหญ่ทั้ง 4 ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ 1 เจ้าคณะใหญ่คณะใต้ 1 เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุติก 1 เจ้าคณะใหญ่คณะกลาง 1 ทั้งพระราชคณะเจ้าคณะรองคณะเหนือ คณะใต้ คณะธรรมยุติก 1 คณะกลาง ทั้ง 4 ตำแหน่งนั้นยกเป็นพระมหาเถระที่ทรงปริกษาในการพระศาสนาและการปกครองบำรุงสงฆมณฑลทั่วไป ข้อการธุระในพระศาสนาหรือในสงฆมณฑล ซึ่งได้โปรดให้พระมหาเถระทั้งนี้ประชุมวินิจฉัยในที่มหาเถรสมาคมตั้งแต่ 4 พระองค์ขึ้นไป คำตัดสินของมหาเถรสมาคมนั้น ให้เป็นสิทธิ์ขาดผู้ใดจะอุทธรณ์หรือโต้แย้งต่อไปอีกไม่ได้

หมวดที่ 3 ว่าด้วยวัด

มาตรา 5 วัดกำหนดตราพระราชบัญญัตินี้เป็น 3 อย่าง คือ พระอารามหลวง
อย่าง 1 อารามราษฎร์อย่าง 1 ที่สำนักสงฆ์อย่าง 1

(1) พระอารามหลวง คือ วัดที่พระเจ้าแผ่นดินทรงสร้าง หรือทรงพระกรุณาโปรดให้เข้าจำนวนในบาญชีนับว่าเป็นพระอารามหลวง

(2) อารามราษฎร์ คือ วัดซึ่งได้พระราชทานวิสุงคามสีมา แตมิได้เข้าบาญชีนับว่าเป็นวัดหลวง

(3) ที่สำนักสงฆ์นั้น คือ วัดซึ่งยังมิได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

มาตรา 6 ที่วัดและที่ขึ้นวัดนั้น จำแนกตามพระราชบัญญัตินี้เป็น 3 อย่าง คือ ที่วัด 1 ที่ธรณีสงฆ์ 1 ที่กลาปนา 1

(1) ที่วัดนั้น คือ ที่ตั้งวัดจนตลอดเขตวัดนั้น เรียกว่าที่วัด

(2) ที่ธรณีนั่น คือที่แห่งใด ๆ ซึ่งเป็นสมบัติของวัด

(3) ที่กลบนา นั้น คือที่แห่งใด ๆ ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินได้ทรงพระราชอุทิศเงิน
อากร ค่าที่แห่งนั้นขึ้นวัดกิติ หรือที่ซึ่งเจ้าของมิได้ถวายกรรมสิทธิ์อุทิศแต่ผลประโยชน์อันเกิดแต่ที่นั้น
ขึ้นวัดกิติ ที่เช่นนั้นเรียกว่า ที่กลบนา

มาตรา 7 ที่วัดกิติ ที่ธรณีสงฆ์กิติ เป็นสมบัติสำหรับพระศาสนา พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว ผู้เป็นอัครศาสนูปถัมภก ทรงปกครองรักษาโดยพระบรมราชานุญาต ผู้ใดผู้หนึ่ง
จะโอนกรรมสิทธิ์ที่นั้นไปไม่ได้

มาตรา 8 วัดใดร้างสงฆ์ไม่อาศัย ให้เจ้าพนักงานฝ่ายพระราชอาญาจักรเป็น
ผู้ปกครองรักษาวัดนั้น ทั้งที่ธรณีสงฆ์ซึ่งขึ้นวัดนั้นด้วย

มาตรา 9 ผู้ใดสร้างวัดขึ้นใหม่ต้องได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตก่อน
จึงจะสร้างได้ และพระบรมราชานุญาตนั้น จะพระราชทานดังนี้ คือ

ข้อ 1 ผู้ใดจะสร้างที่สำนักสงฆ์ขึ้นใหม่ในที่แห่งใด ให้ผู้นั้นมีจดหมายแจ้งความ
ต่อนายอำเภอผู้ปกครองท้องที่แห่งนั้นให้นายอำเภอปรึกษาด้วยเจ้าคณะแขวงนั้น ตรวจและ
พิเคราะห์ข้อความเหล่านั้นก่อน คือ

(1) ที่ดินที่จะเป็นวัดนั้น ผู้ขออนุญาตมีอำนาจโดยชอบด้วยกฎหมาย
ที่จะยกให้ได้หรือไม่

(2) ถ้าสร้างวัดในที่นั้น จะเป็นความขัดข้องอันใดในราชการฝ่าย
พระราชอาญาจักรหรือไม่

(3) วัดสร้างในที่นั้น จะเป็นสมควรสงฆ์อาศัยหรือไม่

(4) สร้างวัดขึ้นในที่นั้นจะเป็นประโยชน์แก่ประชุมชนในท้องที่นั้นหรือไม่

(5) วัดสร้างในที่นั้น จะเสื่อมประโยชน์แห่งพระศาสนาด้วยประการ
ใดบ้าง เป็นต้นว่าจะพาให้วัดที่มีอยู่แล้วร่วรงโรยหรือร้างไปหรือไม่

ถ้านายอำเภอและเจ้าคณะแขวง เห็นพร้อมกันว่า ไม่มีขัดข้องอย่างใดอย่างหนึ่ง
ใน 5 ข้อนั้นแล้ว ก็พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เจ้าคณะแขวงมีอำนาจที่จะทบทวนหนังสือ
อนุญาตให้สร้างที่สำนักสงฆ์นั้นขึ้น และให้นายอำเภอประทับตรากำกับในหนังสือนั้นด้วย และ
เจ้าของที่ดินนั้นจะต้องจัดการโอนโฉนดเนื้อที่วัดถวายแก่พระสงฆ์ตามกฎหมายก่อน จึงจะสร้าง
ที่สำนักสงฆ์ได้

ข้อ 2 ในการที่จะขอรับพระราชทานที่วิสุงคามสีมา สำหรับอารามเดิมที่ได้ก่อสร้างปฏิสังขรณ์ใหม่ก็ดี หรือจะสร้างที่สำนักสงฆ์ขึ้นเป็นอารามก็ดี ให้ผู้ขอทำจดหมายยื่นต่อผู้ว่าราชการเมืองนั้น ๆ ให้มีใบบอกเข้ามากราบบังคมทูลฯ ถ้าในจังหวัดกรุงเทพฯ ก็ให้ยื่นจดหมายนั้นต่อกระทรวงธรรมการให้เข้ากราบบังคมทูลฯ เพื่อจะได้พระราชทานใบพระบรมราชานุญาต

ข้อ 3 ถ้าจะสร้างอารามขึ้นใหม่ที่เดียว ต้องขออนุญาตอย่างสร้างสำนักสงฆ์ก่อน ต่อได้อนุญาตนั้นแล้ว จึงจะขอรับพระราชทานที่วิสุงคามสีมาได้

หมวดที่ 4

ว่าด้วยเจ้าอาวาส

มาตรา 10 วัดหนึ่งให้มีพระภิกษุเป็นเจ้าอาวาสรูปหนึ่ง การเลือกสรรและตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงนั้น แล้วแต่จะทรงพระราชดำริเห็นสมควร แม้อารามราษฎร์ และสำนักสงฆ์แห่งใด ถ้าทรงพระราชดำริเห็นสมควร จะทรงเลือกสรรและตั้งเจ้าอาวาสก็ได้

มาตรา 11 วัดในจังหวัดกรุงเทพฯ วัดหลวงก็ดี วัดราษฎร์ก็ดี ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ทรงเลือกและตั้งเจ้าอาวาสให้เป็นหน้าที่ของพระราชาคณะผู้กำกับแขวงที่วัดนั้นตั้งอยู่ ที่จะปรึกษาสงฆ์และสัปบุรุษทายกแห่งวัดนั้นเลือกสรรพระภิกษุซึ่งเป็นเจ้าอาวาส ถ้าและพระราชาคณะนั้นเห็นว่า พระภิกษุรูปใดสมควรจะเป็นเจ้าอาวาส ก็ให้มีอำนาจที่จะทำตราตั้งพระภิกษุรูปนั้นเป็นเจ้าอาวาสวัดนั้น และตราตั้งนั้น ต้องให้ผู้บัญชาการ กระทรวงธรรมการประทับตราเป็นสำคัญในฝ่ายพระราชาณาจักรด้วย

มาตรา 12 การเลือกสรรเจ้าอาวาสวัดในหัวเมือง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ทรงเลือกและตั้งเองนั้นให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะแขวงที่จะปรึกษาสงฆ์และสัปบุรุษทายกแห่งวัดนั้น เลือกสรรพระภิกษุซึ่งสมควรจะเป็นเจ้าอาวาส ถ้าปรึกษาเห็นพร้อมกันในพระภิกษุรูปใดก็ดี หรือเห็นแตกต่างกันเป็นพระภิกษุหลายรูปก็ดี ให้เจ้าคณะแขวงนำความเสนอต่อเจ้าคณะเมือง ๆ เห็นว่า พระภิกษุรูปใดสมควรจะเป็นเจ้าอาวาส ก็ให้มีอำนาจที่จะทำตราตั้งพระภิกษุรูปนั้นเป็นเจ้าอาวาสวัดนั้น และตราตั้งนั้น ต้องให้ผู้ว่าราชการเมืองประทับตราตำแหน่งเป็นสำคัญในฝ่ายพระราชาณาจักรด้วย

อนึ่ง เจ้าอาวาสทั้งปวงนั้น ถ้าไม่ได้อยู่ในสมณศักดิ์ที่สูงกว่า ก็ให้มีสมณศักดิ์
เป็นอธิการ

มาตรา 13 เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้คือ

- ข้อ 1 ที่จะทำนุบำรุงรักษาวัดนั้น ตามกำลังและความสามารถ
- ข้อ 2 ที่จะตรวจตราอย่าให้วัดนั้นเป็นที่พำนักแอมแฝงของโจรผู้ร้าย
- ข้อ 3 ที่จะปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งอาศัยอยู่ในวัดนั้น
- ข้อ 4 ที่จะรักษาความเรียบร้อย และระงับอธิกรณ์ในหมู่บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งอาศัยอยู่ในวัดนั้น

ข้อ 5 ที่จะเป็นธุระในการสั่งสอนพระศาสนา แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ให้เจริญ
ในสัมมาปฏิบัติตามควรแก่อุปนิสัย

ข้อ 6 ที่จะเป็นธุระให้กุลบุตรซึ่งอาศัยเป็นศิษย์อยู่ในวันนั้น ได้ร่ำเรียนวิชา
ความรู้ตามสมควร

ข้อ 7 ที่จะเป็นธุระแก้สับปฐมและทายกผู้มาทำบุญในวัดนั้น ให้ได้บำเพ็ญกุศล
โดยสะดวก

ข้อ 8 ที่จะทำบาญชีบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งอาศัยในวัดนั้น และทำรายงานการวัด
ยื่นต่อเจ้าคณะ

ข้อ 9 ถ้าพระภิกษุสามเณรในวัดนั้นปรารถนาจะอยู่วัดอื่นก็ดี หรือจะไปทางไกล
ก็ดี เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสจะต้องให้หนังสือสุทธิเป็นใบสำคัญ เว้นแต่ถ้าเจ้าอาวาสเห็นว่า
ภิกษุสามเณรรูปใดจะไปเพื่อประพฤติดอนาจารในที่อื่นจะไม่ยอมให้หนังสือสุทธิก็ได้ แต่ต้องแจ้ง
เหตุให้พระภิกษุหรือสามเณรรูปนั้นทราบด้วย

มาตรา 14 เป็นหน้าที่ของบรรพชิตและคฤหัสถ์ บรรดาซึ่งอาศัยอยู่ในวัดนั้น จะต้อง
ช่วยเจ้าอาวาสในการทั้งปวงอันเป็นภาระของเจ้าอาวาสนั้น

มาตรา 15 บรรดาพระภิกษุสามเณรต้องมีสังกัดอยู่ในบาญชีวัดใดวัดหนึ่งทุกรูป

มาตรา 16 คฤหัสถ์ซึ่งอาศัยอยู่ในวัด ย่อมมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อพระราชกำหนด
กฎหมาย เหมือนพลเมืองทั้งปวง

มาตรา 17 เจ้าอาวาสมีอำนาจเหล่านี้ คือ

- ข้อ 1 มีอำนาจที่จะบังคับว่ากล่าวบรรดาบรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งอยู่ในวัดนั้น

ข้อ 2 อธิกรณ์เกิดขึ้นในวัดใด ถ้าเป็นความตามลาหังพระวินัย เจ้าอาวาสวัดนั้นมีอำนาจที่จะพิพากษาได้ ถ้าเป็นความแพ่ง แม้คู่ความทั้งสองฝ่ายยอมให้เจ้าอาวาสเปรียบเทียบ ก็เปรียบเทียบได้

ข้อ 3 บรรพชิตกัฏฐิ คฤหัสถ์กัฏฐิ ถ้ามิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาส จะเข้าไปบวช หรือไปอยู่ในวัดนั้นไม่ได้

ข้อ 4 บรรพชิตกัฏฐิ คฤหัสถ์กัฏฐิ ที่อยู่ในวัดนั้น ถ้าไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาส ๆ จะไม่ให้อยู่ในวัดนั้นก็ได้

ข้อ 5 ถ้าเจ้าอาวาสบังคับการอันชอบด้วยพระวินัยบัญญัติหรือพระราชบัญญัติ และพระภิกษุสามเณรในวัดนั้นไม่กระทำตามกัฏฐิ หรือฝ่าฝืนคำสั่ง หมิ่นประมาทเจ้าอาวาสกัฏฐิ เจ้าอาวาสมีอำนาจที่จะกระทำทัณฑกรรม แก่พระภิกษุสามเณรผู้มีความผิดนั้นได้

ข้อ 6 ถ้าเจ้าอาวาสกระทำการตามหน้าที่ โดยชอบด้วยพระราชกฤษฎีกาหมาย ถ้าและคฤหัสถ์ผู้ใดขัดขืนหรือลบล้างอำนาจหรือหมิ่นประมาทเจ้าอาวาส ผู้นั้นมีความผิดต้องระวางโทษปรับครั้งหนึ่ง เป็นเงินไม่เกิน 20 บาท หรือจำคุกเดือนหนึ่ง หรือทั้งปรับและจำคุกด้วยทั้ง 2 สถาน

มาตรา 18 ผู้ใดจะอุทธรณ์คำสั่งของเจ้าอาวาส ถ้าวัดในจังหวัดกรุงเทพฯ ให้อุทธรณ์ต่อพระราชาคณะผู้กำกับแขวง ถ้าวัดในหัวเมือง ให้อุทธรณ์ต่อเจ้าคณะแขวง

มาตรา 19 วัดใดจำนวนสงฆ์มากกัฏฐิหรือเจ้าอาวาสวัดใดไม่สามารถจะกระทำการตามหน้าที่ได้ทุกอย่าง ด้วยความชราทุพพลภาพเป็นต้นกัฏฐิ ในจังหวัดกรุงเทพฯ เมื่อพระราชาคณะผู้กำกับแขวงเห็นสมควรจะตั้งพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเป็นรองเจ้าอาวาส สำหรับรับภาระทั้งบวชหรือต่ออย่างใดอย่างหนึ่งช่วยเจ้าอาวาส ก็ตั้งรองเจ้าอาวาสได้ รองเจ้าอาวาสมีอำนาจได้เท่าที่พระราชาคณะผู้กำกับแขวงได้มอบนั้น แต่จะมีอำนาจเกินเจ้าอาวาส หรือกระทำการฝ่าฝืนอนุมัติของเจ้าอาวาสไม่ได้ ส่วนวัดในหัวเมือง ก็ให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของเจ้าคณะเมืองจะตั้งรองเจ้าอาวาสเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสได้เหมือนเช่นนั้น รองเจ้าอาวาสนี้ ถ้าไม่ได้อยู่ในสมณศักดิ์สูงกว่า ให้มีสมณศักดิ์เป็นรองอธิการ

หมวดที่ 5 ว่าด้วยคณะแขวง

มาตรา 20 ในท้องที่อำเภอหนึ่ง ให้กำหนดตามพระราชบัญญัตินี้เป็นแขวงหนึ่งในจังหวัดกรุงเทพฯ จะโปรดให้พระราชาคณะเป็นผู้กำกับคณะแขวงละครรูป ส่วนท้องที่ในหัวเมืองนอกจังหวัดกรุงเทพฯ นั้น แขวงหนึ่งให้มีเจ้าคณะแขวงรูปหนึ่ง แต่ถ้าแขวงใดมีวัดน้อย จะรวมหลายแขวงไว้ในหน้าที่เจ้าคณะแขวงใดแขวงหนึ่งก็ได้ ทั้งนี้แล้วแต่เจ้าคณะมณฑลจะเห็นสมควร

มาตรา 21 พระราชาคณะผู้กำกับแขวงในจังหวัดกรุงเทพฯ นี้ จะโปรดให้พระราชาคณะรูปใดเป็นผู้กำกับคณะแขวงใด แล้วแต่จะทรงพระราชดำริเห็นสมควร

ส่วนการเลือกตั้งเจ้าคณะแขวงในหัวเมืองนั้น เป็นหน้าที่เจ้าคณะเมืองจะเลือกสรรเจ้าอาวาสวัดซึ่งอยู่ในแขวงนั้นเสนอต่อเจ้าคณะมณฑล แล้วแต่เจ้าคณะมณฑลจะเห็นสมควร และให้เจ้าคณะมณฑลมีอำนาจที่จะตราตั้งเจ้าคณะแขวง และตราตั้งนั้นต้องให้ข้าหลวงใหญ่ซึ่งสำเร็จราชการมณฑลประทับตรากำกับเป็นสำคัญข้างฝ่ายพระราชอาญาจักรด้วย อนึ่ง เจ้าคณะแขวงนี้ ถ้าไม่ได้อยู่ในสมณศักดิ์ที่สูงกว่า ให้มีสมณศักดิ์เป็นพระครู ถ้าทรงพระราชดำริเห็นสมควรจะทรงเลือกสรรหรือจะพระราชทานสัญญาบัตรราชทินนาม ตั้งเจ้าคณะแขวงให้มีสมณศักดิ์ยิ่งขึ้นไปได้

มาตรา 22 บรรดาวัดในจังหวัดกรุงเทพฯ อยู่ในแขวงใด ให้ขึ้นอยู่ในพระราชาคณะผู้กำกับแขวงนั้น ส่วนวัดในหัวเมือง วัดอยู่ในแขวงใด ก็ให้ขึ้นอยู่ในเจ้าคณะแขวงนั้น เว้นแต่วัดทั้งในกรุงเทพฯ และในหัวเมือง ที่โปรดให้ขึ้นอยู่เฉพาะคณะหรือเฉพาะพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่ง ซึ่งทรงพระราชดำริเห็นสมควร

มาตรา 23 ให้พระราชาคณะผู้กำกับแขวงในจังหวัดกรุงเทพฯ มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมตำแหน่งพระสังฆรักษ์ได้อีกรูปหนึ่ง เว้นแต่ถ้าพระราชาคณะรูปนั้นมีฐานานุศักดิ์ควรตั้งฐานานุกรมเกิน 3 รูปอยู่แล้ว ก็ไม่ต้องตั้ง

มาตรา 24 พระราชาคณะผู้กำกับแขวงมีหน้าที่ดังนี้คือ

ข้อ 1 ที่จะตรวจตราอำนวยการวัดและการสงฆ์ บรรดาซึ่งอยู่ในปกครอง ให้เรียบร้อย เป็นไปตามพระวินัยบัญญัติและพระราชบัญญัตินี้

ข้อ 2 ที่จะเลือกและตั้งรองเจ้าคณะแขวง เจ้าอาวาสและรองเจ้าอาวาส อันมีอำนาจเลือกตั้งได้ตามพระราชบัญญัตินี้

ข้อ 3 ที่จะตรวจตราทบทวนการสั่งสอนพระศาสนาและการศึกษาในวัดซึ่งอยู่ในความปกครอง

ข้อ 4 ที่จะไปดูแลตรวจตราการตามวัดขึ้นในแขวงนั้นเป็นครั้งเป็นคราวตามสมควร

ข้อ 5 ที่จะช่วยระงับอธิกรณ์แก้ไขความขัดข้องของเจ้าอาวาส และวินิจฉัยข้ออุทธรณ์เจ้าอาวาส

มาตรา 25 พระราชาคณะผู้กำกับแขวงในจังหวัดกรุงเทพฯ มีอำนาจดังนี้ คือ

ข้อ 1 รองเจ้าคณะแขวงก็ดี เจ้าอาวาสก็ดี รองเจ้าอาวาสก็ดี ที่พระราชาคณะนั้นตั้งได้ตามพระราชบัญญัตินี้ แม้ไม่สมควรจะอยู่ในตำแหน่งต่อไป เพราะความประพฤติผิด เพราะไม่สามารถก็ดี พระราชาคณะผู้กำกับแขวงมีอำนาจที่จะเอาออกจากตำแหน่งได้

ข้อ 2 มีอำนาจที่จะตัดสินข้ออุทธรณ์หรือการเถียงแย้ง ในคำสั่งและคำวินิจฉัยของเจ้าอาวาสวัดขึ้นในแขวงนั้น

ข้อ 3 มีอำนาจที่จะบังคับว่ากล่าวพระภิกษุสามเณรในวัดซึ่งขึ้นอยู่ในแขวงนั้นในกิจอันชอบด้วยพระวินัยบัญญัติและพระราชบัญญัติ

มาตรา 26 พระครูเจ้าคณะแขวงหัวเมืองมีหน้าที่ดังนี้คือ

ข้อ 1 ที่จะตรวจตราอำนวยการวัดและการสงฆ์บรรดาที่อยู่ในปกครองให้เรียบร้อย เป็นไปตามพระวินัยบัญญัติและพระราชบัญญัติ

ข้อ 2 ที่จะเลือกเจ้าอาวาสและรองเจ้าอาวาส ตามความในพระราชบัญญัติ

ข้อ 3 ที่จะตรวจตราทบทวนการสั่งสอนพระศาสนาและการศึกษาในวัด ซึ่งอยู่ในปกครอง

ข้อ 4 ที่จะไปดูแลตรวจตราตามวัดขึ้นในแขวงนั้น เป็นครั้งเป็นคราวตามสมควร

ข้อ 5 ที่จะช่วยแก้ไขความขัดข้องของเจ้าอาวาส และวินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งของเจ้าอาวาส

ข้อ 6 ถ้าเกิดเหตุหรืออธิกรณ์อย่างใดในการวัดหรือการสงฆ์ในแขวงนั้นอันเหลือกำลังที่จะระงับได้ ก็ให้รับความเสนอต่อเจ้าคณะเมือง

มาตรา 27 เจ้าคณะแขวงมีอำนาจดังนี้คือ

ข้อ 1 มีอำนาจที่จะตัดสินข้ออุทธรณ์หรือการเถียงแย้ง ในคำสั่งและคำวินิจฉัยของเจ้าอาวาสวัดขึ้นในแขวงนั้น

ข้อ 2 มีอำนาจที่จะบังคับว่ากล่าวพระภิกษุสามเณรตลอดท้องถิ่นที่แขวงนั้น
ในกิจอันชอบด้วยพระวินัยบัญญัติ และพระราชบัญญัติ

มาตรา 28 เจ้าคณะแขวงมีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมผู้ช่วยการคณะได้ 2 รูป
คือพระสมุห์ 1 พระใบฎีกา 1 ถ้าเจ้าคณะแขวงนั้นได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นพระครู
ราชทินนาม ตั้งพระปลัดได้อีกคนหนึ่ง 1

มาตรา 29 แขวงใดในจังหวัดกรุงเทพฯ กิตติ ในหัวเมืองกิตติ มีวัดมาก พระราชา
คณะผู้กำกับแขวงในจังหวัดกรุงเทพฯ หรือเจ้าคณะเมืองนั้น เห็นสมควรจะมีผู้ช่วยตรวจตรา
การอยู่ประจำท้องแขวง จะตั้งเจ้าอาวาสวัดใดวัดหนึ่งในแขวงนั้น ให้เป็นรองเจ้าคณะแขวง
กำกับตรวจตราการวัด ในตำบลหนึ่งหรือหลายตำบลก็ได้ และในแขวงหนึ่งจะมีรองเจ้าคณะ
แขวงที่รูปก็ได้ตามสมควร แต่รองเจ้าคณะแขวงรูปหนึ่งต้องมีจำนวนวัดอยู่ในหมวดนั้นไม่น้อยกว่า
5 วัด จึงควรตั้ง และรองเจ้าคณะแขวงมีหน้าที่ฟังคำสั่งและเป็นผู้ช่วยเจ้าคณะแขวง อนึ่งรอง
เจ้าคณะแขวงนั้น ถ้าไม่ได้อยู่ในสมณศักดิ์ที่สูงกว่า ให้มีสมณศักดิ์เป็นเจ้าอธิการ

หมวดที่ 6

ว่าด้วยคณะเมือง

มาตรา 30 หัวเมืองหนึ่ง ให้มีพระราชาคณะหรือพระครูเป็นเจ้าคณะเมืองรูป 1
การเลือกสรรและแต่งตั้งตำแหน่งเจ้าคณะเมืองนี้ แล้วแต่จะทรงพระราชดำริเห็นสมควร

มาตรา 31 เจ้าคณะเมืองมีหน้าที่ดังนี้ คือ

ข้อ 1 ที่จะตรวจตราอำนวยการวัดและการสงฆ์บรรดาอยู่ในเขตเมืองนั้น
ให้เรียบร้อย เป็นไปตามพระวินัยบัญญัติและพระราชบัญญัติ

ข้อ 2 ที่จะตั้งรองเจ้าคณะแขวงเจ้าอาวาส และรองเจ้าอาวาสวัดใน
เมืองนั้น ซึ่งมีอำนาจตั้งได้ตามพระราชบัญญัติ

ข้อ 3 ที่จะตรวจตราทะนุบำรุงการสั่งสอนพระศาสนา และการศึกษาใน
บรรดาวัดในเขตเมืองนั้น

ข้อ 4 ที่จะช่วยแก้ไขความขัดข้องของเจ้าคณะแขวงและระงับอธิการวินิจฉัย
ข้ออุทธรณ์คำสั่งและคำวินิจฉัยของเจ้าคณะแขวงในเมืองนั้น

ข้อ 5 ที่จะเลือกเจ้าอาวาสซึ่งสมควรเป็นเจ้าคณะแขวงเสนอต่อเจ้าคณะ

มณฑล

มาตรา 32 เจ้าคณะเมืองมือนางดังนี้ คือ

ข้อ 1 มือนางที่จะบังคับบัญชาว่ากล่าวสั่งมณฑลตลอดเมืองนั้น ในกิจอันชอบด้วยพระวินัยบัญญัติและพระราชบัญญัติ

ข้อ 2 รองเจ้าคณะแขวงก็ดี เจ้าอาวาสก็ดี รองเจ้าอาวาสก็ดี ซึ่งเจ้าคณะเมืองตั้งได้ตามพระราชบัญญัตินี้ ถ้าไม่สมควรจะคงอยู่ในตำแหน่งต่อไป เพราะความประพฤติที่ดีหรือเพราะขาดความสามารถก็ดี เจ้าคณะเมืองมือนางที่จะเอาออกจากตำแหน่งได้

ข้อ 3 มือนางที่จะตัดสินข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยของเจ้าคณะแขวง

มาตรา 33 เจ้าคณะเมืองมีฐานานุกรมตั้งฐานานุกรมได้ 5 รูป คือ พระปลัด 1 พระวินัยธร 1 พระวินัยกรรม 1 พระสมุห์ 1 พระใบฎีกา 1 สำหรับช่วยในการคณะ

มาตรา 34 หัวเมืองใดมีกิจการมาก จะทรงพระกรุณาโปรดตั้งพระครูเจ้าคณะรองเป็นผู้ช่วยเจ้าคณะเมืองรูป 1 หรือหลายรูป ตามแต่จะทรงพระราชดำริเห็นสมควร

หมวดที่ 7

ว่าด้วยคณะมณฑล

มาตรา 35 หัวเมืองมณฑล 1 จะทรงพระกรุณาโปรดให้พระราชาคณะผู้ใหญ่ เป็นเจ้าคณะมณฑลรูป 1 พระราชาคณะรูปใดควรจะเป็นเจ้าคณะมณฑลไหนนั้น แล้วแต่จะทรงพระราชดำริเห็นสมควร

มาตรา 36 ถ้ามณฑลใดมีกิจการมาก จะทรงพระกรุณาโปรดให้มีพระราชาคณะเป็นเจ้าคณะรองผู้ช่วยการะมณฑลนั้นอีกรูป 1 หรือหลายรูป ทั้งนี้แล้วแต่จะทรงพระราชดำริเห็นสมควร

มาตรา 37 เจ้าคณะมณฑลมีหน้าที่ดังนี้ คือ

ข้อ 1 ที่จะรับพระบรมราชานุมัติไปจัดการทำนุบำรุงพระศาสนาและบำรุงการศึกษาตามวัดในมณฑลนั้น ให้เจริญรุ่งเรืองตามพระราชประสงค์

ข้อ 2 ที่จะออกไปตรวจตราการคณะสงฆ์และการศึกษา ในมณฑลนั้น ๆ บ้างเป็นครั้งคราว

ข้อ 3 ที่จะตั้งพระครูเจ้าคณะแขวงตามหัวเมืองในมณฑลนั้น บรรดาซึ่งมิได้รับพระราชทานสัญญาบัตร

ข้อ 4 ที่จะช่วยแก้ไขความขัดข้องของเจ้าคณะเมืองในมณฑลนั้น

มาตรา 38 เจ้าคณะมณฑลมีอำนาจดังนี้ คือ

ข้อ 1 มีอำนาจที่จะบังคับบัญชาพระภิกษุสามเณรทั่วทั้งมณฑลนั้น ในกิจอันชอบด้วยพระวินัยบัญญัติและพระราชบัญญัติ

ข้อ 2 ที่จะมอบอำนาจให้เจ้าคณะรอง ออกไปตรวจจัดการในมณฑลได้ตามเห็นสมควรขอให้มอบอำนาจเท่าใด แต่มิให้เกินแก่อำนาจและฝ่าฝืนอนุมัติของเจ้าคณะมณฑล

ข้อ 3 ผู้มีตำแหน่งสมณศักดิ์ชั้นใด ๆ ในมณฑลนั้น นอกจากที่ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรแล้ว ถ้าไม่สมควรจะอยู่ในตำแหน่งเพราะความประพฤติกิดี เพราะขาดความสามารถกิดี เจ้าคณะมณฑลมีอำนาจที่จะเอาออกจากตำแหน่งได้

ข้อ 4 เจ้าคณะมณฑลมีอำนาจที่จะตัดสินข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยของเจ้าคณะเมือง

มาตรา 39 เจ้าคณะมณฑลมีฐานานุศักดิ์ ตั้งฐานานุกรมได้ 6 รูป คือ พระครูปลัด 1 พระครูวินัยธร 1 พระครูวินัยธรรม 1 พระสังฆรักษ์ 1 พระสมุห์ 1 พระใบฎีกา 1 แต่ถ้าในฐานานุศักดิ์เดิมมีตำแหน่งใดแล้ว ไม่ต้องตั้งตำแหน่งนั้น

หมวดที่ 8

ว่าด้วยอำนาจ

มาตรา 40 เป็นหน้าที่ของเจ้ากระทรวงธรรมการ และเจ้าพนักงานผู้ปกครองท้องที่ จะช่วยอุดหนุนเจ้าคณะให้ได้กำลังและอำนาจพอที่จะจัดการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 41 พระภิกษุสามเณร ต้องฟังบังคับบัญชาเจ้าคณะซึ่งตนอยู่ในความปกครองตามพระราชบัญญัตินี้ ถ้าไม่ฟังบังคับบัญชา หรือหมิ่นและเมิดต่ออำนาจ เจ้าคณะ มีความผิด เจ้าคณะมีอำนาจที่จะทำทัณฑ์มรรณได้

มาตรา 42 ถ้าเจ้าคณะกระทำการตามหน้าที่ในพระราชบัญญัติ และพฤติการณ์ใด ละล้างขัดชินต่ออำนาจเจ้าคณะผู้นั้นมีความผิดต้องระวางโทษฐานขัดอำนาจเจ้าพนักงาน

มาตรา 43 คดีที่จำเลยเป็นเจ้าของอวาสกัถี หรือเป็นคดีอุทธรณ์คำตัดสินหรือคำสั่งของเจ้าอวาสกัถี หรือจำเลยเป็นรองเจ้าคณะแขวงหรือเป็นฐานานุกรมของเจ้าคณะแขวงกัถี หรืออุทธรณ์คำสั่งรองเจ้าคณะแขวงหรือฐานานุกรมเจ้าคณะแขวงกัถี ถ้าข้อวินิจฉัยคดีนั้นอยู่ในลาพักพระวินัยบัญญัติ หรือในการบังคับบัญชาตามพระราชบัญญัตินี้ คดีเกิดขึ้นในแขวงใด ให้เจ้าคณะแขวงนั้นมีอำนาจที่จะตัดสินคดีนั้นได้

คดีเช่นนั้น ถ้าจำเลยหรือผู้ต้องอุทธรณ์เป็นเจ้าคณะแขวงหรือรองเจ้าคณะเมือง หรือรองเจ้าคณะเมืองหรือฐานานุกรมเจ้าคณะหัวเมืองใด ให้เจ้าคณะเมืองนั้นมีอำนาจที่จะตัดสินได้ ถ้าจำเลยหรือผู้ต้องอุทธรณ์เป็นเจ้าคณะเมืองหรือรองเจ้าคณะมณฑลหรือฐานานุกรมของเจ้าคณะมณฑลของรองเจ้าคณะมณฑลใด ให้เจ้าคณะมณฑลนั้นมีอำนาจตัดสินได้ ถ้าจำเลยหรือผู้ต้องอุทธรณ์เป็นเจ้าคณะมณฑลหรือเป็นพระราชาคณะผู้กำกับแขวง ให้โจทก์หรือผู้อุทธรณ์ทำฎีกายื่นต่อกระทรวงธรรมการให้มีความกราบบังคมทูลพระกรุณา

มาตรา 44 พระราชาคณะหรือสังฆนายก ซึ่งโปรดให้ปกครองคณะพิเศษ นอกจากที่ได้กล่าวมาในพระราชบัญญัตินี้เช่นพระราชาคณะซึ่งได้กล่าววัดในจังหวัดกรุงเทพฯ หลายวัด แต่มิได้กำกับเป็นแขวงเป็นต้นกัถี มีอำนาจและหน้าที่ในการปกครองวัดขึ้นเหมือนพระราชาคณะผู้กำกับแขวงฉะนั้น

มาตรา 45 ให้เป็นหน้าที่เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ที่จะรักษาการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

ประกาศมา ณ วันที่ 16 มิถุนายน รัตนโกสินทรศก 121 เป็นวันที่ 12270 ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ภาคผนวก ข

พระราชบัญญัติ

คณะสงฆ์

พุทธศักราช 2484

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์

พ.ศ. 2484

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

(ตามประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎร

ลงวันที่ 4 สิงหาคม พุทธศักราช 2480)

อาทิตยทิพอาภา

พล.อ.พิชเยนทรโยธิน

ตราไว้ ณ วันที่ 14 ตุลาคม พุทธศักราช 2484

เป็นปีที่ 8 ในรัชกาลปัจจุบัน

โดยที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติว่า สมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการคณะสงฆ์ให้
เหมาะสมยิ่งขึ้น

จึงมีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภา
ผู้แทนราษฎร ดังต่อไปนี้

บททั่วไป

- มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า "พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484"
- มาตรา 2 ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป
- มาตรา 3 ตั้งแต่วันใช้พระราชบัญญัตินี้ ให้ยกเลิกบรรดากฎหมาย กฎ และข้อบังคับ
อื่น ในส่วนที่มีบัญญัติไว้แล้วในพระราชบัญญัตินี้ หรือซึ่งแย้งกับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้
- มาตรา 4 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้และ
ให้มีอำนาจออกกฎกระทรวงเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้
กฎกระทรวงนั้น เมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวดที่ 1 สมเด็จพระสังฆราช

- มาตรา 5 พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช
- มาตรา 6 สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก และทรงบัญชาการคณะสงฆ์โดยบทแห่งพระราชบัญญัตินี้
- มาตรา 7 สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญญัติสงฆ์โดยคำแนะนำของสังฆสภา
- มาตรา 8 สมเด็จพระสังฆราชทรงบริหารการคณะสงฆ์ทางคณะสังฆมนตรี
- มาตรา 9 สมเด็จพระสังฆราชทรงวินิจฉัย อภิกรรมทางคณะวินัยธร
- มาตรา 10 ถ้าไม่มีสมเด็จพระสังฆราชหรือสมเด็จพระสังฆราชไม่ทรงสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ชั่วคราว ให้สังฆนายกหรือสังฆมนตรี ซึ่งรักษาการแทนทำหน้าที่บัญชาการคณะสงฆ์แทนสมเด็จพระสังฆราช

หมวด 2 สังฆสภา

- มาตรา 11 สังฆสภาประกอบด้วยสมาชิก มีจำนวนรวมกันไม่เกินสี่สิบห้ารูป คือ
- (1) พระเถระชั้นธรรมชั้นไป
 - (2) พระคณาจารย์เอก
 - (3) พระเปรียญเอก
- แต่ทั้งนี้ถ้ามีจำนวนเกินกว่าที่กำหนดให้เป็นสมาชิกตามลำดับ (1) (2) (3) และตามลำดับอาวุโส
- มาตรา 12 ทุกคราวสมัยประชุมสามัญ สมเด็จพระสังฆราชทรงตั้งสมาชิกในสังฆสภาตามมติของสังฆสภา ให้เป็นประธานสภาหนึ่งรูป เป็นรองประธานหนึ่งรูปหรือหลายรูปก็ได้
- ในการตั้งประธานและรองประธานสังฆสภา ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการลงนามรับสนอง

มาตรา 13 ประธานสังฆสภามีหน้าที่ดำเนินการของสภาให้เป็นไปตามข้อบังคับ
รองประธานมีหน้าที่กระทำการแทนประธานในเมื่อประธานไม่อยู่ หรือไม่สามารถปฏิบัติ
หน้าที่ได้

ในขณะที่ยังมิได้ตั้งประธานและรองประธาน หรือในเมื่อประธานและรองประธาน
ไม่อยู่ในที่ประชุม ให้สมาชิกเลือกตั้งกันเองขึ้นเป็นประธานการประชุมในคราวประชุมนั้น

มาตรา 14 ในการประชุมสังฆสภาทุกคราว ต้องมีสมาชิกร่วมประชุมไม่ต่ำกว่ากึ่งหนึ่ง
ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด จึงเป็นองค์ประชุมได้

ในการประชุมสังฆสภาทุกคราว ถ้าไม่มีข้อขัดข้องทางพระวินัย นายกรัฐมนตรี
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ หรือผู้แทนจะเข้าฟังการประชุมด้วยก็ได้ และจะเสนอคำ
ชี้แจงอย่างใดในที่ประชุมนั้นก็ได้

มาตรา 15 สมาชิกสภาแห่งสังฆสภาสิ้นสุดลง เมื่อ

- (1) ถึงมรณภาพ
- (2) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ
- (3) ลาออก
- (4) สังฆสภาวินิจฉัยให้ออกโดยคะแนนเสียงเกินกว่าสองในสามของสมาชิก

ที่มาประชุม

มาตรา 16 ผู้ใดที่จะรับเข้าปรึกษาในที่ประชุมสังฆสภานั้น จะเสนอได้สามทาง คือ
ทางคณะสังฆมนตรีหนึ่ง ทางกระทรวงศึกษาธิการหนึ่ง และทางสมาชิกสังฆสภาหนึ่ง แต่ผู้ใดที่
เสนอทางสมาชิกสังฆสภานั้น ต้องให้สังฆนายกรับรอง

มาตรา 17 การลงมติข้อปรึกษานั้น ถ้ามิได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นในพระราชบัญญัตินี้
หรือในพระธรรมวินัย ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ

สมาชิกรูปหนึ่งย่อมมีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้ามีจำนวนเสียงลงคะแนนเท่ากัน
ให้ประธานในที่ประชุมมีสิทธิชี้ขาดให้เป็นไปทางฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือจะให้ระงับเรื่องนั้นไว้ก็ได้

แต่การตีความพระธรรมวินัย ถ้ามีข้อสงสัยให้ตีความไปในทางรักษาพระธรรม
วินัยให้เคร่งครัดโดยไม่ต้องลงมติ

มาตรา 18 ในปีหนึ่งให้มีสมัยประชุมสามัญสมัยหนึ่งหรือหลายสมัยแล้วแต่สภาจะกำหนด
สมัยประชุมสามัญสมัยหนึ่งให้มีกำหนดเวลาไม่เกินสามสิบวัน แต่สมเด็จพระสังฆราชจะโปรดให้
ขยายเวลาออกไปก็ได้

วันเริ่มสมัยประชุมครั้งแรก ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้กำหนด

มาตรา 19 สมเด็จพระสังฆราชทรงเรียกประชุมสังฆสภา ตามสมัยประชุมและทรงเปิดปิดประชุม

การเปิดปิดประชุม สมเด็จพระสังฆราชจะเสด็จมาทรงท่าหรือจะโปรดให้สังฆนายกแทนแทนก็ได้

มาตรา 20 เมื่อเป็นการจำเป็น สมเด็จพระสังฆราชจะทรงเรียกประชุมวิสามัญสังฆสภาก็ได้

อนึ่ง สมเด็จพระสังฆราชจะทรงเรียกประชุมวิสามัญสังฆสภา เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการร้องขอ

ในการนี้ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการลงนามรับสนอง

มาตรา 21 สังฆาณัติย่อมบัญญัติได้ในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) กำหนดวิธีการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย
- (2) กิจการที่มีบทกฎหมายกำหนดว่าให้ทำเป็นสังฆาณัติ

มาตรา 22 สังฆาณัติ กติกาสงฆ์ กฎองค์การ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช กฎกระทรวง ข้อบังคับและระเบียบต้องไม่ขัดกับพระธรรมวินัย

สังฆาณัติ จะบัญญัติความผิดและกำหนดทัณฑ์กรรมแก่บรรพชิตผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระวินัยและสังฆาณัติไว้ ให้เป็นไต่ต่อนิ่งต่างหากจากโทษตามพระวินัยก็ได้

มาตรา 23 ทัณฑ์กรรมที่จะบัญญัติไว้ในสังฆาณัติ เกี่ยวด้วยการปฏิบัติล่วงละเมิดพระวินัยและสังฆาณัตินั้น ให้กำหนดได้เจ็ดสถาน ดังนี้

- (1) ให้สึกและห้ามอุปสมบท
- (2) ให้สึก
- (3) ให้บำเพ็ญนียกรรม
- (4) ให้พักหรือเวนคืนตำแหน่งหน้าที่
- (5) ให้กักบริเวณ
- (6) ให้ทำงานภายในวัด
- (7) ให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ

มาตรา 24 เมื่อสภาสภาได้ร่างสภามติขึ้นสำเร็จแล้วให้ส่งนายกราชบัณฑิตยสภาสมเด็จพระสังฆราชเพื่อลงพระนาม และเมื่อได้ประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์แล้วให้ใช้บังคับได้

ถ้าสมเด็จพระสังฆราชไม่ทรงเห็นชอบด้วยร่างสภามตินั้น จะได้ประทานคืนมายังสภาสภาภายในสิบห้าวัน นับแต่วันที่ส่งนายกราชบัณฑิตยสภา หรือมิได้ประทานคืนมาภายในสิบห้าวันนั้นก็ดี สภาสภาจะต้องปรึกษากันใหม่ และออกเสียงลงคะแนนลับ ถ้าและสภาสภาลงมติตามเดิม ให้ร่างสภามตินั้นขึ้นถวายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อสมเด็จพระสังฆราชมิได้ลงพระนามภายในเจ็ดวันแล้ว ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการพิจารณา ถ้าเห็นสมควร ก็ให้นำร่างสภามตินั้นเสนอประธานสภาสภาภายในเจ็ดวัน ในกรณีเช่นนี้ให้ประธานสภาสภาลงนามประกาศสภามตินั้น ให้ใช้บังคับได้

มาตรา 25 สภาสภามีอำนาจเลือกสมาชิกสภาสภาดังเป็นคณะกรรมการการสามัญ และมียานาจเลือกพระภิกษุซึ่งเป็นสมาชิกสภาสภาหรือมิได้เป็นสมาชิกสภาสภาก็ตาม ตั้งเป็นคณะกรรมการการวิสามัญ เพื่อกระทำกิจการหรือพิจารณาสอบสวนข้อความอันอยู่ในวงงานของสภาสภาหรือที่เกี่ยวกับการคณะสงฆ์

การประชุมคณะกรรมการการ จะต้องมีการประชุมเข้าประชุมไม่ว่ากี่ครั้งจำนวนจึงเป็นองค์ประชุมได้

มาตรา 26 สภาสภามีอำนาจตั้งข้อบังคับการประชุมและการปรึกษาของสภาสภาเพื่อดำเนินการตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 27 การโฆษณาข้อความที่เกี่ยวกับการประชุมสภาสภา คณะกรรมการการสภาสภา คณะสงฆมนตรี หรือคณะกรรมการที่คณะสงฆมนตรี ตั้งขึ้นให้พิจารณาเป็นการลับจะทำได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

หมวด 3

คณะสงฆมนตรี

มาตรา 28 สมเด็จพระสังฆราชทรงตั้งสงฆมนตรีขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วยสงฆนายกคนหนึ่ง และสงฆมนตรีอีกไม่เกินเก้ารูป

ในการตั้งคณะสงฆมนตรี ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้ลงนามรับสนอง

มาตรา 29 สังกนายกและสังฆมนตรีอย่างน้อยสี่รูป ต้องเลือกจากสมาชิกของสังฆสภา นอกนั้นจะเลือกจากพระภิกษุที่มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษ แม้มิได้เป็นสมาชิกของสังฆสภาก็ได้
สังฆมนตรีผู้มีได้เป็นสมาชิกสังฆสภา ย่อมมีสิทธิเข้าประชุมและแสดงความเห็นในสังฆสภาได้ แต่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน

มาตรา 30 สังกนายกต้องรับผิดชอบในการบริหารการคณะสงฆ์ ส่วนสังฆมนตรีผู้ได้รับแต่งตั้งให้บริหารองค์การใด ต้องรับผิดชอบในหน้าที่องค์การนั้น และสังฆมนตรีทุกรูปจะได้รับแต่งตั้งให้บริหารองค์การใดหรือไม่ก็ตาม ต้องรับผิดชอบร่วมกันในกิจการทั่วไปของคณะสังฆมนตรี

มาตรา 31 คณะสังฆมนตรีต้องออกจากหน้าที่บริหารการคณะสงฆ์ เมื่อได้รับหน้าที่บริหารการคณะสงฆ์มาเป็นเวลาครบสี่ปีแล้ว หรือลาออกทั้งคณะหรือความเป็นสังฆนายกได้สิ้นสุดลง คณะสังฆมนตรีที่ออกนั้นต้องอยู่ในตำแหน่งเพื่อดำเนินการต่อไปจนกว่าคณะสังฆมนตรีที่ตั้งขึ้นใหม่จะเข้ารับหน้าที่

นอกจากนี้ ความเป็นสังฆมนตรีจะสิ้นสุดลง จะเพาะรูปเมื่อ

- (1) ถึงมรณภาพ
- (2) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ
- (3) ลาออก
- (4) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการถวายความเห็นให้ลาออก

มาตรา 32 สมเด็จพระสังฆราชทรงไว้ซึ่งสิทธิที่จะทรงตรากติกาสงฆ์ตามที่ระบุไว้ในสังฆาณัติ

มาตรา 33 ให้จัดระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง เป็นองค์การต่าง ๆ คือ

- (1) องค์การปกครอง
- (2) องค์การศึกษา
- (3) องค์การเผยแผ่
- (4) องค์การสาธารณูปการ

นอกจากนี้ จะให้สังฆาณัติกำหนดให้มีองค์การอื่นเพิ่มขึ้นอีกก็ได้

ทุกองค์การต้องมีสังฆมนตรีรูปหนึ่งเป็นผู้ว่าการบังคับบัญชารับผิดชอบ ถ้าจำเป็นจะมีสังฆมนตรีช่วยว่าการก็ได้

มาตรา 34 ระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในสังฆานัติ

มาตรา 35 ให้มีเจ้าคณะตรวจการในภาคต่าง ๆ ตามที่จะมีสังฆานัติกำหนดไว้
เจ้าคณะตรวจการมีอำนาจหน้าที่ควบคุม สั่งการ และแนะนำชี้แจงกิจการอันเกี่ยวกับการบริหารการคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย สังฆานัติ กติกาสงฆ์ กฎ องค์กรการ กฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบ

มาตรา 36 ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 12 มาตรา 20 และมาตรา 28 สังฆานัติ กติกาสงฆ์ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช อันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์นั้น ต้องมีสังฆมนตรีรูปหนึ่งลงนามรับสนอง

มาตรา 37 การแต่งตั้ง ถอดถอน หรือโยกย้ายพระอุปัชฌายะและพระภิกษุอันเกี่ยวกับตำแหน่งการบริหารการคณะสงฆ์ ให้กระทำตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในสังฆานัติ

หมวด 4

วัด

มาตรา 38 วัดมีสองอย่าง

- (1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว
- (2) สำนักสงฆ์

มาตรา 39 การสร้าง การตั้ง การรวม การโอน การย้าย และการยุบเลิกวัด ให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

การพระราชทานวิสุงคามสีมา ให้กระทำโดยพระบรมราชโองการ

มาตรา 40 ที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัดมีดังนี้

- (1) ที่วัด คือที่ซึ่งตั้งวัดจนตลอดเขตต์วัดนั้น
- (2) ที่ธรณีสงฆ์ คือ ที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด
- (3) ที่กลับนา คือที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัด

มาตรา 41 ที่วัดและที่ธรณีสงฆ์จะโอนกรรมสิทธิ์ได้แต่โดยพระราชบัญญัติ

มาตรา 42 วัดหนึ่งให้มีเจ้าอาวาสรูปหนึ่ง และถ้าเป็นการสมควรจะให้มีรองเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสรูปหนึ่งหรือหลายรูปก็ได้

มาตรา 43 เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

- (1) บำรุงรักษาจัดการวัด และสมบัติของวัดให้เป็นไปโดยระเบียบเรียบร้อยตามสังฆานัติ กติกาสงฆ์ กฎองค์การ กฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบ
- (2) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีถิ่นที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย สังฆานัติ กติกาสงฆ์ กฎองค์การ กฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบ
- (3) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- (4) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา 44 เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

- (1) ห้ามบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่ในวัดนั้น
- (2) ขับไล่บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสให้ออกจากวัดนั้น
- (3) กระทำทัณฑกรรมแก่บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ที่มีถิ่นที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัดนั้นให้ทำงานภายในวัด หรือให้ทำทัณฑกรรมหรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย สังฆานัติ กติกาสงฆ์ กฎองค์การ กฎหมาย ข้อบังคับ หรือระเบียบ

มาตรา 45 บรรพชิตต้องมีสังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่งและมีถิ่นที่อยู่เป็นหลักแหล่ง

หมวด 5

ศาสนสมบัติ

มาตรา 46 ศาสนสมบัติแบ่งออกเป็นสองประเภท

- (1) ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่ ทรัพย์สินของพระศาสนา ซึ่งยังมีใช้ของวัดใดวัดหนึ่ง
- (2) ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง

มาตรา 47 การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ

มาตรา 48 ให้กระทรวงศึกษาธิการจัดทำงบประมาณประจำปีของสาสนสมบัติกลาง เมื่อได้รับความเห็นชอบของคณะสังฆมนตรีแล้ว ให้กระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้งบประมาณ นั้นได้

มาตรา 49 สาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามระเบียบ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการจะได้ ตราไว้ด้วยความเห็นชอบของคณะสังฆมนตรี

หมวด 6

คณะวินัยธร

มาตรา 50 การพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ ให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของคณะวินัยธร

มาตรา 51 ระเบียบการแต่งตั้งคณะวินัยธรรู้ดี ระเบียบวิธีพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ก็ดี ให้เป็นไปตามสังฆาณัติ

มาตรา 52 คณะวินัยธรร่วมเป็นอิสระในการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ให้เป็น ไปตามพระธรรมวินัยและสังฆาณัติ

หมวด 7

บทกำหนดโทษ

มาตรา 53 ผู้ใดกระทำการฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติมาตรา 27 มีความผิดต้องระวางโทษ จำคุกไม่เกินสามเดือน

มาตรา 54 ผู้ใด

(1) มิได้รับบรรพชาอุปสมบทโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย แต่บังอาจแต่งกาย เลียนแบบบรรพชิต

(2) หมกสิทธิ์ที่จะได้รับบรรพชาอุปสมบท แต่มารับบรรพชาอุปสมบทโดยบิด บังความจริง

(3) ต้องบาราศิกแล้วไม่สละการแต่งกายอย่างเพศบรรพชิต

(4) ต้องควินิจถึงที่สุดให้สึกแล้วไม่สึก

มีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน

มาตรา 55 ผู้ใดใส่ความคณะสงฆ์ไทย หรือพระภิกษุสงฆ์คณะใดคณะหนึ่ง อันอาจก่อให้เกิดความเสื่อมเสียหรือความแตกแยก มีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี

มาตรา 56 ไวยวัจจกรผู้ใด กระทำการทุจริตต่อหน้าที่ที่มีความผิดต้องระวางโทษฐานเจ้าพนักงานใช้อำนาจและตำแหน่งหน้าที่ในทางทุจริตตามกฎหมายลักษณะอาญา

หมวด 8

บทเบ็ดเตล็ด

มาตรา 57 พระภิกษุ ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่าเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายลักษณะอาญา

มาตรา 58 การปกครองคณะสงฆ์อื่น นอกจากคณะสงฆ์ไทย ให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

มาตรา 59 ให้กรมการศาสนาทำหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสังฆสภาและสำนักงานเลขาธิการคณะสังฆมนตรี เพื่อการนี้ให้มีสิทธิเสนอคำชี้แจงในคณะสังฆมนตรี

บทเฉพาะกาล

มาตรา 60 ก่อนที่จะได้ทำสังคายนาพระธรรมวินัยให้ครบถ้วน แต่อย่างช้าต้องไม่เกินแปดปี นับแต่วันใช้พระราชบัญญัตินี้ ห้ามมิให้ออกสังฆมาณัติ กติกาสงฆ์ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช กฎกระทรวง หรือระเบียบใด ที่จะบังคับให้ต้องเปลี่ยนลัทธิอันใดนิยมนับถือและปฏิบัติกันมา เป็นเวลาช้านานแล้ว

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

ป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

ภาคผนวก ก

พระราชบัญญัติ

คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

พระราชบัญญัติ
คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

ภูมิพลอดุลยเดช บ.ร. ให้ไว้ ณ วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2505 เป็นปีที่ 17
ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ
ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้ โดยคำแนะนำและยินยอม
ของสภาร่างรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า "พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505"

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา
เป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484

มาตรา 4 ภายในระยะเวลาหนึ่งปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ บรรดา
กฎกระทรวง สำนัคดี กติกาสงฆ์ กฎองค์การ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ข้อบังคับและ
ระเบียบเกี่ยวกับคณะสงฆ์ที่ใช้บังคับอยู่ในวันประกาศพระราชบัญญัตินี้ในราชกิจจานุเบกษา ให้คง
ใช้บังคับต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้จนกว่าจะมีกฎกระทรวง
กฎหมายเถรสมาคม พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ข้อบังคับหรือระเบียบของมหาเถรสมาคม
ยกเลิก หรือมีความอย่างเดียวกัน หรือขัดหรือแย้งกัน หรือกล่าวไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา 5 เพื่อประโยชน์แห่งมาตรา 4 บรรดาอำนาจหน้าที่ซึ่งกำหนดไว้ในสำนัคดี
กติกาสงฆ์ กฎองค์การ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ข้อบังคับและระเบียบเกี่ยวกับคณะสงฆ์
ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพระภิกษุตำแหน่งใดหรือคณะกรรมการสงฆ์ใดซึ่งไม่มีในพระราชบัญญัตินี้
ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจกำหนดโดยกฎหมายเถรสมาคมให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพระภิกษุตำแหน่ง
ใด รูปใดหรือหลายรูปรวมกันเป็นคณะตามที่เห็นสมควรได้

มาตรา 6 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้
และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวงเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด 1 สมเด็จพระสังฆราช

มาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช

มาตรา 8 สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ และทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัยและกฎหมายเถรสมาคม

มาตรา 9 สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคม

มาตรา 10 ในเมื่อไม่มีสมเด็จพระสังฆราช ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรรษาปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ในเมื่อสมเด็จพระสังฆราชจะไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือไม่อาจทรงปฏิบัติหน้าที่ได้ สมเด็จพระสังฆราชจะได้ทรงแต่งตั้งให้สมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทน ถ้ามิได้ทรงแต่งตั้งไว้ ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุด โดยพรรษาปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ในกรณีที่สมเด็จพระราชาคณะซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชได้ ให้สมเด็จพระราชาคณะรูปอื่นผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรรษาปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ในกรณีที่สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรรษาไม่อาจปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชได้ ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสรองลงมาโดยพรรษาลำดับปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการประกาศนามสมเด็จพระราชาคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชตามมาตรานี้ในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 11 สมเด็จพระสังฆราชพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

- (1) มรณภาพ
- (2) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ
- (3) ลาออก
- (4) ทรงพระกรุณาโปรดให้ออก

หมวด 2

มหาเถรสมาคม

มาตรา 12 มหาเถรสมาคมประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชซึ่งทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโดยตำแหน่ง และพระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งมีจำนวนไม่ต่ำกว่าสี่รูป และไม่เกินแปดรูปเป็นกรรมการ

มาตรา 13 ให้อธิบดีกรมการศาสนาเป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง และให้กรมการศาสนาทำหน้าที่สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

มาตรา 14 กรรมการมหาเถรสมาคมซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งอยู่ในตำแหน่งคราวละสองปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้

มาตรา 15 นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามมาตรา 14 กรรมการมหาเถรสมาคมซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (1) มรณภาพ
- (2) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ
- (3) ลาออก
- (4) สมเด็จพระสังฆราชมีพระบัญชาให้ออก

ในกรณีที่กรรมการมหาเถรสมาคมพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ สมเด็จพระสังฆราชอาจทรงแต่งตั้งพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่ง เป็นกรรมการแทน

กรรมการซึ่งได้รับแต่งตั้งตามความในวรรคก่อนอยู่ในตำแหน่งตามวาระของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา 16 ในเมื่อประธานกรรมการมหาเถรสมาคม ไม่อาจมาประชุมหรือไม่อยู่ในที่ประชุมมหาเถรสมาคมและมีใต้มอบหมายให้สมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทน ให้มหาเถรสมาคมแต่งตั้งสมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทน การประชุมมหาเถรสมาคมเพื่อการแต่งตั้งนี้ให้กรรมการซึ่งเป็นสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรรษาเป็นประธานแห่งที่ประชุม

มาตรา 17 การประชุมมหาเถรสมาคมต้องมีกรรมการโดยตำแหน่งและกรรมการโดยการแต่งตั้งรวมกันมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของกรรมการทั้งหมด จึงเป็นองค์ประชุม

ระเบียบการประชุมมหาเถรสมาคมให้เป็นไปตามกฎหมายมหาเถรสมาคม

มาตรา 18 มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย
เพื่อการนี้ให้มีอำนาจตรากฎมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบหรือออกคำสั่งโดยไม่ขัด
หรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย ใช้บังคับได้

มาตรา 19 การแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมและการให้กรรมการมหา
เถรสมาคมออกจากตำแหน่ง ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ลงนามรับสนอง
พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

หมวด 3

การปกครองคณะสงฆ์

มาตรา 20 การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎ
มหาเถรสมาคม

มาตรา 21 การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ให้จัดแบ่งเขตปกครองดังนี้

- (1) ภาค
- (2) จังหวัด
- (3) อำเภอ
- (4) ตำบล

จำนวนและเขตปกครองดังกล่าวให้เป็นไปตามที่กำหนดในมหาเถรสมาคม

มาตรา 22 การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ให้มีพระภิกษุเป็นผู้ปกครองตามชั้น
ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

- (1) เจ้าคณะภาค
- (2) เจ้าคณะจังหวัด
- (3) เจ้าคณะอำเภอ
- (4) เจ้าคณะตำบล

เมื่อมหาเถรสมาคมเห็นสมควรจะจัดให้มีรองเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะจังหวัด
รองเจ้าคณะอำเภอ และรองเจ้าคณะตำบล เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะนั้น ๆ ก็ได้

มาตรา 23 การแต่งตั้ง ถอดถอนพระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระภิกษุอันเกี่ยวกับตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตำแหน่งอื่น ๆ และไวยาวัจกร ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม

หมวด 4

นิคหกรรมและการสละสมณเพศ

มาตรา 24 พระภิกษุจะต้องรับนิคหกรรมก็ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และนิคหกรรมที่จะลงแก่พระภิกษุก็ต้องเป็นนิคหกรรมตามพระธรรมวินัย

มาตรา 25 ภายใต้บังคับมาตรา 24 มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคมกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติ เพื่อให้การลงนิคหกรรมเป็นไปโดยถูกต้อง สะดวกรวดเร็ว และเป็นธรรม และให้ถือว่าเป็นการชอบด้วยกฎหมายที่มหาเถรสมาคมจะกำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคมให้มหาเถรสมาคมหรือพระภิกษุปกครองสงฆ์ตำแหน่งใดเป็นผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย กับทั้งการกำหนดให้การวินิจฉัยการลงนิคหกรรมให้เป็นอันยุติในชั้นใด ๆ นั้นด้วย

มาตรา 26 พระภิกษุรูปใดล่วงละเมิดพระธรรมวินัยและได้มีความวินิจฉัยถึงที่สุดที่ได้รับนิคหกรรมให้สึก ต้องสึกภายในยี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ได้ทราบคำวินิจฉัยนั้น

มาตรา 27 พระภิกษุรูปใดต้องคำวินิจฉัยให้รับนิคหกรรมไม่ถึงให้สึก ไม่ยอมรับนิคหกรรมนั้น หรือประพฤติก่อล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาชญา หรือไม่สังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่งกับทั้งไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง มหาเถรสมาคมมีอำนาจวินิจฉัยและมีคำสั่งให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้

พระภิกษุผู้ต้องคำวินิจฉัยให้สละสมณเพศตามความในวรรคก่อนต้องสึกภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ได้ทราบคำวินิจฉัยนั้น

มาตรา 28 พระภิกษุรูปใดต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้เป็นบุคคลล้มละลาย ต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันที่คดีถึงที่สุด

มาตรา 29 พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัว

ไปควบคุม หรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้

มาตรา 30 เมื่อจะต้องจาก กักขังหรือขังพระภิกษุรูปใดตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ และให้รายงานให้ศาลทราบถึงการสละสมณเพศนั้น

หมวด 5

วัด

มาตรา 31 วัดมีสองอย่าง

- (1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา
- (2) สำนักสงฆ์

มาตรา 32 การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกวัด และการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในกรณียุบเลิกวัด ทรัพย์สินของวัดที่ถูกยุบเลิกให้ตกเป็นศาสนสมบัติกลาง

มาตรา 33 ที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัด มีดังนี้

- (1) ที่วัด คือที่ซึ่งตั้งวัดตลอดจนเขตของวัดนั้น
- (2) ที่ธรณีสงฆ์ คือที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด
- (3) ที่กลบนา คือที่ซึ่งมีผู้อุทิศแด่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา

มาตรา 34 ที่วัดและที่ธรณีสงฆ์จะโอนกรรมสิทธิ์ได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ และห้ามมิให้บุคคลใดยกอายุความขึ้นต่อสู้กับวัดในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่วัดและที่ธรณีสงฆ์

มาตรา 35 ที่วัดและที่ธรณีสงฆ์เป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี

มาตรา 36 วัดหนึ่งให้มีเจ้าอาวาสรูปหนึ่ง และถ้าเป็นการสมควรจะให้มีรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสด้วยก็ได้

มาตรา 37 เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

- (1) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- (2) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- (3) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- (4) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา 38 เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

- (1) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
- (2) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
- (3) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

มาตรา 39 ในกรณีที่ไม่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสมีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าอาวาส

การแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคม

หมวด 6

ศาสนสมบัติ

มาตรา 40 ศาสนสมบัติแบ่งออกเป็นสองประเภท

- (1) ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่งมิใช่ของวัดใดวัดหนึ่ง
- (2) ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง

การดูแลรักษาและการจัดการศาสนสมบัติกลาง ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมการศาสนา เพื่อการนี้ให้ถือว่ากรมการศาสนาเป็นเจ้าของศาสนสมบัติกลางนั้นด้วย

การดูแลรักษาและการจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 41 ให้กระทรวงศึกษาธิการจัดทำงบประมาณ ประจำปีของศาสนสมบัติกลางด้วยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้งบประมาณนั้นได้

หมวด 7

บทกำหนดโทษ

มาตรา 42 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 26 มาตรา 27 วรรคสองหรือมาตรา 28 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน

มาตรา 43 ผู้ใด

(1) หมดสิทธิที่จะได้รับบรรพชาอุปสมบทโดยต้องบาราชิกมาแล้ว แต่มารับบรรพชาอุปสมบทโดยบิดบังความจริง

(2) ต้องบาราชิกแล้วไม่ละการแต่งกายอย่างเพศบรรพชิต

ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน

มาตรา 44 ผู้ใดใส่ความคณะสงฆ์ไทย อันอาจก่อให้เกิดความเสื่อมเสียหรือความแตกแยก ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

หมวด 8

เบ็ดเตล็ด

มาตรา 45 ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา 46 การปกครองคณะสงฆ์อื่นนอกจากคณะสงฆ์ไทยให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ส. ธนะรัชต์

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่การจัดดำเนินการกิจการคณะสงฆ์มิใช่เป็นกิจการอันพึงแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลย์แห่งอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน และโดยที่ระบบเช่นว่านั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ให้สมเด็จพระสังฆราชองค์สกลมหาสังฆปริณายกทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคม ตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัย ทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา

ภาคผนวก ง

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์

(ฉบับที่ 2)

พ.ศ. 2535

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.
ให้ไว้ ณ วันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535
เป็นปีที่ 47 ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ
ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอม
ของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ทาหน้าที่รัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า "พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2)
พ.ศ. 2535"

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา
เป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 5 ทวิ และมาตรา 5 ตริ แห่งพระราช
บัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505.

"มาตรา 5 ทวิ ในพระราชบัญญัตินี้

"คณะสงฆ์" หมายความว่า บรรดาพระภิกษุที่ได้รับบรรพชาอุปสมบทจาก
พระอุปัชฌาย์ตามพระราชบัญญัตินี้ หรือตามกฎหมายที่ใช้บังคับก่อนพระราชบัญญัตินี้ไม่ว่าจะปฏิบัติ
ศาสนกิจในหรือนอกราชอาณาจักร

"คณะสงฆ์อื่น" หมายความว่า บรรดาบรรพชิตจีนนิกาย หรือ อนัมนิกาย

"พระราชาคณะ" หมายความว่า พระภิกษุที่ได้รับแต่งตั้งและสถาปนาให้มีสมณศักดิ์
ตั้งแต่ชั้นสามัญจนถึงชั้นสมเด็จพระราชาคณะ

"สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์" หมายความว่า สมเด็จพระ
ราชาคณะที่ได้รับสถาปนา ก่อนสมเด็จพระราชาคณะรูปอื่น ถ้าได้รับสถาปนาในวันเดียวกันให้ถือ
รูปที่ได้รับสถาปนาในลำดับก่อน

มาตรา 5 ตริ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการแต่งตั้งสถาปนาและ
ถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุในคณะสงฆ์"

มาตรา 4 ให้ยกเลิกความในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505
และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์หนึ่ง

ในกรณีที่ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลง ให้นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมเสนอนามสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช

ในกรณีที่สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมเสนอนามสมเด็จพระราชาคณะรูปอื่นผู้มีอาวุโสโดยสมณศักดิ์รองลงมาตามลำดับ และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช"

มาตรา 5 ให้ยกเลิกความในมาตรา 9 และมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา 9 ในกรณีที่สมเด็จพระสังฆราชทรงลาออกจากตำแหน่งหรือพระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดให้ออกจากตำแหน่ง พระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งให้เป็นที่พักพิงของสมเด็จพระสังฆราชหรือตำแหน่งอื่นใดตามพระราชอัธยาศัยก็ได้

มาตรา 10 ในเมื่อไม่มีสมเด็จพระสังฆราช ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ถ้าสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการมหาเถรสมาคมที่เหลืออยู่เลือกสมเด็จพระราชาคณะรูปหนึ่งผู้มีอาวุโสโดยสมณศักดิ์รองลงมาตามลำดับและสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ในเมื่อสมเด็จพระสังฆราชไม่ทักอยู่ในราชอาณาจักร หรือไม่อาจทรงปฏิบัติหน้าที่ได้ สมเด็จพระสังฆราชจะได้ทรงแต่งตั้งให้สมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทน

ในกรณีที่สมเด็จพระสังฆราชมิได้ทรงแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนตามวรรคสาม หรือสมเด็จพระราชาคณะซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราชไม่อาจปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชได้ ให้นำความในวรรคหนึ่งและวรรคสองมาใช้อย่างบังคับโดยอนุโลม

ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการประกาศนามสมเด็จพระราชาคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชตามมาตรา 11 ในราชกิจจานุเบกษา"

มาตรา 6 ให้ยกเลิกความในมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา 12 มหาเถรสมาคมประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชซึ่งทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโดยตำแหน่ง สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และพระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งมีจำนวนไม่เกินสิบสองรูปเป็นกรรมการ"

มาตรา 7 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 15 ทวิ มาตรา 15 ตริ และมาตรา 15 จัตวา แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

"มาตรา 15 ทวิ การแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมตามมาตรา 12 และการให้กรรมการมหาเถรสมาคมพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา 15 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

มาตรา 15 ตริ มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
- (2) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
- (3) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
- (4) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
- (5) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

เพื่อการนี้ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา 19 เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้

มาตรา 15 จัตวา เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยและเพื่อความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมจะตรากฎมหาเถรสมาคม เพื่อกำหนดโทษหรือวิธีลงโทษทางการปกครอง สำหรับพระภิกษุและสามเณรที่ประพฤติให้เกิดความเสียหายแก่พระศาสนาและการปกครองของคณะสงฆ์ก็ได้

พระภิกษุและสามเณรที่ได้รับโทษตามวรรคหนึ่ง ถึงขั้นให้สละสมณเพศต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันทราบคำสั่งลงโทษ"

มาตรา 8 ให้ยกเลิกความในมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา 16 ในกรณีที่ประธานกรรมการมหาเถรสมาคมไม่อาจมาประชุมหรือไม่อยู่ในที่ประชุมมหาเถรสมาคม และมีได้มอบหมายให้สมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทน ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้นั้นมีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ ซึ่งอยู่ในที่ประชุมเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทน"

มาตรา 9 ให้ยกเลิกความในมาตรา 18 มาตรา 19 และมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา 18 ในกรณีที่ยังไม่มีกรรมการดำรงตำแหน่งกรรมการมหาเถรสมาคมแทนตำแหน่งที่ว่างตามมาตรา 15 วรรคสอง ให้ถือว่ามหาเถรสมาคมมีกรรมการเท่าจำนวนที่เหลืออยู่ในขณะนั้น

มาตรา 19 สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งคณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ตามมติมหาเถรสมาคม ประกอบด้วยพระภิกษุหรือบุคคลอื่นจำนวนหนึ่ง มีหน้าที่พิจารณาถ้อยแถลงเรื่องที่จะเสนอต่อมหาเถรสมาคมและปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่มหาเถรสมาคมมอบหมายโดยขึ้นตรงต่อมหาเถรสมาคม

การจัดให้มีคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการฝ่ายต่าง ๆ การแต่งตั้งกรรมการหรืออนุกรรมการ การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการหรืออนุกรรมการ และระเบียบการประชุมให้เป็นไปตามระเบียบมหาเถรสมาคม

มาตรา 20 คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม

การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม"

มาตรา 10 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 20 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

"มาตรา 20 ทวิ เพื่อประโยชน์แก่การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ให้มีเจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์

การแต่งตั้งและการกำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะใหญ่ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม"

มาตรา 11 ให้ยกเลิกความในมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา 27 เมื่อพระภิกษุ รูปใดต้องด้วยกรณีข้อใดข้อหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(1) ต้องคำวินิจฉัยตามมาตรา 25 ให้รับนิคหกรรมไม่ถึงให้สึก แต่ไม่ยอมรับนิคหกรรมนั้น

(2) ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจิม

(3) ไม่สังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่ง

(4) ไม่มีวัดเป็นที่อยู่เป็นหลักแหล่ง

ให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายเถรสมาคม พระภิกษุผู้ต้องคำวินิจฉัยให้สละสมณเพศตามวรรคสอง ต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันที่ได้รับทราบ คำวินิจฉัยนั้น"

มาตรา 12 ให้ยกเลิกความในมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา 31 วัดมีสองอย่าง

(1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

(2) สำนักสงฆ์

ให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล

เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป"

มาตรา 13 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 32 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

"มาตรา 32 ทวิ วัดใดเป็นวัดร้างที่ไม่มีพระภิกษุอยู่อาศัย ในระหว่างที่ยังไม่มีการยุบเลิกวัดให้กรรมการศาสนามีหน้าที่ปกครองดูแลรักษาวัดนั้น รวมทั้งที่วัด ที่ธรณีสงฆ์และทรัพย์สินของวัดนั้นด้วย

การยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษาให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง"

มาตรา 14 ให้ยกเลิกความในมาตรา 34 และมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา 34 การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง ให้กระทำได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ เว้นแต่เป็นกรณีตามวรรคสอง

การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง ให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับคำพาติกรรมจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานนั้นแล้ว ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

ห้ามมิให้บุคคลใดโดยกบฏความขึ้นต่อสู้กับวัดหรือกรมการศาสนาแล้วแต่กรณี ในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง

มาตรา 35 ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ และที่ศาสนสมบัติกลาง เป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี"

มาตรา 15 ให้ยกเลิกความในมาตรา 42 มาตรา 43 และมาตรา 44 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา 42 ผู้ใดมิได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์ หรือถูกถอดถอนจากความเป็นพระอุปัชฌาย์ตามมาตรา 23 แล้ว กระทำการบรรพชาอุปสมบทกับบุคคลอื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี

มาตรา 43 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 15 จัตวา วรรคสอง มาตรา 26 มาตรา 27 วรรคสาม หรือมาตรา 28 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี

มาตรา 44 ผู้ใดพ้นจากความเป็นพระภิกษุเพราะต้องปาราชิกมาแล้วไม่ว่าจะมีคำวินิจฉัยตามมาตรา 25 หรือไม่ก็ตาม แต่มาบรรพชาอุปสมบทใหม่โดยกล่าวความเท็จหรือบิดบังความจริงต่อพระอุปัชฌาย์ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี"

มาตรา 16 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 44 ทวิ และมาตรา 44 ตรี แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505.

"มาตรา 44 ทวิ ผู้ใดหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้าย สมเด็จพระสังฆราช ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 44 ตรี ผู้ใดใส่ความคณะสงฆ์หรือคณะสงฆ์อื่นอันอาจก่อให้เกิดความเสื่อมเสีย หรือความแตกแยก ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ"

มาตรา 17 ให้ยกเลิกความในมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ความต่อไปนี้

"มาตรา 46 การปกครองคณะสงฆ์อื่นให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง"

มาตรา 18 บรรดากฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ที่ออกตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ให้ยังคงใช้บังคับได้ต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 19 วัดที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 20 ให้พระภิกษุที่ได้รับแต่งตั้งและสถาปนาให้มีสมณศักดิ์อยู่ก่อนวันใช้พระราชบัญญัตินี้ยังมีสมณศักดิ์นั้นต่อไป

ให้ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่ กรรมการหรืออนุกรรมการใดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 หรือตามกฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคมซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ยังคงดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนครบวาระการดำรงตำแหน่งหรือจนกว่ามหาเถรสมาคม จะมีมติเป็นประการอื่น

มาตรา 21 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

อานันท์ ปันยารชุน

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว สมควรปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช และการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช การแต่งตั้งและถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุอาจณาน้ำที่และการปฏิบัติหน้าที่ของมหาเถรสมาคม การปกครอง การสละสมณเพศของคณะสงฆ์และคณะสงฆ์อื่น วัด การดูแล รักษา วัด ทรัพย์สินของวัด และศาสนสมบัติกลาง ตลอดจนปรับปรุงบทกำหนดโทษให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นายเสวก ชื่อสกุล สุบรรณเกตุ

เกิด วันที่ 29 เดือนเมษายน พุทธศักราช 2507

สถานที่เกิด บ้านเลขที่ 16 หมู่ 1 ต.คลองข่อย อ.โพธาราม
จ.ราชบุรี 70120

ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน อาจารย์ 2 ระดับ 6

สถานที่ทำงานปัจจุบัน โรงเรียนโพธารณวิทย์ อ.โพธาราม จ.ราชบุรี
โทร. (032)-231011

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2524 มัธยมศึกษาปีที่ 5 จากโรงเรียนโพธารณวิทย์

พ.ศ. 2526 บ.กศ.สูง (สังคมศึกษา) จากวิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง
จ.ราชบุรี

พ.ศ. 2527 พ.ม. (สมัครสอบของกระทรวงศึกษาธิการ)

พ.ศ. 2528 ศษ.บ. (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง)
จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2535 น.บ. จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2540 ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์ไทย) จากมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร